

**ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. І.І. Мечникова**

І. Б. МОРОЗОВА

**ПАРАДИГМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ
І СЕМАНТИКИ ЕЛЕМЕНТАРНИХ
КОМУНІКАТИВНИХ ОДИНИЦЬ
У СВІТЛІ ГЕШТАЛЬТ-ТЕОРІЇ
в сучасній англійській мові**

Монографія

Одеса
«Друкарський дім»
2009

УДК 802.0-801.561.3

ББК 81.2Англ-3

М 80

М80 **Морозова Ірина Борисівна**
Парадигматичний аналіз структури і семантики елементарних комунікативних одиниць у світлі гештальт-теорії в сучасній англійській мові: Монографія. – Одеса: Друкарський дім, 2009. – 384 с.
ISBN 978-966-389-281-8

Монографія присвячена проблемі таксономії простого речення, що розуміється в роботі як елементарна комунікативна одиниця. Дослідження виконане у руслі парадигматичного і функціонального синтаксису. Робота базується на основних положеннях філософії пізнання і гештальт-теорії, а також антропоцентричному розумінні дискурсу. Вперше в лінгвістиці в роботі застосовано гештальт-аналіз при вивченні синтаксичних конструкцій, що дозволило відтворити об'ємний сфокусований відбиток простого речення у свідомості людини і в результаті цього по-новому визначити його концептуальний зміст.

Для широкого кола філологів: науковців, викладачів та студентів.

Рецензенти:

Ю. О. КАРПЕНКО, доктор філологічних наук, професор кафедри загального мовознавства Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, член-кореспондент НАН України;

Т. М. КОРОЛЬОВА, доктор філологічних наук, професор, зав. кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Південно-українського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського;

В. Я. МІЗЕЦЬКА, доктор філологічних наук, професор, зав. кафедри іноземних мов Одеської національної юридичної академії.

Робота виконана на кафедрі граматики англійської мови факультету романо-германської філології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Друкується за рішенням Вченої ради Одеського національного університету імені І. І. Мечникова Міністерства освіти і науки України від 26 червня 2009 р. (Протокол № 8).

ISBN 978-966-389-281-8

© Морозова І. Б., 2009

Зміст

ВСТУП	5
-------------	---

РОЗДІЛ 1

Динамічна рівновага структурно різних типів речення у різностильових текстах	19
1.1. Текст як основа письмового повідомлення і сукупність синтаксичних структур	24
1.2. Принцип класифікації речення: складні, ускладнені та прості	28
1.3. Синтаксичні типи простого речення	33
1.4. Структурно-значеннєвий мінімум речення	47
1.5. Просте речення у спеціальних стилях	53
1.6. Синтаксична організація художнього тексту	69
1.7. Поверхнева структура художнього діалогічного мовлення	84
Висновки до розділу I	100

РОЗДІЛ 2

Структурна значущість простого речення та його конститuentів у діахронії та синхронії	103
2.1. Діахронічний аналіз таксономії структурно-предикатних і структурно-непредикатних речень у діалозі роману XVIII–XX століть	103
2.2. Особливості граматичного механізму діалогічного спілкування	116
2.2.1. Питання як стимул вербального діалогічного спілкування	116
2.2.2. Комунікативна значущість різних видів питань для розгортання діалогу	133

2.3. Морфолого-синтаксичні моделі простого речення в сучасному англійському мовленні	146
2.4. Основні моделі еліптичних речень	166
2.5. Граматичний статус речень з координованими членами	175
2.5.1. Структурно-семантичний аналіз речень з координованими головними членами	177
2.5.2. Продуктивні моделі речень з координованими членами	189
Висновки до розділу 2	201

РОЗДІЛ 3

Взаємозв'язок соціо-психологічного портрета комуніканта зі структурою його мовлення	206
3.1. Мовленнєвий портрет персонажа як відображення його соціально-психологічних ознак	206
3.2. Склад і комунікативна семантика структурно-непредикатних речень	238
3.3. Висловлення суб'єктивної оцінки за допомогою структурно-непредикатних реплік типу «Yes» і «No»	243
3.4. Функціонування ізольованих фатичних речень у діалогічному тексті в діахронії та синхронії	260
3.5. Формальний склад і види звертання за типом номінації	277
3.6. Формальний склад і комунікативне значення емотивних непредикатних речень	294
Висновки до розділу 3	304
ВИСНОВОК	311
Список використаних джерел	325
Список робіт автора з проблеми книги	377

ВСТУП

Грамматика мови забезпечує комунікантів запасом парадигматично оформлених комунікативних одиниць, за допомогою яких носії мови здійснюють вербальне спілкування.

Фундаментальна проблематика граматичних досліджень полягає в усвідомленні систематизованості людських знань, а тому питання щодо природи механізмів вербальної організації знання, структури його репрезентації в мовленні є центральними в синтаксичних дослідженнях. Вивчення структури речення й семантики речення є частиною загальної проблеми «дійсність — мислення — мова».

Ще в античній граматиці теорія речення й теорія судження перепліталися між собою і розглядалися як винятково важлива філософська проблема. Вивчення речення, його синтаксичної та семантичної будови не втрачає своєї актуальності й в наш час. За словами У. Френсіса, «...якими не були б інші інтереси сучасної лінгвістики, її душею і центром є інтерес до структури мови» [487:29].

У роботі розглядається таксономія комунікативно-навантажених одиниць синтаксичного рівня, які функціонують як на рівні мовлення у вигляді висловлювань, так і на рівні мови — у вигляді парадигматично оформлених речень.

Об'єктом даного дослідження є таксономія структурного ядра синтаксичної системи англійської мови в плані організації вербальної комунікації.

Предмет вивчення — структурно-семантичне варіювання та функціонування типів простого речення як гештальтутворення в аспекті таксономічного ізоморфізму в синтаксисі англійської мови.

Під *простим реченням* розуміється будь-який ізольований мовленнєвий відрізок, що містить не більше однієї пер-

винної структури предикації або непередикатна (в термінах підмето-присудкового ядра) побудова, висловлена з певною інтонацією повідомлення з метою комунікації.

Друга половина XX століття в лінгвістиці характеризується розквітом низки комунікативно-орієнтованих напрямків аналізу, серед яких комплексний підхід до вивчення речення й висловлення визнано найбільш актуальним і перспективним напрямком (А.Д. Белова, М.Я. Блох, В.І. Карабан, О.С. Кубрякова, Г.Г. Почепцов, О.О. Селіванова, О.М. Старикова, Ю.С. Степанов, І.П. Сусов, I. Allerton, T.A. van Dijk, R. Gunter, F. Palmer, A. Tsui та багато інших дослідників).

Таксономія речення передбачає ієрархічну систему реалізації виведення речення в мову й мовлення, де воно функціонує у вигляді інформативно навантажених таксонів — комунікативних форм речення.

Просте речення є найпростіша синтаксична структура комунікативного призначення, в основі якої лежить можливість формування та вираження повідомлення. Звідси різні структурно-семантичні типи простого речення є елементарними й основними таксонами не лише мовної системи англійського синтаксису, але й комунікативними одиницями мовленнєвої діяльності.

Актуальність та доцільність даного дослідження визначається прагненням сучасної лінгвістики до більш поглибленого розуміння закономірностей розвитку й функціонування простого речення, специфіки його формально-граматичних, логіко-семантичних та комунікативно-прагматичних аспектів. Відзиваючись на потреби узагальнення та теоретичного осмислення спостережень і досягнень сучасної вітчизняної та зарубіжної лінгвістики щодо визначення напрямків розвитку комунікативних одиниць, з метою ство-

рення загальної теорії таксономічного ізоморфізму простого речення виконане дослідження пропонує новий підхід до аналізу синтаксичних явищ в цілому.

Необхідність вивчення різноманітних способів реалізації простого речення як основної комунікативно-пізнавальної одиниці, а також припущення щодо існування ізоморфізму простого речення в плані понятійного відображення свідомості індивіда визначає актуальність поставленого завдання.

Закріпленість за актуалізованим в тексті реченням певного особистісного смислу зовсім не означає, що дане речення не може інтерпретуватися по-різному, різними комунікантами або одним і тим самим комунікантом у різний час та при різних умовах. Ідеї мовного ізоморфізму в роботі використовуються як різновиди мовного іконізму. Як відомо, ця парадигма започаткована Платоном і знайшла розвиток у сучасному мовознавстві [478:21-39; 558:31-47]. Кваліфікація типів простого речення, в свою чергу, окреслює певні способи вирішення цілого ряду проблем лінгвістичної теорії речення та тексту, в тому числі такого, що зв'язаний з прийняттям того чи іншого трактування мовленнєвої ситуації, формуванням понятійних установок та інтенцій.

Відома також і точка зору, відповідно до якої еліптичні речення являють собою незалежний самостійний вид побудов, і нема потреби говорити про «відсутність» чи «відновлення» у них яких-небудь членів [318:20; 543:77; 452:127-128; 288:50-51].

Редукування складу речення В.Б. Лебедев називає «комунікативною вибірковістю» й відзначає удавану простоту коротких будов, а також те, що «довільна деформація синтаксичного утворення веде до порушення граматичних і стилістичних (нерідко естетичних) норм мовлення» [191:10]. Еліптичні речення мають досить високу частотність і є вип-

равданою мовною нормою, синтаксичною конструкцією, яка дозволяє лаконічно передати думку, акцентувавши тему висловлення. Тому встановлення закономірностей синтаксичної будови еліптичних, скорочених («contracted») [523:371] чи «малих» типів речень [543:77] є важливою проблемою комунікативного синтаксису.

Очевидно, що сам процес еліптування протікає відповідно до певних закономірностей, і формально репрезентований сегмент речення набуває особливого комунікативного значення.

На думку А. Соїерна, «...будь-яке мале речення в мові може бути співвіднесене з певною типовою синтаксичною структурою» [564:103]. Дж. Мак-Коулі відзначає в багатьох випадках формальну подібність типів еліптичних речень між собою та робить припущення про спільний смисл у таких структурах [459:251].

Таксономія елементарних комунікативних одиниць нерозривно пов'язана з організацією тексту як письмової форми комунікації людей. «Створення тексту детерміновано його таксономічною приналежністю і тими стандартними установками, в яких створюється текст певного класу» [331:5].

Найбільш чітко у сучасних граматичних дослідженнях визначилися структурно-семантичний і комунікативно орієнтовані підходи до вивчення тексту. Перший досліджує текст як ізольований одиничний мовний об'єкт, вивчаючи його формально-граматичні категорії, способи його виділення, поєднання й функціонування на гіперсинтаксичному рівні [390; 62; 580; 550]. Відповідно до цього напрямку, текст визначається як просте кількісне розширення поняття речення, як «послідовність щонайменше двох речень, які володіють закономірностями внутрішньої структурної організації» [222:12] (див. також [450; 500; 442]). Інший підхід ставить у центр досліджень комунікативну орієнта-

цію тексту, його прагматичну спрямованість, розглядає текст як продукт мовленнєвої діяльності, підпорядкований реалізації комунікативної інтенції відправника, що виконує конкретні завдання спілкування [165; 166; 393; 154; 465]. При такому підході текстом можна вважати «...будь-яке комунікативне утворення, незалежно від особливостей його внутрішньої структури» [209:2], «...як засіб передачі й одержання інформації» [153:71].

Відповідно до основних принципів гештальт-теорії, дані підходи до лінгвістичного опису тексту не виключають один одного, а взаємно доповнюють, досліджуючи різні гештальти одного й того самого предмета, оскільки текст є «... цілісною знаковою формою організації мовлення» [339:25].

Процес інтерпретації письмового тексту передбачає три основні напрямки: визначення його комунікативного та соціального завдання (тобто стилістичної спеціалізації); вичленування синтактики побудови (тобто формального складу мовних одиниць, які організують текст) та реконструкція ситуації спілкування, відображеної в конкретному письмовому повідомленні.

Дослідження таксономії основних комунікативних одиниць нерозривно пов'язано з визначенням комунікативної семантики та функціонування структурно-непредикатних одиниць.

Останні, будучи невід'ємною частиною природного мовленнєвого спілкування в силу відсутності підметово-присудкової основи, мають ряд специфічних особливостей. Окреме місце, яке займають непредикатні побудови в синтаксисі англійської мови, знайшло відображення у відсутності єдиної термінології в їхньому описі. У відповідності до свого власного розуміння цього явища, різні лінгвісти називають такі одиниці то «аморфними реченнями» [512:252], то «ре-

курентними висловленнями» [431:18], «спонукальними висловленнями (нереченнями) і підтвердженнями» [42:136], «словами-реченнями» [94:178], «квазі-реченнями» [146:174] і навіть «інформаційними перешкодами» чи «шумами» [50:115].

Як основна комунікативна одиниця просте речення несе такі функції: інформативну, інтерперсональну, метакомунікативну (підтримання контакту, тактика солідарності й т.п.), структурно-створювальну всередині діалогу, емотивну, оцінну [564:67].

У нашому дослідженні розкривається таксономія елементарних комунікативних одиниць шляхом відтворення об'єктивного гештальта простого речення. При цьому, концептуально таксономічний ізоморфізм у даній роботі розглядається в межах психологічного розуміння цього явища як ідентичності між гештальтами того, що безпосередньо споглядається (граматичної структури й семантики простого речення), і процесами, що відбуваються у свідомості людини.

Концептуально ця робота ґрунтується на наступних теоретичних положеннях.

Речення як компонент зв'язного тексту доцільно розглядати в єдності чотирьох концептів-корелятів: сукупність, елемент, структура й функція [50:10].

Таксономія основних комунікативних одиниць знаходить специфічне втілення в *інформаційному* й *типологічному* ізоморфізмі простого речення, тобто різні структурні типи простого речення (еліптичні й нееліптичні, структурно-предикатні й структурно-непредикатні) можуть мати схоже інформаційне навантаження. На відміну від іконізму, *ізоморфізм* являє собою більш специфічне поняття: у той час, як іконізм маніфестує подібність чи аналогію, ізоморфізм відбиває певну специфіку відношень порівнювальних частин або об'єктів,

яка розкривається в конкретному аспекті розгляду [558:43].

Таксономічний ізоморфізм у роботі розглядається як механізм пізнання простого речення шляхом зіставлення, звірення його таксонів з іншими ізоморфними типами будь-якого класу у системі синтаксису англійської мови і ментальних конструкцій.

Запропонований в роботі підхід спирається на філософському розумінні будь-якого гештальт-утворення як якісно нової похідної його гештальт-якостей [497:41; 602:106].

Звертання до гештальт-аналізу простого речення дозволяє по-новому трактувати сам концепт «*речення*», що є мовно-мовленнєвим утворенням, чії суттєві якості не зводяться до суми окремих його властивостей, а визначаються гештальт-якостями цього утворення.

Відповідно до основних положень гештальт-теорії в роботі розрізняються три види гештальт-якостей: *структура* або форма комунікативних одиниць, їх *семантична сутність* та особливості *функціонування* в комунікативно різно орієнтованих текстах.

Розглядаючи таксономічний ізоморфізм простого речення як іконічну відповідність між синтаксичними структурами мови та свідомості, в роботі стверджується положення про діалектичний зв'язок між гештальт-цілим та таксонами, що його складають.

Виходячи з основної ознаки речення як його комунікативної спрямованості, оформленої певною інтонацією з метою передачі конкретного змісту, у контексті даної роботи кожний ізольований мовленнєвий відрізок, вимовлений з метою комунікації, розглядається як *речення* [296:32]. При такому розумінні суті речення, у рамки *простого* речення входять також структурно-непредикатні побудови, вжиті у формі окремих реплік у процесі мовленнєвої комунікації.

Спираючись на лінійне розуміння розвитку матеріального світу в цілому, у дослідженні стверджується положення про структурну динаміку формування гештальта будь-якого об'єкта.

Передумови такого підходу до вивчення лінгвістичних явищ знаходимо ще в роботах Г. Пауля [306], L. Sherman [566], Л.В. Щерби [433], О.О. Потебні [320], Ю.П. Геппера [103], а пізніше у І.П. Іванової, Л.П. Чахоян [145], І.П. Сусова [369], Th. Wasow [584], F. Baukema, O.M. Tonis [448], А.О. Білецького [45].

Вищесказане свідчить про те, що для одержання достовірного й об'єктивного гештальта простого речення в сучасній англійській мові необхідно звернутися до діахронії його розвитку.

Теоретично робота базується на розумінні простого речення як елементарного основного комунікативного таксону, актуалізованого в мовленнєвій діяльності як найбільш загальному, родовому найменуванні вербальної взаємодії, у процесі якої використовується мова і її елементи, надані в мовленні й організовані з урахуванням його правил і норм¹.

В основі дослідження лежать положення парадигматичного синтаксису (про конструктивну кінцівку моделей простого речення) і прагматичного синтаксису (про функціональні взаємини мовних одиниць і їх користувачів, з урахуванням умов реалізації цих мовних одиниць).

У роботі також поділяються ідеї про суспільну природу мови, про те, що мова є частиною «соціо-культурної суперсистеми» [358:211-212].

¹ Подібне трактування мовленнєвої діяльності знаходимо у О.С. Кубрякової [183:147-149], Г. Гійома [107:192], І.С. Шевченко [428:5].

Мета дослідження полягає у виявленні таксономії елементарних комунікативних одиниць та взаємозв'язку функціональних і структурно-семантичних характеристик простого речення як динамічного гештальт-утворення.

Запропонований комплексний підхід до вивчення проблеми таксономії елементарних комунікативних одиниць передбачає перш за все вивчення ізоморфізму простого речення в процесі мовленнєвої комунікації. Дослідження виконано у руслі функціонального підходу, що цілком відповідає ідеям іконізму — певного ступеня відповідності мовних структур до реального світу.

Відповідно до поставленої мети в роботі ставляться такі основні завдання:

1) виявити таксономічні особливості елементарних комунікативних одиниць, а також їх функціонування в сучасній англійській мові;

2) установити динамічні властивості структурних гештальт-якостей простого речення в XVIII-XX ст.ст.;

3) у різних функціональних системах визначити текстову прегнантність простих речень як домінуючого способу структурування ними комунікативно різних текстів;

4) визначити ступінь впливу статево-вікових та соціальних характеристик мовця на синтаксичну структуру його мовлення;

5) з'ясувати поверхнево-синтаксичну форму елементарних комунікативних одиниць та виявити характер її зв'язку з їх семантичним наповненням у відповідності з законом про єдність форми та змісту;

6) охарактеризувати генезис еліптичних речень та речень з координованими членами та встановити їх продуктивність;

7) диференціювати семантику структурно-предикатних

та структурно-непредикатних висловлювань;

8) розкрити функціональний та комунікативний аспекти структурно-непредикатних побудов з виділенням їх найбільш частотних видів у мовленні.

Методи дослідження. Запропонована в роботі концепція спирається на розуміння будь-якого лінгвістичного явища як сфокусованого багатомірного утворення, що відбивається у своїх гештальт-якостях і властивостях, і, проте, не зводиться до їхньої суми. Звідси методика дослідження передбачає, насамперед, вивчення гештальт-проекцій предмета дослідження.

Методологічно робота ґрунтується на гегелівських принципах і законах пізнання, як то: єдність форми і змісту, перевага матеріальної практики над теоретичним пізнанням, загальний зв'язок явищ у матеріальному світі. У процесі дослідження використовуються здобутки з соціології, психології, логіки й філософії мовленнєвої комунікації.

Згідно з тим, що розвиток пізнання відбувається на двох рівнях – емпіричному та теоретичному, – в роботі поєднуються практичні методи лінгвістичного аналізу з теоретичним осмисленням отриманих нових фактів та зіставленням їх з уже відомими. Виходячи з того, що об'єктивна істина є єдністю абсолютного та відносного моментів [348:124], в роботі використовуються динамічні та статичні методи, системно-структурний підхід до лінгвістичного аналізу, а також методи аналогій та моделювання.

У якості основних спеціальних лінгвістичних прийомів використовується метод парадигматичної реконструкції речення, синтаксичне моделювання, метод контекстуально-інтерпретаційного аналізу, елементи статистичного аналізу,

якісний і кількісний опис¹, трансформаційні перетворення й опитування інформантів. (Як інформанти виступали викладачі-асистенти Peter Bryan і Wendy O'Hary, що мають вищу філологічну освіту).

Матеріал дослідження складають 23083 приклади речень. Суцільна вибірка здійснювалася таким чином: 8000 прикладів простих речень були відібрані з діалогічного мовлення персонажів сучасного англомовного художнього тексту (досліджувався в основному діалог роману 1980-2000 рр.).

Крім того, була зроблена спеціальна вибірка з наукового, газетно-публіцистичного, ораторського й офіційно-ділового текстів (по 1000 прикладів речень).

Для розуміння і наукового тлумачення сучасного стану простого речення за методом випадкової вибірки був розглянутий діахронічний зріз XVIII-XX ст.ст. У результаті було досліджено 3060 прикладів з 18 творів (по 1020 зразків відібрано з творів 6 авторів на кожен із трьох періодів відповідно). З кожного твору відбиралося по 170 мовленнєвих зразків, причому вибірка здійснювалася як мінімум у 10 різних діалогах у рамках одного і того самого твору. В середині цього діалогу вибірка була суцільною. Таким чином, була отримана повна картина функціонування простого речення конкретного часового зрізу. Потім на кожному з «горизонтальних зрізів» дані підсумовувались і з них виводилася загальна частотність уживання різних видів речення.

На «горизонтальному зрізі» XX ст. з метою порівняльного аналізу функціонування простого речення в художніх

¹ «Кількісні характеристики, властиві одиницям мови, і всій мові, як надзвичайно складній системі дискретних елементів можна вважати підставою для твердження про підпорядкованість мови дії статичних законів» [307:5].

різножанрових текстах були розглянуті такі паралелі: віршований і прозовий тексти, з одного боку; і всередині прозового тексту – авторська оповідь і діалог персонажів, з іншого. Таким чином, була зроблена спеціальна систематична вибірка з сучасних поетичних збірників (1000 мовленнєвих зразків) і окрема вибірка, що репрезентує авторський монолог (1000 мовленнєвих зразків). Крім того, в деяких випадках з метою забезпечення достовірності висновків дослідження проводився кількісний аналіз додаткової вибірки нечисленних мовленнєвих зразків.

Достовірність отриманих результатів і кількісна достатність перевірялася методом «насичення моделей», обґрунтованим А.К. Корсаковим [174:3], та на основі закономірностей, виведених у математичній лінгвістиці. Відповідно до теорії імовірності, існує деяка генеральна лінгвістична сукупність, в яку включені досліджувані явища. Сумарна вибірка вважається достатньою, якщо вона охоплює 70-80 % випадків досліджуваного явища. Залежність між відносною помилкою (e), частотністю досліджуваного явища (f) і сумарним обсягом (N) визначається за наступною формулою:

$$N = \frac{Z_p^2}{e^2 f}; \quad e = \sqrt{\frac{1,96^2}{N \cdot f}},$$

де N – мінімальний для одержання достовірних висновків обсяг сумарної вибірки;

Z_p – коефіцієнт, прийнятий у лінгвістичному дослідженні рівним 1,96;

e – відносна помилка у відсотках;

f – відносна частота явища (відношення числа речень, які містять призначене для вивчення явище, до загального

числа мовленнєвих зразків [311:353].

Наукова новизна отриманих результатів, обумовлена самим вибором об'єкта дослідження, методології та методів дослідження, полягає в наступному:

- вперше здійснено якісно новий підхід до проблеми таксономії та функціонування основних комунікативних одиниць, який дозволяє охарактеризувати гештальт простого речення як багатопланове комплексне мовне і мовленнєве утворення, що має пізнавальну значущість у плані формування узагальненого концепта на рівні свідомості людини;

- розроблена принципово нова концепція про те, що сумарне поняття «просте речення» є мовно-мовленнєвим феноменом, гештальт-якості якого не зводяться до суми його властивостей, а позначаються гештальт-якостями самого цього феномена;

- на базі теорії таксономічного ізоморфізму простого речення (ТПР) вперше зроблено висновок про те, що у процесі пізнання формування загального концепту простого речення є головним фактором у сприйнятті інформації;

- встановлено, що гештальт-центром простого речення виступає його трикомпонентна нееліптична стверджувальна форма;

- вперше синтаксичне моделювання використовується як індикатор визначення співвідносно комунікативного значення конститuentів простого речення та вивчення принципів еліптування комунікативних одиниць в цілому;

- вперше доведена функціональна залежність синтактики речення від соціально-культурної діяльності людей, обґрунтовується гіпотеза щодо можливості прогнозування структурної організації мовлення залежно від соціально-психологічного портрету особистості мовця;

- пропонується уточнена, логічно обґрунтована таксо-

номія основних комунікативних одиниць в англійській мові;

- вперше встановлюється головна ґештальт-якість не-предикатних речень як координування мовленнєвих дій та підтримання контактів між партнерами по комунікації.

Запропонований в даній роботі принципово новий підхід до вивчення різних типів діалогічних єдностей дає підставу по-новому трактувати діалогічне мовленнєве спілкування в цілому, в процесі якого реалізуються різні комунікативні одиниці, як у вигляді безпосередньо одиниць повідомлення, так і у вигляді стереотипних мовленнєвоетикетних одиниць.

РОЗДІЛ I

ДИНАМІЧНА РІВНОВАГА СТРУКТУРНО РІЗНИХ ТИПІВ РЕЧЕННЯ У РІЗНОСТИЛЬОВИХ ТЕКСТАХ

Головним інструментом дослідження граматичної сутності простого речення у роботі вибрано створення його комплексного гештальту. Такий підхід належить до «конструктивних» методів, «що передбачає ...побудову і конструювання об'єкта дослідження у вигляді спрощеної, гіпотетичної абстрактної схеми»[340:59], а в нашому випадку об'ємного сфокусованого гештальту.

Останнім часом гештальт-теорія поряд з когнітивізмом знаходить все більше застосування в різних галузях науки: соціальної психології, психології особистості, гештальт-консалтінгу в менеджменті та ін. [191]. У лінгвістичні дослідження поняття гештальта ввів Дж. Лакофф у роботі «Лінгвістичні гештальти», де стверджується, що «...думки, сприйняття, емоції, процеси пізнання, моторна діяльність організовані за допомогою одних і тих самих структур, що називаються гештальтами... Гештальти є водночас цілісними і доступними аналізу» [189:359]. Автор наводить п'ятнадцять можливих характеристик лінгвістичних гештальтів, але не йде далі висловлювання думки про можливість використання гештальт-теорії у лінгвістичному аналізі. Його трактування загальної теорії гештальтів не набуло у лінгвістиці належного розвитку, тому що, як свідчить сам автор, «...його розуміння гештальта досить невизначено», «... у [нього] немає чіткої сформульованої теорії» [там же:361].

Звернення до гештальт-аналізу простого речення продиктовано наступними міркуваннями. Сутність вважається **пізна-**

ною, якщо відомі причини виникнення та джерела розвитку об'єкта, що розглядається, розкриті шляхи його формування або технічного відтворення, якщо в теорії або на практиці створена його достовірна модель, властивості якої відповідають властивостям оригіналу [601:361]. Об'єктивні гештальти, що сформувалися, є частиною цілності свідомості з ознаками обмеженості та розчленованості. При цьому загальна таксономія частин цілого є в собі завершеною структурою, що складається з таксонів, що відносяться до цілого та є більш або менш відмінними один від одного. Останні утворюють обмеження (*контур*), що є основою гештальта цілого. Таким чином, концептуальне осмислення та ієрархічний розподіл дійсності на рівні сприйняття й формування конкретного поняття передбачає створення деякого образу, або «*фігури*», на тлі інших об'єктів. Як відомо з філософії, «усвідомлена фігура (гештальт) — це прозоре, живе сприйняття, узагальнений образ, або розуміння будь-чого» [497:23].

У даній роботі ми намагаємося розглянути кожний аспект проблеми простого речення як виразну проекцію його цілісного гештальта. Так само, як сутність маніфестується у явищах, так і комплексний гештальт об'єкта пізнається через вивчення його проекцій. При цьому *гештальт* простого речення розглядається у роботі як сукупність глибинних зв'язків, відношень і внутрішніх законів, які визначають основні риси і тенденції розвитку предмета дослідження. У свою чергу, гештальт-проекції розглядаються нами як конкретні властивості чи особливості простого речення.

У роботі також вживаються терміни «*ареал*» та «*конекція*». Поняття «ареалу» використовується для позначення текстового або гіпотетичного поля, в якому виявляються результати проекції гештальта об'єкта, який вивчається. Конекція, або контакт у гештальт-теорії — це, в першу чергу,

усвідомлення новизни, яку можна асимілювати, і рух до неї, а також нехтування новизною, яку асимілювати неможливо. «Те, що постійно залишається незмінним і не спричиняє жодної реакції, не є об'єктом контакту» [308:16].

Розглядаючи гештальт у різних проекціях, у роботі подаються конкретні *фігури*, які характеризуються *прегнантністю*, особливою у кожному конкретному випадку. Використовуючи гештальт-теорію у синтаксисі, ми бачимо, що відтворення загального центрованого гештальта простого речення як граматичної категорії («цілого») передбачає відтворення окремих ізольованих гештальтів складових частин цілого. Фігура гештальта у кожному окремому випадку може набувати різних абрисів, або мати різний контур. Так, гештальт-центром може виступати підмет або присудок, комплемент або другорядний член речення. (Див. Рис. 1.1; 1.2, де S – суб'єкт; V – особове дієслово; C – комплемент). З іншого боку, гештальт цілого задається його гештальт-якостями, що відбиваються у його гештальт-проекціях. Отже в нашій роботі елементарні комунікативні одиниці розглядаються у плані окреслення ареалу їхнього функціонування, синтаксичної організації, динаміки розвитку гештальта (діахронічний аналіз), особливостей моделювання й функціонування в мовленні (синхронічний аналіз). (Див. Рис.1.8; 2.3; 3.4 та ін.)

Для одержання комплексного гештальта будь-якого явища необхідно виділити його три види об'єктивних гештальт-якостей: структуру (будову чи тектоніку), властивість (властивість функціонування цілого або якість цілого) і сутність (внутрішні властивості, що характеризують гештальт) [308:103]. Розглядаючи якість об'єкта як сукупність його властивостей, насамперед проаналізуємо гештальт-якість цілого об'єкта або спосіб структурування ним комунікативно різних текстів в плані створення прегнантної цілісності.

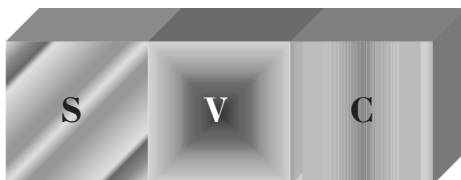

Рис. 1.1. Прототиповий гештальт простого предикатного речення.

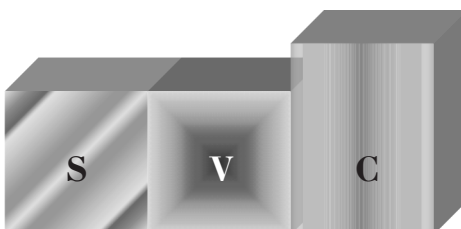
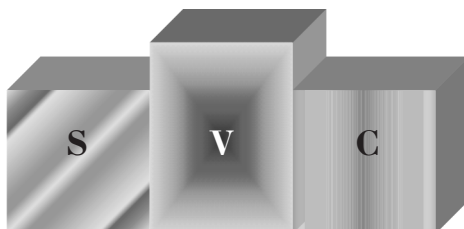
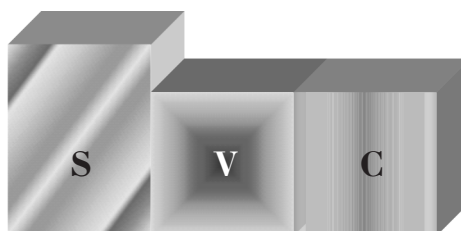

Рис. 1.2. Імовірний гештальт окремого речення в функціональній проекції.

Очевидно, що такий підхід передбачає розгляд формального вираження основних комунікативних одиниць з врахуванням їх конкретного значення.

Разом з В. Манакіним ми розглядаємо мову як «когнітивно-семантичний континуум, що є певним рівнем ноосфери [535:23]. Отже, дослідження простого речення і когнітивне розуміння його сутності є певною ланкою в розумінні побудови англійської мови взагалі [там же:19-24].

Грамматичною формою ми будемо вважати разом з О. М. Приходьком зовнішню сторону мовного знака, його матеріальну, фізичну сутність, план вираження мовної одиниці, тобто систему матеріальних засобів, які служать для передачі мовних повідомлень [328:25; 604:557].

Під значенням в подальшому ми будемо мати на увазі ту частину змісту віртуальної одиниці, яку включено в систему мови [59:57]. Такої ж думки дотримується також І.М. Кобозєва [162:13].

Відомо, що системність — об'єктивна властивість матерії, і в силу цього системність об'єктивно притаманна всім проявам і формам існування мови.

«Речення, ізольовані від тексту, є по суті псевдореченнями й не можуть розглядатися як комунікативні одиниці» [223:18]. Ще категоричніше з цього приводу думка О.М. Старикової «Дискурс керує вживанням граматичних речень» [569:1-2].

Структурний та комунікативний підходи до явищ синтаксису дозволяють розглядати формальну організацію речення як особливий спосіб кодування інформації. При цьому синтаксичний бік інформації характеризує внутрішні особливості структури й упорядкування відображуваного ним

об'єкта. Тому логічною й реляційною основою тексту є його складові: оператори інформації – комунікативні таксони, або речення.

Отже, можна припустити, що *комплексний гештальт* простого речення розглядається в порівнянні його з іншими типами речень і їх ролі в синтаксичній організації текстів.

Як відомо з філософії, відтворення комплексного гештальта будь-якого явища передбачає відтворення фігур гештальта цього явища в його основних проєкціях, в яких відбиваються гештальт-якості об'єкта дослідження [519:141]. Основою гештальт-якостей є базові поняття, які пов'язуються з конкретним гештальт-утворенням. Згідно з властивостями цілого, які не впливають з властивостей частин гештальтів, а є навпаки притаманні гештальтам у цілому як таким, вважаються наступні типи гештальт-якостей.

Прийнято розрізнявати гештальт-якості *структури*, чи *формальної побудови*, *ареалу функціонування*, *походження*, *особливостей моделювання*, *властивості «матеріалу»*, тобто складових частин, *властивості суті* [там же:141-142]. Отже відтворення комплексного гештальта простого речення розпочнемо з тексту як сукупності семантичних структур, а потім з розгляду **синтаксичних типів речень**, які відбивають його структуру чи формальну побудову.

1.1. Текст як основа письмового повідомлення і сукупність синтаксичних структур

Відомо, що речення як одиниця повідомлення не існує у мовленні ізольовано, а поєднується з іншими реченнями, утворюючи розгорнутий текст.

Тому просте речення, «будучи центральною одиницею

синтаксису» [94:8], займає окреме місце у рамках даної системи, тобто в генеральній сукупності текстів.

Торкаючись питання статусу тексту, деякі вчені наполягають на письмовому характері тексту як об'єкта дослідження (І.Р. Гальперін [99], Н.Д. Бурви́кова [68]). На матеріалі письмового тексту ведуть свої дослідження Н. Isenberg [509], R. Harweg [506], О.І. Москальська [284], вносячи параметр письмової фіксації повідомлення навіть у визначення тексту. Однак у наш час значна кількість лінгвістів схиляється до широкого розуміння тексту, вказуючи на необхідність залучення до аналізу не тільки письмових, але й усних мовленнєвих творів (Г.І. Бубнова, М.Р. Гарбовський [64], О.Я. Гойхман, Т.М. Надєїна [112]).

Ми поділяємо точку зору тих учених, що як видовий критерій тексту виділяють його завершеність у розумінні достатності текстової форми й обсягу для розкриття змісту відповідно до комунікативної мети автора тексту [53:18], а також певну інформативну спрямованість [99:54, 143:86].

Класифікація форм речень нерозривно пов'язана і повинна спиратися на класифікацію форм мовленнєвого спілкування, у кінцевому підсумку обумовлених тими чи іншими соціальними і культурними потребами суспільства. (Подібна точка зору на аналіз речення висловлюється в роботах І.Р. Гальперіна [97:28], М.А. Гвенцадзе [101:85], Г.Я. Солганика [357], К.Я. Кусько [185:98]).

На сьогодні в англійському літературному стандарті розрізняють п'ять-сім функціональних стилів, які визначаються як науковий, розмовний, діловий, поетичний, ораторський і публіцистичний (І.В. Арнольд [20], І.Я. Гальперін [98], О.М. Мороховський, О.П. Воробйова, М.І. Лихошерст, З.В. Тимошенко [366], В.А. Кухаренко [186],

W. Sienkowski [463] та ін.). Вони розглядаються як підсистеми мови, кожна з яких має свої специфічні особливості. До літературного стилю дуже близький стиль гуманітарних наукових текстів, який зокрема відзначається багатьма авторами. Публіцистичний стиль, в свою чергу, іноді наближається до розмовного [20:51]. Але у деяких випадках стилі не специфікуються, а поділяються на дві великі підгрупи – формальний (formal) і неформальний (informal) [465:352], або спеціальний (special) і загальний (general) [496:28]. При цьому «неформальний» чи «загальний стиль» більш-менш наближений до розмовного, а «формальний» або «спеціальний» до інших функціональних стилів.

Деякі автори визначають функціональний стиль як систему мовних засобів, що взаємодіють між собою та служать певній комунікативній меті [154:13].

Стилі розрізняються можливістю і неможливістю вживання тих чи інших конструкцій та їхнім кількісним співвідношенням. Виявляються статистичні закономірності стосовно довжини, морфемного й етимологічного складу слів, розподілу частин мови, подання в текстах семантичних полів, довжини речень і т.ін.

Г.Г. Почепцов (мол.) відзначає: «Реально текст та дискурс ми можемо розглядати у відповідності з реченням та висловлюванням» [325:23]. Таксономія мовленнєвих творів як продукту мовленнєвої діяльності заснована на їхніх стилістичних ознаках.

Здається необхідним розмежувати поняття «регістр», використаний у роботі Единбурзької школи («register» чи «utterance» [504]) і стиль. «Регістр сполучає в собі ситуативні умови спілкування, усну чи письмову форму і рольову структуру комунікації» [20:247]. Розрізняють, наприк-

лад, реєстр усної неофіційної розмови, реєстр наукової лекції, юридичних документів. Тобто, «реєстр» у такому розумінні тотожний поняттю «стиль».

З іншого боку, реєстр іноді розглядається як поняття екстралінгвістичне, яке належить до сфери опису умов функціонування мовних одиниць у мовленні [40:31].

Перед тим, як визначити організуючу роль простого речення в різностильових текстах, розглянемо синтаксичні типи речень взагалі і види простого речення зокрема.

Проблема взаємовідносин понять «речення» та «висловлювання» розглядається у даній роботі як цілісна синтаксична структура комунікативного призначення. Висловлювання може «...представляти собою частину речення, ціле речення та частину іншого речення, групу речень, надфразову єдність» [413:19]. Таке визначення висловлювання фактично збігається з розумінням диктеми [51:14].

Речення як головний елемент в системі мови, обов'язково передбачає вивчення окремого явища. У зв'язку з цим виникає необхідність розглянути місце простого речення як основного комунікативного таксону в англійській мові відносно інших видів речень. Потрібно також уточнити комунікативний смисл цього типу в процесі мовленнєвої комунікації. М.П. Кочерган підкреслює: «Усі конструкції є предметом синтаксису, але вихідною структурою є просте речення — єдина універсальна синтаксична одиниця» [179:208].

Отже, для розкриття комплексного поняття простого речення як елементарної комунікативної одиниці та вивчення його таксономічного ізоморфізму необхідно насамперед виокремити критерії відмежування його від інших видів комунікативних побудов.

При виділенні різних синтаксичних типів речення необхідно розглянути їх структуру й субстанцію, що тісно по-

в'язані з його мовними функціями. Про взаємозв'язок функції структури й субстанції зазначав ще Ф. де Соссюр: «Матеріальна одиниця існує лише в силу наявності в ній змісту, в силу тієї функції, якою вона наділена... І навпаки... зміст, функція існують лише завдяки тому, що вони спираються на якусь матеріальну форму» [359:115].

Під функціональним призначенням простого речення на певному синхронному зрізі ми, як і О.М. Мороховський, розуміємо його субстанціональну і структурну орієнтованість на виконання певних завдань у мовленнєвій діяльності [283:25], і виокремлюємо пізнавально-відображувальну (інформаційно-когнітивної) і комунікативну функції¹.

Пізнавально-відображувальна функція простого речення пов'язана з безпосередньою передачею інформації від мовця до слухача в процесі мовленнєвого спілкування. Таким чином, речення є носієм повідомлення, тобто одиницею комунікативно-предикативною.

1.2. Принципи класифікації речення: складні, ускладнені та прості

«Термінологічне визначення речення як предикативної одиниці підкреслює головну рису, яка відрізняє речення від слова та словосполучення», – вказує М.Я. Блох [50:98]. Предикативність речення, однак, не зводиться до предикації

¹ Зазначені функції простого речення визначаються основними мовними функціями переважною більшістю дослідників (В.А. Аврорін [2:26]; Г.В. Колшанський [165:22], О.М. Мороховський [283:16]; І.П. Іванова, В.В.Бурлакова, Г.Г. Почепцов [146:172]; М.Я. Блох [50:99]; Н.М. Фірсова [394:8] та ін.).

в розумінні обов'язкової наявності підмето-присудкового ядра.

У лінгвістиці розглядаються два основні типи класифікації речень – просте і складне (W. Maxwell [537]; G. Wendt, P. Braun [453]; P. Culicover [470], R. Jackendoff; О.І. Смирницький [354]; В.В. Виноградов [80]; R.A. Close [464]; В.Г. Гак [94]; Л.Л. Іванова [147]; М.К. Онипенко [300]; А. М. Приходько [328]; Ю.П. Бойко [55]).

Деякі дослідники, крім названих типів, виділяють речення «ускладненої» структури ([496:129; 594:68; 47:100; 50:102-103]).

При цьому під простим реченням зазвичай розуміються синтаксичні побудови, які мають у своєму складі одну предикатну основу (див., напр., [599:482; 494:721; 49:102]).

Ми розглядаємо просте речення насамперед як елементарну комунікативну одиницю, що принципово відрізняється від більш складних синтаксичних побудов та здатна корелюватися лише з одним елементарним процесом. Останній може вербально відображатися на раціональному рівні у вигляді підмето-присудкового некеусу (а) або знаходити ірраціональне вираження у вигляді непередикатних побудов (б). Наприклад:

а) *I was reading* [644:44].

б) – *Oh!*

– *Is it your spectacles again?*

– *Right! They're broken* [677:311].

Вигук *Oh!*, оформлений в прикладі (б) у вигляді окремої репліки, безумовно, є комунікативною одиницею, хоча і не репрезентує предикатну структуру. Предикативність *Oh!* підтверджується наступною реплікою співрозмовника, який безпомилково зв'язав її з ситуацією спілкування.

Таке розуміння простого речення узгоджується з загаль-

ноприйнятою концепцією про монопредикативність простого речення, але значно розширює його рамки, включаючи також структурно-непредикатні побудови. Відзначимо, що відокремлення таких одиниць в тексті розділовими знаками, властивими реченням, також вказує на те, що носії мови інтуїтивно прирівнюють їх до речень (див. детальніше [233:130-134; 234:109-110; 243:85]).

В.І. Карабан, Г.М. Хашимов розглядають простий і складний типи речень як моно- і поліпредикативні одиниці відповідно [155:3; 405:15]. Л.М. Марчук виділяє багатоконструктивні складні речення як підтип складного і розглядає наявність у мові складних речень як свідчення високого розвитку мислення і мови [216:80].

Щодо так званих «ускладнених» речень, то дослідники розуміють цей тип речень по-різному. При порівнянні, наприклад, складного та ускладненого речення видно, що перше «зберігає відносну самостійність предикативних одиниць, їх «власну» віднесеність до хронотопу мовця» [300:93]. На думку М.Я. Блоха, ускладненим вважається речення, в якому, крім головних частин, є кілька факультативних, тобто таких додаткових обставин, які не утворюють предикативне розширення речення [449:216], типу, *Generally speaking, she was right* [668:14].

О.С. Ахманова під цим типом речень розуміє речення, «...всередині якого є відносно самостійна синтаксична конструкція» [594:301]. Наведемо кілька прикладів з вищевказаним типом речень.

1. *I'll make you do it* [625:21] (вторинна структура предикації).

2. *Having come home late and excessively tired, he didn't bother even to have a shower* [619:12] (обставина, виражена розширеним дієприкметниковим зворотом).

Д.Е. Розенталь і М. О. Теленкова під ускладненими мають на увазі речення, що містять у своєму складі відокремлені звороти, однорідні члени, вставні конструкції, слова-звертання [599].

Автори граматики Duden розглядають синтаксичні комплекси (типу *Accusative with the Infinitive*) на рівні з необов'язковими елементами речення. Усі такі речення, що містять комплекс, є простими неускладненими.

Як відомо, теорія поверхневого й глибинного аналізу синтаксичних будов передбачає необхідність розрізняти формальне вираження синтаксичних зв'язків між конститuentами речення (морфологічних, порядку слів та ін.) й глибинне розкриття семантичного наповнення речення.

Розглянемо з цієї точки зору речення, які мають синтаксичний комплекс типу *I saw him crossing the street*. Шляхом найпростіших трансформаційних перетворень виявляємо глибинну структуру речення → *I saw that/how he was crossing the street*. Таким чином, фактично *I saw* є фрагментом структури предикації *I saw that*, а все речення в цілому є реченням, що містить додаткове підрядне речення.

Іншим типовим випадком ускладнення структури речення є введення в неї координованих елементів. Наприклад, *She entered and smiled* [658: 81]. У даному реченні два координовані присудки *entered and smiled*. Наведене речення має таку глибинну структуру → *She entered and she smiled* і є по суті реченням скороченого складу.

Аналогічний аналіз допускається й у випадку парентези. Наприклад, *Generally speaking, she is always late* [643:20]; → *If I speak generally, she is always late*. Тобто і в даному випадку легко простежити ще одну приховану предикатну структуру. Виходячи з наведених тут міркувань, зрозуміло, що ускладнені речення є простими лише в ас-

пекті їхньої поверхневої структури. Відповідно до свого глибинного наповнення дані конструкції, безумовно, складні.

Отже, можна зробити висновок, що ускладнені речення являють собою особливий тип синтаксичних побудов, який характеризується конденсованою поліпредикативністю.

Речення як цільна одиниця повідомлення є конституючою ланкою будь-якого тексту. Під останнім у даній роботі слід розуміти тільки письмове або фіксоване мовленнєве спілкування, представлене певною сукупністю текстом. Текстема являє собою мовленнєвий інваріант, «...модель, схему певного класу текстів, яка містить ієрархічно організовані протопічні ознаки даного класу» [339:332].

Кількість предикативних центрів, виражених у реченні, визначає його *структурну складність*. Залежно від того, чи є речення монопредикативною одиницею, поліпредикативною або конструкцією з глибинною «прихованою» предикацією (крім основного предикативного ядра), ми розрізняємо *просте, складне і ускладнене* речення.

Очевидно, що елементарною комунікативною одиницею є саме просте речення. Складність вилучення простого речення й встановлення його таксономії полягає в наявності в ньому непередикатних форм.

На підставі власних досліджень [233:146], у даній роботі під *простим реченням слід розуміти всякий ізольований мовленнєвий відрізок, що містить не більше однієї первинної структури предикації або непередикатну в термінах підметово-присудкового ядра конструкцію, вимовлену з певною інтонацією з метою комунікації*.

Під *складними (складносурядними і складнопідрядними)* реченнями ми розуміємо конструкції, у яких представлені (повністю або частково) два чи більше двох структур-

но-предикатних центри.

Ускладненими будемо вважати речення, що містять у своєму складі поширене звертання, низку координованих головних членів, герундіальні, партиципiальні та інфiнiтивні звороти. Що ж до речень типу *Ann, close the door!* [671:17], то такі синтаксичні конструкції у даній роботі ми відносимо до простих речень, оскільки пряме звертання Ann ми вбачаємо заміщувачем підмета.

Як вже зазначалося у Вступі, у фокусі даного дослідження знаходиться *таксономічний ізоморфізм простого речення* як елементарного комунікативного утворення. З метою встановлення його основних структурних таксонів розглянемо синтаксичні типи простого речення.

Уся сукупність прикладів, відібраних з текстів, витриманих у зазначених функціональних стилях, була розкласифікована відповідно до репрезентації ними однієї чи більш ніж однієї структури предикації (див. рис.1.3).

Увесь фактичний матеріал з текстів зазначених функціональних стилів був розкласифікований відповідно до репрезентації реченнями однієї чи більш, ніж однієї, структури предикації. Наведений рисунок 1.3 відображає синтагматичну структуру тексту й місця простого речення у ньому.

1.3. Синтаксичні типи простого речення

Якщо розглянути структуру простого речення, то з часів Аристотеля вона визнавалася репрезентантом думки чи логічного судження. «Речення (або висловлювання) – це найменша комунікативна одиниця, яка виражає думку і має певну граматичну форму та інтонаційне оформлення» [188:8] М. Греч навіть будує свій синтаксис на логічній

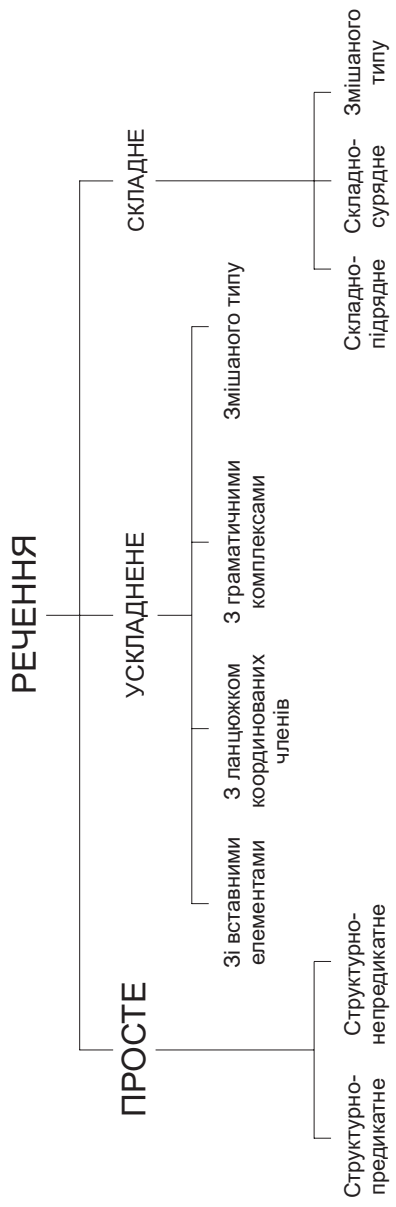

Рис. 1.3. Основні синтаксичні типи речень

основі, зіставляючи будову речення з будовою судження [115:73].

Зіставимо поверхнево-структурний склад простого речення зі складом елементарного логічного судження.

Будь-яке судження виражається реченням, але не кожне речення виражає судження. Сьогодні погляди на співвідношення речення і судження подані діаметрально різними підходами до цієї проблеми. Так, В.І. Кирилова й О.О. Старченко розглядають елементарне судження як тотожне простому розповідному реченню [161:57-58]. Однак їхня ідентичність спостерігається лише у випадку ряду нееліптичних або повних речень. Порівняймо, наприклад:

1) – *Peter came* [619:44]. – Дане просте повне речення є елементарним стверджувальним судженням, у якому поняття співвідноситься з його предикатом, вираженим особово-дієслівною формою.

2) – *Do you smoke?*

– *I do* [671:73]. – У наведеній діалогічній єдності¹ відповідна репліка *I do* також є простим повним реченням, у якому «*do*» – замісник значеннєвого дієслова «*smoke*». Проте *I do* не репрезентує судження, тому що не виражає в суворому розумінні конкретного твердження і може бути зрозуміле тільки в складі діалогічної єдності.

Отже, навіть поверхневий аналіз структурно-непре-

¹ Під діалогічною єдністю будемо розуміти найменшу одиницю діалогічного мовлення, яка складається з двох реплік: репліки-стимулу і репліки-реакції (див. В.Л. Юхт [436:83]; Л.С. Маркіна [212:3]; Е. Бенвеніст [42:316]; Н.Ю. Шведова [422:300-309]; В.Д. Девкін [118:56]; М.М. Поздєєв [313:112].

дикатних речень¹ типу «*Hello!*», «*Thanks*» з очевидністю переконує, що вони не є судженнями в логічному розумінні.

Відносно того, чи виражають судження речення, які містять питання чи спонування, погляди дослідників розділяються. Якщо одні вважають, що зазначені види речення є судження [317:15-22; 106:37-40], то інші стверджують неправомірність такої точки зору [374:23-30].

На нашу думку, питальна конструкція є однією з базових форм мовного мислення. Запитування забезпечує можливості пізнання дійсності свідомістю. У той самий час аналіз фактичного матеріалу переконує в тому, що далеко не кожне питальне речення можна звести до судження, наведеного вище.

Наприклад:

— *How do you do, Mr. Jones?*

— *Glad to see you, Pat* [654:17].

У питанні-стимулі з очевидністю подані як граматичні, так і логічні суб'єкт і предикат. Однак відповідна репліка ніяк не пов'язана в суб'єктивно-предикатному відношенні з попереднім стимулом, який, відповідно, ніякого судження не виражає. Оскільки, «питання є переходом від одного судження — з непозначеним терміном — до іншого судження — з позначеним терміном». [317:19]. У питанні недостатньо позначений термін судження перетворюється у відповіді в предикат.

Аналогічним чином аналізується наявність судження в спонукальних реченнях.

Наприклад:

— *Come here, Jane!* [626:26]

¹ Термін І.Б. Морозової, 1984.

У наведеному реченні хоч і можна імпліцитно відтворити судження типу: *There is Jane*, чи *Jane comes*, чи *Jane was asked to come here*, проте дані структури в значеннєвому відношенні не є тотожними вихідному реченню *Come here, Jane*. Крім того, у спонукальних реченнях не міститься твердження правдивості чи хибності висловлення, що, як відомо, впливає з визначення самого поняття «судження» [602:442].

При формально-синтаксичному підході предикативність інтерпретується як співвідношення структурних компонентів – підмет і присудок, які мають певні синтаксичні ознаки (W.N. Francis [487]; Л.С. Бархударов [31]; В.Г. Адмоні [4:18]; М.Я. Блох [48:102]; О.М. - Мороховський [283:43]; О.Б. Костромін [178:12-16]; І.Р. Вихованець [88:72]).

Семантично (денотативний підхід) предикативність розглядається як співвіднесеність речення з конкретною мовленнєвою ситуацією, що знаходить формальне вираження в структурі речення і його інтонації (В.Г. Гак [94:61]; І.П. Сусов [370:8]; О.М. Старикова [361:41]; М.Я. Блох [50:127-128] та ін.).

Незважаючи на удавані розходження, наведені тут трактування предикативності по суті відображають різні сторони того самого явища, і лише властива мові асиметрія призводить до розбіжності цих трьох позицій. Зазначений факт легко пояснюється закономірностями процесу людського мислення, яке передбачає розчленовування дійсності, виділення в ній певних елементів (субстанцій, властивостей) з наступним з'єднанням їх у гештальт, який у даний момент фіксується свідомістю.

Таким чином, класифікація простого речення тільки за принципом його синтаксичної організації не тільки не супе-

речить понятійній стороні речення, але і є істотно необхідною операцією, обумовленою системною концепцією мови, яка передбачає вивчення функціонально-динамічного цілого шляхом вивчення всіх його ланок окремо.

Більшість сучасної літератури з граматики англійської мови, як правило, лише побічно торкається питання складу простого речення (G. Wendt; M. Deutschbein [475]; G.O. Curme [471]; О.І. Смирницький [354]; W. Francis [487]; В.І. Evans [482]; Л.С. Бархударов [31]; R. Close [464]; Г.А. Вейхман [74]). При цьому лінгвісти одноставні в тому, що «повне» речення містить у собі обидва так звані головні члени: підмет і присудок [W. Marckwardt [536:88]; І.О. Попова [318:20]; Л.С. Бархударов [31:78]; Є.С. Бліндус [48:18]; R. Gunter [496:51]; F. Palmer [547:88]; М.В. Хлевчук [407:13]). Однак автори не пояснюють, що слід розуміти під «підметом» і «присудком». Чи означають ці терміни власне підмет і власне присудок або групу підмета і групу присудка? Чи подані в реченні ці члени цілком або частково?

Відносно речень «неповних» (називаємих часто еліптичними і фрагментарними), то тут точки зору дослідників різко розбігаються.

Деякі лінгвісти вважають, що «неповні» речення виникають на основі відсутності в них головних членів, тобто підмета і присудка (В.Л. Юхт [436:82]; Л.С. Бархударов [32:180]; М.В. Хлевчук [407:13]; D. Allerton [444:459]).

Розглянемо, однак, таку діалогічну єдність:

– *What are you doing? she asked.*

– *Nothing. Tom smiled* [644; 24].

Перша репліка містить у собі і підмет, і присудок і є, відповідно до зазначеної точки зору, «повним» реченням.

При заповненні відсутніх членів друга репліка має вид: *I am doing nothing*¹. Якщо тепер присудком вважати тільки *am*, як це дуже часто робиться, то в цій репліці немає ні підмета, ні присудка. Якщо ж під присудком розуміти всі слова репліки за винятком підмета (*am doing nothing*), то «*nothing*» репрезентує лише частину одного з головних членів речення (присудка), і речення не є ані «повним», ані «неповним», тому що, за визначенням, «неповне» речення містить або підмет, або присудок, поданий цілком, а не частиною.

Існує і така думка, що «неповними» реченнями є речення, у яких відсутні другорядні члени [18:109; 452:125-130]). Однак автори не наголошують, що варто розуміти під другорядними членами і які саме другорядні члени мають на увазі. І, якщо сполучення слів типу «*I know*», у якому, відповідно до традиційно прийнятого синтаксичного аналізу, подані тільки підмет і присудок, можна трактувати як семантично «неповне» («повним» або закінченим за змістом у цьому випадку було б «*I know it*»), то речення типу «*She is a teacher*», що також складається з підмета і присудка, подається абсолютно закінченим, як структурно, так і семантично.

Треба також відзначити, що, якщо більшість лінгвістів трактують терміни «неповне» і «еліптичне» речення як синонімічні, то деякі під «неповним» розуміють «речення з лексично незаміщеними синтаксичними позиціями» [69:208], а під «еліптичними» — речення особливого типу, специфічною структурою яких є відсутність дієслівного присудка, причому присудка, що не згаданий в контексті, тоб-

¹ Тут і нижче безперервною лінією підкреслювання зазначена початкова репліка, а уривчастою — її поновлена частина.

то який у значеннєвому відношенні не є необхідним для передачі даного повідомлення [там же, 214]. Як приклади автор наводить речення: «*Мар'я – йому вслід, тихо: – Хліб весь, чай, з'їв?*», «*Я за ним слідом*» і т.п.

Присудок іноді в подібних реченнях опускається, оскільки за мовною аналогією можливе тільки однозначне відновлення речень до нееліптичних. Відзначимо, що сама автор як опозицію «еліптичних» речень пропонує не «неповні», а «повні» речення. І.Р. Вихованець в описі функціонального синтаксису української мови також використовує терміни «неповне» і «еліптичне» речення. Однак неповними автор вважає «...речення, у яких відсутній лексично виражений, передбачуваний реченнєвою структурою один або декілька членів речення». До еліптичних речень автор відносить «конструкції з нульовими головними членами» [88:73-74]. Роблячи таке розмежування, автор, однак, не розглядає випадки, коли відсутній передбачений структурою речення один або обидва головних його члени.

Як бачимо, ніякої принципової різниці між «неповними» і «еліптичними» реченнями нема, і розмежування цих двох термінів не є суттєвим.

Надалі будемо вживати тільки терміни «еліптичні» і «нееліптичні» речення¹.

Проте існує ще одна категорія речень, названих парцельованими чи приєднувальними конструкціями ([379:96-100; 85:98-100; 404:20-21; 123:44-47]).

«*Парцеляція* – таке членування речення, при якому

¹ При розгляданні проблеми еліпса простого речення автор даного дослідження послуговувався положенням про те, що «еліпс – відсутність будь-яких слів у реченні – є загальнолінгвістичним явищем, характерним для всіх мов Землі» [560:298].

зміст речення реалізується не в одній, а в двох або декількох інтонаційно-значенневих мовних одиницях, що впливають одна за одною після розділової паузи» [599:284].

Наприклад:

– *Would you like to go?*

– *I would. Very much. With you* [675:48].

У відповідній репліці підкреслені речення є парцелятами.

У даній роботі зазначеного виду одиниці були засвідчені лише в 1,8 % випадків. Низька частотність такого виду речень дозволяє розглядати їх у розряді неповних, еліптичних речень, виділяючи їх в особливу групу (подібний підхід виявляємо в роботах Є.С. Бліндуса [48]; D. Allerton [444] та ін.).

Крім розподілу на «еліптичні» і «нееліптичні» речення, у лінгвістиці широко поширений і розподіл їх на односкладні й двоскладні (О. М. Мороховський виділяє двовершинне (двочленне) й одновершинне (одночленне) речення [283:34]). При цьому деякі лінгвісти, що дотримуються такого розподілу, розрізняють нееліптичні й двоскладні речення, з одного боку, та еліптичні й односкладні – з іншого (напр., [87:228; 69:216; 31:180; 48:20-24; 49:274; 88:33]). Інші ж таких розрізень не роблять (напр., [547:76; 464:104; 94:76]), вважаючи, що двоскладне речення завжди нееліптичне, тоді як речення односкладні можуть бути як нееліптичними, так і еліптичними.

Відносно двоскладного речення в лінгвістиці особливих розбіжностей не існує. Загальноприйнято вважати, що двоскладне речення містить у собі два головних члени. Щодо односкладного речення, то існують різні точки зору на його структуру. Відповідно до першої – головним членом односкладного речення є група підмета чи група присудка ([419:52-55; 88:72, 87]). Прихильники другої точки зору вважають, що, оскільки

підмет і присудок – взаємозалежні поняття, безглуздо говорити про наявність одного з них за відсутністю іншого ([81:389; 558:208; 496:93; 347:14]).

Звернемося до конкретного мовленнєвого матеріалу:

1) – *Who are you? – Just a human* [680:46]:

I am just a human.

2) – *She agreed to marry him. – Tracy?* [684:93]:

Did Tracy agree to marry him?

У цих двох прикладах другі репліки є, відповідно, частиною присудка (предикативом) і підметом. І, якщо бути послідовним, то, оскільки в розгорнутих реченнях підкреслені компоненти є, відповідно, частиною присудка і підметом, необхідно визнати, що ці члени подані й у «згорнутих» репліках аналогічних речень.

Таким чином, при аналізі фактичного матеріалу стає очевидним, що еліптичні речення можуть репрезентувати як головні члени (підмет і присудок) або один з цих членів, так і другорядні, що модифікують їх.

Деякі автори односкладним реченням називають будь-яку ізольовану комунікативну одиницю, що складається з одного слова чи словосполучення [523:267; 471:24; 132:105; 592:195; 558:208; 202:30; 452:128].

Так, О. Єсперсен пропонує називати односкладними, чи аморфними, такі мовленнєві речення, у яких неможливо розпізнати підметово-присудковий нексеус. Ілюструючи перший тип, автор наводить такі речення, як *Hm, Hullo! Hurray!*, ілюструючи другий – такі, як *Poor fellow! Dear me! This way, ladies. Waiter, another bottle!* [513:105].

Аналогічне трактування проводиться й сучасним американським дослідником Р.Д.Борслі, який нарівні з імпліцитно-предикатними до односкладних речень відносить звуко-наслідування («sound imitations»), незакінчені конструкції

(«broken utterances»), ізольоване звертання («direct address») [452:126].

Непослідовність такого підходу очевидна хоча б у тому відношенні, що перша половина визначення, даного самим Єсперсеном, автоматично виключає з класу аморфних речень усі ті конструкції, у яких структура предикації могла б бути виявлена.

Очевидно, що в даному випадку групуються зовсім різні одиниці, які відносити до одного виду неправомірно.

У діалогічному мовленні окремі репліки найчастіше репрезентуються одним словом, у зв'язку з чим існує думка, що «репліки в діалозі можуть складатися зі слова, словосполучення і речення» [436:82]. З цього випливає, що однослівні репліки нібито не є реченнями. Однак, під реченням тут, мабуть, розуміється первинна структура предикації, яка залишає відкритим питання про те, чи є однослівні репліки реченнями. Тут, однак, видається доречним навести деякі міркування М.Я. Блоха про однослівні речення. Виходячи з того, що комунікація здійснюється в основному шляхом обміну реченнями, М.Я. Блох зауважує, що факт існування однослівних речень не повинен призводити до думки, що за певних обставин поняття «слово» і «речення» цілком збігаються. «Слово-речення як одиниця тексту радикально відрізняється від слова-лексеми як одиниці словника» [449:236]. В.В. Виноградов, який детально вивчав це питання, підкреслює, що віднесення того чи іншого слова, як словосполучення, до рангу речення визначається його функцією [85:38]. О.І. Смирницький, вирішуючи проблему статусу словосполучення, звертає увагу на інтонаційний малюнок сполучення слів. Речення, за його влучним зауваженням, на відміну від слова, має дволінійність, тобто, крім певного звукового складу, має і відомий інтонаційний образ

[354: 50]. Цей образ, чи просодика речення, може формуватися тільки в процесі комунікації.

Відомо, що у лінгвістиці існує чотири синтаксичні структури: предикації, модифікації, координації і комплементарії ([354:184; 487:282, 452:125]). При цьому структура предикації виконує структурно-утворюючу роль у реченні. Остання складається або з власне підмета і власне присудка, або з групи S і групи P. І якщо в одних реченнях можна знайти ці члени речення і, отже, експліцитно чи імпліцитно предикативну структуру (а), то інші цю структуру не репрезентують зовсім, бо вони не містять у собі жодного з її синтаксичних компонентів (б). Наприклад:

а) – *She is here* [675:48]. У цьому реченні виражені і підмет «*She*», і присудок «*is here*».

– *What can you do? – Dance* [683: 29]. Тут виражений присудок *Dance* → *I can dance*.

б) – *Hello, Mike! – Hi!* [619:32].

У цих прикладах речення *Hi* та *Hello!* не є ні синтаксичною структурою предикації, ні частиною її.

Речення, репрезентуючи синтаксичну структуру предикації, можуть містити в собі вербально повністю виражені її члени, або окремі її частини. Наприклад: *I don't know him. Just don't* [610:25], де в першій репліці мовно цілком виражені підмет і присудок, тоді як у другій – відсутній підмет, а присудок виражений лише частково (основне дієслово присудка опущене).

Еліптичними реченнями будемо називати такі, у яких той або інший обов'язковий член синтаксичної структури предикації (тобто власне підмет або власне присудок) у словесній тканині тексту не виражений або виражений частково.

Ч. Вільдер, слідом за Х. Хаверсом [587:23-25], відзна-

час, що відома кожному носію мови синтаксична парадигма та мовленнєва ситуація спілкування виключає необхідність реставрації повного речення [там же:55]. Останнє твердження видається недостатньо обґрунтованим. Можливість опущення у реченні тих чи інших членів викликана не вигаданою відсутністю їх необхідності для спілкування, а актом їх безперечної присутності у свідомості мовця та слухача.

Ми знаємо, що непоширені речення містять в собі лише головні члени речення, а саме – підмет та присудок. Поширене – крім головних членів, містить один або більше другорядних членів, що модифікують або комплементують який-небудь один або обидва головних члена речення.

Питання полягає в тому, які члени вважати головними, а які другорядними. Так, речення типу – *John is at school* і – *I am here* аналізуються в лінгвістиці подвійно. Автори канонічного підручника з граматики англійської мови М.О. Ганшина й Н.М. Василевська, наприклад, стверджують, що дієслово в таких реченнях повнозначне [491:124,] і тому присудок у них – простий дієслівний [там же]. У такому випадку *at school* і *here* є другорядними членами, а речення, у цілому, двоскладне поширене. Так само розуміється склад речення й сучасними дослідниками [493:201; 486:127]. Зовсім інакше розуміє присудок у подібних реченнях О.І. Смирницький. «У реченнях типу *He is here. He is in Moscow, He is in that room,* – пояснює О.І. Смирницький [354:114], – немає ніяких підстав вважати *is* присудком. Ми не можемо сказати, що *is* – присудок, тому що лексичне значення цього дієслова дуже бліде і неясне. У «*He is here...*» ми маємо складний за будовою присудок, який складається з дієслова-зв'язки і ще одного компонента, який позначає місце; при цьому основним компонентом у семантичному

плані є другий компонент». О.І. Смирницький називає цей присудок «обставинним». При такому розумінні присудка речення розглянутого типу варто вважати двоскладними непоширеними, оскільки в них, крім підмета (*he*) і присудка (*is in the garden/ is here/ is in Moscow*), другорядних членів немає. У цьому зв'язку значний інтерес становить порівняльний аналіз речень типів *They live in London*, *They are in London*, пропонований Б.О. Ільїшем. На думку автора, присудком у першому випадку є тільки дієслово *live*, у другому – словосполучення *are in London*. «В останньому реченні, – стверджує Б.О. Ільїш, – є тільки підмет і присудок, і зовсім немає обставини» [507:238-239]. Наведені тут позиції теж мають своїх прихильників серед сучасних дослідників [565:100; 472:102].

Дуже проблематичним є також граматичний аналіз за членами речень, які містять додаток. Граматика сучасної німецької мови («Duden») навіть пропонує, на відміну від традиційного розподілу речень на поширені і непоширені, розподіл на три групи: 1) непоширені речення, 2) речення з одним поширюючим членом, і 3) речення, які містять більше, ніж один поширюючий член. При цьому до типу 2 належать зазвичай речення, що містять прямий додаток [479:102]. Виділення таких речень в окрему групу підкреслює їхній особливий характер, який відзначається і деякими іншими лінгвістами. Розглянемо конкретний приклад: – *I saw him*. Переважна більшість лінгвістів стверджує, що присудком у таких реченнях є тільки дієслово (у нашому прикладі *saw*), а наступний за ним іменник – другорядний член – додаток. Г.Г. Почепцов ясно висловлюється з цього приводу: «...Дієслово-присудок утворює своєрідну «вісь», навколо якої «обертаються» підмет і додаток, які міняються своїми місцями в реченнях активу і пасиву» [146:192]. Інші

лінгвісти вважають присудком у них сполучення дієслова і залежного слова (у нашому прикладі – *saw him*) [586:39; 532:320; 172:110; 503:111]). Виходячи зі сказаного тут, усе речення, у залежності від точки зору, повинне трактуватися, відповідно, або як поширене, або як непоширене. Отже для того, щоб окреслити фігуру гештальта простого речення в його структурній проекції, треба мотивовано відповісти на питання про поширеність або непоширеність речення.

1.4. Структурно-значеннєвий мінімум речення

Репрезентація у реченні обов'язкових компонентів первинної структури предикації забезпечує структурний мінімум самого речення як такого. Відповідно до такого підходу в граматиці звичайно виділяють дво- і тричленну конструкції, засновані на репрезентації ними сполучення підмета з простим дієслівним присудком і присудком, мінімальний зміст якого може бути сприйнятий тільки в комбінації з якимось наступним елементом речення.

Про існування такої особливої трикомпонентної синтаксичної конструкції в російській мові писав ще І.І. Мещанінов [224:17]. Дж. Несфілд визнавав цю конструкцію самостійною в англійській мові [544:105]. Обґрунтування ж самого терміна «тричленна конструкція» з аналізом відмінностей її від двочленної наводиться В.Г. Гаком [94:15], який переконливо доводить необхідність поділу цих двох типів синтаксичної організації речення.

Так, у реченні – *She took his cramped photo with the trembling fingers* [658:37] дієслово *take* з очевидністю утворює тетравалентну структуру. Проте, структурно-значеннєвий мінімум даного речення обмежується *She took his photo*.

Пентавалентні структури, утворені з тим самим дієсловом *take*, також, за нашими даними, цілком зводяться до трикомпонентної синтаксичної конструкції. Наприклад, — *I usually take Jumbo (a dog) to have a run in the park with other dogs* [589:48] → *I take Jumbo*.

У лінгвістиці існує точка зору, відповідно до якої обов'язковим для будь-якої синтаксичної побудови є критерій значеннєвої повноти. За «елементарну схему» приймається такий абстрактний зразок речення, який при необхідності мав би не тільки граматичність, але і значеннєву завершеність [44:141; 491:39; 94:17-21].

А про яку значеннєву завершеність речення можна говорити у таких мовленнєвих зразках типу:

- 1) **I see*;
- 2) **Who are?*

Тільки додавання постдієслівного компонента чи компонента робить дані речення семантично і синтаксично завершеними: → *I see you* [611:24]; *Who are they?* [622:61]. Зрозуміло, речення типу *Ann smiled* [675:31] чи *I'm not a crier. But women cry* [612:19] також цілком синтаксично завершені і мають достатній мінімальний зміст.

У своєму дослідженні ми спираємося на розуміння мінімуму речення як структурно-значеннєвої єдності, яка не зводиться до вичленовування тільки певних формальних компонентів. При такому розумінні структурно-значеннєвого мінімуму речення-висловлення, подібні до відповідної репліки в наведеній нижче діалогічній єдності, розуміються нами як неповні, чи еліптичні: — *Well, Burke, you know the rule, eh? — I know* [668:81]. Очевидно, що *I know* не передає елементарного закінченого смислу і, отже, не є структурно-значеннєвим мінімумом.

Відповідно до цього до еліптичних речень будемо зара-

ховувати такі, у яких опущення «другорядного» додатка й обставини при необхідності призводить до порушення чи перекручування семантики речення.

Наприклад:

– *Are you a student?*

– *I am* [609:52] → *I am a student.*

Критичний аналіз існуючих у лінгвістиці поглядів на структурно-логічну природу речення і результати власних досліджень дозволяють розробити *інструментарій* і найбільш суттєві *концептуальні поняття*, що використовуються у даній роботі.

Твердження стосовно того, що інформативно-комунікативна сутність речення є безпосереднім вираженням судження, є хибним. Відповідно, взаємозв'язок логічного і граматичного суб'єкта і предиката також не є прямою кореляцією, а відображенням когнітивних рамок у межах конкретного мовленнєвого твору.

У формально-синтаксичних рамках первинної структури предикації прості речення можуть або виражати її повністю (нееліптичні речення), або надавати тільки той чи інший обов'язковий член синтаксичної структури предикації, тобто власне підмет або власне присудок (еліптичні речення).

Будемо називати конкретні побудови, що вербально репрезентують тільки один з головних членів речення (або власне підмет, або його групу), односкладними, а речення, що репрезентують (цілком або частково) обидва головних члена речення, – двоскладними. Наприклад:

– *Who is your companion?* (двоскладне) – *Mark Daylin* [711:64] (односкладне).

У рамках обраного нами підходу сутність еліпсу ми розглядаємо в контексті синтаксичних структур та процесів мислення, розуміючи структуру як «умовне уявлення того, як організовані елементи думки» [316:207]. У цьому плані

граматичну роль еліптичного речення ми вбачаємо у «висвітленні» елементів комунікативно суттєвих для ментальних процесів засвоєння конкретного повідомлення та «затемненні» елементів несуттєвих.

Зі свого боку, природу еліпса ми пояснюємо з позиції теорії інформаційної енергетики одиниці висловлення [270:7-8]. З метою оптимізації процесу мовленнєвої комунікації відбувається процес компенсації складності сприйняття повідомлення комунікантом шляхом відносного спрощення основної комунікативної одиниці – речення.

Структурний мінімум речення так чи інакше може бути зведений або до двочлена, або до тричленної моделі. За даними нашого дослідження, трикомпонентні речення вживаються у 88,3 % усіх випадків уживання [235].

Крім зазначених видів простого речення, у своїй роботі ми розрізняємо ще один їх тип: структурно-непредикатні конструкції, які, не маючи формального предикатного ядра, є реченнями за своїм функціонально-комунікативним призначенням.

Звідси, ієрархічна таксонімія простого речення за його поверхневою структурою приймає наступний вигляд (див. рис. 1.4).

У наведеному рисунку показано, що усі аналізовані елементарні комунікативні одиниці розпадаються, у залежності від вираження ними структури предикації, на два основних класи: клас структурно-предикатних і клас структурно-непредикатних конструкцій. Надалі будемо називати зазначені речення структурно-предикатними, розуміючи під цим наявність (або можливість наявності) в них підмета та присудка; та структурно-непредикатними. Такі, що не мають формальної репрезентації підмета та присудка.

До класу структурно-предикатних речень належать речення нееліптичні й еліптичні. Еліптичні, залежно від представлених у них членів, поділяються на односкладні і двоскладні. Нееліптичні речення, як це впливає зі змісту само-

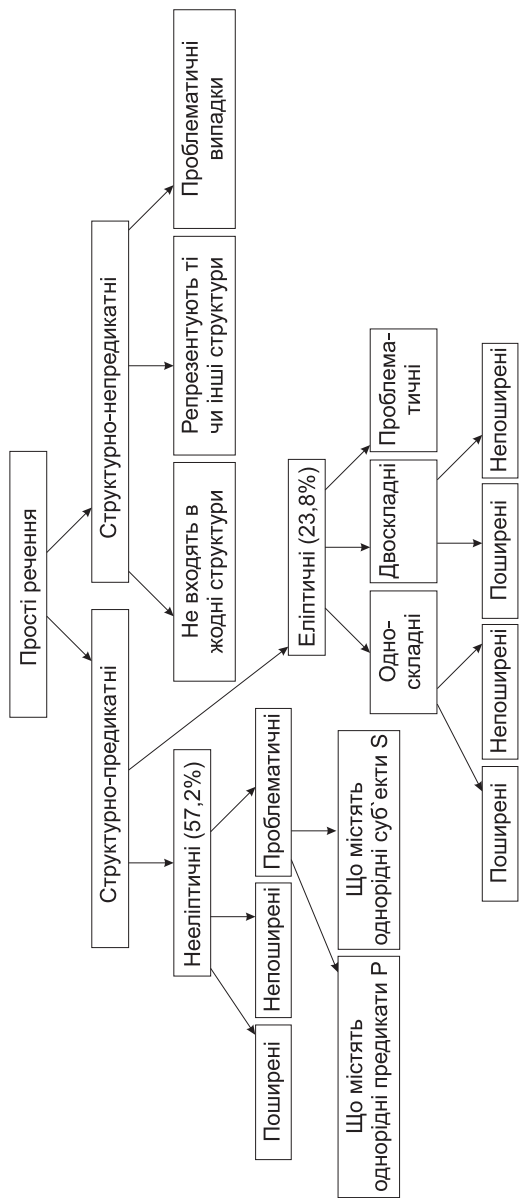
го терміна, можуть тільки бути двоскладними. Очевидно, що речення, як односкладні, так і двоскладні, можуть бути поширеними і непоширеними.

Щодо структурно-непредикатних речень, засвідчених в аналізованих текстах, то синтаксично вони можуть або не входити в жодні інші структури, або репрезентувати ті чи інші з них [235:23-24].

У класах структурно-предикатних і структурно-непредикатних речень виокремлені особливі «проблематичні» випадки. При цьому в групі нееліптичних речень до зазначеної групи належать речення, у яких координовані головні члени. Їхній граматичний статус у лінгвістиці трактується неоднозначно в плані зарахування-незарахування даного типу речень до простих речень. (Докладний аналіз подібного типу речень проводиться у Розділі 2). Розглянуті синтаксичні конструкції розпадаються на дві групи: що містять суб'єкти і що містять однорідні предикати. До групи еліптичних проблематичних речень були зараховані перервані висловлення (*I... I... – I began* [643:9]) і побудови, які не мають однозначного відновлення до повної структури предикації («*They like mummies*» – «*Like?!*» – *exclaimed Larry* [668:14]). Очевидно, що відповідна репліка в останній діалогічній єдності не має однозначного відновлення. Вражений тим, що єгиптяни люблять мумії, Ларрі викрикує «*Люблять?!*» Його відповідь може бути ексцесивною щонайменше потрійно: 1) «*Do they really like mummies?*» 2) *What do you mean by <like>?* 3) «*Like* is not the word to be used here!

Сюди ж були зараховані парцельовані сегменти мовлення типу *I came home. At last. And forever* [671:71].

До проблематичних випадків у класі структурно-непредикатних речень зараховані стереотипні формули ввічливості типу *Thank you, How do you do*, які на сучасному етапі розвитку мови не сприймаються як предикатні речен-

де: Р — присудок (предикат); S — підмет (суб'єкт)

Рис. 1.4. Класифікація простих речень за поверхневою формою

ня, що повідомляють логічну інформацію. З іншого боку, формально в зазначених мовленнєвих одиницях простежується структура первинної предикації, яка у процесі розвитку мови втрачає частину свого семантичного навантаження.

Відповідно до теорії пізнання, всі предмети пізнаємі. Однак, щоб одержати повний і комплексний гештальт досліджуваного об'єкта, необхідно розглянути на рівні явища його відображення в різних модусах існування в об'єктивній дійсності. «Суще є в явищі. Явище суцix у собі речей на психофізичному рівні означає, що воно є відображенням, є ні що інше, як саме пізнання, розглянуте в плані об'єкта» [602:349]. При застосуванні принципів пізнання до лінгвістичного дослідження необхідно визнати, що тільки шляхом порівняльного аналізу функціонування простого речення й інших видів речень у генеральній сукупності текстів можна робити висновки про ТІПР.

Очевидно, що логічна і реляційна основа генеральної сукупності текстів репрезентується в конкретних функціональних стилях. Отже для того, щоб виокремити гештальт-якість *ареалу функціонування*, треба розглянути просте речення в аспекті різностильової текстової прегнантності. З цією метою елементарні комунікативні одиниці в роботі досліджувались у плані синтаксичної організації функціонально різних текстів, що розглядалися як інваріант певної сукупності реальних текстів.

1.5. Просте речення у спеціальних стилях

Як зазначено у Вступі, у даній роботі розглядаються виділені види речень у таких функціональних стилях: науковому, офіційно-діловому, публіцистичному, ораторському, художній літературі. При цьому з кожного типу тексту

методом суцільної вибірки відбиралося по 1000 мовленнєвих зразків. Такий сумарний обсяг виявився цілком достатнім для того, щоб одержати загальну об'єктивну картину розподілу питомої ваги й особливостей функціонування різного типу речень (за умови, що відносна помилка знаходиться в межах припустимої для лінгвістичних досліджень).

Прийнято вважати, що головною функцією наукового стилю є інтелектуально-комунікативна, інші функції – факультативні [20: 259]. Науковий стиль, таким чином, характерний для текстів, призначених для повідомлення точних відомостей з певної спеціальної галузі, а також для закріплення процесу пізнання. З іншого боку, за свідченням деяких дослідників, є велика кількість наукових текстів, які поєднують власне інтелективний виклад із широким використанням засобів емотивного впливу на читача [411:31; 540:198-200].

У той самий час науковий текст, як і будь-який інший, не є єдиним конгломератом, а з очевидністю розпадається на тексти, що висвітлюють якусь конкретну галузь знань. Враховуючи певну близькість синтаксичної організації гуманітарного наукового тексту з художньою авторською розповіддю, у даному дослідженні до «наукового» тексту були віднесені монографії і статті з природничих дисциплін. У процесі аналізу були засвідчені такі типи речень:

– прості: нееліптичні поширені і непоширені, еліптичні односкладні поширені і непоширені, еліптичні поширені і непоширені;

– ускладнені: зі вставними елементами, з ланцюжками координованих членів речення, які мають граматичні комплекси, змішаного типу;

– складні: складносурядні; складнопідрядні, змішаного типу. При цьому частотно зазначені типи речень розподілилися таким чином (див. табл.1.1).

Таблиця 1.1.

Питома вага різних типів речень у науковому тексті

№ п/п	Типи речень	Кількість	%
1	Складні	456	45,6
1.1	складносурядні	146	14,6
1.2	складнопідрядні	234	23,4
1.3	змішаного типу	76	7,6
2	Ускладнені	358	35,8
2.1	з вставними елементами	44	4,4
2.2	з ланцюжком координованих членів речення	–	–
2.3	які мають граматичні комплекси	72	7,2
2.4	змішаного типу	242	24,2
3	Прості	186	18,6
	Нееліптичні	136	13,6
3.1	поширені	117	11,7
3.2	непоширені	19	1,9
	Еліптичні	50	5,0
3.3	односкладні поширені	37	3,7
3.4	односкладні непоширені	–	–
3.5	двоскладні поширені	8	0,8
3.6	двоскладні непоширені	5	0,5
Усього		1000	100,0

Таким чином, розподіл різних типів речень у науковому стилі можна подати у вигляді рисунка (рис. 1.5).

Приклади до таблиці 1.1.

1.

1.1. *Pentagastrin is a strong stimulator the M_2 receptor and cimetidine is a kind of gastric acid secretion antagonist [676:42].*

1.2. *We here assume that where the scattering centers are distributed in a Gaussian manner from nose to tail of the*

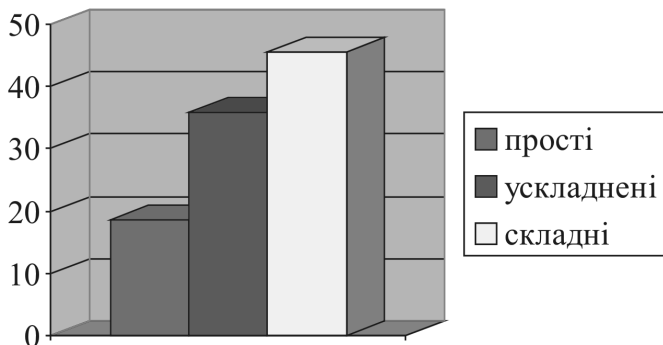

Рис. 1.5. Питома вага різних типів речень у науковому тексті

aircraft is the best solution [676:91].

1.3. *The experimental results indicate that there are a few dominant scattering cross sections in the aircraft and that smaller scatterers are distributed more or less in accordance with Gaussian assumption [674:28].*

2.

2.1. *In my opinion, this contribution is based on earlier contributions from the author's laboratory [634:128].*

2.2. —

2.3. *Similarly to the output the durability of a machine is proved to be heavily dependent upon the condition and technical level of its use: care of the machines, timely maintenance and prevention of overloads [679:34].*

2.4. *A perimeter defense system is considered to be an adaptive multifrequency radar system measuring size and shape of the target [634:129].*

3.

3.1. *Our multifrequency radar characterises an object in four signature domains [634:130].*

3.2. *The results are different [649:18].*

3.3. *Let us consider a simple target of two identical*

reflection points [679:41].

3.4. –

3.5. *The two antennas can not be turned manually in azimuth direction. But the transmitted antenna can* [634:132].

3.6. *To make better use of our apparatus it is absolutely necessary to understand its mechanism completely. We do not promise wonders. We cannot* [676:5].

Відповідно до особливостей переробки інформації людиною, логічні зв'язки між посилками в науковому тексті ініціюються в простих реченнях не характерними для цього типу речень сполучниками *but, however, and* тощо. Впливаючи на установки і стереотипи читача, оповідач здійснює певну корекцію цінностей у об'єкта мовленнєвого впливу. Напр.: *Electromagnetic waves have been studied well enough to form a concept of their influence upon an object. However we propose something quite different* [676:4].

Очевидно, що підкреслене просте нееліптичне поширене речення є за своїм комунікативним впливом атрактантом уваги завдяки протиставному ініціюючому *however*.

Нееліптичні поширені речення найбільш частотні в початковій частині наукового дискурса (48,2 %). Пояснення цього факту ми вбачаємо в реалізації вихідної чи настановної інтенції оповідача, яка вимагає негайної чіткої і стислої постановки наукової проблеми. Еліптичні і непоширені прості речення в основному вживаються як своєрідна синтаксична межа значеннєвого розподілу тексту і як підпис-пояснення під малюнками і формулами (54,3 %).

Динамічні процеси вербалізації логічних міркувань і висновків у науковому тексті передбачають розгортання його змісту. Останній фактор з очевидністю відбивається на ускладненні структури речень.

Очевидно, що основну масу складають складні речення (45,6 %), які складають більше половини всіх досліджува-

них конструкцій. На другому місці за частотністю вживання – ускладнені (35,8 %). Вони складають більш третини всіх видів речень. Питома вага всіх видів простого речення незначна (18,6 %). Вона не складає і 1/5 всіх досліджуваних мовленнєвих зразків.

Таким чином, намічається зв'язок між конкретним функціональним типом повідомлення і синтаксичною формою репрезентації інформації в ньому.

Діловий стиль обслуговує різноманітну сферу суспільних відносин: господарсько-адміністративних, юридичних, дипломатичних. Основна його функція – повідомлення інформації, наказ певних дій або заборона їх.

У рамках даної роботи була розглянута різна юридична документація, як то договори, угоди, митні документи та ін. У процесі аналізу засвідчені такі типи речень: нееліптичні прості, ускладнені вставними елементами і складнопідрядні речення. Відсоткове і кількісне співвідношення засвідчених типів речень показано в табл. 1.2.

Кількісний розподіл типів речень у діловому стилі відображено на рисунку 1.6.

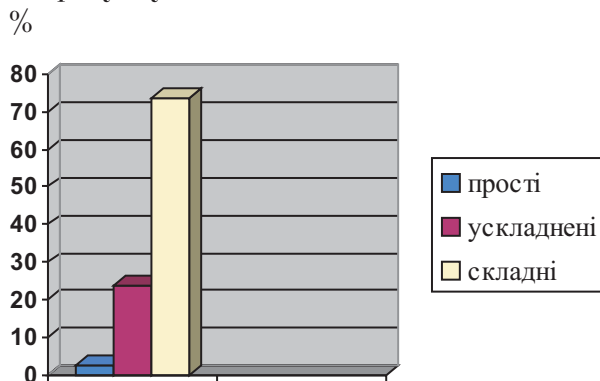

Рис. 1. 6. Питома вага різних типів речень у діловому стилі

Таблиця 1.2.

**Питома вага різних типів речень у тексті
офіційно-ділових паперів**

№ п/п	Типи речень	Кількість	%
1	Складні	734	73,4
1.1	складносурядні	–	–
1.2	складнопідрядні	263	26,3
1.3	змішаного типу	471	47,1
2	Ускладнені	237	23,7
2.1	з вставними елементами	–	–
2.2	з ланцюжком координованих членів	13	1,3
2.3	які мають граматичні комплекси	106	10,6
2.4	змішаного типу	–	–
3	Прості	29	2,9
	Нееліптичні	29	2,9
3.1	поширені	18	1,8
3.2	непоширені	11	1,1
	Еліптичні	–	–
3.3	односкладні поширені	–	–
3.4	односкладні непоширені	–	–
3.5	двоскладні поширені	–	–
3.6	двоскладні непоширені	–	–
Усього		1000	100,0

Приклади типів речень, наведених у таблиці 1.2:

1

1.1. –

1.2. *I give to you notice that offers have been received by the director for the purchase of the whole of the [5,000] shares*

comprised in your Transfer Notice Dated etc. [641:3].

1.3. *I am directed to inform you regulation 4.8 of the articles of association of the company shall take effect forthwith and accordingly on the service of this notice you are deemed to have served on the directions of the company a Transfer Notice within the meaning of regulation 4.3. [там же].*

2.

2.1. –

2.2. *The Director shall well and faithfully serve to the accompany and use his best endeavors promote develop and extent its business and interest and shall unless prevented by injury or ill-health devote sufficient of his time and attention in normal business hours to permit the proper discharge of his duties as chairman of the Company [681:11].*

2.3. *The papers being registered in the Transfer Notice of Creditor, the Debtor shall propose to them to make the assignment for their benefit contained in the deed [710:7].*

2.4. –

3.

3.1. *The Company shall make available to consult the parties free of charge for the purpose of enabling to perform the duties under this agreement [710:14].*

3.2. *Thus, the terms are settled [616:5].*

Як показано в таблиці 1.2, і в цьому стилі переважають складні синтаксичні будови (73,4 %), друге місце за частотністю займають ускладнені речення (23,7 %).

Частотність вживання простих речень в цьому виді тексту гранично мала (2,9 %). При цьому їхній розподіл в офіційно-діловому дискурсі обмежено його початковою і завершальною фазами (68,8 %). Напр., *For the foregoing reasons oil processing is a most promising field [692:19].* Наведений тут приклад відкриває аргументування переваг нафтопере-

робної промисловості. Самі прості речення виявляють відсутність якісного варіювання. Їхні засвідчені типи — нееліптичні поширені і непоширені речення — функціонують як сигнал введення чи замикання певного значеннєвого вузла в тексті, фінальною оцінкою угоди чи ділової пропозиції.

Обмеженість функціонування простого речення у даному виді тексту свідчить про неоднозначність повідомленої інформації, яка не може бути репрезентована за допомогою одного предикатного центра.

Публіцистичний стиль сполучає дві функції: функцію повідомлення інформації про певні соціальні явища, факти і функцію впливу. Щодо газетного стилю, то цей вид публіцистичного тексту неоднорідний і є водночас орієнтацією на експресію і стандарт, які складають єдиний конструктивний принцип.

У даній роботі приклади для аналізу відбиралися винятково з газетних повідомлень (не включаючи заголовки, рекламні оголошення й інтерв'ю), тому що гранична семантична ємність інформації реклам і заголовків досягається особливими, характерними тільки для даного типу повідомлень, мовленнєвими засобами. Виключення з розгляду газетного інтерв'ю, побудованого за принципом «питання»-«відповідь», продиктоване тим, що синтаксис такого тексту нічим практично не відрізняється від художнього діалогу персонажів. З подібними застереженнями, тут і надалі, аналізовані мовленнєві зразки, відібрані з газет, будуть називатися витриманими в «публіцистичному стилі».

У ході дослідження в публіцистичному стилі були виділені такі типи речень: прості нееліптичні, ускладнені зі вставними елементами, складносурядні і складнопідрядні. Відсоткове співвідношення типів речень показано в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

**Питома вага різних типів речень
у публіцистичному тексті**

№ п/п	Типи речень	Кількість	%
1	Складні	598	59,8
1.1	складнопідрядні	282	28,2
1.2	складносурядні	206	20,6
1.3	змішаного типу	110	11,0
2	Прості	226	22,6
	Нееліптичні	226	22,6
2.1	поширені	226	22,6
2.2	непоширені	–	–
	Еліптичні	–	–
2.3	односкладні поширені	–	–
2.4	односкладні непоширені	–	–
2.5	двоскладні поширені	–	–
2.6	двоскладні непоширені	–	–
3	Ускладнені	176	17,6
3.1	зі вставними елементами	123	12,3
3.2	З ланцюжком координованих членів речення	24	2,4
3.3	які мають граматичні комплекси	18	1,8
3.4	змішаного типу	11	1,1
Усього		1000	100,0

Розподіл засвідчених типів речень ілюструється нижче (див. рис. 1. 7.).

Приклади типів речень, наведених у таблиці 1.3:

1.

1.1. *The bone marrow will be brought up to her brother's room and he will be transfused [706:2].*

1.2. *Where this question is concerned, there might be objections [706:4].*

1.3. *Sources say that they looked a happy couple, and that they were completely at ease with each other [713:4].*

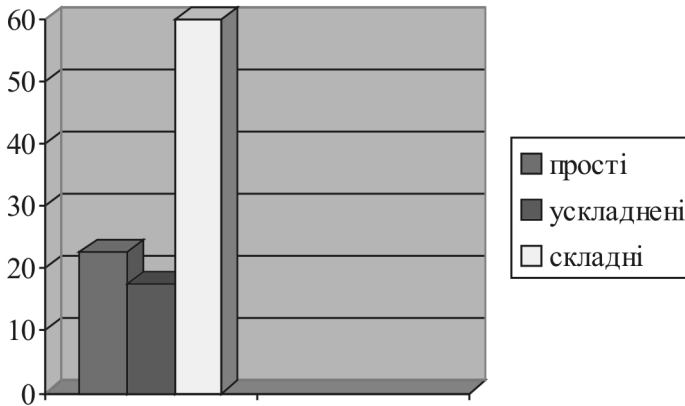

Рис. 1.7. Питома вага різних типів речень у публіцистичному стилі

2.

2.1. *Steve Carton sat at a creaky wooden table in a crowded room in Cooperstown* [там же].

3.

3.1. *To be frank with the audience, Sir Walter had nothing more to say* [682:2].

3.2. *Toney's son has lived up to his name and become a fierce competitor on the courts* [707:2].

3.3. *People don't want to have their relatives suffering* [713:4].

3.4. *We really don't know and don't want to know, even loathe, in fact, to investigate the matter* [682:3].

Результати проведеного дослідження свідчать про те, що в текстах зазначеного типу також переважають складні речення (близько 60 %), на другому місці – прості речення (22,6 %), а ускладнені – лише на третьому (17,6 %).

Відзначимо, що в газетному тексті засвідчені прості речення, що утворюють трьох-, чотирьохелементні ланцюжки.

Дане явище виявляється в спортивних репортажах, коротких інформаційних повідомленнях про ситуації на дорогах, прогнозах погоди. У газетах типу масачусетського «*Daily Collegian*» є спеціальний стовпчик для коротких новин: *Finance, Accidents, Economic Reforms, Entertainment, Weather*. Нижче наведений типовий для цього видання прогноз погоди:

In New York we expect cold weather. Michigan will be wet and cold with showers at night. Massachusetts will remain dry and calm. In Pioneer Valley there will be heavy rains [678:9].

Зростаюча питома вага простих речень свідчить про функціональну необхідність викладення певного типу інформації максимально чітко і коротко. Разом з тим, наявність складних і неоднозначно сприйманих повідомлень вимагає відповідної форми репрезентації – складних конструкцій.

У формуванні тексту як єдиного цілого визначальну роль відіграє його призначення, для чого, заради яких цілей він створюється. **Ораторський стиль**, як відомо, – це стиль творів і виступів на актуальні суспільно-політичні теми. Він поєднує дві функції: повідомлення інформації і функцію впливу, тобто відкритої оцінки викладу проблем, для того, щоб вплинути на думки і почуття слухачів, залучити їх до підтримки позиції, яку займає автор.

Характеризуючи ораторський стиль, дослідники зазвичай відзначають його велику експресивність, достатню кількість риторичних питань, але не проводять аналізу поверхневої структури речень, що входять в текст [380:11].

На нашу думку, ораторський стиль може мати багато спільного з публіцистичним чи з художнім монологом.

У зарубіжному мовознавстві публічні ораторські виступи досліджує Р. Етвуд, виділяючи як основну форму публічного виступу доповідь (звітну, наукову і оглядову)

(R. Atwood [445]). М. Гриффін виділяє в ораторському виступі монологи: стимулюючий, умовивідний і активізуючий (M. Griffin [495]).

У даній роботі аналізувалися промови громадських і політичних діячів, а також вчених, відібрані з оригінальних англomовних газет і журналів 1985-2008 рр.

Із синтаксичної точки зору для ораторського стилю, за нашими даними, характерне вживання нееліптичних, еліптичних двоскладних, ускладнених зі вставними елементами, а також складних речень. Відсоткове співвідношення розподілу частотності вживання цих конструкцій наведено в таблиці 1.4.

Частотний розподіл типів речень в ораторському стилі показано на рис. 1.8.

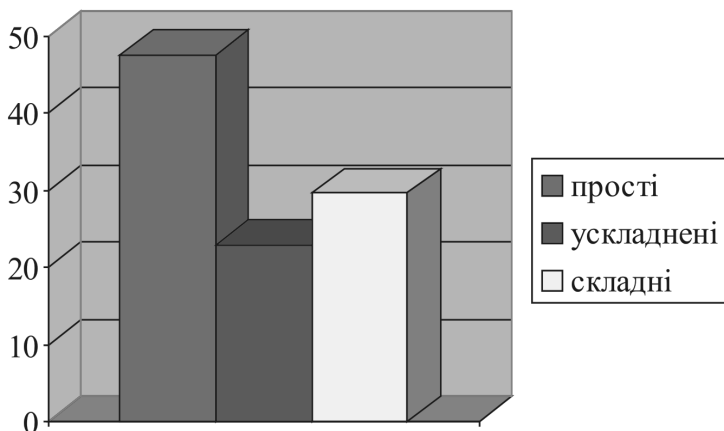

Рис. 1. 8. Питома вага різних типів речень в ораторському стилі

Таблиця 1.4.

Питома вага різних типів речень у текстах ораторського стилю

№ п/п	Типи речень	Кількість	%
1	Прості	475	47,5
	Нееліптичні	297	29,7
1.1	поширені	101	10,1
1.2	непоширені	196	19,6
	Еліптичні	178	17,8
1.3	односкладні поширені	141	14,1
1.4	односкладні непоширені	19	1,9
1.5	двоскладні поширені	–	–
1.6	двоскладні непоширені	16	1,6
1.7	структурно-непредикатні	2	0,2
2	Ускладнені	229	22,9
2.1	зі вставними елементами	153	15,3
2.2	з ланцюжком координованих членів речення	41	4,1
2.3	які мають граматичні комплекси	35	3,5
2.4	змішаного типу	–	–
3	Складні	296	29,6
3.1	складносурядні	99	9,9
3.2	складнопідрядні	138	13,8
3.3	змішаного типу	59	5,9
Усього		1000	100,0

Приклади до таблиці 1.4:

1.

1.1. *I can answer in one word* [605, с. 121].1.2. *Who can help them? I am able to answer this question* [623:3].

1.3. *I say to the government: I know there are difficult questions about pensions and housing, but let's find a way to make it work. Do not appeal this ruling [704].*

1.4. *Any police officer in London could tell you a similar story. Why? [673:2].*

1.5. —

1.6. *They say it is impossible to prevent the crime. But it is! [673:2].*

1.7. *Good evening, ladies and gentlemen! [623:2].*

2.

2.1. *My dear Fellow citizens, today we celebrate the mystery of American renewal [669:201].*

2.2. *The equipment needed to monitor the radar display and to remove the screen for about a meter [635:118].*

2.3. *... there are white Britons who do not feel comfortable with change. They see the shops and restaurants in their town centres changing [702].*

3.

3.1. *Conservatives might have changed their tune, but they haven't changed their minds [703].*

3.2. *Regardless of your qualification? You're obviously no good if you don't have the stature for the job [673:3].*

3.3. *To renew America we must be bold, we must do what our generation has had to do before, we must invest more in our own people, in their job, and in their future, and we must do so in the world in which we must compete for every opportunity [669:201].*

Аналіз текстів даного виду переконливо свідчить про перерозподіл питомої ваги різного типу речень на користь простих речень, які складають у даному виді тексту близько половини всіх речень (47,5 %). В окремих його фрагментах їхня частотність складає 65,8 % від загальної кількості

мовленнєвих зразків (див., напр., промову А. Карнз [623]).

В ораторському стилі, єдиному з проаналізованих спеціальних, засвідчені структурно-непредикатні побудови, які певною мірою наближають цей стиль до природного монологу. Останні вжиті в 0,2 % випадків і функціонують переважно як звертання й емоційні вигуки. Напр.: *Ha! They think we are too weak* [623:2]. Емоційне непредикатне *Ha!* вживається для вираження презирства мовця антифеміністськи настроєних кіл.

Очевидно, що мовець має арсенал паралінгвістичних засобів: міміка, демонстрація експерименту. Той, хто пише, позбавлений такої можливості впливу на читача і змушений удаватися до суто мовних засобів повідомлення інформації.

Розподіл частковості вживання різних видів речень свідчить про те, що складна для сприйняття інформація в письмовій формі виражається зазвичай синтаксично складними будовами. Цікаво відзначити, що той самий матеріал у письмовому й усному викладі (аналізувалася публічна лекція доктора Дагга в зіставленні зі статтею того самого автора на ту саму тему) має різну синтаксичну репрезентацію. Так, у публічній лекції автор вживає в основному прості речення для полегшення засвоєння інформації, яка викладається, на слух. При цьому в його розпорядженні є паралінгвістичні засоби, як-то: міміка, жести, можливо, якісь візуальні засоби, що допомагають сприйняттю матеріалу. Крім того, у випадку усного безпосереднього спілкування, адресант повідомлення має негайний зворотній зв'язок з адресатом, хоча б у вигляді зорового контролю за реакцією аудиторії. У статті ж, навпаки, переважають складні синтаксичні конструкції, тому що автор прагне найбільш повно, з наукового погляду, освітити досліджувану проблему і не має безпосереднього зворотнього зв'язку з адресатом повідомлення.

Наприклад:

У публічному виступі:

The relative frequency of signals is greatly varied [635:119].

У статті:

The relative frequency of the signals received from the ships within clear vision makes it possible to conclude it's varied depending on the distance [634:130].

Відповідно різні синтаксичні форми викладу однієї й тієї самої інформації визначили стиль її подачі: ораторський виступ і науковий текст [253:53].

Аналіз синтактики спеціальних текстів дозволяє зробити висновок, що просте речення, будучи «центральною одиницею синтаксису», не завжди домінує в конкретному виді тексту. Така вибірковість синтаксичної репрезентації спеціальної інформації обмежує гештальт-контур простого речення в плані охоплення генеральної сукупності текстів.

1.6. Синтаксична організація художнього тексту

Протиставлення спеціальних стилів художньому мотивовано насамперед їхнім способом повідомляти ними інформацію. Очевидно, що, якщо в спеціальних стилях переважаючою функцією є надавання інформації за допомогою точних фактів і чисел, у стилі художньої літератури функція повідомлення поєднується з функцією естетичного впливу.

Використаний в роботі якісно-кількісний аналіз вживання різних за своєю структурою речень не висвітлює синтаксичну організацію жанрів художнього тексту повністю. Отримані в процесі дослідження дані, однак, мають тенденції синтаксичної архітексторики художнього тексту і служать для матеріального обґрунтування визначення текстової прегнантності елементарних комунікативних одиниць.

У відповідності з філософським розумінням гештальта високорозвинених структур [519:148], виявлення векторного зміщення гештальт-центру в проекції «елементарна комунікативна одиниця-текст» є необхідним кроком для розуміння цілісного концепту «просте речення». Породжуючи текст, людина вступає в діалог словесного та зображального мовлення, якими вона володіє. О.О.Селіванова наголошує: «У діалозі словесного та зображувального мовлення закладена внутрішня програма розвитку мови, яка існує на основі її галаморфізму з мисленням» [339:152]. Художній текст має найбільший потенціал словесного вираження та зображення дійсності.

Залежно від жанру твору – «роман», «оповідання», «драма», «поезія» – мова художньої літератури варіюється. Найяскравіше від інших жанрів відрізняється поетична мова. Представники Празького лінгвістичного гуртка навіть розробили теорію поетичної мови як особливого структурно-функціонального утворення. Розглянемо деякі синтаксичні особливості вірша.

Література всіх часів і народів, поряд зі звичайною, так званою прозаїчною мовою, користувалася особливою мовою – мовою ритмічною, яку ще називають віршованою. І, якщо звичайна, прозаїчна мова в літературі будувалася за тими самими законами, за якими будувалася кожна письмова мова, то віршована мова не має ніякої відповідності у мові практичній. Отже, ті закони, за якими будується віршована мова, цілком належать до проблем літератури, проблем поетики. Навряд чи можна знайти в граматиці чи в загальній лінгвістиці підстави, які можна було б використовувати при аналізі віршованої мови як такої.

Беручи до уваги сказане вище, поезія взагалі може бути виведена за рамки синтаксичного дослідження, та її син-

таксис слід вивчати окремо. Поезії (традиційній європейській, «післяантичній» і тій, що передує античній, та сучасній, де панують різноманітні типи верлібрів без рими) властивий незмінно особливий, більш суворий і сковуючий, ніж у прози, ритм. З іншого боку, за слушним зауваженням В. Ценковського, «... вірші є яскравим відбиттям мови й свідомості.» [463:123]. У даному дослідженні поетичний текст піддається аналізу з метою забезпечення повноти картини функціонування простого речення на фоні інших комунікативних таксонів.

О.М.Веселовський перший дослідив історію розвитку поетичних засобів вираження, літературні види та роди, показав їх еволюцію. Саме він висловив думку про необхідність розгляду поетичного тексту із залученням методів лінгвістичного аналізу [77:374].

Віршована мова, як і кожна мова, служить засобом спілкування їй, отже, дотримується всіх законів, що звідси випливають. Але понад ті закони, що є справедливими для прозаїчної мови, вона має також свої закони, що формують її як віршовану мову.

Відомий дослідник вірша Б.В.Томашевський виділяє такі ознаки віршованої мови.

Вірш – не перервне мовлення, а мовлення, що розпадається на певні одиниці, що зазвичай виділяються в окремій рядки-вірші; звідси їй походить термін *віршування*, *віршована мова* тощо. Віршована мова поділяється на жорсткі, виразні одиниці-вірші. Це – перша ознака.

Друга ознака полягає в тому, що кожний з віршів має свій розмір [380:58-65]. Вивчення цих розмірів і тих принципів, на яких ґрунтується їх класифікація, і складає основний зміст віршування.

У своєму дослідженні ми підтримуємо позицію Н.Новиковської, що «не кожне вираження думки підходить для

вірша, а тільки те, що за своєю будовою буде відповідати задалегідь заданому ритмічному завданню» [545:87]. У поета це відбувається автоматично.

Продовжуючи висловлення В. Жирмунського про те, що «матеріалом поезії є не образи і не емоції, а слово...» [135:21], додамо, що на нашу думку, поезія також визначається специфічними скелетними конструкціями побутової мови.

Порівняльний аналіз поверхневої структури вживання синтаксично різних комунікативних одиниць у віршованій мові дозволив установити таке (див. таблицю 1.5).

Таблиця 1.5.

**Питома вага синтаксично різних типів речень
у віршованій мові**

№ п/п	Типи речень	Кількість	%
1	Складні	774	77,4
1.1	змішаного типу	352	35,2
1.2	складнопідрядні	241	24,1
1.3	складносурядні	181	18,1
2	Ускладнені	123	12,3
2.1	з ланцюжком координованих членів речення	51	5,1
2.2	змішаного типу	32	3,2
2.3	які мають граматичні комплекси	21	2,1
2.4	з вставними елементами	19	1,9
3	Прості	103	10,3
	Нееліптичні	66	6,6
3.1	поширені	46	4,6
3.2	непоширені	20	2,0
	Еліптичні	32	3,2
3.3	односкладні поширені	14	1,4
3.4	односкладні непоширені	12	1,2
3.5	двоскладні поширені	3	0,3
3.6	двоскладні непоширені	3	0,3
3.7	структурно-непредикатні	5	0,5
Усього		1000	100,0

Приклади до таблиці 1.5:

1.

- 1.1. (1) *I put a final shilling in the gas,*
(2) *I watch you slip your dress below your knees
And lie so still and hear your rustling comb
Modulate the autumn in the trees [660:22].*

У даному складному реченні координовані два – (1), (2), причому друге ускладнене. Воно репрезентує вторинну структуру предикації (інфінітивний Complex object: «*I hear your rustling comb modulate*» і «*I watch you slip your dress*»). Вищенаведене речення становить собою віршовану строфу, яка є зачином вірша «*Goodbye*».

- 1.2. *Yet when all's done / you'll keep the emerald /
I placed upon your finger in the street [660:22].*

- 1.3. *She has gone and I'm lost*
*She will never come.
Winter wind, and winter frost
And my glass of rum [664:14].*

2.

- 2.1. *Most near, most dear, most loved and most far*
*Mother mia, mother mia, you're like a distant
star [686:11].*

- 2.2. *You see, I didn't notice / what a noise
The wedding made.
And then I heard your startled voice
And was afraid [615:21].*

- 2.3. *I saw her looking into my window.*
So lonely she was [618:4].

- 2.4. *My dear friend (of whom I know the least),
Come here [670:18]*

3.

- 3.1. *His voice rose in the noisy streets of Detroit.*

- You heard him?* [615:8].
- 3.2. *The clock stops.*
So does my life.
 – *Where?* [642:7]
- 3.3. *In the small town.*
Life goes on and on [670:6].
- 3.4. *Whose friend?*
 – *Not yours, my love.*
And if she asks me
I'll say «How're you, my lamb?»[670:7-8]
- 3.5. – *You, silly dear, pacing to and fro*
(I am sometimes. But after and before)
Young woman! I've made my case entire [670:12].
- 3.6. *«I am ... »*
«I am ... gone»[636:17]
- 3.7. *Good bye, my love!*
Fed up with all
Your weeping, money...Rock'n roll
Is all I need... [686:12]

Як впливає з наведеного аналізу¹, найбільш типовими для віршованої мови є різні види складних речень, тобто речення, які виходять за рамки первинної структури предикації (77,4%). На другому місці за частотністю – ускладнене речення (12,3%). Цей тип речень засвідчений приблизно в 5 разів рідше, оскільки, як показує здійснене дослідження, синтаксичне ускладнення в поезії відбувається переважно в складних реченнях, а не в простих. Що ж стосується ос-

¹ У даній роботі в основному аналізувалася сучасна англійська поезія, відібрана зі збірок поезії “The Toppers” за ред. Т. Гаррисона [660] і “Th. Dylan Thomas: the Poet and His Critics” за ред. Д. Кершнера [670].

² Ми не досліджували драматичні твори, витримані у віршованій формі.

таних, то речення, які не виходять за рамки первинної структури предикації, складають всього одну десяту частину всіх використаних видів речень. При цьому переважаючими є нееліптичні речення (6,6 %). У поетичному діалозі (досліджувався діалог коротких віршованих форм²) засвідчені окремі структурно-непредикатні побудови (0,5%).

Кількісний розподіл складних і простих речень на користь складних у віршованій мові пояснюється, очевидно, необхідністю ритмічної організації тексту (складні побудови допускають велику інтонаційну варіативність). Крім того, більшість віршованих форм написано так званою «книжковою» мовою, характерною рисою якої є певна піднесеність викладу, що передбачає синтаксичне ускладнення речень.

Відомо, що текст **художньої прози** складається з мовлення автора, яке є монологічним текстом, і мовлення персонажів, репрезентованим у діалозі.

Монолог можна визначити як форму мовлення, зверненого мовцем до самого себе, не розрахованого на словесну реакцію іншої особи. Монологічне мовлення, на відміну від діалогічного, характеризується своїм розгорненням, наявністю поширених конструкцій, їхньою граматичною оформленістю [599:132].

У даній роботі монолог визначається за ознакою спрямованості висловлення учаснику мовленнєвої ситуації.

З точки зору І.Р. Гальперіна, монолог можливий тільки при відсутності безпосереднього контакту зі співрозмовником [98:70]. А. Марквардт розглядає кожний текстовий опис як форму монологічного мовлення [536:146]. Тлумачний словник А.С. Хорнбі розглядає монолог насамперед як звертання до самого себе, тобто як однобічну комунікацію [606].

У художній літературі зустрічаються великі за обсягом висловлення, які входять до діалогу. Такі висловлення за своїм характером наближаються до монолога, тому що ста-

новлять собою не короткі репліки співрозмовників, а розгорнуті повідомлення чи судження з певного питання. Як зауважує з цього приводу І.П. Амзаракова, «не існує точних і абсолютних кордонів між розширеною реплікою й самостійним монологом» [14:9].

В.В. Виноградов зазначає, що в рамках діалогу часто розвивається монолог або його елементи, а в монологі можна, часом, спостерігати характерні ознаки діалогу [85:18]. З цим твердженням узгоджується й думка Є.Н. Крутого, який, вивчаючи розвиток діалогічності в мовленні старшокласників, дійшов висновку, що «...сам діалог з віком (учасників) набуває змін і містить у собі елементи монологічного висловлювання» [180:8].

А. М. Соєрн, аналізуючи мовний комплекс, відзначає, що письмова мова у всіх своїх проявах — це насамперед оповідь [564:129]. При цьому художній діалог взагалі не виділяється в особливий тип оповіді й розглядається як частина авторського мовлення. «Кожне висловлювання, — пише М.М. Бахтін, — репліка діалогу, й монолог — сповнено відзвуків чужих висловлювань» [34:223-224]. Визнаючи в цілому авторське начало у будь-якій частині художнього тексту, дозволимо собі не погодитися з такою позицією. Очевидно, що в художньому діалозі найбільш яскраво подані живі форми розмовного мовлення.

У текстах художньої літератури нема «фотографічного відтворення» й «сліпого копіювання» конструктивних побудов діалогічного мовлення, але, з іншого боку, за словами Н.Ю. Шведової, «художня обробка матеріалів полягає не в зміні форм будови, не у відступі від діючих правил мови, ...письменник бере відповідні конструкції в їхній типовій формі, звільняючи їх від випадкового, індивідуального, того, що фіксується в записах як відступ від звичайної норми»

[421:25]. Аналогічна позиція поділяється рядом інших дослідників [315:174; 568:33].

У розмові двох чи більше співрозмовників природною межею кожного мовленнєвого повідомлення є репліка. Кожна репліка відносно незалежна як кожне окреме речення. З іншого боку, вона відносно залежна в рамках діалогу як і кожне речення в контексті.

Еліптичність діалогу пояснюється тим, що розмова відбувається, як зазначалося вище, у конкретній ситуації спілкування, і співрозмовникам ті чи інші аспекти відомі. «Ситуація – сукупність елементів, які є присутніми у свідомості мовця й в об'єктивній дійсності в момент «сказання» та які зумовлюють у певній мірі добір одиничних елементів при формуванні висловлення» [94:26]. Необхідність віднесення речення до конкретної мовленнєвої ситуації підкреслювали й інші лінгвісти [4:17-18; 532:77; 577:9-10].

Сказане тут пояснює розуміння діалогу як сполучення ряду реплік у структурно-семантичному плані. Такої ж думки дотримуються С.С. Беркнер [44:21], В.В. Кузьміна [184:95].

Значна кількість різнохарактерних визначень монологу та діалогу призвела до поширення думки про відсутність чітких меж між ними. У лінгвістиці виділяють «справжні монологи» й «діалоги», а між ними – безліч усіляких проміжних випадків [148:193]: «внутрішні діалоги» [49:116], «монологи в діалозі» [1:5].

Таким чином, з позицій системно-структурного підходу, діалогічне й монологічне мовлення становлять собою діалектичну єдність. Ми згодні з думкою М.М. Бахтіна про те, що «...висловлення, яким би воно не було монологічним, наповнене діалогічними обертонами» [34:228]. Будучи відносно самостійними формами мовлення, кожна з яких має свою специфіку, вони, разом з тим, дуже взаємоза-

лежні, переплітаються одна з одною, і розвиток однієї з них сприяє розвитку іншої.

У той самий час, відповідно до законів контрпозиції формальної логіки, неможливо проводити порівняння двох об'єктів та не відмежовувати їх сутності одну від одної [381:118].

Особливості природної мови як системи дозволяють людині пізнавати світ через призму як монологічної, так і діалогічної форм мовлення. А будь-який мовленнєвий вплив не може бути здійснений без об'єкта цього впливу, тобто «безадресний монолог» неможливий. Сутність монологу й діалогу, як особливого вирішального інструмента впливу в конкретній ситуації, ми вбачаємо в розходженнях стратегічного підходу до даної ситуації.

а)

- 1) *Well, I came here only yesterday.*
- 2) *And the first thing I saw, was this office.*
- 3) *And the first person I spoke to was your father.*
- 4) *I never dreamt of deceiving him or anything.*
- 5) *Why should I, in fact? [671:22]*

б)

- 1) – *When did you come to Rio?*
- 2) – *Yesterday. – I said.* 3) – *Why?*
- 4) – *I just want to know where you met him.*
- 5) – *Right in this park.* 6) – *So what? [609:12]*

З наведених вище фрагментів монологічного (а) і діалогічного (б) мовлення очевидно, що в обох мова йдеться про час приїзду і місце зустрічі. Однак, якщо в монолозі речення горизонтально взаємно обумовлені як ланки одного ланцюга, то в діалозі вони утворюють як вертикальну систему діалогічних єдностей, так і горизонтальну цілісність у рамках висловлення, яке належить одній особі. Схематично виділені типи зв'язку зображені на рис. 1.9.

Рис. 1.9а. Схематичне зображення монологічної послідовності.

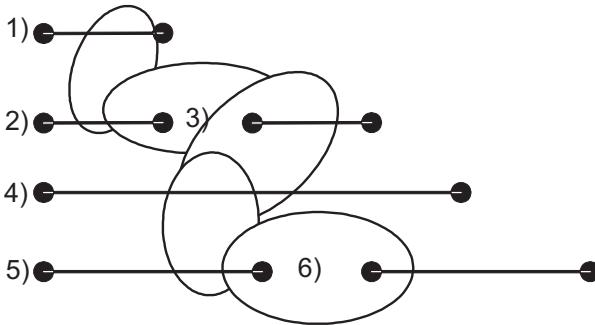

Рис. 1.9б. Схематичне зображення діалогічної мережі.

Пронумеровані відрізки відповідають реченням. Дугами й еліпсами зображений тип зв'язку між репліками, зв'язаними як горизонтально, так і вертикально.

Очевидно, що художній текст (за винятком драми) матеріально поданий, насамперед, авторською оповіддю, а образ автора є безпосереднім вираженням його особистості [187:241].

Л. Долезель, представник празької лінгвістичної школи, розглядає текст як комплекс відносно самостійних речень, замінюючи традиційний розподіл на авторське мовлення й мовлення персонажів, на план оповідача й план персонажів і виділяє їх диференційні ознаки. До таких він зараховує своєрідність синтаксису авторського мовлення, яке різко відрізняється від мовлення персонажів [477:112].

Л. Долезель, В.В. Виноградов вважають, що своєрідність структури авторської мови глибше та яскравіше всього вира-

жається стилістичною єдністю твору [84:112]. Р. Якобсон додає, що авторське мовлення обов'язково модельне [510:350-377].

Вищевикладене дозволяє зробити висновок, що опозиція мовлення автора і прямої мови персонажів частково збігається з протиставленням монологу й діалогу, хоча, зазвичай, і в діалозі є елементи монологічного мовлення. Автор будує свою власну віртуальну реальність за допомогою опису, розширення власної оповіді, а також за допомогою вигаданих діалогів персонажів.

На наш погляд, художній діалог значно ближчий до природної мовленнєвої комунікації, ніж до авторської оповіді. При доборі фактичного матеріалу дослідження авторська оповідь і великі лінійно-організовані висловлення персонажів (нижня межа реплік) розглядалися як «монологічний текст». Мовлення персонажів, організоване за принципом діалогічної мережі, було умовно зараховане до діалогу.

Кількісне зіставлення вживання складних, ускладнених і простих речень у мовленні автора показано в таблиці 1.6.

Приклади типів речень, наведених у таблиці 1.6:

1.

1.1. There was something seedy about him, rundown and not caring, yet when he spoke, it was clearly with the accent of the British upper class [643:14].

1.2. The Dursleys hadn't even remembered that today happened be Harry's twelfth birthday [690:17].

1.3. Some rich builder and his wife were coming to dinner and Uncle Vernon was hoping to get a huge order from him [690:17].

2.

2.1. She looked at me with calm gray eyes [609:22].

2.2. –Who is in charge? [652:15]

Таблиця 1.6.

Питома вага різних типів речень в авторському монолозі

№ п/п	Типи речень	Кількість	%
1	Складні	646	64,6
1.1	змішаного типу	423	42,3
1.2	складнопідрядні	173	17,3
1.3	складносурядні	50	50
2	Прості	222	22,2
	Нееліптичні	184	18,4
2.1	поширені	142	14,2
2.2	непоширені	42	4,2
	Еліптичні	36	3,6
2.3	двоскладні поширені	21	2,1
2.4	двоскладні непоширені	8	0,8
2.5	односкладні поширені	7	0,7
2.6	односкладні непоширені	–	–
2.7	Структурно-непредикатні	2	0,2
3	Ускладнені	132	13,2
3.1	зі вставними елементами	72	7,2
3.2	з ланцюжком координованих членів речення	13	1,3
3.3	які мають граматичні комплекси	47	4,7
3.4	змішаного типу	–	–
Усього		1000	100,0

2.3. *I didn't want to kill him. I really didn't [705:11].*

2.4. *He didn't do it. He wanted [662:61].*

2.5. *I am afraid. Why not? [643:18].*

2.6. –

2.7. *He knew Jack should do it. Yes. It was the onliest way out [671:16].*

3.

3.1. *His soul, certainly, was sick to death [675:12].*

3.2. *Old quarrels are patched up, forgotten but not forgiven [626:26].*

3.3. *He seems to have taken suddenly ill at the office [627:10].*

З проведеного аналізу зрозуміло, що в авторському мовнолозі, який ведеться від першої особи, засвідчений принципово новий тип речень — структурно-непредикатні речення (вони складають всього 0,2 %). Мовлення оповідача в таких випадках відходить від «книжкової» форми мови й зближається з її розмовним варіантом. Очевидно, що мовленнєва експресія при цьому зростає. Речення, які навіть імпліцитно не мають структури предикації, не були засвідчені в жодному зі спеціальних стилів, крім ораторського. Що ж стосується інших типів простого речення, то лідируючими за частотністю (більш половини від усіх кількостей простих) є нееліптичні поширені речення. Зауважимо, для порівняння, що в ораторському стилі (найбільш наближеному до художньої авторської оповіді) кількість нееліптичних непоширених речень перевищує число поширених речень приблизно в 2 рази. Цей факт ми пояснюємо з погляду теорії передачі інформації. Відображувальний аспект інформаційної системи передбачає зв'язок між джерелом і передавачем інформації. При цьому когнітивна сторона переданої інформації в більшому чи меншому ступені знаходиться під свідомим контролем мовця чи автора. В ораторському виступі «імпліцитна, фоновіа інформація відома партнерам через комунікацію» [38:110]. Зазначений фактор, на наш погляд, сприяє збільшенню питомої ваги простих речень взагалі і непоширених зокрема. У ав-

торській оповіді в художньому тексті «фонова» інформація створюється штучно самим автором оповіді, що в експліцитному плані виражається збільшенням числа складних і простих поширених речень. У цьому плані авторський монолог стає схожим на «книжкову» форму мови.

Таким чином, як показали результати дослідження, за частотністю вживання прості речення переходять на друге місце (22,2 %), уступаючи складним реченням змішаного типу (42,3 %). Відповідно ускладнені речення за частотністю вживання займають третє місце (13,2 %) [255:108-110] (див. рис. 1.10).

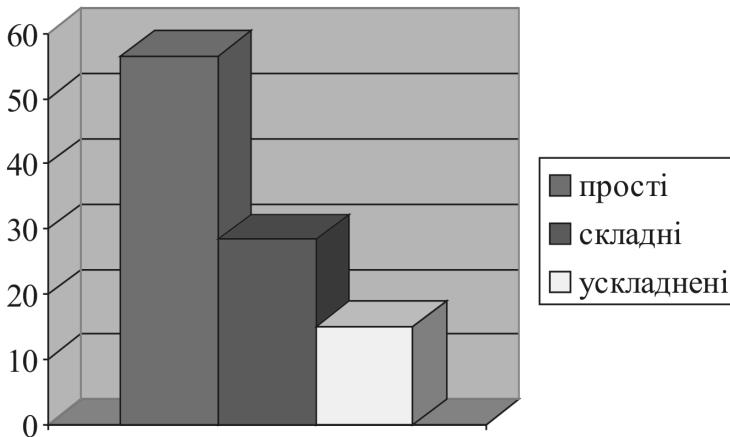

Рис. 1.10. Питома вага різних типів речень в авторському монолозі

1.7. Поверхнева структура художнього діалогічного мовлення

«Діалогічне мовлення — об'єднане ситуативно-тематичною спільністю й комунікативними мотивами сполучення усних висловлень, послідовно породжених двома чи більше співрозмовниками в безпосередньому акті спілкування» [349:7].

У діалогічному спілкуванні позиції комунікантів «конвергуються». По ходу діалогу здійснюється корекція їхніх цілей, вербального коду, задумів, і відповідно, вживається поверхнево-синтаксична форма породжуваних ними речень.

Про тісний зв'язок розмовного спілкування і художнього діалогу разом з іншими авторами говорять О.Г. Герасимова [104:3], Ph. Davis [472:122], R. Lewis [530:94]. Як уже зазначалося в даній роботі, художній діалог зазвичай розглядається як фіксований аналог усного розмовного мовлення. Як характерні риси синоптії діалогічного тексту дослідники відзначають економію й аналогію [423:251; 407:120; 496:29], а також адресованість і контактність мовлення мовця й слухача [64:104; 577:6-7].

Ми бачимо, що навіть створений автором діалог персонажів відбувається у певному місці й за певних обставин, тобто діалог відбувається в «певній ситуації спілкування» (термін І.П. Тарасової [377:15]) чи «мовленнєвій ситуації» (термін В.Г. Гака [94:71], М.Я. Блоха [49:151] та ін.). У цей час, поряд із системою мови, комунікативний процес забезпечується паралінгвістичними засобами: мімікою, жестами, винесеними в авторську ремарку. Наприклад:

— *Why not? She smiled. — Things happen.
He gave her a wink. — They do* [671:34].

У даному прикладі мовленнєве спілкування підтримується

мімікою персонажів (посмішкою, підморгуванням), що «доказує» упушене у вербальному плані.

Природна розмова характеризується природним порушенням плавності («disfluency»), типу «hesitators» (*er, um*) і повторів (*I – I – I*) [446:109]. Оскільки аналіз художнього діалогу є «розмовним домислованням» [39:222], то й у ньому інтерпретація невербальних засобів дає можливість учасникам комунікаційної взаємодії повідомляти й розуміти більше, ніж актуально виражається словами. Відомо, що в ряді випадків значна частина змісту висловлення мовця залишається імпліцитною й повинна відновлюватися слухачем на основі контексту висловлення (напр., жестів) і загального для мовців розуміння теми, яке спирається на попередні етапи взаємодії.

Якісно-кількісний розподіл видів речень у діалогічному мовленні персонажів показано в таблиці 1.7.

З даних, поданих у таблиці 1.7, випливає, що картина кількісного розподілу речень за структурно різними видами висловлень різко змінюється у порівнянні з такою в авторському монолозі. У діалозі художньої прози, звідки відбиралися приклади для аналізу, превалюють не складні, а прості конструкції. Їхнє співвідношення зі складними і ускладненими реченнями, відповідно, 2:1 і 3,5:1 на користь простих речень. При цьому превалючими є, як і раніше, нееліптичні поширені конструкції (31,7%).

Приклади до таблиці 1.7:

1.

1.1. *I loved your brother*[687:28]

1.2. – *And what did you do then?* – *We worked*
[619:31].

1.3. – *Where shall I put it?* – *Here and very gently*
[610:44].

1.4. – *Whatever happened?*

Таблиця 1.7.

Питома вага різних типів речень у діалогічному мовленні персонажів

№ п/п	Типи речень	Кількість	%
1	Прості	565	56,5
	Нееліптичні	385	38,5
1.1	поширені	317	31,7
1.2	непоширені	68	6,8
	Еліптичні	136	13,6
1.3	односкладні поширені	98	9,8
1.4	односкладні непоширені	25	2,5
1.5	Двоскладні поширені	9	0,9
1.6	Двоскладні непоширені	3	0,3
1.7	структурно-непредикатні	39	3,9
2	Складні	284	28,4
2.1	Змішаного типу	142	14,2
2.2	складнопідрядні	85	8,5
2.3	складносурядні	57	5,7
3	Ускладнені	151	15,1
3.1	які мають граматичні комплекси	52	5,2
3.2	з ланцюжком координованих членів речення	47	4,7
3.3	Змішаного типу	31	3,1
3.4	з вставними елементами	21	2,1
Усього		1000	100,0

– *Nothing* → *Nothing happened* [654:17].

1.5. – *Can you help?* – *I really can't* [643:7].

1.6. – *Will you come then?* – *I might* [675:1].

1.7. – *Life is a game, boy.*

– *Yes, sir* [691:9].

2.

2.1. *I told him that orders were very strict and old*

Leeds was to have no visitors [650:28].

2.2. I keep on looking for it which is difficult [663:8].

2.3. The locker door was closed but the keys were gone [650:11].

3.

3.1. You made him do it [665:37].

3.2. He wore a black suit, had black hair and was approximately of your age [654:12].

3.3. Speaking it outright, you wouldn't like him to drink to your success? [691:15]

3.4. Taking things by and large, it sounds not bad at all [619:39].

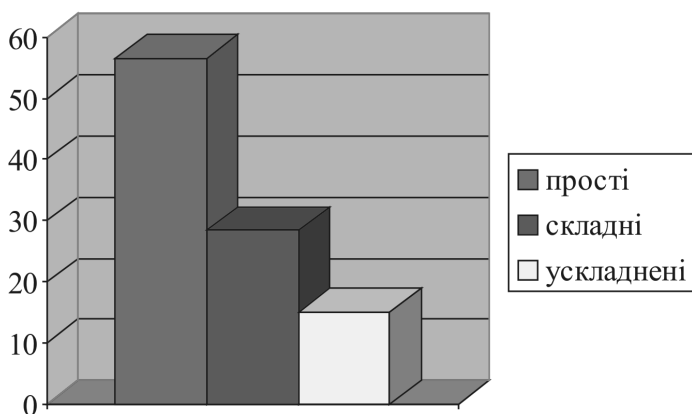

Рис. 1.11. Питома вага різних типів речень в діалогічному мовленні персонажів (%)

Таким чином, дані фактичного матеріалу дозволяють спростувати сталу точку зору про те, що для діалогу характерна «стисність та еліптичність» [407:67; 191:3-4; 158:25].

Сьогодні серед дослідників діалогу утвердилася думка, що, «створюючи структурно-семантичну надмірність, речення повного складу витісняються еліптичними реченнями за вимогами самої системи мови» [48:26]. Причина цього явища зазвичай пояснюється тим фактом, що діалогічне мовлення «...генетично походить до усно-розмовного мовлення, для якого характерний принцип економії засобів словесного вираження» [604:135]. Однак, результати проведеного дослідження показують, що в даний момент про будь-яке «витиснення» нееліптичних конструкцій говорити ще рано.

Вживання нееліптичних конструкцій, відзначених нами в ініціюючих репліках, свідчить про те, що «занурення» співрозмовника в свою концептуальну модель світу неможливе без повного вербального представлення цієї моделі партнеру. Однак, у порівнянні з текстами, витриманими в спеціальних стилях та із авторським мовленням, у тексті діалогу помітна тенденція до збільшення речень скороченого складу. Так, у діловому стилі будь-які види еліптичних речень у суцільній вибірці не засвідчені більш, ніж у 0,05%, тобто такою мізерно малою кількістю взагалі можна зневажити. У науковому стилі еліптичні речення складають 5,0%, а в художньому тексті мови автора — 3,6%. При аналізі художнього діалогу виявляється, що питома вага еліптичних речень зростає приблизно до 13,6%. Зростає також кількість структурно-непредикатних реплік (із загальної кількості речень, приблизно кожна вісімнадцята репліка є структурно-непредикатною).

Сказане тут дозволяє мотивовано встановити *гештальт-центр* таксономічної піраміди елементарних комунікативних одиниць, а також намітити синтаксичні периферійні види речень у функціонально різних текстах.

З метою встановлення значення жанру, з якого відбирається діалогічний текст для аналізу, у процесі досліджен-

ня було проведене порівняння діалогів персонажів драматичних і епічних творів.

Як відомо, перед читачами епічного твору зображувані події з'являються у вигляді минулого як щось обмірковане, оцінене й згадуване носієм мовлення [403:62]. Відтворена ситуація запам'ятовується тут як та, що вже мала місце: в процесі мовлення з об'єктом зображення нічого не відбувається, виявляються лише зміни, які раніше малися в ньому. Людина, що сприймає подію через розповідь про неї, позбавлена відчуття безпосереднього контакту з реальністю – ілюзії власної присутності. Прямий контакт у читача виникає не стільки з діями, скільки з оповідачем, що виступає наче в ролі посередника.

У романі можливі численні вставні епізоди, поява й зникнення епізодичних персонажів. Драма, драматичний твір зображує конфлікт, тобто дії, що штовхають на протиборство, контрдію. Як зауважує В. Волькенштейн, «на відміну від роману, поряд із широким описом природи й побуту, зображуючого соціально-психологічні конфлікти, драма розвиває конфлікт у вигляді діалогів своїх персонажів і ремарок, фіксує вчинки, фізичні дії та події, які суттєво впливають на хід дії, місце й час дії і т.ін.» [89:9].

Репліка в драмі – це насамперед мовленнєвий акт, пов'язаний з орієнтуванням людини в становищі, яке склалося. Своїми словами герої драми відгукуються на розгортання подій, а також впливають на подальші події. Тому мовлення в драмі максимально відповідає словесним діям людей, що не властиво роману.

На наступних сторінках наведені рисунки 1.12 та 1.13, які репрезентують розподіл різних видів простих речень у тексті епічного жанру й драми.

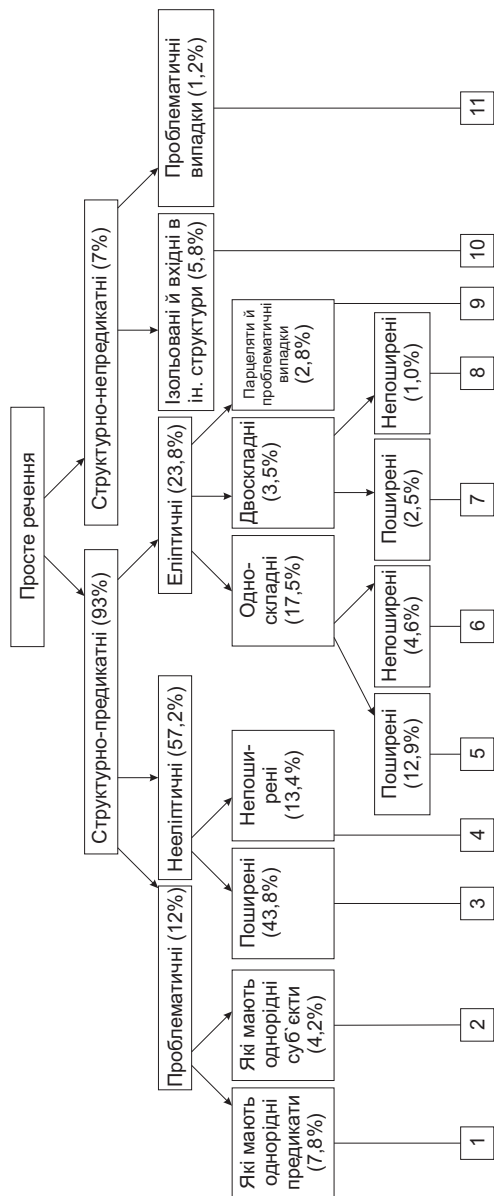

Рис. 1.12. Поверхнево-структурна таксономія простого речення в елітному тексті

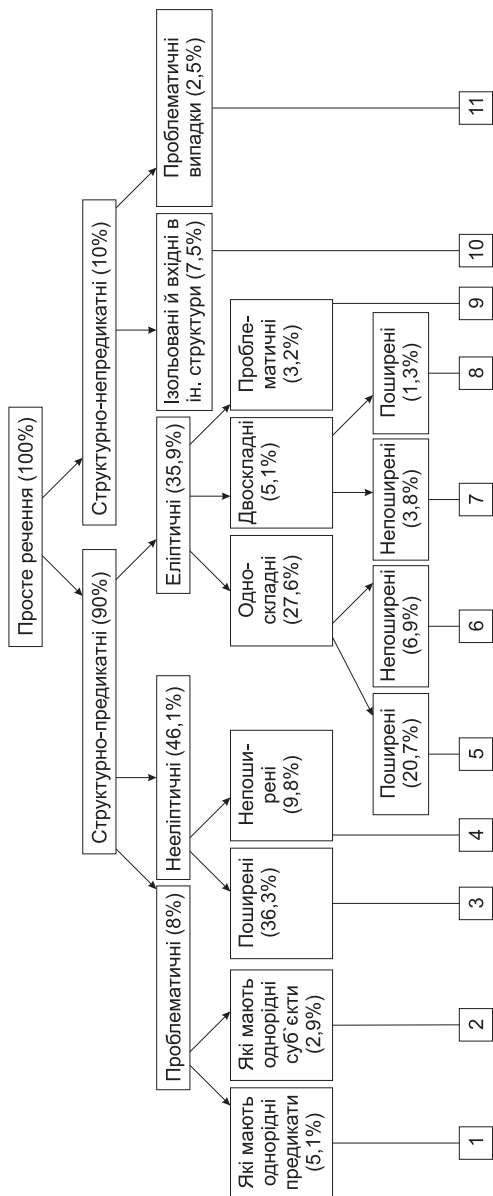

Рис. 1.13. Поверхнево-структурна таксономія простого речення в тексті драми

Приклади до рис.1.12:

1. – We came there together and then saw her, – she went on sobbing [675:42].

2. – And who knew about it? She hesitated. Well, Helen and Bob did [671:01].

Речення, у яких координовані головні члени, були зараховані до групи проблематичних, тому що їхній граматичний статус у лінгвістиці трактується неоднаково в плані зарахування – незарахування їх до рангу простого речення. Докладний аналіз подібних речень наводиться в Розділі 3.

3. – Where's your date?

– She's waiting in the Annex [691:21].

Формально репрезентовані підмет і присудок, а також поширюючий елемент (адвербіальний модифікатор).

4. – Why did you do it? – It was a joke [668:10].

Формально виражені тільки підмет і присудок.

5. When will you wait for me? – Here [643:8] →

I'll wait for you here.

Формально виражена тільки група присудка.

6. – Who made you do it?

– President [661:22] → President made me do it.

У підкресленій репліці репрезентований тільки підмет.

7. – Has anyone ever pointed that out?

– I already have [665:32] → I have already pointed that out.

Наочно виражені підмет, частина присудка і поширюючий елемент.

8. – Would you agree with me?

– Yes, I would [628:21] → Yes, I would agree with you.

Формально виражені підмет і частина присудка.

9. – What did you do then? I pressed.

– *L...I...I just took... He stopped dead looking at the opening door* [671:34].

Репліка у відповідь становить собою незакінчене речення, яке не піддається відновленню, мовець перериває своє мовлення, боячись бути підслуханим.

10. *Ouch! Ward, you are a monster!* [663:8].

11. – *Good morning*, – *she said very calmly* [663:46].

Речення такого типу зараховані тут до проблематичних випадків, оскільки вони можуть інтерпретуватися подвійно: або як структурно-предикатні еліптичні речення (*Good morning* → *I wish you a good morning; Thank you* → *I thank you*), або, як це роблять деякі лінгвісти, як структурно-непредикатні відрізки [531:45; 496:12].

Приклади до рис.1.13:

1. – *My dear! I went out, saw you... voila!* [631:116]

2. – *My wife and I have come here to take a divorce*
[631:124].

3. – *I shall always remember it.*

– *Tomorrow I will buy you another dress*
[677:266].

Формально виражені підмет, присудок, поширюючі елементи (адвербіальний і атрибутивний модифікатори).

4. – *The whole thing is rather complicated.*

– *I agree* [611:84].

Виражені тільки підмет і присудок.

5. – *Where is the shirt?*

– *In the pedal bin* [677:230] → *The shirt is in the pedal bin.*

6. – *What became of it?*

– *The stall* [672:130] → *The stall became of it.*

У відповідній репліці репрезентований тільки підмет.

7. – *Is she walking around at night?*

– *She is [680:99] → She is walking around at night.*

8. – *He was so completely obsessed by you.*

– *He still is [677, c. 313] → He still is completely obsessed by me.*

9. – *I'm leaving. – What? [631:117]*

Репліка Джуді «*What?*» не може інтерпретуватися єдино можливим чином, що не допускає її однозначного відновлення до повної структури предикації.

10. – *Beautiful morning!*

– *Hello! [611:83]*

Відповідна репліка – структурно-непредикатні речення.

11. – *This is for you (gives her a box).*

– *Thank you [618:9] → I thank you.*

Підкреслене речення, за вже наведеними раніше міркуваннями, зараховано до проблематичних.

На рисунку 1.12 проаналізовані речення діалогічного мовлення роману. Рисунок 1.13 подає речення діалогу драми. На основі проаналізованого матеріалу встановлено, що основну масу речень складають структурно-предикатні конструкції (93% у діалозі роману і 90 % у діалозі драми), тоді як структурно-непредикатні речення вживаються в 13,3 рази рідше (7 %) у діалозі роману та у 9 разів рідше (10 %) у діалозі драми.

У групі структурно-предикатних речень і в драмі, і в романі преважують нееліптичні речення. Це доводить, що еліптичні речення – не нова структура, яка витісняє з мови формально завершене речення. Еліптичні речення існують в англійському діалогічному мовленні поряд з повними реченнями. Але якщо в діалозі роману нееліптичні речення складають 57,2% і вживаються в 2,4 рази частіше, ніж еліптичні (23,8%), то в діалозі драми питома вага еліптичних речень зростає в 1,5 рази (35,9 %). Нееліптичні речення складають 46,1 % і вжи-

ваються в 1,28 рази частіше, ніж еліптичні. Збільшення числа еліптичних речень у діалозі драми пояснюється з позиції «антропокомпонентів». Крім самовисловлення (речення), яке актуалізується в процесі мовленнєвого акту, необхідно враховувати «контекст соціальної взаємодії, обставини комунікації, до складу яких можуть входити пресупозиції комунікантів.

У групі еліптичних речень односкладні речення складають більшість. Вони вживаються в 5 разів частіше, ніж двоскладні в діалозі роману (17,5 % і 3,5 % відповідно) і в 5,4 рази частіше в діалозі драми (27,6% і 5,1 %). Було встановлено, що еліптичні речення превалюють у відповідях, перепитуваннях, уточненнях. У таких типах реплік співрозмовник уживає тільки ту частину речення, яка необхідна для підтримки бесіди й одержання потрібної інформації.

Для односкладних еліптичних речень характерні поширені структури. У діалозі роману й драми вони вживаються в 3 рази частіше, ніж непоширені (12,9 % і 4,6 %), у діалозі драми – 20,7 % і 6,9 % – відповідно.

У процесі дослідження в драматичних текстах засвідчено зростання питомої ваги структурно-непредикатних речень: 7% у романі і 10 % у драмі. Дуже ситуативно обумовлені, останні зазвичай супроводжують жест або міміку актора. Семантика їх при цьому може інтерпретуватися глядачами в залежності від манери виконання актора і виражати, відповідно, цілу гаму почуттів. Так, І. Шрайбер, характеризуючи, у цілому, значущість гри актора, посилається на знаменитого англійського трагіка Е.Кіна, одне «На жаль» якого могло сказати глядачу більше, ніж весь монолог («...whose heartbreaking «Alas» was more significant than anything...») [562:81].

Отже, визначивши гештальт-фігуру простого речення у його структурній проекції, позначивши поле проекції у вигляді кола (100%) з центром у точці М, відкладемо на

осях, проведених з його середини, відповідну частотність вживання основних синтаксичних типів речень у МН-Е художньому діалозі. Тоді нееліптичні речення (вісь МН-Е), еліптичні речення (вісь МЕ), проблематичні предикатні побудови (вісь МП) й структурно-непредикатні (вісь МС-Н) можуть бути подані у вигляді відповідних відрізків. З'єднавши кінці відрізків, отримаємо фігуру гештальта простого речення в його структурній проекції (рис. 1.14). Як наочно показано на рис.1.14, гештальт-центр простого речення в цій проекції зміщено у бік нееліптичних речень.

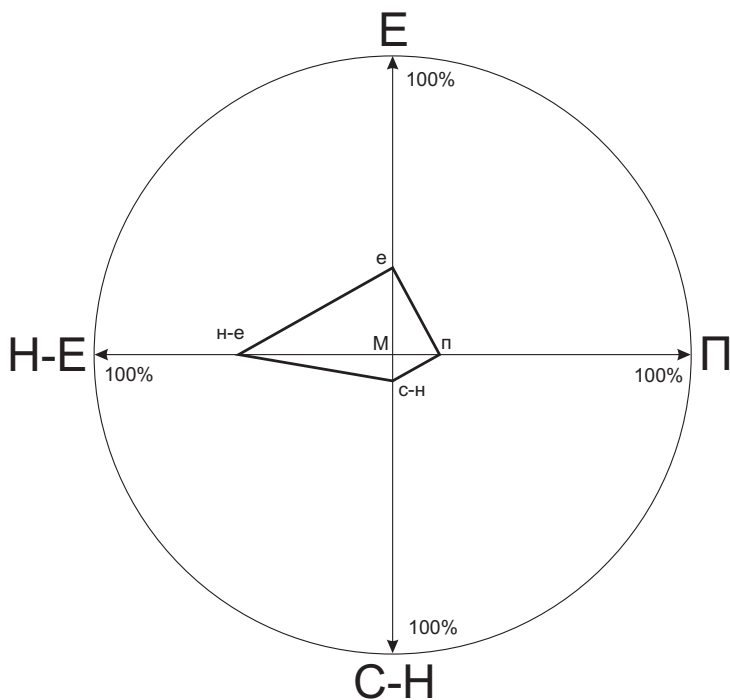
Узагальнюючи отримані результати, можна зробити висновки про текстову прегнантність простого речення в сучасній англійській мові. Позначимо гіпотетичну сукупність текстів колом з центром у точці А (рис. 1.15). Тоді виділені в роботі підтипи текстів:

- науковий (Н);
- офіційно-діловий (Ф);
- газетний (Г);
- ораторський (О);
- поезія (П);
- авторська монологічна оповідь (М);

— художній діалог (Д)¹ можна зобразити у вигляді відповідних осей (АН; АГ; АП та ін.). Прийнемо кожному з осей рівною 100%, позначимо на ній відповідними точками (н; ф; м; о та ін.) питому вагу (%) ужитих простих речень у кожному із зазначених типів тексту. З'єднавши ці точки, одержимо ареал функціонування простого речення в синхронії.

Таким чином встановлена *гештальт-властивість* простого

¹ Відповідно до вже встановлених несуттєвих відмінностей у діалозі драми та епосу, надалі діалогічний матеріал дослідження буде називатися «художній діалог».

ME — частотність вживання еліптичних речень в художньо-
му діалозі

Me = 23,8 %

MH-E — нееліптичних речень

MH-e = 57,2 %

MC-H — структурно-непредикатних речень

Mc-h = 7 %

MP — проблематичних предикатних побудов

Mp = 12 %

Рис. 1.14. Гештальт простого речення в
його поверхнево-структурній проекції

речення – його функціональна проекція на стилістично варіативну сукупність текстів. На рис. 1.15 наочно представлено, що центр гештальта простого речення у даній проекції явно зміщений у межі художнього діалогу, максимально наближеного до живого безпосереднього спілкування. Відповідно до орієнтації даного дослідження на комплексний системний аналіз таксономічного ізоморфізму простого речення зрозуміло, що векторне зміщення гештальт-центра простого речення в бік діалогу з необхідністю обумовлює дослідження саме різних характеристик діалогічного дискурса.

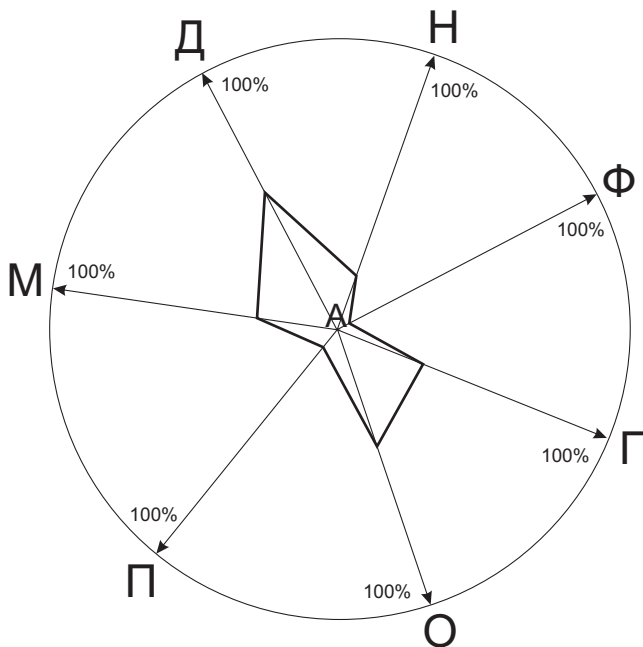

Рис. 1.15. Гештальт-проекція простого речення на стилістично варіативну сукупність текстів в сучасній англійській мові.

АД – питома вага простого речення у тексті художнього діалогу

А_д = 56,5 %

АН – у науковому тексті

А_н = 18,6 %

АФ – в офіційно-діловому

А_ф = 2,9 %

АГ – у газетному тексті

А_г = 22,6 %

АО – в ораторському тексті

А_о = 47,5 %

АП – у поезії

А_п = 10,3 %

АМ – в авторській монологічній оповіді

А_м = 22,2 %

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

У даному розділі розглянуто наступні з основних гештальт-якостей елементарних комунікативних одиниць: *формальну побудову й ареал їхнього функціонування* у генеральній сукупності текстів. При цьому гіпотетично можливі тексти були умовно підрозділені на текстеми в залежності від стильової приналежності. Маніфестуючи інформаційний простір тексту, внутрішня його форма знаходить своє матеріальне знакове вираження у сукупності певним чином організованих комунікативних синтаксичних структур — речень. Розроблено логічно обґрунтований інструментарій і найбільш суттєві поняття, які використовуються в даній роботі. Оскільки в основі гештальт-якостей лежить різноманіття, були розглянуті розрізнявальні параметри елементарних комунікативних одиниць щодо інших видів речень, з одного боку, і структурно-синтаксичні типи простого речення, з іншого.

Зроблено висновок щодо *фігури гештальта* простого речення в його поверхнево-структурній проекції. Встановлено, що гештальт-центр цієї проекції зміщений у бік нееліптичних предикатних речень, тобто саме цей синтаксичний тип зумовлює формальну таксономію простого речення.

Незважаючи на загальноприйнятту думку про просте речення як центральну одиницю синтаксису, частотність його вживання різна в залежності від стильової приналежності тексту. Таким чином, конкретний стиль може вже визначатися тільки за питомою вагою різних видів синтаксичних типів речень, вжитих у ньому.

Розподіл простих речень нерівномірний у спеціальних і художніх стилях. Прості речення найбільш частотні в ораторському стилі (47,5 %), оскільки цей стиль наближається до природного розмовного мовлення й у цьому аспекті

становить собою перехідну форму тексту від художнього до спеціального.

Найбільш характерним для наукового, публіцистичного й ділового стилів є вживання складних речень, що складають більше половини всіх мовленнєвих зразків, відповідно: 45,6 % – у науковому стилі, 73,4 % – у діловому і 59,8 % – у публіцистичному. Подібний розподіл частотності вживання синтаксично різних видів речень у різностильових текстах свідчить про те, що складна для сприйняття інформація в письмовій формі виражається зазвичай синтаксично складними побудовами [253:54-60].

У текстах художньої літератури окремо розглядалися проза й поетична мова, епос і драма, авторський монолог і діалог персонажів.

У художньому діалозі питома вага комунікативних побудов, які не виходять за рамки первинної структури предикації, складає більше 50% всіх уживаних речень, що надає підстави для розгляду саме художнього діалога щодо функціонування елементарних комунікативних одиниць. В усіх авторських стилях, поетичному мовленні та у художньому авторському монолозі відносна частотність простих речень у середньому складає лише 13,3 % [252:46-52].

Порівняльний аналіз авторського монологу й діалогічного мовлення персонажів дозволив виявити, що крім переважування складних конструкцій, авторське мовлення відрізняється від діалогічного мовлення персонажів також різною питоною вагою типів простих речень. Так, при загальній перевазі в обох формах мовленнєвого спілкування нееліптичних конструкцій, для авторського мовлення характерне вживання двоскладних еліптичних речень. Такі вживаються приблизно в три рази частіше, ніж односкладні. Цей факт, очевидно, пояснюється відсутністю підтримуючого «ре-

чення-репліки», яке забезпечує парадигматичне відновлення еліптичної односкладної побудови [255:108-110].

Структурно-непредикатні репліки в авторському монолозі зафіксовані всього в 0,2 % випадків вживання, тобто з тією ж частотністю, що й у мовленні оратора.

Відзначимо, що у творах, оповідь в яких ведеться від першої особи, наприклад, у романах Дж. Селлінджера, Дж. Ларка, В. Хольт, більше половини відібраних прикладів структурно-непредикатних речень у мовленні автора позначають предмет уявної референції. У художньому діалозі персонажів питома вага непредикатних побудов у 35 разів вища.

Передача адресату синтаксично-складного повідомлення є штучною спробою конструювання в тексті віртуальної моделі мовленнєвої ситуації в мовленнєвому спілкуванні, де межею повідомлення певного обсягу інформації є відповідна вербальна чи невербальна реакція співрозмовника. Непрямим підтвердженням цієї гіпотези є той факт, що, за нашими даними, у художньому діалозі епічного твору й драми суттєвих структурно-семантичних розходжень немає.

Таким чином, здобута така гештальт-якість елементарних комунікативних одиниць як *ареал функціонування* простого речення в генеральній сукупності текстів і визначена прегнантність фігури гештальта у розглянутій проекції, де гештальт-центр зміщений у бік художнього діалога. Окреслення ареалу гештальта функціонування елементарних комунікативних одиниць зумовило наступний крок дослідження — розгляд *походження* саме художнього діалога як форми вербального спілкування.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНА ЗНАЧУЩІСТЬ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ ТА ЙОГО КОНСТИТУЕНТІВ У ДІАХРОНІЇ ТА СИНХРОНІЇ

У попередньому розділі ми виявили *ареал функціонування простого речення* з прегнантністю у художньому діалозі.

Очевидно, що для розуміння *походження* сучасного стану синтаксичної будови простого речення необхідно вивчити його діахронічний розвиток саме на матеріалі діалогічних текстів.

2.1. Діахронічний аналіз таксономії структурно-предикатних і структурно-непредикатних речень у діалозі роману XVIII – XX століть

Еволюційна природа вербальної комунікації, її зв'язок з конкретним стилем спілкування, прийнятим у соціокультурній спільноті в даний період, передбачає трактування історичної динаміки простого речення як одну з його гештальт-якостей.

«Усяке лінгвістичне дослідження, – як відзначав ще Е. Коссеріу, – не може замикатися в рамках сучасного стану досліджуваних явищ і повинне бути доповнено відомостями про їх історичний розвиток» [176:237].

Важливість діахронічного підходу у вивченні лінгвістичних процесів відзначалася ще античними філософами (Аристотель, Цицерон) і простежується до наших днів [366:24; 155:24; 448:28].

Сучасні погляди на діахронічний аналіз базуються, в цілому, на протиставленні синхронічного й діахронічного підходів. Разом з тим, очевидно, що філософська концеп-

ція безперервного розвитку вбачає єдність уявного діалектичного протиріччя між статичним і динамічним вивченням мовних явищ у лінгвістиці. *Походження* як гештальт-якість будь-якого явища, у даній роботі розуміється як становлення різних синтаксичних типів елементарних комунікативних одиниць, яке зумовлює їхню таксономію.

Цілеспрямований характер, художня обробка й ретельний добір мовних засобів – те, що відрізняє мову художньої літератури від спонтанно-розмовного мовлення. Ступінь розмовності мови художньої прози є перемінною ознакою, яка залежить від ряду факторів – періоду та його літературних норм, жанрової своєрідності літературного твору, соціально-психологічної характеристики персонажів, особливостей стилю автора.

Мовлення людей, безумовно, відображає особливості стану мови певної *історичної епохи або певного етапу*. Для діахронічного зіставлення синтаксичної побудови мовлення персонажів принципово важливою є думка щодо можливості реконструкції, хоча б у найбільш загальному вигляді, **типів мислення** аналізованих часових періодів. Крім аналізу ступеня ускладнення поверхневої форми речення в діахронії, у даній роботі розглядалися лінійні характеристики цих речень. Як відомо, кількісний підхід при дослідженні синтаксичних ланцюжків запропонував ще Л. Шерман, який у 1853 році видав книгу за назвою «*Analytics of Literature*» [566]. Пізніше вивченням лінійних характеристик зайнявся Г. Юл [591:365-367]. Однак, праці названих авторів і їхніх послідовників [208] не мали на меті співвіднести лінійні характеристики речення з діахронією його синтаксичної організації. На наш погляд, збільшення лінійної довжини речення є також істотною ознакою ускладнення його поверхневої форми поряд з іншими формами ускладнення його

синтаксичної структури. Фактичний матеріал дослідження свідчить, що збіг структурного ускладнення зі збільшенням лінійної довжини речення спостерігається у 67 % випадків [254].

Історія літературної мови тісно пов'язана з впливом писемних традицій. Усне мовлення, яке стоїть окремо від письмового, різко відрізняється від нього. У XVII столітті у творчості Бена Джонсона (1572-1637), Джона Донна (1571-1634), у поезії Джона Мільтона (1608-1674) намічається відхід від давньої традиції, яка підтримується і зміцнюється.

Роман XVIII століття призначався для сімейного читання в буржуазних колах і, відповідно, за своїм стилем і структурою мав бути максимально природним для сприйняття. «Реалістичне оповідання про життя англійців у середині XVIII ст. перегукується з традиціями публіцистики того періоду, яка характеризується високим стилем» [5570:6]. Таке положення знайшло відображення й безпосередньо в діалозі роману. Уже той факт, що в романі з'являється самостійно фігуруючий діалогічний текст (як один зі способів викладу), говорить про те, що автори прагнуть до відтворення природного мовленнєвого спілкування, характерного для того часу.

У творах XVIII століття збереглися багато архаїчних форм, які досить широко використовувалися в усному мовленні. Висловлювання персонажів, адресовані один одному, відрізняються дистантністю, а відхід від етикетних норм усного мовлення, усталених у даному угрупованні, має випадковий характер. Дослідження романів цього періоду дає досить зрозумілу картину вживання різних типів речень у діалозі роману даного часового зрізу (див. Таблицю 2.1).

Питома вага простих речень на усереднену сторінку у 2,4 рази менша, ніж складних. Крім того, довжина, як лінійна характеристика речень, дуже велика. На одну усе-

реднену сторінку діалогу припадає 6-7 складних речень, які складаються з більш, ніж із тридцяти словоформ: «*Thou art now sixteen years old and hast strength it was given thee, my son, for very useful purposes, for it must save from famine your helpless parents and family*» [653:44]. Дане речення містить 31 словоформу, у ньому скоординовано два простих речення. Причому друге – ускладнене підрядним обставинним клаузом мети. Практично в кожному творі цього часового зрізу можна знайти подібні речення з досить високою частотністю. «*And as for you, my son, – continued I, – is by the labour of your hands we must all hope to be supported*» (19 слів) [там же].

Ґрунтуючись на тому, що «...характер розподілу довжини речення є диференційною ознакою, що характеризує кожний тип викладу» [55:143], в роботі розглянуті лінійні характеристики речень.

У середньому, за нашими даними, простих речень з подібними лінійними характеристиками можна засвідчити пересічно 5-6 на одну усереднену сторінку діалогу. Порівняльний аналіз функціонування різних типів простого речення в художньому діалозі XVIII ст. дозволяє з'ясувати їх співвідносну релевантність в узусі цього періоду (див. Табл. 2.1). Великі, але синтаксично прості речення, які займають нерідко цілий абзац, за своїми лінійними характеристиками наближаються до складних конструкцій.

Приклади до таблиці 2.1:

1. *What signifies a sword against the power of the devil?* [647:222]
2. «*But, like good servants, let us hear and see, and say nothing*» [688:286].
3. «*At the strangers request*» [647:460].

4. *«I am of your mind» [653:388].*

5. *A squat tauny fellow... came to me, calling, «Yo, ho! Brother, you must come along with me» [637:178].*

Таблиця 2.1.¹

Вживання синтаксично різних типів речень у XVIII столітті

№	Тип речення	Кількість випадків	%
1.	Нееліптичні поширені	413	40,5
2.	Ускладнені	302	29,6
3.	Еліптичні	178	17,5
4.	Нееліптичні непоширені	78	7,6
5.	Структурно-непредикатні	49	4,8
	Загальна кількість	1020	100

Як показано в таблиці 2.1, перше місце за частотністю займають нееліптичні прості поширені речення, які складають більше 1/3, або 40,5 % усіх проаналізованих тут мовленнєвих зразків. На другому місці за частотністю – ускладнені конструкції (29,6 %), на третьому – прості еліптичні речення, які складають 17,5 %. Досить висока питома вага цього типу пояснюється, на нашу думку, традиційним опущенням вокативу. Звідси, наказові речення майже завжди подані еліптичними конструкціями.

¹ У даній і подальших таблицях проводиться паралель вживання простих речень і ускладнених, тому що останні займають проміжну позицію між простими та складними реченнями й наближаються до перших за своїми лінійними характеристиками. Щодо еліптичних поширених і непоширених речень, то в силу їх лінійної подібності обидва даних види речень розглядаються в групі еліптичних.

XIX століття характеризується стрімким буржуазним розвитком суспільства, його швидкою демократизацією в усіх сферах життя, у тому числі і літературній.

Аналіз фактичного матеріалу показує, що поступово зникає високопарно-підвищений стиль. У повсякденне мовлення, а потім і в художній діалог проникають більш сучасні синтаксичні структури, зменшується кількість пролонгованих звертань. У спілкуванні друзів або рівних за статусом родичів фактор соціальної ієрархії відходить на другий план. Складні мовленнєвоетикетні конструкції, характерні для діалогів XVIII ст., поступаються місцем більш спрощеним побудовам. Мовлення стає більш лаконічним й інформативним. Порівняємо, наприклад, два близьких за семантичним наповненням речення, у яких відбилися загальні тенденції структури діалогічного спілкування часових зрізів XVIII і XIX ст.ст.

1. *«I suppose», – cried my son, «that narrative of such a life story as yours must be extremely instructive and amusing»* – (XVIII століття) [653:181].

2. *«Your life-story is by no means amusing»* – (XIX століття) [621:91].

Наведені вище репліки взяті з діалогів різних часових періодів і мають загальний сенс оцінки життєвого шляху персонажів. Незважаючи на загальну позитивну оцінку, надто довге речення сина Веквільдського цілком співвідноситься за своєю інформативністю з реплікою Рочестера з «Джен Ейр», якщо забрати негативне маркірування останньої. Аналіз фактичного матеріалу показує, що в XIX столітті питома вага простих речень на сторінку діалогічного тексту порівняно з XVIII ст. зростає приблизно в 1,5 рази (порівн. 2,4:1,7). На одну усереднену сторінку діалогу припадає 5-6 складних речень великої лінійної дов-

жини. Однак їх середня довжина не перевищує 24 слів. «*She is innocent, my Elisabeth, and that shall be proved; fear nothing, but let your spirits be cheered by the assurance of her acquittal*» [645:126] (24 слова). Рідше засвідчені конструкції, що містять більше 30 словоформ. «*No one did at first, but several circumstances came out, that have almost forced conviction upon us; and her own behaviour has been so confused, as to add to the evidence of facts a weight that, I fear, leaves no hope for doubt*» [там же: 123] (43 словоформи). Разом з тим, намічається тенденція до збільшення кількості складних речень, що містять меншу кількість словоформ (від 9 до 17). Їх питома вага на усереднену сторінку діалогічного тексту вже в 3 рази вища, ніж у речень, що мають у своєму складі більше 26-ти словоформ. Наприклад: «*My dear father, you are mistaken: she is innocent*» [645:125] (9 слів). «*I rely on her innocence as certainly as I do upon my own*» [там же] (13 слів). Щодо простих речень, то, одночасно зі збільшенням їхньої питомої ваги, можна простежити скорочення їхнього плану вираження.

Середня ланцюжкова довжина їх тепер досягає 7-13 словоформ. Наприклад: «*But I will not be tempted to set myself in opposition to thee*» [621:118] (12 слів). «*He was our darling and our pride*» [638:114] (7 слів). Простих речень, що містять велику кількість словоформ, стає вкрай мало (1-2 на усереднену сторінку). Цей факт також свідчить про те, що довжина як лінійна характеристика речення, скорочується. Кількісні характеристики вживання різних типів простих речень у XIX столітті подані в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Вживання синтаксично різних типів речень у XIX столітті

№	Тип речення	Кількість випадків	%
1.	Нееліптичні поширені	417	40,9
2.	Еліптичні	228	22,4
3.	Ускладнені	168	16,5
4.	Нееліптичні непоширені	151	14,7
5.	Структурно-непредикатні	56	5,5
	Загальна кількість	1020	100

Приклади до таблиці 2.2:

1. *This poor child can never have been the pupil of robbers [638:291].*

2. – *And what are you doing?*

– *Going away [630:158].*

3. *«Upon my life, though, he's a little too bad», said a third, who was a moralist [701:79].*

4. – *Where will you go?*

– *I don't know it [621:87].*

5. *I called in fright «Lucy! Lucy!» [698:113]*

Як показано в таблиці 2.2, у XIX столітті перше місце за частотністю вживання залишається за поширеними нееліптичними реченнями, які складають 40,9 % від усього корпусу речень.

Помітно збільшується кількість еліптичних конструкцій (порівн., 17,5 % у XVIII столітті і 22,4 % у XIX столітті).

Відповідно, збільшується кількість непоширених нееліптичних побудов (7,6 % у XVIII столітті і 14,7 % у XIX столітті). Що ж стосується структурно-непредикатних будов, то їхня кількість трохи зростає в порівнянні з XVIII століттям (4,8 % – XVIII століття і 5,5 % – XIX століття), що можна в деяких випадках пояснити синтаксичною звер-

стюю фатичних речень. Наприклад, *I thank you* → *Thank you*.

Помітно зменшується кількість ускладнених речень (16,5 %). Вони замінюються простими еліптичними і нееліптичними конструкціями:

(Див., наприклад: 1) *Dear sir, my wish granted, I'll agree to go without delay* [653:118].

2) *I go there. That is your wish* [698:49].

Наведені вище близькі за переданою інформацією репліки (і в першому, і в другому випадках йдеться про виконання бажання мовця) належать до різних історичних зрізів (XVIII і XIX століття). Відповідно, у них спостерігається різне синтаксичне оформлення. У першому випадку — це речення ускладнене вторинною структурою предикації *my wish granted*, і прямим звертанням *Dear sir*, має лінійну довжину десять словоформ. У другому випадку — речення просте з лінійною довжиною чотири словоформи. Іншими словами, у діалозі XIX століття можна побачити тенденцію до синтаксичного спрощення, яка, за даними нашого дослідження, зростає в XX столітті. Намічаються мовленнєві особливості персонажів — «індивідуалізація мовленнєвих партій» [428:80], у яких відбиваються їх соціальні, національні і статево-вікові розходження.

Наприклад, «*But, now you are here, you are more good than us, old or young, who toil much in the world of thought*» [698:49]. Навмисно неправильна форма вищого ступеня порівняння (*more good* замість *better*) у сполученні з пишномовним *toil much in the world of thought* «видають» у професорі Ван Хельсінзі високоосвіченого іноземця.

«*Save us! What a grateful little dear he is! Pretty creature!*» [638:172]. Послідовне вживання трьох емоційно забарвлених речень у сполученні зі специфічною «жіночою» лекси-

кою (*little dear, pretty creature*) вказують на те, що комунікант Олівера Твіста — жінка. Діалоги персонажів сприймаються читачем як природні й невимушені.

Критичний реалізм, що став домінуючим літературним стилем, вимагав від письменника максимально точної передачі розмовного мовлення в художньому діалозі. Мовлення персонажів стає більш чітким, коротким, лаконічним. Дослідники відзначають явну тенденцію діалогу до зверстки чи «конденсації» [104:20; 35:12, 327:76].

Аналіз фактичного матеріалу показав, що кількість простих речень у діалозі ХХ століття значно зростає і починає домінувати над кількістю складних. Питома вага простих речень на усереднену сторінку діалогічного тексту в середньому в 2 рази вища, ніж складних. На одну усереднену сторінку діалогу припадає 5-8 складних речень, причому їхня довжина істотно зменшується (у середньому дорівнює 9,6 словоформам).

Наприклад: «*I know lots of people don't like it*» [690:15] — 8 словоформ, «*Hullo, I thought, I heard a shout*» [627:63] — 7 словоформ.

У той самий час, слід зазначити, що в тексті діалогу зустрічаються прості і складні речення, що мають відносно велику довжину.

Наприклад: *I tried to be exact: «The white door of the bathroom opened and Jose walked into my room, decoratively if inadequately wrapped in a fleecy white towel»* [654:23] — 22 словоформи, приклад складного речення. «*Poor Dru had only one sandwich and a thermos of lemonade all day long*» [663:61] — 14 словоформ, приклад простого речення. Однак частотність уживання подібних речень дуже невелика. На усереднену сторінку їх припадає від одного до трьох. Щодо простих речень, які, власне, і складають предмет даного дос-

лідження, то в результаті аналізу встановлено, що одночасно зі збільшенням їх загальної кількості зменшується їхня ланцюжкова довжина. На усереднену сторінку діалогічного тексту вона складає 5,1 словоформ. Наприклад: «*I agree*» [671:22] – 2 словоформи;

– *Get the police know nothing about him.*

– *Nobody knows it* [643:32] – 3 словоформи.

Таблиця 2.3.

Вживання синтаксично різних типів речень у ХХ столітті

№	Тип речення	Кількість випадків	%
1.	Нееліптичні поширені	519	50,9
2.	Еліптичні	238	23,3
3.	Нееліптичні непоширені	114	11,2
4.	Ускладнені	82	8,0
5.	Структурно-непредикатні	67	6,6
	Загальна кількість	1020	100

Приклади до таблиці 2.3:

1. – *You've got to think of all these things* [617:21].

2. – *Has he gone?* – *He has.* *Relax* [619:21].

3. – *You were listening.*

– *I was listening* [612:27].

4. – *The letter written, I looked up to see his reaction.*

– *So what?* [612:71]

5. – *Gosh! We must hurry up* [617:34].

Аналіз вертикального тривікового зрізу англійського художнього діалогу дозволив виявити стійку тенденцію до збільшення кількості простих речень у діалозі персонажів (порівн. явне превалювання складних у XVIII столітті – 2,4:1, і перевага на користь простих у ХХ столітті 2:1).

«...Ненормативність» їх (реплік) оформлення стає скоріше правилом, ніж винятком і пояснюється прагненням автора

домогтися максимальної виразності дискурса» [290:16-17]. Установлено збільшення обсягу самого діалогу, текст якого в епічному творі може займати до чотирьох сторінок [654:54-59]. Подібне розширення діалогічного тексту роману фактично наближає його до мови сучасної драми. Для порівняння відзначимо, що епічний діалог персонажів у XVIII столітті був свого роду «вставками» в авторські оповіді і займав, за нашими даними, не більше третини усередненої сторінки.

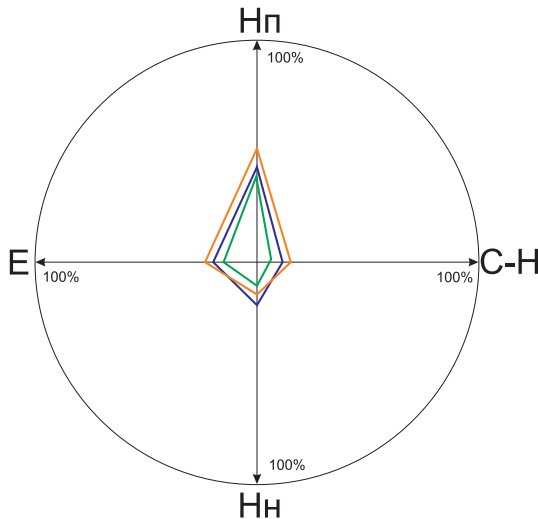
Кількісний розподіл видів простого речення показує, що зростання «конденсації» речень у плані збільшення питомої ваги еліптичних речень йде повільно, хоча тенденція до скорочення експлікації зберігається (див. вживання еліптичних речень: у XVIII столітті – 17,5 %, у XIX столітті – 22,4 %, у XX столітті – 23,3 %). Засвідчено неухильний ріст уживання структурно-непредикатних побудов (XVIII століття – 4,8 %, XIX століття – 5,5 %, XX століття – 6,6 %). Проте з очевидністю можна відзначити зменшення кількості ускладнених речень (XVIII століття – 29,6 %, XIX століття – 16,5 %, XX століття – 8,0 %).

Дуже змінилися також кількісні показники простих ускладнених речень. Аналіз їхнього вживання в тексті виявив різке скорочення останніх з 29,6% у XVIII столітті до 8,0% у XX столітті.

У роботі були також досліджені лінійні характеристики речень у XVIII, XIX і XX століттях, причому виявилось, що питома вага простих еліптичних речень у XX столітті значно зросла. У XVIII столітті відносна частотність уживання простих речень була в 2,4 рази менше, ніж складних. У XVIII столітті довжина простого речення в діалозі, як лінійна характеристика, складала в середньому близько 17 словоформ. У XIX столітті довжина речення скоротилася до 7-10. У XX столітті питома вага простих речень у

порівнянні з ускладненими збільшується, довжина складних речень, як лінійна характеристика, у середньому не перевищує 10 словоформ, а простих – близько 5 словоформ [243:85-89; 245:53-54; 254:97-100].

На рис. 2.1. наочно показана зміна гештальта простого речення в діахронії та розширення його функціонування в сучасній англійській мові. Діалогічне спілкування стає синтаксично більш спрощеним, у мовленні збільшується питома вага всіх структурних типів простого речення. Ареал уживання різних структурно-синтаксичних типів простого речення позначений у вигляді кола, із проведеними від центру осями. На кожній з осей, прийнятій за 100 %, відкладемо відповідну частотність уживання простого речення у відсотках.

— XVIII ст.: E=17,5%; Hn=40,5%; C-H=4,8%; Hn=7,6%.

— XIX ст.: E=22,4%; Hn=40,9%; C-H=5,5%; Hn=14,7%.

— XX ст.: E=23,3%; Hn=50,9%; C-H=6,6%; Hn=11,2%.

Рис. 2.1. Зміна гештальта простого речення в діахронії

- Нп – нееліптичні поширені речення
- С-Н – структурно-непредикатні побудови
- Е – еліптичні речення
- Нн – нееліптичні непоширені речення

Встановлене в роботі синтаксичне спрощення складу речень у діалозі дозволяє виділити ще одну *гештальт-влас-тивість* простого речення – зсув його центру в бік нееліптичних поширених речень. Встановлена закономірність є матеріальним підтвердженням того, що розумові процеси іконічно відбиваються в мовних структурах.

Виходячи з цієї позиції, цілком очевидно, що саме нееліптичні поширені речення є превалюючими й служать підста-вою інтралінгвістичній ситуації, повідомляючи інформацію, достатню для «пуску» механізму спілкування.

2.2. Особливості граматичного механізму діалогічного спілкування

У процесі мовленнєвої інтеракції мовець починає певні мовленнєві дії, спрямовані на вирішення загального комунікативного завдання бесіди. У більшості випадків існує кілька способів досягнення мети (як виняток можна розглядати випадки жорстко ритуалізованих мовленнєвих дій). Це призводить до необхідності вибору не тільки семантичного змісту й стилю, але й певної форми речення. Звідси можна зробити припущення про можливу зміну гештальт-центра простого речення залежно від його цілеустановки.

2.2.1. Питання як стимул вербального діалогічного спілкування.

Найбільш поширеною в лінгвістиці є класифікація,

що поділяє речення на три групи залежно від їх комунікативної спрямованості, а саме: на розповідні, питальні і спонукальні [475:27; 586:36; 592:205; 354:260; 531:64; 558:73; 94:65; 449:251; 50:107-111]. Багато лінгвістів, однак, окрім цих трьох типів, розрізняють ще й речення окличні [471:22; 592:205; 50:107]. М.Я. Блох проте відзначає, що «окличність виявляється супутньою рисою, і за даною ознакою кожний з виділених комунікативних типів речення – розповідний, спонукальний і питальний – може виступати у двох варіантах – окличному (інтенсивному) й неокличному (неінтенсивному)» [50:111]. Деякі автори виділяють і так звані «оптативні речення» [146:173].

Далеко не всі дослідники вважають, що, поділяючи речення на зазначені вище типи, ми класифікуємо їх за «цілеустановкою» чи «комунікативною спрямованістю. Так, Дж. Ліч і Я. Свартвік вважають, що це «граматичний поділ за структурою» [528:228]. Дж. Гінзбург класифікує речення, виходячи з суто «просодичних характеристик» [492:460-462]. Дж. Керм розділяє речення «за їх формою» [471:24], Г. Вендт і В.Г. Гак класифікують їх, навпаки, «за змістом» [94:65]. А Л.С. Бархударов і Г.Г. Почепцов ґрунтуються на «структурних» типах речень [31:172; 146:174].

Зі сказаного зрозуміло, що, незважаючи на значний збіг результатів класифікацій вчені виходять з різних, часом прямо протилежних принципів.

Існуючий граматичний поділ речень тільки за структурою чи тільки за формою дуже розпливчастий. По-перше, існують структурно-непредикатні конструкції, що мають нульову синтаксичну структуру, а по-друге, незрозуміло, що саме мається на увазі: порядок слів у ре-

ченні чи набір структурних елементів.

Не можна, однак, погодитися з точкою зору Ц. Каролі, який вважає, що поділ речень на зазначені чотири типи «віджив» і має лише історичне значення [515:230]. Поділ речень на розповідні, питальні, спонукальні й окличні є не стільки багатовіковою традицією, скільки мовними фактами, які мають місце в дійсності. Будь-який носій мови, навіть не знайомий з основами граматики, легко й безпомилково відрізнити питання від наказу чи емотивного вигуку.

Кожна конкретна інформація завжди зафіксована на якомусь фізичному носії. Це зумовлює такі її властивості, як нетривалість, перекручування і зникання в результаті зміни чи зникання її носіїв. Трансплювання інформації протистоїть нетривалості і становить собою можливість бути переданою з одного носія на інший. «Життєздатність інформації» [171:50] визначається наявністю початку зв'язку між носіями. Звідси виводяться ключові особливості інформації — її фіксування і дієвість. Дієвість інформації може виявлятися лише в адекватній їй інформаційній системі — поза такою будь-яка інформація, що не є ані матерією, ані енергією, зовсім пасивна. З дієвістю інформації пов'язано поняття мети. «Кожна конкретна інформація однозначно визначає оператор, для побудови якого вона використана» [там же: 52].

Застосовуючи теорію інформації до теорії речення в когнітивному плані доцільно зробити висновок, що комунікативні типи речення, які фіксують і трансплюють інформацію, є свого роду операторами. Певна синтаксична система підпорядковується відображенню у свідомості людини безлічі комбінацій «ситуація-мета-інформація». Ґрунтуючись на властивості поліпотентності інформації, можна стверджувати, що задля досягнення однієї й тієї самої мети в певній ситуації з тим або іншим ефектом може бути використана безліч

різних інформацій і заснованих на них операторів. Тобто саме існування в мові різних способів транслювання інформації чи різних синтаксичних операторів у вигляді комунікативних типів речення є надійним способом збереження життєздатності й фіксування інформації. При цьому питання про семантику того чи іншого типу інформації зводиться до типу коду, обраного мовцем як свого оператора. Наприклад, намір довідатися адресу співрозмовника може бути виражений:

а) прямим запитанням: *Де ти живеш? – Where do you live?*

б) непрямым запитанням: *Я хотів би знати, де ти живеш. – I'd like to know where you live.*

в) імперативом: *Скажи мені свою адресу. – Tell me your address.*

Звідси, *інформаційна модель* речення є особливою формою відображення знань чи дефіциту знань. Виходячи з того, що «роль компонента системи визначається його функцією, чи цільовим призначенням» [283:9], ми вважаємо, що комунікативний тип речення базується передусім на принципі кодування в ньому інформації. У цьому плані розподіл речень на ті, що «повідомляють» і ті, що «не повідомляють» інформацію є в достатній мірі умовними, тому що будь-яке питання тією чи іншою мірою інформативне. Наприклад, «*Where did you meet the late Mrs Glendon?*» [671:72]. З наведеної репліки випливає, що співрозмовник інспектора знав місіс Глендон і зустрічався з покійною. Інформаційною лакуною є тільки обставина місця (*where*). Таким чином, «відповідний хід партнера за взаємодією» [155:38] покликаний на заповнення інформаційного дефіциту мовця. Отже, існуючий у мові розподіл речень за комунікативними типами можна розглядати як своєрідну систему коду-

вання обміну інформацією. Відповідно, кожен компонент системи становить собою єдність форми (структури) і змісту (семантичного, цільового наповнення).

Так, О.І. Смирницький і Дж.Гінзбург вважають, що питальні, як і імперативні речення, несуть на собі семантику спонукання (відповідно до мовлення й до дії) [354:258-259; 492:511-512]. Натомість Л.С. Бархударов стверджує, що питання не передають спонукання, що спонукання передається тільки в імперативних конструкціях [31:173]. Дж. Лайонз фактично поділяє точку зору О.І. Смирницького [533:178], а також уводить новий тип речень, що називається ним «mands» (усікання слів «commands», «demands»), які семантично об'єднують у собі зміст імперативних і питальних речень [532:484]. Фактично ніякого семантичного розходження Дж. Лайонз не бачить також між декларативними й імперативними реченнями [533:175]. Аналогічну позицію поділяє і Г.А. Вейхман: «Форма розповідного речення може використовуватися для передачі спонукання» [76:68]. Г.Г. Почепцов вважає за можливе об'єднати в одну підгрупу розповідні й питальні речення, оскільки вони відбивають «дві сторони мовленнєвої комунікації, пов'язані з видачею й одержанням інформації. Питальні речення – запит відсутньої в автора речення інформації. Розповідні речення – повідомлення інформації» [322:56].

Проаналізуємо тепер аргументацію наведених у даному абзаці тверджень різних англівців у плані відношення зазначених комунікативних типів речень до передачі ними інформації. Термін «інформація» був запозичений з теорії комунікації. «Інформація з позиції теорії відображення може бути подана як відбите різноманіття, а саме різноманіття, де один об'єкт міститься в іншому об'єкті» [389:217].

При цьому відповідно до «неентропічного принципу інформації» інформація припускає «міру упорядкованості тієї чи іншої системи» [171:3].

Спираючись на *суттєві* структурні й семантичні характеристики комунікативних типів, нами було встановлено, що в питальних реченнях мовець на рівні мови інформує про те, що він запитує інформацію, у «наказових» реченнях – про те, що виявляє волю про здійснення чи існування в часі виражених у них процесів. При вживанні розповідного речення мовець інформує про те, що він передає, повідомляє інформацію. Ці три основні типи складають, відповідно, 63,3 %, 22,6 % і 11, 1 % від усіх випадків, засвідчених у тексті суцільної вибірки.

Наведена вище питома вага різних комунікативних типів речень свідчить про те, що *прототиповим гештальт-центром простого речення* є його декларативна репрезентація. Враховуючи, що основним ареалом простого речення є діалогічне мовленнєве спілкування (як було показано в Розділі 1), у даному розділі ми визначимо відносну текстотвірну роль повідомляючих і запитуючих інформацію речень.

Формальна організація спонтанного діалогу й природне функціонування діалогічних єдностей у мовленні передбачає наявність своєрідного «пускового й підтримуючого механізму», укладеного в утворюючих діалог репліках.

За справедливим зауваженням Дж. Брунер, наше мовленнєве спілкування становить собою постійно розв'язуваний внутрішньолінгвістичний конфлікт у плані відсутності-наявності інформації, а «...інтерогативні речення є тими самими формами висловлення, що дозволяють заповнити інформаційні лакуни» [455:39].

Отже, «питання», у терміні формальної логіки, – це виражений у формі питального речення запит думки, спря-

мований на розвиток — уточнення чи доповнення знань. Пізнавальні функції питання пов'язані з виконанням, уточненням і конкретизацією раніше отриманих уявлень про предмети і явища дійсності. Звідси ясно, що, будучи певною формою розвитку знання, питання, за відомим висловленням засновника індуктивної логіки Ф. Бекона, є первісним етапом пізнання.

Відомо також високе мистецтво Сократа, який, завдяки влучно поставленим питанням, виходив переможцем у суперечках. Пізніше, блискучі філософи, такі, як Ф. Бекон, Р. Декарт, також займалися дослідженням сутності цієї проблеми. Питання займає одне з центральних місць в евристиці: «...Ми розділяємо все, що може бути пізнавано, на прості речення і питання», — уточнює у своїй «Евристиці» Р. Декарт [121:284]. Р. Декарт абсолютно доречно вказує як на виняткову пізнавальну роль питань, так і на певну інформацію, що закладена в самому питанні.

Відомий чеський учений Б. Больцано також займався дослідженням питання. Однак, на відміну від Р. Декарта, що намагався визначити методологічну сторону питання, Б. Больцано приділяє велику увагу його логічній інтерпретації. Під питанням Б. Больцано розуміє «будь-яке речення, що висловлює вимогу назвати яку-небудь істину, позначену певними властивостями, які вона повинна мати» [446:88]. Тому питання може виражатися не тільки питальними, але й розповідними реченнями, що відповідають названим умовам (тобто «непряме» питання в сучасному розумінні). Пізніше багато вчених, зокрема, П.С. Попов, П.В. Таванець, М.І. Жинкін, П.В. Кошнін, також намагалися досліджувати логічний і граматичний зміст питання. П.С. Попов підкреслює специфіку питання як розумового акту, що характеризує «момент переходу від того, що ми знаємо, до того, що ми ще не знаємо» [317:21]. П.В. Таванець

відкрито заявляє про свою незгоду з традицією і розглядає питання як форму мислення [374: 28]. П.В. Копнін, в свою чергу, вважає, що кожне питання складається з двох частин: судження-повідомлення й запиту. Причому судження-повідомлення складає основу питання, а питання завжди змістовніше за судження-повідомлення [168: 307].

Питання як насамперед запит інформації розглядають Г.Г. Почепцов [322], Ф. Kiefer [518:100], Н. О. Слюсарєва [352:149], Л.В. Косоножкіна [175:17], J. Ginsburg [492:461-462] та ін. «Питальне значення становить собою запит інформації про проінформованість слухача. Прямим способом вираження питання є питальне речення» [363:98].

З іншого боку, ряд граматистів, як уже зазначалося, виділяють питальні речення з «непитальним» комунікативним навантаженням [152:14; 8:5; 492:463; 76:80]. Англійський дослідник Р. Хаддлстоун навіть виділяє два типи питальних конструкцій: «question» і «interrogative». При цьому запит інформації здійснюється саме останнім типом речень. Дж. Лайонз відзначає, що «запитати кого-небудь – значить не тільки порушити питання, але і таким чином, подати знак слухачу (адресату) про те, що від нього очікується відповідь на поставлене питання» [532:144].

Дослідники говорять також про існування так званих «риторичних» питань, тобто питань, що не вимагають відповідей [553:70; 599:283; 496:75].

З метою визначення організуючої ролі питання в діалозі всі засвідчені в суцільній вибірці інтерогативні речення були розподілені на *власне-питальні*, *питально-спонукальні* і *питально-риторичні*, які, за нашими даними, розподіляються за такою частотністю:

– *власне-питальні* – 82,2 %

Наприклад: – *Who is Stradlater's date?* [587:28];

– *питально-спонукальні* – 13,3 %

Наприклад: *I looked at her* –

– *Will you sit down, m'am?* [625:41]

– *питально-риторичні* – 4,5 %

Наприклад: – *Who has ever met such a woman?* – *He put his arms above his head,* – *Nothing can please you!* [654, с. 54]

Ряд авторів [549:69; 363:98-100] виділяють, крім справжніх питань, так звані «метапитання», під якими зазвичай розуміються речення, що не вимагають відповіді, а вживаються лише з метою підтримки контакту. Тобто до метапитань належать питання типу *How do you do?*, що вимагають як відповіді повторення питання чи формального *How are you?* і які не мають мети детального з'ясування реального стану справ співрозмовника.

Звідси, питальні речення розпадаються на власне питання-запити логічної інформації і метапитання-сигнали солідарності. В адекватній інформаційній системі¹, якою, на нашу думку, є діалогічний дискурс, може виявитися дієвість інформації, репрезентована у відповіді на запит. Цей запит, що лінгвістично виражається у вигляді питального речення, кодується в залежності від типу семантики кодованої інформації.

Усе вищесказане дозволяє, відповідно до використання способу кодування, розділити всі можливі питання поза залежністю від їх істинності на закриті і відкриті. При цьому, *відкритими* питаннями будемо вважати такі, що є запитом інформації як результату відображення одного об'єкта в іншому, тобто як критерій вибору конкретного суцього серед безлічі даних. У свою чергу, до *закритих* питань будемо відносити такі, котрі певну дану кількість інформації пода-

¹Термін Корогодіна В. І., Корогодіної В. Л. [171:7]

ють зі знаком «+» чи «-» (у зазначеному змісті терміни «відкриті» й «закриті» питання використовуються П. Мідичем [230:12], А. Гарнером і А. Пізом [310:42] та ін.).

На відміну від П. Мідича до *відкритих* питань ми відносимо також риторичні питання та питання-прохання і волевиявлення, що починаються з так званих «wh-питань». Таке трактування відкритих питань ми мотивуємо наступним міркуванням: теоретично на кожну з перелічених типів питальних побудов може бути дана відповідь. Наприклад, *Who has never heard of Columbus? – I haven't* [668:41], – відповідає неуважний учень на риторичне питання вчителя.

Отримані дані свідчать про те, що незважаючи на сумніви деяких дослідників щодо обов'язкового запиту інформації в питанні, речення саме з таким комунікативним навантаженням є домінуючими. Іншими словами, ознака «прохання» чи наявність емфази в риторичному питанні не належать до *суттєвих* ознак інтерогативних речень.

У фазі підтримки контакту інформативна сторона бесіди також з легкістю розпадається на певні «*тематичні вузли*». При цьому кожен тематичний вузол має значеннєву завершеність і синтаксично виражається у вигляді певного набору діалогічних едностей. Відома дослідниця діалогічного спілкування А. Тсуї у своїй книзі «English Conversation» розглядає діалогічний дискурс як трьохелементну структуру, що складається з «ініціюючої репліки», «відповіді» й «підхоплення» (переклад мій – І.М.) [577:12].

У даній роботі під ініціацією діалогічного мовленнєвого спілкування буде розумітися саме репліка, що відкриває первинну фазу діалогічного спілкування чи така, що вводить новий тематичний вузол [264:128]. Звідси, ініціацію діалогічного мовленнєвого спілкування можна розглядати як первинну (що служить для первинного встановлення

контакту), так і вторинну (що служить для введення нового тематичного вузла в розмові). Наприклад,

1. – *How are you, father? Did you have a good rest this afternoon?*

– *First rate – first rate. Dreamt about the old days [671:12].*

2. – *We've been talking about murder.*

– *Quit it. What are you drinking? [643:71]*

У наведених діалогічних єдностях реалізується первинна (1) і вторинна (2) ініціації діалогічного мовленнєвого спілкування. У прикладі (1) ініціююча репліка *How are you, father?* є водночас контакто-встановлюючою. Отже, реалізується первинна ініціація спілкування. У наступному прикладі (2) реплікою *What are you drinking?* Ричард змінює первісний напрямок бесіди та вводить нову тему розмови. У даному випадку реалізується вторинна ініціація діалогічного мовленнєвого спілкування.

Використання комунікативних типів речень для вторинної ініціації діалогічного мовленнєвого спілкування легко пояснюється з погляду інтенціональності конкретного комунікативного акту. Так, введення нового тематичного вузла (приміром, стану здоров'я співрозмовника) може з однаковою інтенціональністю передаватися такими типами речень:

I. *How do you feel today?* (інтерогатив)

II. *Tell me about your health.* (імператив)

III. *I'd like you to tell me about your health.* (декларативне речення)

Розгляньмо наведену нижче схему. (Див.рис. 2.2.).

Приклади до рис. 2.2:

1. *Joyce spoke decisively, «Brenda Wheatley was in there after that».*

– *«Oh?» [663:22]*

Вторинна ініціація (вербальна) діалогічного спілкування

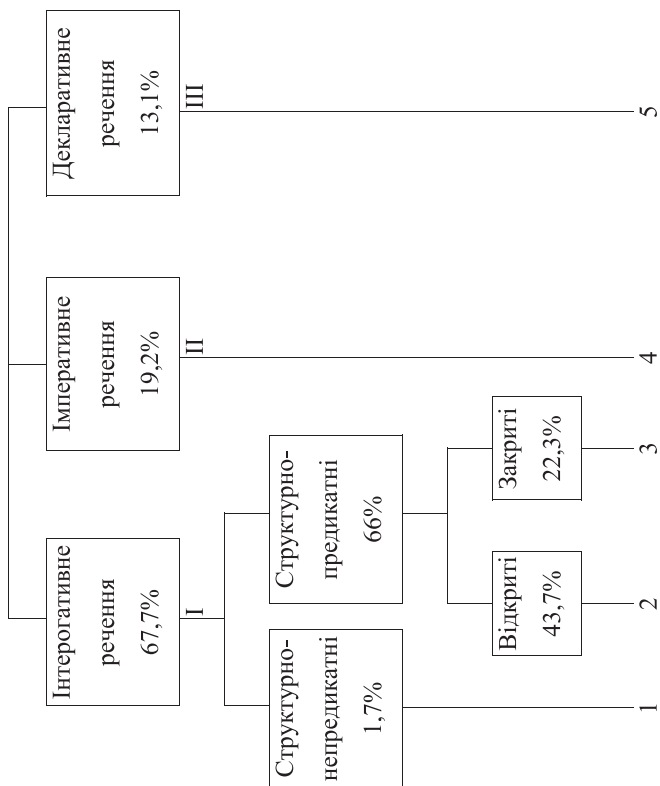

Рис.2.2. Кількісний розподіл речень, які реалізують вторинну ініціацію діалогічного спілкування

2. – «*Shall we dance?*» *he said.*
She said sharply, «Where have you been all this time?»
[619:61]
3. *He closed his eyes and began, «I came out to Hong Kong many years ago».*
– «*Is Dino your son?*» *Richard cut him short [643:18].*
4. – *Mum fancies him, – said Fred in a very audible whisper.*
– *Don't be ridiculous, Fred! – said Mrs Weasley changing the subject [690:32].*
5. – «*I suggest going to the bar and having a snack*»
[671:34].

У наведених вище прикладах вторинної ініціації бесіди підкреслені репліки є ініціюючими й використовуються комунікантами для введення нової теми розмови. Очевидно, що навіть репліки, яким не властива структура предикації типу *Oh?*, *Really?*, можуть служити поштовхом розвитку якогось моменту бесіди.

Аналіз фактичного мовного матеріалу показав, що із зазначених вище способів вторинної ініціації діалогічного мовленнєвого спілкування найбільш частотним є постановка питання (питальні речення складають 67,7 %, тобто більш половини від загальної кількості ініціюючих реплік). З них відкриті питання нараховують більше половини всіх питальних конструкцій (43,7 %). Імперативні речення вживаються значно рідше й займають друге місце за частотністю використання для вторинної ініціації діалогічного спілкування (19,2 %). Розповідні речення вдруге ініціюють діалог ще рідше й складають приблизно 13,1 %.

Таким чином, саме інтерогативні конструкції є домінантними в організації діалогічного дискурсу в цілому. Здійснене дослідження дозволяє зробити висновок, що в

плані вторинної ініціації діалогічного спілкування пріоритет належить питальним реченням, які не виходять за рамки первинної структури предикації. Їх співвідношення з іншими типами питальних речень дорівнює приблизно 5:1.

Синхронічний ареал уживання простих речень умовно позначимо колом, розділеним на три осі, що позначають декларативні, питальні й імперативні речення. На кожній осі, прийнятій за 100 %, відкладемо відповідну частотність уживання певного комунікативного типу речень у відсотках. Фігура, отримана від з'єднання цих точок, схематично відображає ареал уживання різних комунікативних типів простого речення в діалозі взагалі (пунктирна лінія) і в плані його організаційної ролі в процесі спілкування (суцільна лінія). Таким чином, наші дані доказують, що у процесі діалогізування головна функціональна роль належить саме питанням. (Див. рис.2.3.)

Безліч суміжних пар речень, так само як багато потрійних, послідовних інтонаційних моделей, починаються з питання. При постановці питання в процесі комунікації варто враховувати можливість впливу, зумовленого використанням тих чи інших мовних засобів.

Іншими словами, у мовленні питання можна виразити з тією чи іншою мірою впевненості чи непевності, воно може мати різне емоційне забарвлення.

Наприклад:

– *Henry, you love her?* [671:55]

– *Do you love me, brat?* [662:158]

У наведених вище прикладах йдеться про з'ясування того, чи почуває партнер по комунікації почуття кохання.

Очевидно, що інтонаційне питання, закладене у першому реченні, передбачає значно більшу впевненість у відповіді запитувача, ніж класичне «загальне» питання другого ре-

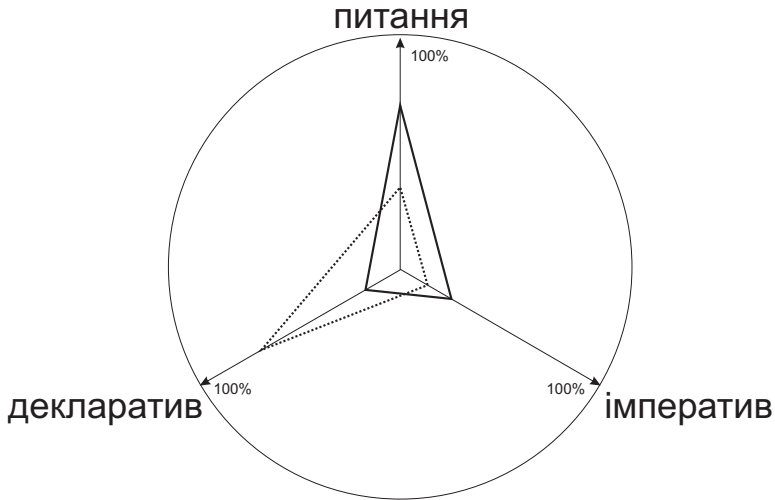

Рис. 2.3. Функціональний зсув центру гештальта простого речення в процесі діалогізування.

чення. Цілком зрозуміло, що зазначені тут особливості інте-рогатуви необхідно враховувати при аналізі організуючої ролі питання в діалозі.

Успішна комунікація можлива лише при врахуванні вер-бально чи невербально вираженої пресупозиції, на яку, здійснюючи мовленнєвий акт, спираються комуніканти. Питання виникає з припущення запитувача, що його парт-нер по комунікації володіє тим фондом знань і тим ступе-нем інформованості, які допоможуть закрити виниклу в запитувача інформаційну лакуну.

Звідси зрозуміло, що для розгортання діалогу основним способом отримання інформації є саме питальні конструкції. Неправильна оцінка пресупозиції (відсутність правильних кореляцій між полюсами «незнання-знання») впливає на характер комунікації й унеможливає подальшу постанов-

ку питань з одержання й уточнення необхідної інформації.
Наприклад,

- *Where is Mr. O'Shea?*
- *I can't imagine* [612:72].

У даній діалогічній єдності відповідна репліка блокує подальший розвиток розмови на тему, що цікавить співрозмовників (*I can't imagine*).

З іншого боку, психологічна установка одного з комунікантів на «неспівробітництво» також може блокувати бажання задовольнити інформаційний дефіцит іншого комуніканта. Усвідомлене небажання співробітничати в процесі комунікації ілюструється нижче наведеними мовленнєвими зразками. Наприклад,

1. – *Aren't you going to tell me what it is all about?*
He hurried out of the room [625:48].
2. – *Will you leave him a message?*
– *I don't want to deal with him* [663:11].

У першому випадку, на розрив комунікації вказує авторська ремарка *He hurried out of the room*. У другому – містер Стівенс у відповідній репліці *I don't want to deal with him* – *Я не хочу мати з ним справи* (переклад мій – І.М.) прямо вказує на небажання співпрацювати з можливим партнером по комунікації.

«Згортання» діалогічного спілкування в результаті неправильної пресупозиції чи відсутності бажання співпрацювати (тобто явне блокування питальних конструкцій) засвідчено не більше ніж у 12% випадків.

У даній роботі дослідження функціональної ролі простого питального речення в діалогічному дискурсі було проведено в плані зіставлення інформаційних структур і процесів у свідомості мовця й значеннєвою мережею їх вербального спілкування.

Процес людського спілкування в цілому становить собою складну взаємодію, нерозривну спаяність власне мовленнєвих (вербальних) і немовленнєвих (невербальних) засобів. «Паралінгвістична й екстралінгвістична системи знаків становлять собою «добавки» до вербальної комунікації» [15:94].

Важливу роль паралінгвізмів і кінетичної мови відзначають багато дослідників [480:129; 296:33; 15:94; 394:21; 339:91].

Розглянемо конкретні мовленнєві зразки в контексті невербальної ситуації.

1. *I looked around. Ted was talking to Mr. Davis. – I'm sure it [the car] will make sixty miles easily. (A wink in my direction. The car was almost a rack).*

– *Why not? – I said cheerfully [671:72].*

Очевидно, що репліка *Why not* прямо спровокована підморгуванням Теда. За відсутністю невербального фактора, увійшовший у двір. Джек міг легко розладнати плановану угоду з містером Девісом.

2. – *Hello! he said.*

I saluted a hand [628:21].

У даному випадку ритуал вітання забезпечується змахом руки. За нашими даними, невербальна реакція на вербальний стимул складає приблизно 8 %; вербальна реакція, підкріплена невербальним супроводом, – близько 20 %. При цьому приблизно в половині випадків (9,2 %) невербальний фактор змінює прагматичне значення вербального повідомлення іноді на цілком протилежне.

Наприклад,

Joby came in.

– *You're here again! Thousand welcomes! – He didn't look up, and his tone was evidently scornful [654:42].*

Авторська ремарка, яка супроводжує слова вітання, дає зрозуміти, що присутність Джобі в офісі зовсім небажана.

У цілому було встановлено, що саме ремарки, які тісно пов'язані з репліками діалогу персонажів у структурно-семантичному й прагматичному планах і досягають значеннєвого завершення тільки в сукупності з цими репліками, мають першорядне значення для сприйняття інформації, яка повідомляється в діалозі за допомогою конкретних речень. Таким чином, роль ремарки в драматургічному чи епічному творі полягає в тому, щоб зафіксувати комунікативну ситуацію, що створює умови для реалізації комунікації.

Вочевидь, адекватне сприйняття реплік діалогу, відбитого в письмовому тексті, сприяє розумінню семантики речення взагалі. Розглядаючи *гештальт-якості* простого речення як передусім характеристики його інформаційної суті, ремарку можна окреслити як допоміжний *засіб розкриття комунікативної семантики* речення. Отже, змістовний аналіз фактичного матеріалу проводився не тільки за інформацією, яка міститься безпосередньо у самому реченні, але й спирався на «супутні фактори» організації діалога задля дослідження граматичної сутності мінімальних речень.

2.2.2. Комунікативна значущість різних видів питань для розгортання діалогу.

Роль різних видів простих питальних речень у процесі діалогічного спілкування неоднакова. У даній роботі встановлено відносну комунікативну значущість різнотипних питань у художньому діалозі. Більшість англійців підрозділяють питання на дві великі групи: «загальні» (Yes/No) і «спеціальні» (Who-questions), виходячи з наявності або відсутності в них питального слова [464:35-38; 578:177-179; 464:460; 76:79-81 та ін.]. Крім зазна-

чених основних типів питань, часто виділяються альтернативні, розділові та ін.

Розуміючи системний характер мовлення як самонастроювальний і самоорганізуючий феномен [20], необхідно визнати, що питання й відповідь на нього є двома сторонами одного явища. Нерозривний зв'язок реплік стимулу й реакції передбачає характеристику речення не тільки за його парадигматикою, але й за типом мовленнєвої реакції на нього. Фактично тип реакції розкриває понятійну базу наведеної тут класифікації простих речень. Наведена нижче таксономія питань є відповідною їхній *комунікативній значущості* (у тому сенсі, що вони слугують розгортанню діалогічного спілкування). Виходячи з того, що «під значенням питання розуміють сукупність відповідей, які допускаються цим питанням» [37:13], усі питальні прості речення ми поділили на питання з обмеженим числом альтернатив за принципом «істина»—«неправда» і питання, що допускають велике чи нескінченне число альтернатив (див. рис. 2.4). Тобто, форма питання «відбиває інтенцію мовця: одержати інформацію щодо невідомого для мовця елемента ситуації, або одержати підтвердження або заперечення реалізації певної ситуації» [363:98].

Зазначені дві бінарні опозиції були підрозділені на формально-інтонаційні й синтактико-інтонаційні питання. При такому підході альтернативні питання залежно від своєї формальної організації належать або до відкритих (*Are you going or not? [610:11]*), або до закритих (*Where did he go: to the hotel or home? [671:42]*). При глибинному членуванні в останньому реченні, проте, імпліцитно розрізняються два питання *Where did he go? Did he go to the hotel or home?*

Засвідчені типи простого питального речення схематично подані на рисунку 2.4.

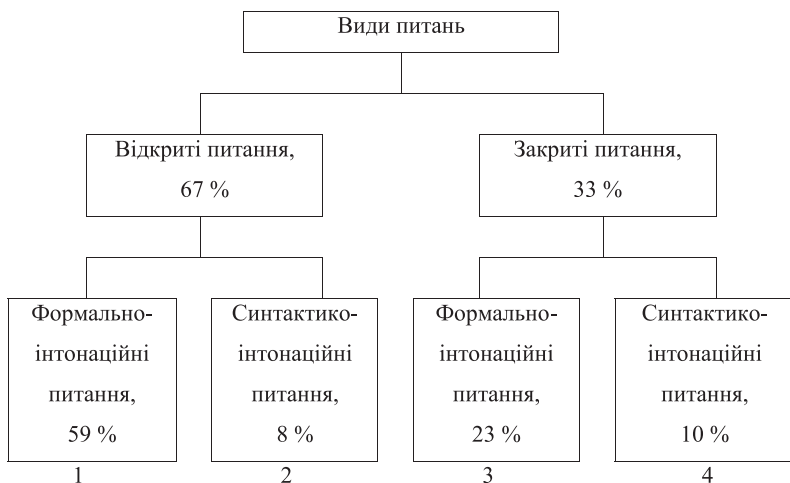

Рис.2.4. Таксономія питань у плані їхньої комунікативної значущості

Приклади до рис. 2.4:

1. *What do you know about this? [675:11]*
2. a) *Where Lady Wyndham was? [662:8]*
 b) *He has gone where? [612:54]*
3. *Did you know Rose? [619:31]*
4. *You enjoy your tempura? [648:24]*

При зіставленні відносної частотності «відкритих» і «закритих» питань очевидно, що перші є найбільш продуктивними для організації ДЄ та складають більш половини (67%) від усього корпусу питальних конструкцій.

Закриті питання, у свою чергу, уживаються лише в 33% випадків. При зіставленні формально-інтонаційних і синтактико-інтонаційних питань встановлено, що їх співвідношення в класі «відкритих» і «закритих» питань є стабільним у бік переваги формально-питальних конструкцій (відповідно, 59% і 23%). Останнє свідчить про те, що будь-яке пи-

тальне речення спрямоване на необхідність заповнення інформаційної лакуни та є за своєю суттю нейтральним. Лише в деяких випадках той, хто ставить питання знає відповідь та використовує інтонаційне питання для підтвердження вже наявної чи передбачуваної інформації. Очевидно, що інтонаційне питання в силу свого формального вираження більш характерне для «закритого» виду питань (10 %) і складає майже третину даного виду питань. Для «відкритих» питань, що вимагають ініціююче питальне слово, інтонаційна форма вельми рідка і складає всього 8%, тобто сьому частину всіх питань цього типу. Відзначимо тут, що інтонаційні «відкриті» питання засвідчені переважно в перепитуванні чи в так званих «pressing questions» [496:64], тобто в питаннях з відтінком примусу до відповіді. (Так, у наведених прикладах 2a і 2b перший є, відповідно, перепитуванням, а другий – питанням інспектора поліції до підозрюваного).

Таким чином, функціонування діалогічних єдностей у діалозі художньої прози пов'язане з видом і формальною організацією русійної питальної репліки [262:27-38]. Встановлена відносна частотність різних видів питальних речень у плані їхньої комунікативної значущості є універсальним принципом щодо розгортання діалогічної сітки в цілому, а дослідження граматичних характеристик принципів діалогічного мовлення становить собою основне завдання (basic task) комунікативної лінгвістики [483:73].

Сьогодні створено різні класифікації мовленнєвих актів на основі їх намірів, мети, направленості, перформативності, вираження психологічного стану мовця, постакто-мовленнєвої інтенції, статусів адресанта і адресата, імпліцитності і т.д. Л.М. Мінкін наголошує: «Розвиток прагматики вийшов за межі інтегрованого з семантикою та синтаксисом розділу загальної семіотики; прагматика перетворилася

в спільну теорію комунікації» [228:21].

Серед найбільш відомих класифікацій мовленнєвих актів – класифікація Г.Г. Почепцова (1981), Ю.Д. Апресяна (1995), а також Вундерліха (1980), А. Вежбицької (1991) та ін.

Основне завдання дослідження прагматичних аспектів мовленнєвих явищ полягає в тому, щоб «зрозуміти смислооформлене функціонування мови, тобто прослідкувати динамічне конструювання значення в процесі мовленнєвого використання, опосередковане когнітивними механізмами, таке, що здійснюється в певних культурних умовах [581:16].

Згідно з класичною теорією, мовленнєві акти описуються в термінах інтенцій мовця і задаються певним набором умов успішності, що дають можливість ідентифікувати той чи інший мовленнєвий акт. При цьому в самому мовленнєвому акті розрізняють три аспекти, що здійснює мовець: 1) акт вимови речення (локутивний акт); 2) пропозиційний акт; 3) іллокутивний, що висловлює ствердження, прохання, обіцянку, погрозу і т.д. – взагалі виразів комунікативних намірів мовця [302].

У фокусі даного дослідження перебувають основні прагматичні типи простого речення, що функціонують для первинної або вторинної ініціації діалогу, тому що саме початок бесіди та введення нового тематичного вузла, структурують діалогічний дискурс в цілому.

Задля виділення основних прагматичних типів речення в функції ініціації діалогу аналізу зазнавали саме суміжні пари.

Ініціюючі речення класифікувалися за принципом можливої реакції, так звана «перспективна класифікація».

Для того, щоб бесіда залишалася зв'язною, в будь-якій її точці існує лише обмежене число альтернатив для реагуючого співбесідника, які визначають успішність / не-

успішність конкретного мовленнєвого акту. Наприклад,

– *What about your new job, boy? – my stepfather asked. I kept silent and looked aside. Mum hurried to save the situation.*

– *He's only a beginner, you know, Jack. He's just looking around [671:55].*

У наведеному вище діалозі мовець, що ставить запитання, виходить з таких припущень: а) співбесідник має інформацію, б) хоче підтримати контакт. Невірна оцінка пресупозиції (у даному випадку образа на вітчима) веде до блокування питання та порушує зв'язність бесіди «вітчим – пасинок». З іншого боку, вступ до діалогу матері відкриває новий канал зв'язку «чоловік – дружина». Таким чином, співбесідникам надаються різні системи альтернатив на різних стадіях бесіди. Їх вибір обумовлює завершення або продовження бесіди, зміну її напрямку тощо.

У сучасній лінгвістиці багато дослідників розуміють дискурсивний акт як конкретну комунікативну реалізацію мовленнєвого акту у певному дискурсі, тобто «дискурсивізацію висловлювання» [596]. Таким чином знищується традиційне протиставлення між дискурсом як поза-фразовим монологом та комунікацією як діалогом.

Комунікація розглядається як момент породження дискурсу [там же]. В. Б. Кашкін вказує, що у класичному розумінні мовленнєвий акт не дає можливості інтерпретації його слухачем, тому при аналізі конкретного дискурсу вживають поняття «дискурсивний акт» [156:337-353].

На основі «перспективної класифікації» А. Тсуї [577:24], ми виділяємо наступні типи ініціюючих дискурсивних актів: запит (elicitation), реквестив (requestive), директив (directive) та інформатив (informative) [там же: 24-25].

Відмінності між цими класами базуються на основі передбачуваних відповідей. Деякі з цих актів передбачають обов'язкову

невербальну реакцію у супроводі з можливою вербальною відповіддю, як наприклад, у випадку з директивами та реквестивами:

– *Mary! Come on, you sullen, charmless girl!*

(Mary comes in) [639:19]

– «*Please stand, sir*» *the Judge said.*

Mr. Herman stood slowly [656:28].

Інші класи: запит та інформатив передбачають обов'язкову вербальну відповідь або її невербальний сурогат:

(запит)

Where are you going? asked the teacher.

Joan: Out [675:39]

(інформатив)

Edward smiled – We are friends.

– *Married – friends, Frederica murmured [639:24]*

Невербальна відповідь – це виконання дії. Невербальний сурогат – це спосіб заміни вербальної відповіді невербальною дією.

X: Are you going home now?

Y: /(nods his head)/– невербальна дія, що означає підтвердження.

X: Oh, good.

При загальній комунікативній схожості директиви та реквестиви відрізняються силою силою спонукальності, ознакою обов'язковості / необов'язковості дії для адресата, яка визначається ієрархічними відношеннями між адресантом та адресатом. *Директиви* реалізуються в умовах нерівноправності осіб, що спілкуються, коли адресант через властиве йому (або помилково тлумачене так) положення може предписувати, наказувати адресату. На відміну від цього дія, позначена дієсловом-присудком в *реквестивному* реченні, не є обов'язковою для виконання адресатом. Тут адресат і адресант або рівноправні, або адресант за своїм соціальним ста-

тусом є (або в даній ситуації перебуває) нижче адресата. Можливість для адресанта використовувати директиви виключена. Таким чином, директиви та реквестиви перебувають у відношеннях компліментарності та є прагматичними типами речення, функцією яких є спонукання адресата.

Відзначимо, що, за нашими даними, директив виражений у прямий спосіб, представлений саме волонтактивними реченнями (82,9%).

Наприклад:

Joan looked down: Clean the paper up, Mother [675:63].
«Come!», he said [629:58].

Реквестиви відрізняються поширеною формою та можуть бути граматично репрезентовані інтерогативними реченнями (48% випадків), як то:

a) I looked at him sympathetically – Will you be seated, Mr. Norman? [654:40].

b) Rose: Dear Sophie, where is coffee?

Sophie: Aunt Constance is most sorry for the delay.

We bring it immediately [631:118].

Звернення «*dear*» знімає ефект імперативності й робить речення реквестивом. У даному випадку речення має форму спеціального питання, але перспектива невербальної дії «принесення кави» робить його за функцією реквестивом.

Запит (elicitation) – це найпоширеніший клас ініціюючих дискурсивних актів (46,6%), який поділяється на підкласи за принципом передбачуваної відповіді:

1) запит інформації – в даному випадку мовець запитує у співбесідника інформацію, якої йому не вистачає.

Inspector frowned – Did she have many friends?

She shrugged – Oh... the normal amount, I suppose [675:81].

«What number?» I asked Carl.

«*Fifty eight*» *Carl answered quickly [632:17]*.

2) запит підтвердження – мовець запитує у співбесідника підтвердження власного припущення. Фактично цей клас представлений формально-інтерогативними (а) та формально-декларативними (б) реченнями.

б) «*That's your doing?*» – *said Mike*.

«*There were others at her before me*», *said Corby philosophically [683:62]*.

У даному випадку структурно декларативне речення за допомогою інтонації виконує функцію інтерогатива.

Інформативи (39,6 % суцільної вибірки) – клас ініціюючих дискурсивних актів, який охоплює висловлювання, що містять інформацію про факти, особисті переживання, переконання, судження оціночного характеру, почуття та думки. Передбачена реакція – усвідомлення сказаного мовцем.

Pamela waved a hand: – Oh phooey to French. I hate it. Really.

– *Why? asked Walter [618:54]*.

The girl smiled, – I am a student.

– *Where? – Inspector wanted to know [618:22]*.

У класі інформативів функціонують експресиви – ритуальні мовленнєві акти проявів люб'язності та прихильності співбесідників один до одного, граматично репрезентовані метакомунікативними одиницями [577:25]. Питально-відповідна пара в даному випадку¹ зазвичай є сталим мовленнєво-етикетним кліше з прогнозованою відповіддю. Наприклад:

1. *Clive waved a hand, – And how are you? Eh?*

Pamela smiled back: – Fine, thank you [654:33].

2. *Linda said, – How do you do, Morgan!*

¹ Такий тип мовленнєвого акту є фактично метакомунікативом [219:5].

– *Very pleased! – he boomed [671:68].*

Порушення ритуалу привітань у первинній інтонації діалогічного мовленнєвого спілкування веде до порушення контакту між комунікантами та деструктуризації процесу спілкування. Наприклад:

I tried my best to look friendly – Good morning, Mr. Henderson.

– *I wonder, if this morning is good for you, – he said without turning his head. I felt taken aback not knowing what to say next [654:51].*

У наведеному вище прикладі відступ другого мовця від принципу ввічливості ставить у складне становище його співбесідника. Первинна ініціація спілкування, таким чином, блокується. При аналізі конкретного мовного матеріалу подібне явище засвідчене лише в 3,2 % первинної ініціації мовленнєвого спілкування, що вказує на виключність таких випадків у процесі діалогізування.

Питома вага різних прагматичних видів простого речення в ініціюючих дискурсивних актах представлена в таблиці 2.4.

Відзначимо, що через занадто дискусійне прагматичне трактування структурно-непредикатних реплік доречним було виключити їх з розгляду (4,5%).

За даними нашого дослідження 1,8 % від загальної кількості ініціації діалогу складають невербальні дії партнерів. Наприклад: *Rover (a dog) pricked his ears. Then we heard a loud knocking on the door. – That's Bill coming [610:74].*

У наведеному прикладі підкреслена авторська ремарка є субститутом невербальних дій, які ініціюють новий тематичний вузол: прихід Білла.

Таким чином, встановлено, що дискурсивними актами

Таблиця 2.4.

**Основні прагматичні типи простого речення
в ініціації діалогічного спілкування**

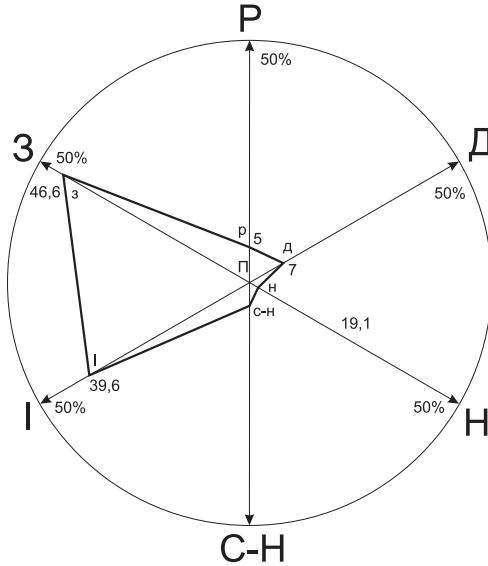
	Тип дискурсивного акту / Типи речень	%
1.	Запит	46,5
1.1.	Декларативні	3,3
1.2.	Інтерогативні	43,2
1.3.	Волонтактивні (імперативні)	-
2.	Інформатив	35,2
2.1.	Декларативні	33,6
2.2.	Інтерогативні	0,6
2.3.	Волонтактивні (імперативні)	1
3.	Директив	7
3.1.	Декларативні	1,1
3.2.	Інтерогативні	0,1
3.3.	Волонтактивні	5,8
4.	Реквестив	5
4.1.	Декларативні	1
4.2.	Інтерогативні	2,4
4.3.	Волонтактивні	1,6
	Усього	93,7

в первинній та вторинній ініціації діалогічного мовленнєво-го спілкування є: запит (46,5 %), інформатив (35,2 %), директив (7%), реквестив (5%). Аналіз показав, що мовленнєві ходи представлені декларативними (39%), інтерогативними (46,3%) та волюнтативними (8,4%) реченнями. Залежно від типу ініціюючого акту варіюється розподілення питомої ваги різних типів комунікативних таксонів.

У свою чергу, в запитах превалюють інтерогативні прості речення (92,7%), в інформативах – декларативні речення (84,9%), у директивах – волюнтативні (82,9%), у реквестивах – інтерогативні конструкції (58%).

Позначимо поле можливих проєкцій у вигляді кола з центром П. На проведених з центра осях, що відповідають прагматичним типам – запит (ПЗ); інформатив (ПІ); директив (ПД); реквестив (ПР); невербальний тип ініціації (ПН), структурно-непредикатні речення (С-Н) та умовно прийняті за 50 %, відкладемо частотність вживання того чи іншого типу ініціації у відсотках (див. рис. 2.5).

Очевидно, що і в плані функціональної репрезентації гештальт-проєкції ініціюючих дискурсивних актів просте речення утворює фігуру з прегнантністю запитів (квесетивів). Отже якщо прототиповим видом простого речення є його декларативна форма, у процесі організації діалогічної сітки гештальт-центр простого речення зміщується у бік інтерогатива. Встановлена закономірність є об'єктивним свідомством комунікативної значущості питальних конст-рукцій для діалогізування в цілому.

ПР – частотність вживання прагматичного типу
«Реквестив»

Пр = 5 %

ПД – «Директив»

Пд = 7 %

ПН – Невербальний тип ініціації

Пн – 1,8 %

ПС-Н – структурно-непредикатні речення

Пс-н = 4,5 %

ПІ – «Інформатив»

Пі = 35,3 %

ПЗ – «Запит»

Пз = 46,5 %

Рис.2.5. Гештальт простого речення в його лінгвопрагматичній проекції.

2.3. Морфолого-синтаксичні моделі простого речення в сучасному англійському мовленні

Як вже було зазначено, однією з основних гештальт-якостей будь-якого об'єкта є окреслення *особливостей його моделювання*. Розгляд моделей дозволяє зобразити об'єкт дослідження в більш чіткому й наочному вигляді в аспекті розуміння внутрішньої структури системи, елементом якої є цей об'єкт. Модель характеризується орієнтацією на побудову евристичного каркасу, що забезпечує цілісність метода пізнання, його наукову достовірність й об'єктивність. Когнітивна функція мови діалектично пов'язана з її комунікативною функцією, тому що мовленнєве спілкування може здійснюватися тільки на базі певних моделей кодування інформації, вироблених даним суспільством на даному етапі його розвитку. Очевидно, що форми думки людини знаходять своє відображення у відповідних дискретних мовних моделях. «Мовленнєвою опорою когнітивної функції мови є аналоговий та логіко-орієнтований аспекти синтаксису» [58:4]. Необхідність вивчення процесу втілення мовної системи в мовленнєвий матеріал за допомогою моделей впливає з можливості пізнати ціле лише за умов вивчення складових його частин. Отже систему моделей можна розглядати як *таксономію* елементарних комунікативних одиниць на рівні конструювання простого речення. Звідси одержання комплексного *гештальта* простого речення і вивчення його *інформаційного ізоморфізму* також передбачає побудову моделей і розгляд структурної значущості конститuentів простого речення.

Речення функціонує в мовленні як синтаксична конструкція, організована за правилами даної мови, та становить собою певний типовий зразок, чи модель. Тому моделювання, як один з методів наукового пізнання, відіграє в синтак-

сичних дослідженнях винятково важливу роль, і багато дослідників вважають у зв'язку з цим установлення остаточного набору моделей речення та їх класифікацію своїм першочерговим завданням. Як зауважує М.Я. Блох, «...модель елементарного речення може служити діючим засобом семантико-синтаксичного аналізу речення взагалі» [50:102].

Нагадаємо, що тут і далі під «моделлю» простого структурно-предикатного речення буде розумітися структурний аналог цього речення, що відтворює складові його члени у вигляді формули, яка відбиває його морфологічний і синтаксичний аспекти.

Як і більшість лінгвістів, до ядрових моделей ми зараховуємо тільки розповідні стверджувальні речення. Однак, на відміну від них, до цього класу ми відносимо усі побудови з дієсловом-присудком незалежно від форми дієслова.

Як структурні елементи моделей розглядалися різні члени речення. Лінгвістика широко використовує поняття члена речення, однак чіткої й певної відповіді, що саме фактично становлять ці члени, не дає. У кращому випадку, пояснюється лише, що вони є елементами, конститuentами, з яких будується речення [544:103; 81:412; 146:184;194:393]. К. П. Акулова з цього приводу зауважує, що «питання про синтаксичне членування речення продовжує залишатися одним з найбільш неясних і суперечливих у граматиці» [10:3].

У попередніх дослідженнях ми вже торкалися проблеми синтаксичного моделювання простого речення [233:68] Приведемо деякі міркування щодо їх базових елементів. Розглянемо деякі синтаксично типові мовленнєві зразки.

1. — *She is sleeping* [622:11]. У цьому реченні передається цілком конкретний зміст, і воно сприймається як поверхнево-структурно, так і семантично закінченим. Син-

таксично речення складається з двох елементів (компонентів, частин) – підмета і присудка.

2. – *The blonde girl smiled [683:41]*. У даному випадку речення в цілому, як і попереднє, складається з двох частин, групи підмета «*The blonde girl*» і присудка «*smiled*». Однак підмет тут, на відміну від першого речення, містить, в свою чергу, два окремі компоненти: член, який модифікується, – власне підмет «*girl*», і модифікуючий його елемент: «*the*» і «*blonde*». Причому перший (артикль) нерозривно пов'язаний з іменником і належить до власне підмета. Другий прийнято називати в лінгвістиці означенням. Його легко можна опустити, не позбавивши речення елементарного змісту (порівн., «*The girl smiled*»).

3. – *I smiled nervously [643:12]*. У цьому реченні представлений підмет «*I*» і група присудка «*smiled nervously*». Група присудка складається з власне присудка «*smiled*» і його модифікатора «*nervously*», що називається в лінгвістиці обставиною.

Трьох розглянутих мовленнєвих зразків достатньо, щоб зробити висновок про те, що члени речення (у даному випадку – підмет, присудок, означення й обставина) є різними конститuentами синтаксичних структур, а саме: структури предикації й модифікації. Усього ж синтаксичних структур існує не дві, а чотири: дані дві структури та структури координації й комплементарності.

З елементарного аналізу речень, які містять структуру координації, випливає, що вона не дає нових членів речення, а становить собою однорідні члени з однаковими синтаксичними функціями. Наприклад: – «*Mary and Ann slept [663:48]*». У наведеному реченні підкреслені члени є координованими підметами.

Відомий дослідник англійської мови К. Фішер зазна-

час, що поняття комплементування характерне вже для середньоанглійського історичного періоду, де легко простежується багато сучасних видів дієслівних комплементів [485:44-45]. «...Модель непоширеного речення об'єктивно задається саме елементарним реченням, оскільки нереалізована обов'язкова валентність дієслова, призводить до позиційного зяяння» [50:102]. М.Я. Блох називає конститuent речення, що заповнює зміст дієслова «комплементатор» [там же]. Ми виокремимо наступні види комплементів у даній роботі: суб'єктний (а), об'єктний (б), дієслівний (в) адвербіальний (г). Наприклад:

а) *I am your mother* [671:29].

б) *I want bread* [662:49].

в) *Tom can help* [639:84].

г) *I live in New York* [680:28]. Підкреслені словоформи є різними видами комплементів [233:64-65].

Таким чином, відповідно до вчення про чотири синтаксичні структури [487:282], було встановлено, що членами речення є різні компоненти синтаксичних структур: предикації й комплементування (обов'язкові члени речення), а також модифікатори структур модифікації (необов'язкові члени речення). Звідси, всього різних членів речення дев'ять:

1. Підмет	6. Адвербіальний комплемент
2. Присудок	(обставина)
3. Особово-дієслівний компонент присудка	7. Дієслівний комплемент
4. Суб'єктний компонент (предикатив)	8. Атрибутивний модифікатор (означення, атрибутивний ад'юнкт)
5. Об'єктний комплемент (додаток)	9. Адвербіальний модифікатор (адвербіальний ад'юнкт)

Очевидно, що синтаксична роль їх в організації речення як такого далеко не однакова. Розуміючи будь-яке підметово-присудкове речення як структурну і значеннєву єдність, як ядрові елементи ми виділяємо тільки ті компоненти синтаксичних структур, яких достатньо для передачі елементарного змісту. При цьому до ядрових синтаксичних структур належать структури предикації й комплементациї, а до обов'язкових конститuentів речення — їхні компоненти: підмет, простий дієслівний присудок, особово-дієслівний компонент присудка, а також суб'єктний, об'єктний, адвербіальний і дієслівний комплементи.

Виходячи з коротко наведених тут міркувань, а також з огляду на той факт, що присудок може бути простим чи становити собою структуру комплементациї, як ядрові в англійській мові нами виділені наступні типи простих нееліптичних речень:

1. $S + (V + C)_p$	<i>She is magnificent</i>
2. $S + V_p$	<i>I protest</i>
3. $(\text{There} + V)_p + S$	<i>There is hope</i>
4. $\text{There} + (V + C)_p + S$	<i>There is a flask in the bag;</i>

де S — підмет, V_p — простий дієслівний присудок, V — особово-дієслівний компонент присудка, C — комплемент [233:69].

Щодо інтродуктивного «*it*», то в процесі аналізу було встановлено, що в суцільній вибірці речень, що не виходять за рамки первинної структури предикації, засвідчені такі їх три типи:

1. *It may scratch you [684:54]*. — де «*it*» є підметом, вираженим особовим займенником третьої особи: → *The cat may scratch you*.

2. *It is me [625:18]*. — де «*it*» є вказівним займенником, тобто семантично дана репліка тотожна *This is me*.

3. *It wasn't Pete [683:22]*. Хтось зі студентів подзвонив і пригрозив їх однокурсниці. У наведеній репліці виражена думка одного зі студентів. Дана репліка відновлюється до *It wasn't Pete, who did it*, що є емпатичною конструкцією речення: *Pete didn't do it*. У таких випадках «*it*» розглядається як емпатичне.

У даному дослідженні, однак, поділяється точка зору А.К. Корсакова, який у курсі своїх лекцій переконливо доводить, що в таких випадках, як і в незасвідчених у суцільній вибірці реченнях типу «*It snows*», «*It rains*», слово «*it*» є займенником, відповідно, вказівним чи особовим. Тому речення, що починаються з так званого інтродуктивного «*it*», ми до ядрового не зараховуємо.

Щодо вставного «*there*», то багато хто з англістів вважає «*there*» у таких випадках суто структурним елементом [558:185; 464:35; 451:90]. Нещодавні дослідження семантики «*there*» І.О. Смирнова, проведене в діахронічному і синхронічному аспектах, свідчить про семантичну спільність речень, які починаються з ненаголошеного «*there*», що вказують на їх особливе місце в системі англійської мови [355:28-30]. Д. Базиліко інтерпретує семантику речень з топіком «*there*» як буттєві, але докладного граматичного аналізу ініціюючого прислівника не проводить [447:278-316].

У зв'язку зі сказаним вище, ми вважаємо обґрунтованим виділити як ядрову модель також речення, що починаються зі вставного «*there*».

Як зазначалося в Розділі 1, найбільш частотною сферою функціонування простого речення є розмовне мовлення і, відповідно, художній діалог. При цьому було встановлено, що еліптичні речення складають близько 1/3 всіх структурно-предикатних будов. Очевидно, що при засвідченій нами тенденції сучасної англійської мови до синтаксичного згор-

тання, виділення найбільш частотних моделей еліптичного речення набуває особливої актуальності. Крім того, вивчення механізму еліптування різних структурних елементів речення дозволило б розкрити сутність цього процесу на рівні їх семантичної і психологічної значущості для діалогу.

Компресія мовних засобів у мовленні пояснюється необхідністю швидкого розкодування трансльованої інформації. Відповідно, можна припустити, що реалізований у «внутрішньо-мовленнєвій програмі» задум [183:146] автора відбивається у відтворених ним моделях. Іншими словами, збережений при еліптуванні елемент речення є максимально значимим для мовленнєвого впливу.

У даному дослідженні обґрунтовано думку про те, що еліптичні речення репрезентують собою неповну структуру предикації та можуть бути відновлені до нееліптичних.

Наприклад:

«*Where is Jane?*»

«*Talking to the police*» [671:28] → «*She is talking to the police*».

При такому підході до природи еліпсу можна зробити висновок, що конструктивно-синтаксична база еліптичних і відповідних до них нееліптичних речень є спільною. Таким чином, виокремлення основних моделей простих еліптичних речень ми будемо проводити на основі вже розроблених ядрових моделей простих нееліптичних речень.

Слід зазначити, що в процесі моделювання аналіз синтагматично відновлюваних еліптичних речень – складне завдання, тому що нерідкі випадки неоднозначного заповнення нульових позицій.

Наприклад:

«*Do you mean you've been to a medium?*»

«*What?*» – *confused, he stared at us.*

«*A medium?*» [683:19]

У даному випадку однозначне відновлення еліптичних речень «*What?*» і «*A medium?*» ускладнено. З контексту неясно, до якої конкретної моделі можуть бути зараховані наведені вище еліптичні речення.

При парадигматичному заповненні відсутні члени еліптичного речення відновлюються не з контексту, а за існуючою мовною аналогією, тобто на підставі звертання до аналогічних повних конструкцій. Наприклад:

«*You kissing there?*» [654:21] → *You were kissing there?*

Парадигматичні еліпсиси, як правило, не складають труднощів при віднесенні їх до конкретної мовленнєвої моделі.

У цілому, за нашими даними, неоднозначно відновлювані еліптичні речення складають 3,5 % від основного фактичного матеріалу.

У силу неоднозначності заповнення, вони не можуть бути зараховані до конкретної моделі еліптичних речень і були виділені в окрему групу проблематичних еліптичних речень. Можливості їх морфолого-синтаксичного моделювання розглядаються далі.

Перш ніж перейти до виділення основних моделей еліптичних речень, варто зупинитися на питанні випадіння допоміжного дієслова зі складу речення.

Деякі автори розглядають відсутність допоміжного дієслова в аналітичних формах простого дієслівного присудка як пряму ознаку еліптичних конструкцій [491:205; 507:107]. Інші ж, навпаки, вважають такі речення повними, тому що «у мові з найдавніших пам'яток зареєстровані двоскладні речення без особового дієслова» [76:86].

Ми вважаємо, що речення з еліптованим допоміжним дієсловом не є еліптичним, тому що причини опущення осо-

бового компонента речення варто шукати скоріше у фонетично-розмовній недбалості, ніж у зміні синтаксичного малюнка речення.

Відсутність допоміжного дієслова не порушує структуру предикації в цілому, а є ознакою розмовного злиття окремих компонентів речення. На наш погляд, це явище те саме, що зрощення типу «*cuppa*» (*cup of tea*); «*Howdy*» (*How do you do?*) та ін.

Очевидно, що еліптичними варто визнати тільки такі речення, у яких не зайнята одна з обов'язкових синтаксичних позицій (S, V чи C).

У процесі аналізу фактичного матеріалу засвідчений ряд прикладів з еліптуванням *to be* і *to have* у функції допоміжних дієслів (всього 1,8 % випадків). Наприклад:

1) *You better go home now* [610:18] → *You had better go home now.*

2) – *You better say good bye to me and Mrs. Banks* [610:41]. → *You had better say good bye to me and Mrs. Banks.*

3) – *What you doing here, Nick?* [671:17] → *What are you doing here, Nick?*

4) – *What have you done then?*
– *I gone away* [705:21] → *I have gone away.*

Речення, подібні наведеним вище, – досить поширене явище в діалозі персонажів. Відступ від граматичної норми, опущення допоміжного дієслова відзначається в мовленні дітей і представників соціальних низів. Останній висновок побічно підтверджується словами завуча приватної школи для хлопчиків у романі М. Кендрика, який закликає учня Стивенса висловлюватися грамотно.

– *And you saw it with your own eyes, boy?*

– *I telling you the truth! – flushed Long Tom.*

– *Speak grammatically, Stevens, – winced Mr. Fenwick [668:41]*.

Розглядаючи конституентні залежності в межах певного речення як вузли особливого синтактико-семантичного ланцюга, легко знайти утворення стійких моделей еліптичних речень. Ці виділені в процесі аналізу стандартні моделі формуються в результаті когнітивних процесів переробки інформації. Наше припущення полягає в тому, що в процесі мовленнєвої взаємодії на деякі стимули відбувається моментальна й однозначна вербальна реакція, що формально виражається синтаксичним «згортанням.»

Як відомо, деякі загальноновживані стимули в діалозі явно асоціюються саме з еліптичними реакціями. Це питання про стан справ співрозмовника, з'ясування його імені, адреси та ін.

Будучи імпліцитно відновленими побудовами, еліптичні конструкції ведуть до вже виділених раніше ядрових морфолого-синтаксичних моделей нееліптичних речень. Звідси, на базі чотирьох ядрових моделей простих нееліптичних, нами були виділені основні моделі еліптичних речень. Розглянемо їх у порядку зростання структурної складності.

1. Конструктивно-синтаксична база:

$$\boxed{S + V_p}$$

Ця база може бути основою двох моделей простих еліптичних речень:

$$\boxed{S + V_p^{ell1}}$$

$$\boxed{S^{ell} + V_p}$$

У першому випадку опущений простий дієслівний присудок, а в другому – підмет.

¹ ell – еліптований обов'язковий член структури предикації.

Еліптичні речення типу

$$\boxed{S + V_p^{\text{ell}}},$$

що побудовані шляхом опущення простого дієслівного присудка, становлять собою переписування типу:

«*My husband has been killed in action*»

«*Your husband?*» [609:12]

Еліптичні речення такого типу складають 0,2 % від усієї кількості відібраних прикладів.

Еліптичні речення, утворені на конструктивно-синтаксичній базі $S + V_p$ шляхом опущення підмета $S^{\text{ell}} + V_p$, складають 0,8 % від загального числа досліджуваних мовленнєвих зразків. Наприклад:

1) «*What were you two doing out there?*»

«*Kissing*», *said Alice in an awed voice* [683:21]

Інші мовленнєві зразки, що синтаксично становлять собою підмет (3,5%), структурно відновлюються в речення, конструктивно-синтаксична база яких становить собою тричлен, а саме: сполучення підмета з присудком, у складі якого – комплемент. В аналізованій вибірці таких мовленнєвих зразків переважна більшість. Наприклад:

«*A lot of people just marry rich widows for money, you know*».

«*Not me*». – *I said shortly* [671:43].

Очевидно, що конструктивно-синтаксичною базою для даного еліптичного речення є: $S + (V + C)_p$, а не $S + V_p$.

2. *Конструктивно-синтаксична база:*

$$\boxed{S + (V + C)_p}$$

На основі тричлена можуть виникнути такі моделі еліптичних речень:

- 1) $S + (V + C)_p^{ell}$ – при опущенні присудка;
- 2) $S + (V + C^{ell})_p$ – при опущенні комплемента;
- 3) $S + (V^{ell} + C)_p$ – при опущенні особово-дієслівного компонента присудка;
- 4) $S^{ell} + (V + C)_p$ – при опущенні підмета;
- 5) $S^{ell} + (V + C^{ell})_p$ – при одночасному опущенні підмета і комплемента;
- 6) $S^{ell} + (V^{ell} + C)_p$ – при опущенні підмета, присудка й особово-дієслівного компонента.

Приклади:

- 1'. – *I'll read the morning papers.*
– Not you. *You never read papers [643:28].*
2. – *Who has ever heard such things? – he looked at the audience.*
– I did. – *Jack answered calmly [695:47].*
3. – *She killed Charlie, – I said – I saw him fall down.*
– She – Charlie? [609:51]
4. *Mr. Weasley took a long gulp of tea and sighed.*
– Find anything, Dad? – *said Fred eagerly [690:38].*
5. – *Look out, Lena!*
– What's up? [684:24]
6. *How's old Tuppington these days? asked Pip.*
– Awful. – *said Luke [617:24].*

Найбільшу питому вагу в діалозі мають еліптичні речення, основою яким служить модель $S^{ell} + (V^{ell} + C)_p$ (38,8 %), де комплемент може бути а) суб'єктивним (C_{subj} – 15,1 %), б)

¹ Номер прикладу відповідає номеру моделі, що утворилася на основі конструктивно-синтаксичної бази $S + (V + C)_p$

об'єктивним ($C_{obj} - 13,8 \%$), в) дієслівним ($C_v - 5,7 \%$), г) адвербіальним ($C_{adv} - 4,2 \%$) (див. таблицю 2.5):

а) $S^{ell} + (V^{ell} + C_{subj})_p$

– *How do you feel?*

– *Terrible!* *It was a real shock [656:19] → I feel terrible.*

б) $S^{ell} + (V^{ell} + C_{obj})_p$

– *Do you know him?*

– *Whom?* *[650:46] → Whom do I know?*

в) $S^{ell} + (V^{ell} + C_v)_p$

– *What else can you do?*

– *Cook a little.* *Then... I can sing chorals [671:21].*

→ *I can cook a little.*

г) $S^{ell} + (V^{ell} + C_{adv})_p$

– *I lived in there for some time.*

– *Big towns?* *[663:41] → Did you live in big towns?*

Висока частотність вживання еліптичних речень, побудованих за моделлю (38,8 %), показує, що саме компонент речення є інформаційним ядром.

Нова інформація в силу своєї значущості здобуває семантичну енергетику повного речення і відокремлюється мовцем в самостійне речення.

Наприклад:

– *Oh, where is that?*

– *Down the river [617:21].*

Відзначимо, що в нашій вибірці засвідчені випадки так званого комбінованого компонента, що становить собою сполучення морфологічно різних елементів.

Наприклад:

– *He must have left the bag somewhere, Jake said.*
 – *May have left it. Or might have left it rather, – I parried [609:28].*

Морфолого-синтаксична формула підкреслених реплік така: $S^{ell} + [V + (C_v + C_{obj})]_p$, де C – дієслівний комплемент, а $C_v + C_{obj}$ – об'єктний комплемент.

Речення, генеровані з моделі $S^{ell} + (V + C^{ell})_p$, складають 31,1% суцільної вибірки і за частотністю вживання займають друге місце після речень, генерованих з моделі $S^{ell} + (V^{ell} + C)_p$.

Серед речень, що характеризуються випадінням комплементу, можна виділити кілька груп (на підставі того, який саме комплемент відсутній).

Через обов'язкову валентність таких дієслів, як *to know, to tell, to remember* та інших, опущення об'єктного комплементу в реченні розглядається як еліпсис. Це явище дуже характерне для розмовного мовлення (9,6 % суцільної вибірки).

Наприклад:

- «*However, I don't believe it.*
- «*Why not?*»
- «*I don't know*» [654:38]. → *I don't know it.*

Наступне місце за частотністю займають конструкції, що складаються з підмета і допоміжного дієслова (7,7 %).

Наприклад:

- «*I like you, George*»
- «*Do you?*» [627:54]. → *Do you like me?*

На третьому місці за частотністю – модель з еліптованим підметом при збереженні особового дієслова і комплементу (16 %).

Наприклад:

- *What are you buying today, Mr. Lowry?*
- *Buying jade*, as always [643:30].

3. Конструктивно-синтаксична база:

$$\boxed{(There + V)_p + S}$$

Теоретично дана база може бути основою трьох моделей еліптичних речень

- 1) $(There^{ell} + V^{ell})_p + S$
- 2) $(There + V)_p + S^{ell}$;
- 3) $(There + V^{ell})_p + S$.

При дослідженні фактичного матеріалу була засвідчена тільки перша і третя моделі.

Наприклад:

1. *I looked out.* – *Silence* [671:19]. → *There was silence.*

Речення, генеровані з вище поданої моделі, складають 2,7 % суцільної вибірки.

2. – *Doctor, is there any hope?* – *There is* [609:22].
→ *There is some hope.*

Аналіз фактичного матеріалу й опитування інформантів показав, що речення, у яких були б подані *there* і підмет, при опущенні особового дієслова для англійської мови не є нормативними. * *There hope.* * *There wind.*

4. Конструктивно-синтаксична база:

$$\boxed{[There + (V + C)]_p + S}$$

породжує невелику кількість еліптичних речень (0,4%), генерованих з моделей

1. There^{ell} + (V^{ell} + C)^{ell} + S;
2. There^{ell} + (V + C)_p + S.

Наприклад:

1. *What's in it? – Something about you [619:40]. → There is something about you.*

2. *Larry looked around. – Ought to be plenty of mice here [668:71]. → There ought to be plenty of mice here.*

Інші теоретично можливі моделі еліптичних речень, утворені на основі цієї конструктивно-синтаксичної бази, при аналізі відібраних мовленнєвих зразків засвідчені не були.

Таким чином, зведення еліптичних побудов до ядрових моделей нееліптичних речень дозволило одержати об'єктивну картину морфолого-синтаксичного складу еліптичних речень у цілому. Однак перш, ніж зробити висновок про розподіл у них інформаційного навантаження, розглянемо деякі типи еліптичних конструкцій, які були віднесені у роботі до розряду **проблематичних випадків**.

Особливу проблему складає трактування граматичної сутності окличних речень, що включають у себе іменники (так звані номінативні речення), наприклад:

1) «*A diamond!*» – *exclaimed Marge, looking into the box [609:18]*. Мардж заглядає у тітчину скриньку і бачить коштовності. Наведена вище її репліка, звернена до брата, дозволяє такі типи реконструкції: → a) *It is a diamond!*
b) *There is a diamond here!* c) *Why is the diamond here?!*

2) «*In my throne room!*» [614:220]. Казковий король обурений неподобною поведінкою гостей. Реконструйована репліка може мати вигляд: a) *You are behaving so in my throne room!* b) *It is a disgrace to act so in my throne room!*
c) *I won't take it in my throne room!*

3) «*Oh! Money!*» [627:37] Наведена тут репліка може бути як структурно-непредикатним об'єктом уявної референції Міс Марпл, так і предикатною побудовою, контекстуально відновлюваною до: → а) *You're talking about money again!* б) *I hate money!*

4) *I... I simply can't...* [624:41] Дівчина вражена невірністю свого нареченого. Емоційне потрясіння не дозволяє їй виразити свою думку. При цьому внутрішня мовленева програма не перетворюється в зовнішню. «Емоційно-комунікативний тип діяльності особистості переважає... у внутрішньому діалозі як згорнуте ідеальне спілкування» [38:60].

Зазначені мовленнєві відрізки не мають у лінгвістиці однозначного трактування. Деякі автори зараховують їх до непредикатних речень [27:156].

М. Я. Блох вважає ці речення еліптичними, але виділяє їх в особливу групу, так званих «fixed one axis» речень [449:274-278]. П.М. Петроські відносить репліки, подібні наведеним вище, «неоднозначними фрагментарними» («obscure fragments») [551:272]. Г.А. Вейхман не вважає зазначений тип реплік реченнями взагалі: «Для визнання відрізка мовлення неповним реченням необхідно насамперед бути впевненим, що це речення... Неповними не є речення, [що допускають] більш однієї можливості їх доповнити» [76:85-86].

Проаналізуємо наведені точки зору.

Віднесення побудов, що заповнюються неоднозначно, до непредикатних здається нам некоректним хоча б тому, що непредикатні побудови не мають структури предикації взагалі. Отже, мови про яке-небудь заповнення бути не може (порівн. *Hi! Hello!*). Розуміння аналізованих відрізків як речень типу «fixed one axis» логічне. Але, на наш погляд,

якщо розглядати «axis» як елемент ядрової структури речення, то звести саме речення на цій підставі до конкретної морфолого-синтаксичної моделі неможливо. До «неоднозначних фрагментарних» П.М.Петроські відносить будь-яке незакінчене речення (а також складні), але не розкриває граматичну суть аналізованих відрізків. Ніякого рішення проблеми не знаходимо й у Г.А. Вейхмана, який виключає з лінгвістичного аналізу зазначені побудови взагалі.

Дослідження відібраних мовленнєвих зразків переконує в можливості віднесення даних побудов до нееліптичних побудов.

Як підтвердження еліптичності цього типу речень, в аналізованих текстах засвідчене одночасне вживання односкладного еліптичного речення й двоскладного його варіанта.

Наприклад:

«*That is beautiful!*» [675:51]

«*Beautiful!*» [661:125]

Переважна більшість речень зазначеного типу мають, очевидно, у своїй основі модель тричлена $S + (V + C)_p$, де формально репрезентована частина висловлення є комплементом. Проте, дане припущення носить гіпотетичний характер через неоднозначність відновлення подібного роду речень.

Усі засвідчені в роботі проблематичні еліптичні речення формально репрезентуються одним словом або становлять собою структуру модифікації.

Наприклад:

– *Such a precious present! I'm really touched, Dick* [643:71].

Підкреслена репліка становить собою структуру модифікації з головним членом *present* і атрибутивними модифікаторами *such a precious*.

Узяті разом мовленнєві одиниці цього типу складають

1,5 % від загальної кількості досліджуваних зразків еліптичних будов.

До проблематичних речень були зараховані й еліптичні окличні речення, що починаються з «*what*» чи «*how*», тому що і цей тип речень не має однозначного відновлення.

Так, речення «*How marvelous!*» навіть у конкретному контексті припускає неоднозначне розуміння. Йдеться про перші враження Нори, яка приїхала до чоловіка в заміський будинок. Діалог Нори і Чарльза має такий вигляд.

Nora looked at the beautiful house and a beautiful lady smiling at her.

– *How marvelous!* – *she said looking at Charles.*

– *What do you mean, darling?* – *he smiled.*

– *Oh, everything!* [675:38]

На неоднозначність заповнення репліки Нори вказує її чоловік, намагаючись уточнити, що саме вона має на увазі. Вигук Нори носить скоріше емотивний, ніж інформативний характер, що й підтверджується її кінцевою реплікою.

Деякі автори відносять окличні речення такого типу до структурно-непредикатних [27:157; 94:177], називаючи ці речення «sentence words» або «слова-речення». Існування повних окличних речень, які починаються з «*what*» чи «*how*», поряд з їх неповною формою, дає нам можливість вважати їх еліптичними реченнями. Але їхня явна експресивність, специфічна структура служать підставою для виділення їх в окрему групу еліптичних речень, в основі яких лежить модель

$$S + (V^{cl} + C_{subj})_p,$$

де C_{subj} – суб'єктний комплемент.

Наприклад:

«How absurd, George, to believe a newspaper sensation!» [609:17]

«*Oh, Belinda! How dreadful!*» [619:24]

«*What nonsense!*» [622:29]

Еліптичні речення цього типу склали 1,6 % від усієї кількості відібраних прикладів еліптичних побудов.

Серед дослідників сучасної англійської мови дотепер немає єдиної думки з питання про те, що, з погляду формального складу, становлять собою імперативні речення.

Більшість лінгвістів, починаючи з авторів класичних граматики О. Єсперсена і Дж. Керма, а також сучасні лінгвісти розглядають імперативні речення як еліптичні, що мають двоскладний інваріант з підметом «*you*» і присудком, оскільки сама ситуація звертання до співрозмовника припускає, що адресат мовленнєвого спілкування – це потенційний виробник майбутньої дії. [27:118; 449:276]

У спеціальній літературі, і, особливо, у трансформаційних граматиках, робляться посилення на те, що приєднувальні питання, які супроводжують у деяких випадках імперативне речення, вказують на можливість його трансформації в двоскладне речення, і, навпаки, двоскладного речення з підметом «*you*» в імперативне: *Do it yourself, will you?* → *You will do it /yourself/* → *You do it /yourself/* → *Do it yourself.*

Висловлюється також думка, що наявність дієслівного рефлексивного додатка «*yourself*» у структурі імперативного речення може бути пояснена тільки тим, що підметом речення є займенник «*you*», поданий в нульовому варіанті [516:74-79; 32:183-184].

За нашими даними, приблизно в 96 % усіх випадків підмет (через те, що він зазвичай ситуаційно однозначно визначений) опускається. В інших випадках підмет найчастіше виражається особовим займенником «*you*», рідше – такими неозначеними займенниками, як «*somebody*», «*everybody*».

Наприклад:

– *Somebody take over there!* [663:44]

– *Everybody keep his place!* [628:81]

За нашими даними, двоскладні імперативні речення можуть складати 20 % від усіх імперативних речень.

У наведених вище прикладах імператив поданий нееліптичними будовами. Цей факт, ми вважаємо, з одного боку, служить підтвердженням еліптичності імперативних речень, а з іншого боку, підкреслює вибірковий, експресивний характер імперативних речень з «*you*» чи з будь-яким іншим підметом.

2.4. Основні моделі еліптичних речень

Мовленнєва діяльність з'єднує мову і мовлення в одне ціле, що становить собою втілення мовної системи в мовленнєвий матеріал. «Сама істина формується на основі певної пізнавальної й об'єктивно адекватної структури» [223:15]. Як відомо, системність – це об'єктивна властивість матерії і, у силу цього, вона об'єктивно притаманна всім проявам і формам існування мови.

Виявлена в процесі аналізу тенденція до компресії мовленнєвих засобів мотивує перерозподіл кількості інформації на кожен формально репрезентований у тексті конститuent висловлення. Ментальний процес позначення всієї ситуації, факту, події відбувається шляхом розчленування його на окремі елементи. У мовленні відбувається кодування цих елементів мовними засобами. Дія механізму імплікації є невід'ємною і необхідною умовою вірного сприйняття будь-якого тексту [223:40; 309:41; 167:192]. Звідси зрозуміло, що найбільш цінна, нова в змістовному плані інформація повинна зберігатися, а вже відомі співрозмовникам у пропозиційному плані відомості – імпліціюватися. У процесі дослі-

дження був проведений аналіз інформаційної продуктивності як кожної з виділених моделей еліптичних речень, так і їх окремих складових елементів.

Було встановлено, що основну масу еліптичних будов (94,5%) складають речення, побудовані на основі конструктивно-синтаксичної бази $S + (V + C)_p$ (1–6 моделі) (див. табл. 2.5).

При цьому найбільш частотна модель 1, що репрезентує собою комплемент (38,8 %), – більше третини всіх еліптичних речень.

При еліпсисі інших елементів речення *комплемент* зберігається приблизно в 60 %.

Висока частотність вживання еліптичних речень, що репрезентують собою комплемент, показує, що саме комплемент несе в собі нову інформацію, яка цікавить співрозмовника, і, отже, є семантично найбільш значимим елементом речення.

Ця нова інформація в силу своєї значущості й у силу енергетичного перерозподілу комунікативного навантаження відокремлюється мовцем в окреме, самостійне еліптичне речення [270:7-8].

Друге місце за частотністю вживання (31,1 %) займає модель 2, яка характеризується опущенням комплемента.

Висока частотність уживання цієї моделі може бути пояснена тим фактом, що в англійській мові вживання еліптичних речень, які складаються з підмета і присудка, що складає собою допоміжне чи модальне дієслово, чи дієслово-зв'язку, типу «*I do*», «*I can*», «*I am*», а також речень, що характеризуються відсутністю об'єктного комплемента, типу «*I know*», є нормою розмовного мовлення.

Речення, які мають у своїй основі третю модель, що характеризується відсутністю підмета, зустрічаються в 2,4

рази рідше, ніж речення, побудовані на базі моделі І. Вони складають 16 % від загальної кількості проаналізованих еліптичних мовленнєвих одиниць. Вживаються еліптичні речення цього типу в тому випадку, коли відсутність підмета не викликає двозначності чи незакінченості речення. Наприклад, при звертанні опущення займенника «*you*» цілком закономірне, тому що відомий адресат комунікації.

Можна опустити і займенник «*I*» у відповіді на питання.

Наприклад:

– *You drove there at night?*

– *Went on foot [684:41].*

У підкресленій репліці інформативний центр речення зміщений у бік дієслова. Співрозмовник підкреслює, що саме йшов, а не їхав.

Модель 3 має варіанти: будови з об'єктним (а), адвербіальним (б) і комбінованим (в) комплементами:

а) – *What do you do in the evening?*

– *Mostly read books. Why? [654:21]*

У даному випадку особово-дієслівний компонент сполучається з об'єктним компонентом. За нашими даними, названа комбінація є найбільш частотною й складає близько 2/3 усіх речень з репрезентованим особовим дієсловом і комплементом.

б) – *And what did he do then?*

– *Then? Went home as usually [663:18]*

У репліці-відповіді репрезентоване дієслово з адвербіальним комплементом.

в) – *Remember, Johnny, please! He gave you what?*

– *Gave me a book in a green cover. Don't remember the title [671:69].*

У даному випадку особове дієслово сполучається з комбінованим комплементом. Речення останнього типу найбільш нечисленні (1/4 моделі 3). В аналізованих текстах вони

засвідчені тільки у відповідях. У цілому, побудови з простими компонентами вживаються в 2,3 рази частіше, ніж з компонентом комбінованим.

Речення, утворені від моделі 4, репрезентовані групою підмета і складають 3,5 % суцільної вибірки. Їх частотність значно нижча частотності попередніх моделей. Так, модель 4 зустрічається в 11 разів рідше моделі 1.

Модель 5, яка характеризується еліпсом особово-дієслівного компонента присудка, за частотністю близька до моделі 4 (3,0 %).

В основному, це питальні чи емоційно забарвлені розповідні речення, що характеризуються відсутністю дієслова-зв'язки.

Наприклад:

– *Quit it, Dino. I saw you steal the jade.*

– *I – the jade? You're mad! [643:55]*

У підкресленій репліці опущений особово-дієслівний компонент присудка. Уся розмова носить яскраво експресивний і емотивний характер.

Найменшу групу еліптичних речень, побудованих на конструктивно-синтаксичній базі

$$\frac{S^{cl} + (V + C^{cl})_p}{p}$$

складають речення, репрезентуючі собою особово-дієслівний компонент присудка. Такі речення складають 2,1 % від суцільної вибірки.

Як відзначалося вище, у цілому, частотність 1-6 моделей складає 94,5 %. Лише 4,2 % припадає на мовленнєві зразки, що мають у своїй основі 8-13 моделі еліптичних речень.

1,3 %, які залишилися, складають еліптичні висловлення, які мають у своїй основі модель 7 – $S + (V + C_v + C_{obj})_p$. Речення даного типу були виділені в особливу модель у зв'язку з особливостями своєї структури.

Таблиця 2.5.

Основні моделі еліптичних речень

№ п/п	Формула моделі	Кількість %
	Конструктивно-синтаксична база $S + (V + C)_p$	
1.	$S^{ell} + (V^{ell} + C)_p$:	38,8
	а) $S^{ell} + (V^{ell} + C_{subj})$	15,1
	б) $S^{ell} + (V^{ell} + C_{obj})$	13,8
	в) $S^{ell} + (V^{ell} + C_v)$	5,7
	г) $S^{ell} + (V^{ell} + C_{adv})$	4,2
2.	$S + (V + C^{ell})_p$	31,1
3.	$S^{ell} + (V + C)_p$	16,0
4.	$S^{ell} + (V^{ell} + C_{adv})_p$	3,5
5.	$S + (V^{ell} + C)_p$	3,0
6.	$S^{ell} + (V + C^{ell})_p$	2,1
		94,5
	Конструктивно-синтаксична база $S + (V + C_v + C_{obj})_p$	
7.	$S + (V + C_v + C_{obj}^{ell})_p$	1,3
	Конструктивно-синтаксична база $S + V_p$	
8.	$S^{ell} + V_p$	0,8
9.	$S + V_p^{ell}$ (There + V) _p + S [There + (V + C)] _p + S	0,2
10.	(There ^{ell} + V) ^{ell} _p + S	2,5
11.	(There + V) _p + S ^{ell}	0,2
12.	[There ^{ell} + (V ^{ell} + C)] _p + S	0,4
13.	[There ^{ell} + (V + C)] _p + S	0,1
		4,2

Маючи формально походження від конструктивно-синтаксичної бази $S + (V + C)_p$, речення цього типу відтворюють основу речення, за винятком об'єктного компонента. При цьому дієслівний компонент репрезентований цілком і несе основне інформативне навантаження речення, у зв'язку з чим зазвичай знаходиться під наголосом.

Наприклад:

1) – *Could you write an application, Larry? – The tall boy frowned.*

– *I've never written any. But I can try [668:29].*

У підкресленій репліці репрезентований тільки дієслівний компонент, тому що *I can try* не передає елементарного закінченого змісту, який може бути відновлений тільки контекстуально з попередньої репліки.

2) – *Gosh! She's a dish, – Ricky said with enthusiasm.*

– *I'd like to dance with her.*

– *And I'd like just to see. – Pat said coolly. – Everybody is talking about her [683:31].*

Частотність 8-9 моделей еліптичних речень, що репрезентують собою простий дієслівний присудок або підмет, складає всього приблизно 1% (0,8 % і 0,2 % відповідно).

Низьку частотність моделей 8-9 цілком можна пояснити відносно низькою частотністю і нееліптичними формами таких речень (10,1%) взагалі [233:69; 236:8].

Моделі 10, 11, 12, 13, що охоплюють речення з ненаголошеним «*there*», складають 3,2 % суцільної вибірки, що в 12 разів рідше найбільш частотної моделі 1.

Низька частотність моделей з ініціюючим *there* пояснюється тим, що «...дана синтаксична модель використовується для повідомлення про наявність події в цілому» [412:107].

При аналізі фактичного матеріалу стає очевидним, що еліптичні речення можуть репрезентувати собою як основні

конституенти, що входять у ядрові моделі, так і їх модифікатори. При цьому відзначається превалювання еліптичних конструкцій, поданих адвербіальними модифікаторами (ступеня, причини, часу, місця, частоти) (7,7 %).

Наприклад:

– *Where I shall see you?*

– *Here, at five o'clock [619:41].* → *You will see me here, at five o'clock*

Еліптичних речень, поданих атрибутивними модифікаторами, у досліджуваних текстах засвідчено всього два. Наприклад, *What kind of girl is she? – Beautiful.* → *She is a beautiful girl [671:15]* і *It was a strange coincidence. – Quite strange [626:21]* → *It was a strange coincidence.*

Оскільки проблематичні випадки еліптичних речень мають у своїй основі три моделі:

$$S^{el} + (V^{el} + C)_p \quad (9,5\%)$$

$$S^{el} + (V + C)_p \quad (8,2\%)$$

$$S^{el} + V_p \quad (2,3\%),$$

то був зроблений вторинний підрахунок частотностей моделей із залученням проблематичних еліптичних конструкцій.

Загальна картина частотностей для 1-6 моделей після залучення додаткових мовленнєвих зразків не змінилася, тому що вони збільшили частотність моделей, і без того превалюючи над іншими.

Єдиною помітною зміною можна вважати збільшення частотності речень, що становлять собою простий дієслівний присудок. Частотність їх зросла до 2,94 % за рахунок імперативних речень.

У даній роботі умовна *кількість інформаційного навантаження* у реченні прийнята за одиницю [521:46-47]. Тоді у його кожному окремому конституенті міститься кількість інформації пропорційна кількості конституентів речення. Отже, чим менше конституентів речення формально репрезентовані, тим більшого інформаційного навантаження набуває кожний з них.

Найбільш продуктивними як з погляду генерування речень, так і з позиції кількісного розподілу інформації на окремий конституент речення є перші сім моделей еліптичних речень. Усі вони утворені на основі синтаксичної структури тричлена.

Результати дослідження дозволяють розглянути гештальт-проекцію еліптичних моделей простого речення (див. рис. 2.6). В процесі еліптування речення комплемент зберігається в моделях 1, 3, 4, 5, 7, 9, 12, 13 і в загальній сумі складає 63,3%. Звідси ясно, що інформативним гештальт-центром простого речення є саме комплемент (див. рис. 2.6.). На рис. 2.6. проілюстрований ареал уживання різних типів еліптичних речень (моделі 1-13). Позначимо кожну вісь, що виходить з центра кола, який умовно позначає ареал вживання еліптичних речень, цифрами, що відповідають номеру моделі. А кожну вісь умовно приймемо за 50%. Відклавши на проведених вісях питому вагу в мовленні кожної з виділених моделей еліптичних речень у відсотках, одержимо об'єктивну картину ареалу їх вживання. Як вже було сказано, в процесі еліптування зберігаються найбільш інформативно значущі для співрозмовників конституенти речення. Відповідно до цього, превалювання певних моделей еліптичних речень указує на їх підвищене інформаційне навантаження в процесі мовленнєвої комунікації.

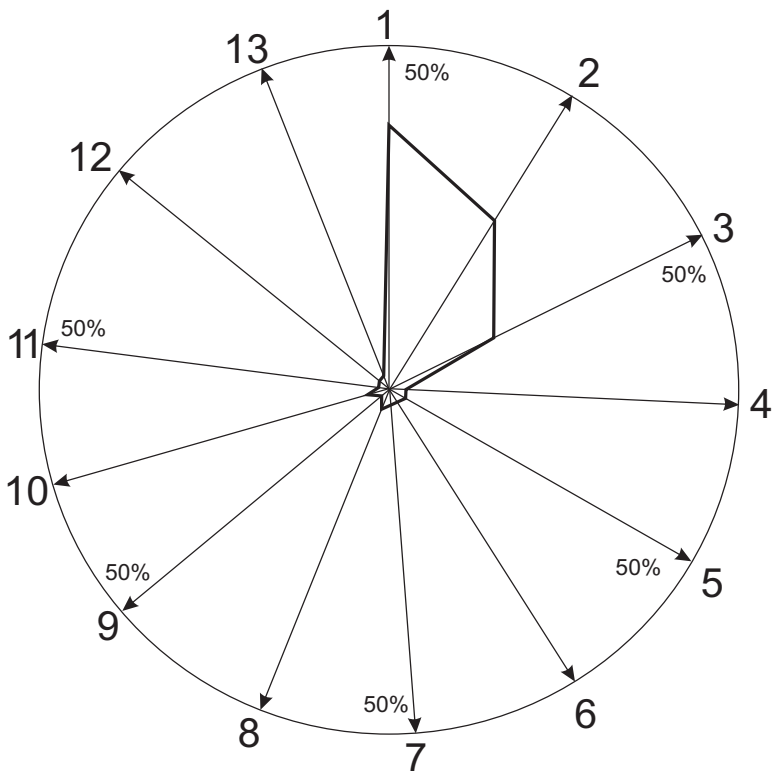

Рис. 2.6. Гештальт-проекція еліптичних моделей простого речення.

1– 13 – виділені моделі.

Частотність вживання:

1 – 38,8%	4 – 3,5%	7 – 1,3%	10 – 2,5%	13 – 0,1%
2 – 31,1%	5 – 3,0%	8 – 0,8%	11 – 0,2%	
3 – 16,0%	6 – 2,1%	9 – 0,2%	12 – 0,4%	

2.5. Граматичний статус речень з координованими членами

Поряд з еліптичними реченнями, особливу проблему становлять собою речення, що містять координовані члени. У процесі дослідження засвідчено 960 речень, що містять координовані члени різних синтаксичних рівнів.

Компоненти структури координації, хоча і не дають якісно нових членів речення, проте, можуть значно розширити й ускладнити його побудову за рахунок так званих однорідних членів. «В основі сурядних відношень лежить усвідомлення зв'язків між явищами реального світу як рівноправних і незалежних» [136:338]. У зв'язку з цим у лінгвістиці існує проблема: як саме розглядати речення, що містять координовані головні члени: як синтаксично просте чи складне? Дж. Несфілд пропонував називати речення, що містять кілька особово-дієслівних форм, усіченими (*contracted*) від складних, вважаючи, що просте речення може містити в собі лише одне особове дієслово [544:103].

У лінгвістиці дотепер не існує єдиного підходу до координованих, чи однорідних членів речення. Дослідники визначають їх граматичний статус як «злиті речення» [419:381-387], «напівскладені» [449:353; 49:102], «ускладнені» [330:140; 147:55; 300:94], «структурно-змінені прості речення» [417:73; 411:3-4; 220:71]. Ряд авторів, як уже зазначалося вище, розглядає речення з однорідними присудками як «усічені» (*contracted*), тому що вони дорівнюють декільком простим реченням [507:26; 472:105].

У той самий час в процесі аналізу засвідчені еліптичні речення, що мають максимально стислу структуру, в яких також є координовані члени. Наприклад:

– *When will he come?*

– Now or tomorrow. Who knows? [711:41]

→ He will come now or tomorrow.

У підкресленій репліці координовані два адвербальних модифікатора. Однак речення однозначно відновлюється до повної структури предикації. Для того, щоб відповісти на питання про те, чи можна розглядати такі комунікативні одиниці як елементарні, необхідно уточнити місце речень з координованими членами в мові.

Синтаксична однорідність виявляється тільки в реченні (не в словосполученні) та зазвичай визначається як тотожність синтаксичної позиції, а остання можлива лише при об'єднанні словоформ, що сполучаються, у сурядний ряд. Отже, однорідними є члени речення, що пов'язані сурядним зв'язком і займають однакову синтаксичну позицію в реченні.

Як характерну ознаку однорідних членів часто називають їх однойменність, однаковість синтаксичної функції. Для синтаксичної однорідності це дійсно важливо. Однак цей принцип виявляється не загальним для сурядних рядів словоформ. Сурядні зв'язки можуть характеризувати словоформи, які займають різні синтаксичні позиції, тобто виконують різні синтаксичні функції. Функціонально не однозначні, наприклад, підкреслені словоформи і словосполучення: A shirtless, strapping young man, well over six feet in height and seventeen years of age looked up at me [671:27]. Порівняймо з російським виразом, різнойменно однорідним: А дути гнут с терпеньем и не вдут (Крилов), де обставинна функція конкретизується в одному випадку якісною характеристикою, а в іншому – часовою. Наприклад, у репліці-реакції:

– What is your answer?

– I shall answer your question in my own way and in my own time [705:51] координовані обставини часу і способу дії. Н.С. Валгіна зауважує, що можливі випадки, коли члени ре-

чення не є однорідними, навіть якщо вони однаково пов'язані з загальним для них третім членом: «...дві обставини місця або часу до одного і того самого присудка все ж таки є неоднорідними, якщо вони не мають по відношенню одна до одної логічної однозначності чи лексичної зіставності: *Зимой по вечерам мы часто собирались в кругу друзей* (тут обставина зі значенням загального та конкретного)» [69:85].

На однорідність, як явище синтаксичне, не впливає її морфологічний характер членів речення. Однорідними можуть бути члени, виражені по-різному, наприклад: — *I'm not threatening you. Now my words are tortured and pleading.* [675:29]. Підкреслені координовані суб'єктні компоненти виражені другим і першим партиципами відповідно.

Таким чином, координовані члени речення знаходяться в сурядному ряді, тобто вступають один з одним у синтаксичні відносини — перелічувальні, порівняльно-протиставні чи розділові. Останнє можливе тільки при логічній однозначності слів, що сполучаються, та їх лексичної порівняльності. Крім того, всі дослідники підкреслюють, що однорідні члени речення займають однакову синтаксичну позицію.

У контексті даної роботи граматичний статус речень з координованими членами обумовлюється залежно від того, які саме конституенти речення вступають у сурядний зв'язок.

2.5.1. Структурно-семантичний аналіз речень з координованими головними членами.

Для визначення граматичного статусу речень, що містять координовані члени, потрібно дослідити конструкції, що містять координовані головні члени: підмет і присудок.

Прийнято вважати, що головні члени речення (поєднання підмета з присудком) складають предикатну основу речення. Саме при врахуванні цієї особливої функціональної

й конструктивної якості головних членів будується загальний розподіл речень на прості та складні. Просте речення відповідає одній предикатній одиниці; складне має у своєму складі дві чи кілька предикатних одиниць. Загальновизнаний розподіл речень на прості й складні на підставі даної ознаки криє у собі великі труднощі у визначенні класифікаційного місця речень з однорідними підметами й однорідними присудками. «Точкою», у якій зближаються просте і складне речення, є речення зі складеними присудками чи підметами» [146:236]. Показовий наступний факт: кілька підметів, що утворюють собою ряд, визначаються зазвичай як однорідні в двоскладному простому реченні. А іменники, що поєднуються у формі номінативних речень, кваліфікуються як частини складного речення [405:91].

Наприклад:

1) – *Listen to me, boy! I saw her too. Her ruined face, and arms and chest proved only murder [609:31].*

Підкреслені словоформи є в реченні однорідними підметами.

2) – *It affected my life, he said.*

– *What was it?*

– *I dunno. Dust, heat and danger [628:22].*

Підкреслені словоформи можна віднести до координованих підметів у простому еліптичному реченні чи до номінативних частин у складному реченні. Не випадково, що в підручниках і посібниках з граматики серед матеріалу, який ілюструє однорідні члени речення, відсутні приклади на односкладні речення з однорідними головними членами.

У даній роботі поняття однорідності нерозривно пов'язане з ученням про синтаксичні структури. Щодо структури координації, то, як зазначалося вище, вона становить собою однорідні члени з однаковими синтаксичними функціями.

Очевидно, що відповідно до виділених моделей, структуру речення з однорідними підметами можна передати формулою:

$S_1 + \dots + S_n + V_p$, чи $S_1 + \dots + S_n + (V + C)_p$,
де S – підмет, V_p – особове дієслово-присудок, C – комплемент.

При цьому сурядний зв'язок між однорідними підметами може бути сполучниковим, безсполучниковим і сполучниково-безсполучниковим.

Однак, фактичний матеріал свідчить, що не кожний ряд іменників, пов'язаний сурядним зв'язком, у реченнях такої структури є однорідним підметом. Так, у відповідній репліці діалогічної єдності: – *How did you make syrup?* – *Well, sugar and water make syrup [668:38]* іменники *sugar* і *water*, пов'язані єднальним сполучником *and*, утворюють сурядне сполучення, тому що кожен елемент даного ряду не може окремо вступити у зв'язок із присудком *make*. У реченні *My school friend, Ann, and Nick, spoke with the boy [там же]* слово *Ann* пояснює, називає по-іншому перший елемент ряду, воно безпосередньо не належить до присудка (*spoke*) і є неоднорідним членом, а прикладкою, яка є «...означенням, вираженим іменником, що узгоджується з означуваним словом» [559:243].

Таким чином, кілька іменників є координованими підметами тільки в тому випадку, коли існують усі ознаки граматичної однорідності: однакове відношення кожного з елементів ряду до присудка; відношення сурядності між елементами ряду.

При розгляді первинної структури предикації як такої, що співвідноситься з конкретними елементарними процесами матеріального світу [233:145], необхідно зробити наступні зауваження. Статус речень з координованими підметами варто аналізувати тільки через призму вираження ними елементар-

ного процесу. Проаналізуємо конкретні мовленнєві зразки.

1) – *Where are they?*

– *Tom and Martha are at table [671:20].*

2) – *Joby and Jose came to Peru practically at the same time. The planes from New York and London come within an hour interval. I was at the airport myself [654:18].*

В обох прикладах з однорідними підметами йдеться про два суб'єкти: у першому випадку – про Тома і Марту, у другому – про Джобі й Жозе. Однак цілком очевидно, що в першій діалогічній єдності *Tom and Martha* можуть сприйматися як один складений суб'єкт і предикат до нього виражений *are at table*, що підтверджується особовим займенником *they* у питанні. Уся відповідна репліка співвідноситься з елементарним процесом і не виходить за рамки первинної структури предикації.

У другому прикладі суб'єкти *Joby* і *Jose*, також знаходяться в сурядному зв'язку й об'єднані одним предикатом *came*, але кожний із зазначених суб'єктів у сполученні з предикатом співвідноситься з окремим елементарним процесом. Усе речення, з урахуванням зазначеного розриву в часі приїзду дівчин, має таку глибинну структуру: *Jose came to Peru from New York, Joby came to Peru from London*. Таким чином, йдеться про дві події, тобто в даному реченні фактично відображено два процеси і сховані дві первинні структури предикації.

Відповідно до проведеного аналізу речення тотожне другому наведеного прикладу не може вважатися простим. Усього речення такого типу, за нашими даними, складають близько 8% речень з координованими членами. Таким чином, ми встановили, що речення з однорідними підметами можуть бути як простими, так і становити собою перехідний тип від простого до складного.

Проблема однорідності присудків цікавила таких відо-

мих лінгвістів, як О.О. Шахматов, О.М. Пешковський, М.Я. Блох, І.П. Сусов та ін. О.М. Пешковський вважав речення з однорідними членами перехідним етапом від простого речення до складносурядного [309:576]. Погляди О.О. Шахматова на однорідні члени речення дуже суперечливі. Речення з однорідними підметами він називає «складними», речення з паралельними другорядними членами він називає «реченнями з однорідними членами», а речення з декількома присудками він називає «злитими», вказуючи при цьому на історичну неспроможність цього терміна. При цьому О.О. Шахматов обмежує обсяг поняття «злите речення» додатковою умовою, що присудок у злитому реченні повинен мати лише спільні другорядні члени [419:381-387].

У сучасній лінгвістиці теорія злитих речень майже цілком постулилася місцем теорії синтаксичної однорідності, як категорії, що поширюється рівною мірою на головні і другорядні члени.

Хоча проблема координації членів речення є проблемою синтаксичною, при її вивченні треба брати до уваги також семантичну сторону питання. Однакові синтаксичні зв'язки членів, їх однакове відношення до підпорядковуючого слова чи слова, що підпорядковується, завжди супроводжується однаковою значеннєвою роллю цих членів у реченні.

З урахуванням цього проаналізуємо типи речень, що містять координовані присудки.

«У реченні як складній комунікативній одиниці конститутивну вершину утворює предикат, оскільки він диктує загальний план, за яким розгортається конструктивний склад речення в цілому» [365:15].

Протилежна точка зору відстоюється, наприклад, Ф. Мольтманом, який вважає основною ознакою складного речення автономність предикатів по відношенню один до

одного, що служить цілям розгортання конструкції, у той час як у простому реченні однорідні предикати служать матеріалом для конструювання закінченого речення. На думку цього дослідника, «речення з однорідними присудками не можуть бути зараховані до складних» [538:234].

У даній роботі питання про **однорідність присудків** буде розглядатися з погляду їх семантико-синтаксичних функцій у реченні з метою визначення відповідності чи невідповідності істині загальнопоширеної думки про те, що всі присудки в реченні виконують однакову синтаксично-значеннєву функцію, і, отже, є однорідними. Аналіз мовленнєвих зразків з координованими присудками дозволив установити, що такі присудки в реченні можуть знаходитися в єднальних, протиставних і розділових значеннєвих відношеннях. Причому ці відношення можуть виражатися за допомогою сполучників сурядності або без допомоги сполучників. Оскільки сполучні значеннєві відношення між присудками, за нашими даними, виявляються в більш, ніж у 80 % випадків, тобто є найбільш поширеними, розглянемо цей тип речень у першу чергу.

Присудки, що знаходяться в єднальних відношеннях і виконують однакові синтаксичні функції в реченні. Рівноправність синтаксично-значеннєвих функцій присудків часто супроводжується подібністю змісту двох значеннєвих груп, утворених присудками другорядних членів, що відносяться до цих присудків. Речення наче розділяється на дві рівноправні частини, подібні за своїм змістом, бо хоча підмет виражений тільки в першій частині, він за змістом стосується й другої. Найчастіше ця подібність змісту двох частин речення виявляється, коли кожен з присудків має при собі паралельні другорядні речення. У більшості випадків (за нашими даними, близько 82 %) це прямі додатки. Наприклад: — *I made a cup of hot chocolate and dropped in two marshmallows*»

[663:42], де *a cup i two marshmallows* – прямі додатки-комплементи до дієслів *made* і *dropped in*, відповідно.

Думка, виражена всім реченням, легко розпадається на дві конструкції, що містять одну першу чи одну другу групи присудка → *I made a cup of hot chocolate. I dropped in two marshmallows*. Слід зазначити, що подібність змісту в двох групах присудків виникає не на основі лексичної подібності дієслів, а на основі подібності словосполучень, що створюють присудок з комплементами та другорядними членами, що до них відносяться. Наприклад, дієслова *to see, to accept* не є синонімами, але, у сукупності з другорядними членами, вони співвідносяться з подібними діями.

Наприклад:

- 1) – *Do you see my point? – he asked.*
– *I see and accept it, – I smiled [671:38].*

У даних репліках *see* і *accept* позначають «сприйняття» співрозмовником точки зору комуніканта. Комунікативний зміст дієслів забезпечується за допомогою загального компонента, у даному випадку еліптованого.

- 2) – *Well, Maggie, what's the matter? – I said.*
– *You are speaking too rapidly and laughing too nervously [683:43].*

Адвербіальні модифікатори дієслів *too rapidly* і *too nervously* додають обом присудкам додатковий відтінок нервозності переданого ними стану дівчини.

У тих випадках, коли однорідні присудки не мають другорядних членів або вони для них спільні, подібність змісту груп присудків ґрунтується на семантичній подібності самих дієслів, що є синонімічними чи об'єднані однією думкою, що виражається.

Наприклад:

- 1) – *What did you see?*
– *I don't know and don't want to know [705:22].*

2) – *You looked and...?*

– *I looked and saw the snake [610:45].*

Якщо другорядні члени належать тільки до одного з однорідних присудків, то спільність змісту спостерігається між присудком, що представлений дієсловом без залежних слів, з одного боку, та групою другого присудка – з іншого.

Наприклад:

– *I don't cry and send back the tears [675:12].*

У деяких випадках подібність змісту в групах присудків підкреслюється попереднім реченням, що має узагальнююче значення для двох присудків у наступному реченні. Це підсилює значення рівноправності присудків, тому що вони рівною мірою розкривають значення цього узагальнюючого речення. У таких випадках дві частини речення з однорідними присудками належать до узагальнюючого речення, як конкретне до загального: «*What have you done?*» – *retorted Mike. «Hurt his feeling and lost him his situation» [609:10].*

Коли однорідні присудки мають загальні другорядні члени, вони часто (у кожному третьому випадку) виражені дієсловами-синонімами для додання більшої виразності реченню, для уточнення й підкреслення висловлюваних дій. У деяких випадках синонімічні дієслова-присудки збігаються за звучанням, і це ще більше сприяє посиленню створюваного враження.

– *You saw it? – Yeah, it was a show!*

– *The metal clasp glints and glimmers in the flickering red glow [661:342].*

Враження хлопчика від плавлення металу підсилюється дієсловами *glints and glimmers*, які, завдяки схожості звучання, сприймаються як один предикат. А вся подія завдяки цьому сприймається як один елементарний процес.

О.Д. Максимова вважає, що «при синонімічних присудках подібність дієслова ще не доходить до повної тотож-

ності» [210:168]. Однак у процесі дослідження нами були засвідчені мовленнєві зразки, у яких присудки виражені тим самим повторюваним дієсловом (12 випадків). При цьому комплементи можуть бути при кожному дієслові. У 78 % випадків це об'єктні комплементи.

Наприклад:

1) *I hate you and hate myself [662:54].*

2) – *He wants to get your money and wants you as his wife [675:35].*

3) – *And then?*

– *And then I saw him and saw no jade on the table [643:59].*

Як у сполучникових, так і в безсполучникових реченнях повторення дієслів припускає в даному випадку співвіднесеність не з одним, а з двома процесами. Таким чином, аналіз глибокої структури таких речень виявляє наявність у них двох предикатних структур. Крім того, у безсполучникових реченнях повторювані дієслова можуть підсилювати, підкреслювати необхідність або бажаність здійсненої дії. Повторення дієслова в цих випадках грає тільки підсилювально-емоційну роль. У реченні: *Simpson says to his feet: Now walk on, walk [668:32]* повторення зовсім не означає, що дія триває довго. Тут на перший план виступає спонукальний характер дії.

Подібність синтаксичної структури у групах присудків ґрунтується на семантичній подібності самих дієслів, тому що дієслова, подібні за своєю семантикою, приймають однакові комплементи – зазвичай об'єктні (57 %) (а) чи суб'єктні (38,2 %) (б).

Наприклад:

a) – *Well, I dislike Maths and hate Chemistry, – said Babs [668:9].*

б) – *How do you find her?*

– *She has grown older and become wiser [619:54].*

Суб'єктні комплєменти *older* і *wiser* заповнюють близькі за своєю семантикою особові дієслова *grow* і *become*.

Подібний паралелізм спостерігається в морфологічних формах однорідних присудків, що об'єднані однією висловленою думкою. У переважній більшості випадків такі координовані присудки виражені однаковими видо-часовими і пасивними дієслівними формами.

– *Are you wounded or done in? [625:61]* – обидва присудки виражені в пасивному стані.

– *Why have you parted with it and given it to me? [705:12]* – координовані присудки виражені у формі Present Perfect.

Присудки, що знаходяться в протиставних відношеннях і виконують однакові синтаксично-значеннєві функції. У сучасній англійській мові широко використовуються речення, у яких два присудки знаходяться в протиставних відносинах. Вони можуть бути з'єднані сполучниками «*but*» і в деяких контекстах «*and*» у значенні «*but*», або ж знаходитися в безсполучниковому зв'язку. При цьому було встановлено, що протиставний зв'язок між присудками може бути двох видів. До першого виду належать випадки, коли група другого присудка передає думку, протилежну тій, котру можна було очікувати на підставі групи першого присудка (52 % випадків уживання присудків у протиставних відносинах).

Наприклад:

– *I really respect you, Jane, but don't like [627:48].*

– *Well, I'm looking, but still don't see anything [650: 24].*

Г. Поутема називає цей тип протиставних відносин *adversive*, тому що другий член означає протилежне тому наслідку чи висновку, що очікувався на підставі першого члена. Ці протиставні відносини можуть бути вира-

жені також без допомоги сполучника [555:67].

Наприклад:

– *I trust my life to my horse, never believe a man [705:50].*

Другий різновид протиставного зв'язку зустрічається приблизно з такою самою частотністю в реченнях з двома присудками, з яких другий передає думку, очікувану на підставі думки, виражені групою першого присудка. (48 % випадків уживання, за нашими даними).

Наприклад:

I took offence with Michael no more, but sat wearily in the parlour day after day [628:24].

Сполучник, з'єднуючий два присудки, носить зіставно-протиставний характер. Г. Поутема називає цей вид протиставних відносин *substitutive*, тому що другий член містить те, що заміняє заперечуване першим членом [там же].

Ці відносини можуть передаватися й безсполучниковим зв'язком присудків.

Наприклад:

– *What did you say?*

– *I never said a word – just stood there, looking down [654:31].*

Незалежно від характеру протиставного сполучника чи безсполучникового зв'язку, присудки в цих реченнях виконують однакову синтаксично-значеннєву функцію. Кожен з них безпосередньо пов'язаний з підметом, і між ними існують рівноправні сурядні відносини. Тому ці присудки з повним правом можуть бути названі координованими. Очевидно, що процесів, з якими співвідносяться дані присудки, два, і глибинна структура аналізованих речень оголос фактично наявність двох предикатних структур.

Присудки, що знаходяться в розділових відношеннях і

виконують однакові синтаксично-значеннєві функції. Розглянемо один з різновидів речень з двома присудками, що поєднані розділовим сполучником «*or*». Залежно від змісту речення цей сполучник виражає або альтернативні відносини, або відносини чергування.

Наприклад:

– *I could sell it, or burn it or keep it [643:33].*

– *You wouldn't answer our telephone or talk face-to-face [654:48].*

У цих реченнях дійова особа, яка виражає собою підмет, робила тільки одну з двох можливих дій, виражених у реченні. У кожному окремому випадку послідовність дій або їх чергування виключене. Це значення сполучника «*or*» Дж. Несфілд називає *alternative*, чи *exclusive* [544:190]. О.Д. Максимова стверджує, що «в інших випадках сполучник «*or*» показує, що діяч, виражений підметом, робив по черзі обидві дії, виражені присудками» [210:84].

Аналіз відібраних мовленнєвих зразків не засвідчив жодного прикладу черговості виконуваних дій у випадку однорідних присудків, з'єднаних сполучником «*or*». З іншого боку, були відзначені випадки уточнення типу події, про яку йде мова (38,5 %).

Наприклад:

1) – *What was her attitude?*

– *I don't know. She didn't say a word. She was thinking or smoking. Something like that [663:59].*

Лінда намагається пригадати поведінку Дру. Присудки *thinking or smoking* носять характер спеціалізації того самого конкретного процесу.

2) – *I was reading or rather trying to read. My mind was empty [671:64].*

У даному прикладі координовані присудки взяті не в

плані вибіркості, а в плані більш точної передачі дії, вираженої в реченні. Очевидно, що це речення співвідноситься з одним елементарним процесом.

Для обох різновидів речень з розділовим зв'язком характерні синтаксичний паралелізм і відома подібність змісту в групах присудків.

Таким чином, наші дані переконливо доводять, що питання про зарахування речень з координованими присудками до простих чи складних треба вирішувати згідно з кількістю елементарних процесів, що віддзеркалюються у конкретному реченні.

2.5.2. Продуктивні моделі речень з координованими членами.

У ядрових моделях не враховуються необов'язкові члени простого речення. Тому розгляду варто піддавати лише речення, що містять координовані головні члени.

У даній роботі поняття однорідності розглядається в плані його відображення в «моделі» простого структурно-предикатного речення. Таким чином, класифікація фактичного матеріалу зроблена відповідно до виділених типів ядрових моделей речення:

$$\begin{aligned} & S + (V + C)_p; \\ & S + V_p; \\ & (There + V)_p + S; \\ & (There + [V + C])_p + S. \end{aligned}$$

У таблиці 2.6. показано, який член речення найбільш продуктивний у плані координації.

У таблиці 2.7. зазначена конструктивно-синтаксична база моделі і відповідний тип координації з урахуванням мовленнєвої продуктивності.

У процесі дослідження було виявлено, що 9% мовленнєвих зразків становлять собою речення, що репрезенту-

ють змішаний тип координування. Іншими словами, у тому самому реченні могли бути засвідчені координовані компоненти й суб'єкти, особово-дієслівні присудки й адвербіальні модифікатори тощо. Наприклад:

1) – *Tom and Larry can walk, talk and eat at one and the same time. What of that? [668:71]* – координовані підмети *Tom and Larry* і дієслівні компоненти *walk, talk and eat*.

2) – *Well, he comes and stays there for a few hours every Monday or Tuesday [609:18]*. – у даному реченні координовані особово-дієслівні присудки *comes and stays* і адвербіальні модифікатори *Monday or Tuesday*.

Враховуючи, що такий змішаний тип координування не порушує загальної картини функціонування речень, які містять координовані члени, речення подібного типу були віднесені до змішаних і надалі окремо не розглядалися.

Встановлено, що більше половини всіх засвідчених випадків координації становлять собою речення з координованим простим особово-дієслівним присудком або мають у своєму складі компонент (67,8 %). Приблизно одну п'яту складають речення, що містять координовані означення чи атрибутивні модифікатори. Такий розподіл частотності пояснюється тим, що нова інформація переважно подана саме в цих членах речення. Що ж стосується підмета й адвербіального модифікатора, то частотність їх відповідно дорівнює 7,2 % і 6,1 %.

Приклади до таблиці 2.7:

3. – *What kind of man is he?*

– *He is a very ambitious and dangerous man [705:78]*.

5. – *You work? – I do here and there [671:49]*.

Проведене дослідження показує, що найчастіше у ре-

Таблиця 2.6.¹**Відносна продуктивність координації різних членів речення**

№ п/п	Координований член речення	%
1.	Присудок простий особово-дієслівний	46,4
2.	Присудок складений з комплементом	21,4
3.	Атрибутивний модифікатор	18,9
4.	Підмет	7,2
5.	Адвербіальний модифікатор	6,1
	УСЬОГО	100

ченні координується присудок (67,8 %). На другому місці за продуктивністю – координація атрибутивних і адвербіальних модифікаторів (25,0 %). Речення, що містять координовані підмети, у середньому складають усього 7,2 %. Таким чином, цільова настанова мовця насамперед пов'язана саме з підбором предикатів, які, в залежності від його комунікативної інтенції, уточнюють, підсилюють, підкреслюють інтенсивність дії, вираженої в реченні. Суттєвою рисою процесу координування головних членів є їх переважне вживання в емоційно забарвленому або квапливому мовленні. Цей феномен, на нашу думку, також свідчить про тенденцію до синтаксичної «зверстки» діалогу. Ускладнення синтаксичної структури за рахунок координованих членів речення, а не шляхом введення додаткових структур предикації, є додатковим способом конденсації інформації в рамках однієї комунікативної одиниці – речення.

¹ Приклади координованих підметів і присудків наведені після таблиці 2.7. Тип координації членів речення зазначений у порядку його структурно-семантичної значущості.

Таблиця 2.7.

Основні моделі речень, що містять координовані члени за принципом синтаксичного укладнення

№ п/п	Конструктивно-синтаксична база	Моделі за типом координації	%
1.	S + Vp	1.1 S + (Vp ₁ + ... Vp _n) 1.2 (S ₁ + ... S _n) + Vp 1.3 (S ₁ + ... S _n) + (Vp ₁ + ... Vp _n)	60,2 7,7 0,3
2.	S + (V + C)p	2.1 S + [V(C ₁ + ... C _n)p] 2.2 S + {V ₁ + ... V _n (C ₁ + ... C _n)}p 2.3 (S ₁ + ... S _n) + V(C ₁ + ... C _n)p 2.4 S + {(V + C) ₁ + (V + ... + C) _n }p	23,3 4,4 1,4 0,3
3.	(There + V)p + S	3.1 (There + V)p + (S ₁ + ... S _n)	1,7
4.	(There + [V + C])p + S	4.1 (There + (V + C ₁ + ... C _n)) + S 4.2 (There + (V + C ₁ + ... C _n)) + (S ₁ + ... S _n)	0,4 0,3
			100

Приклади до таблиці 2.7:

- 1.1. – *I smiled, then laughed into his face [671:51].*
- 1.2. – *Teddy and I have been reading, Prof. Why? [683:34]*
- 1.3. – *And naturally, – he continued, – former colleagues and new acquaintances of similar background will come and reminisce [683:29].*
- 2.1. – *And what is he like? He is a good guy and not a bad doctor [663:42].*
- 2.2. – *And what?
– I turned and strode back across the road and over the threshold [643:41].*
- 2.3. a) – *Tom, Johnny and me went up and down to see about the horses [705:24].*
- b) – *Larry and myself saw him and some other people [668:64].*
- 2.4. *Dad's crazy about everything to do with Muggles; our shed's full of Muggle stuff. He*

takes it apart, puts spells on it, and puts it back together again [690:31].

- 3.1. – *Wise people say, – «There is a smell and a feel of dawn long before the light» [675:18].*
- 4.1. – *There was none on the bench or beneath it! [643:48]*
- 4.2. – *There are no apples or grapes left on the table or in the fridge. You can go and look yourself [668:28].*

Аналіз фактичного матеріалу показує, що найбільш частотною, за наявності координованих членів, є модель (S + + Vp₁ + Vp_n) – 60,2 %, де координовані прості дієслівні присудки. Дана модель становить собою найпростіший тип присудка. Відносну частотність її легко пояснити формальною простотою, тобто дана модель надає широку можливість подальшого синтаксичного ускладнення. Репрезентовані в ній процеси стосуються одного й того самого діяча – суб'єкта і, отже, допускають можливість опущення цього суб'єкта без шкоди для розуміння процесів, що нею описуються. Найбільша засвідчена кількість координованих присудків – шість.

На другому місці за частотністю знаходиться модель S + +[V(C₁ + C_n)p] – 23,3 % від загального числа речень, що піддавалися аналізу. Речення цієї моделі містять у собі не тільки структуру координації, але й структуру комплементації. Заповнювачами (комплементами) до дієслова можуть бути як додатки, так і обставини (місця, часу, причини, наслідку, за винятком обставин способу дії, що представляли б структуру модифікації). З точки зору техніки розповіді, автори широко використовують цю модель у монологах персонажів з метою дати найбільш докладний опис подій і охопити якомога більшу кількість дій. У зазначеній моделі часто використовуються координовані комплементами

– суб'єктні й адвербіальні. Найбільша кількість координованих комплементів у досліджуваних текстах – шість.

На третьому місці знаходиться модель $(S_1 + S_n) + V_p - 7,7\%$ від усіх проаналізованих речень. У моделі подані координовані суб'єкти, які засвідчують, що в процес, описаний у реченні, були залучені всі діючі особи. Найбільша засвідчена кількість координованих підметів – чотири.

На четвертому місці модель $S + \{V_1 + V_n(C_1 + C_n)\}_p$, що складає 4,4 %. Ця модель вводить як координовані присудки, так і координовані комплементи, в основному, об'єктні й адвербіальні. У реченнях цього типу також завжди є присутньою структура комплементатії. Максимальна кількість координованих присудків – чотири, з них найбільша кількість комплементованих – два. Відповідно, гранична кількість комплементів, засвідчених при аналізі речень даного типу, склала три. Використовуючи розглянуту структуру, автор ставить за мету опис якогось тривалого чи монотонного процесу в його найменших подробицях.

На п'ятому місці знаходиться модель із вставним «*There*». $(\text{There} + V)_p + (S_1 + S_n) - 1,7\%$. Найбільша кількість координованих підметів у досліджуваних текстах не перевищує двох. Використання зазначеної моделі дозволяє залучити до однієї події кілька діючих осіб. При цьому відмінною рисою речень, основою яких служить дана модель, є залучення двох підметів у той самий елементарний процес.

На шостому місці знаходиться модель $(S_1 + S_n) + V(C_1 + C_n)_p$, вона складає 1,4 %. У досліджуваних текстах найбільша кількість координованих підметів склала три; координованих комплементів – чотири. Невисока частотність цієї моделі пояснюється саме складністю її поверхневої структури. Речення, утворені на основі цієї моделі, зазвичай передають динамічні події за участю декількох суб'єктів. Зазначе-

ний тип моделі передбачає співвіднесеність речення з декількома елементарними процесами, тому що кожний із суб'єктів окремо може сполучатися з окремо взятим предикатом.

Наступна за частотністю модель (There + (V + C₁ + C_n) + S) складає всього 0,3%. Найбільша кількість координованих комплементів – два. Очевидно, що в даній моделі координуються адвербіальні комплементи. Речення, засновані на цій моделі корелюються більш, ніж з одним елементарним процесом, внаслідок споконвічного різноположення суб'єктів у просторі.

Наприклад:

– *There were people standing on the shore and half-knee in the water [675:70].*

Незважаючи на те, що особове дієслово *were* сполучається тут з одним суб'єктом *people*, зрозуміло, що маються на увазі різні люди. Одні стоять на березі, а інші – по коліна у воді.

Однаково малочастотні моделі:

$(S_1 + S_n) + (V_{p_1} + V_{p_n}); S + \{(V + C)_1 + (V + C)_n\}$ і
(There + (V + C₁ + C_n) + (S₁ + S_n)).

Перша із зазначених моделей репрезентує координовані підмети і координовані присудки. Низька частотність цієї моделі пояснюється складністю її поверхневої структури, а також тим, що речення подібного типу частіше замінюються складними, щоб уникнути невірного тлумачення повідомленої інформації.

Наприклад:

a) – *Tom and Larry were sitting there and then left.
Larry went to the library.*

– *And Tom?*

– *I dunno [668:42].*

b) – *They were here?*

– *They were supping together, and then Madge went to her study room and Eric drove away [683:81].*

Наведений вище мовленнєвий зразок передає семантично подібні дії суб'єктів. При цьому в прикладі (а) події репрезентуються формально простим реченням, а в прикладі (б) – складним. Аналіз глибинної структури переконує, що й у прикладі (а) відображено кілька елементарних процесів → *Tom and Larry were sitting there, and then Larry went to the library and Tom didn't.*

Друга модель $S + \{(V + C)_1 + (V + C)_n\}_p$ репрезентує координовані присудки, кожний з яких комплементований. Використання однорідних присудків з комплементами сприяє динамічності опису декількох подій у лаконічній формі. Аналіз глибинної структури цієї моделі аналогічний аналізу попередньої й також розкриває співвіднесення речення з декількома елементарними процесами.

Особливий інтерес становлять речення з координованими атрибутивними модифікаторами (див. таблицю 2.7). Їх частотність від загального числа проаналізованих речень складає 18,9 %. На нашу думку, комунікативною сутністю координування означень є бажання мовця показати, що субстанція чи об'єкт має нескінченну кількість властивостей і кінцеву кількість якостей.

Так, речення: – *Simple and cheap food will be served [632:48]* природно інтерпретується таким чином. Іменник «*food*» співвідноситься з визначеною субстанцією. Всяка субстанція, як відомо з філософії, має нескінченну кількість властивостей і кінцеву кількість якостей. У даному випадку, одній і тій самій субстанції приписуються дві властивості – речення є простим.

Порівняємо наведене вище речення з наступним мовленнєвим зразком:

– *Their and our boys have left in different directions [705:11].*

У розглянутому реченні атрибутивні модифікатори *their* і *our* є різновидами однієї й тієї самої субстанції *boys*. Глибинна структура даного речення має вигляд → *Their boys left in one direction and our boys left in another direction*. Іншими словами, атрибутивні модифікатори специфікують різні субстанції, кожна з яких має притаманні їй властивості (наші – не наші). Таке речення не може розглядатися як просте.

Аналогічно аналізуються й деякі інші, засвідчені в процесі дослідження приклади.

Наприклад:

– *What could you have to drink here?*

– *We serve here black and white coffee [643:23].*

Речення подібного типу складають приблизно 5,2% від усіх засвідчених речень з атрибутивними модифікаторами.

Таким чином, граматичний статус речень з координованими членами визначається в кожному конкретному випадку відповідно до контексту і мовленнєвої ситуації, з одного боку, і залежно від того, які саме конститuentи координуються – з іншого.

Раніше нами було встановлено, що семантично присудок виражає існування в часі субстанції (що має певні властивості), або наявність певних відносин (предметних, обставинних, предметно-обставинних субстанцій з іншими субстанціями і обставинними характеристиками) [233:116].

Дане визначення присудка збігається у цілому з визначеннями, відповідно до яких присудок є «те, що говориться про підмет». Однак, на відміну від них, наше розуміння присудка розкриває зміст того, що *саме* говориться про підмет.

У свою чергу, підмет співвідноситься із *субстанцією* – предметом думки, що має певні властивості, які відрізня-

ють її від інших субстанцій. Взята в цілому, закінчена в значеннєвому змісті первинна структура предикації співвідноситься з елементарним процесом об'єктивної дійсності.

Як відомо з філософії, світ становить собою сукупність процесів. Уся сукупність процесів – матерія, що рухається. Звідси випливає, що процеси – це окремі випадки матерії, яка рухається й змінюється в часі. Отже будь-який процес двокомпонентний і однокомпонентний з необхідністю, передбачає яку-небудь субстанцію (об'єкт, предмет) і її рух, тобто зміна в часі, існування в часі. У.Квайн дає таке визначення процесу: «Physical objects, considered four dimensionally in space-time, are not to be distinguished from events, or in the concrete sense of the word, processes» [557:171].

Оскільки субстанції й відносини між ними не існують поза зміною їх у часі, а зміни в часі не існують без субстанцій і відносин між субстанціями, під процесом слід, у найпростіших випадках, розуміти діалектичну єдність тієї чи іншої субстанції та змін у часі відносно неї. *Елементарним процесом* є процес, конститuentи якого не характеризуються модифікаційно. Мовно виражений елементарний процес містить у собі тільки обов'язкові конститuentи.

Будь-яке ядрове речення, що являє собою засіб вираження думки, співвідноситься в мовленні з конкретним елементарним процесом об'єктивного світу, включаючи мовця. У відповідності зі сказаним тут, простими реченнями можна вважати тільки такі, що співвідносяться з одним елементарним процесом матеріального світу. Речення, що мають подібність поверхневої структури, можуть комунікативно інтерпретуватися по-різному. Розглянемо, наприклад, речення, що мають координовані підмети ($S_1 + \dots S_n$) + Vp (модель 1.2):

a) – *Burke, Johnson and Lambourne come here!*
[668:112]

У даному випадку предметом думки є вся група хлопчиків. Мовець спонукає всіх трьох одночасно підійти до нього, тобто бути учасниками того самого процесу → *You all/All of you come here!* Речення, без сумніву, є простим.

б) *Johnny and Tom were running one after another. Miss Jane was watching them [683:8].*

У цьому випадку кожний із хлопчиків є самостійним суб'єктом, що підтверджується словами *were running one after another*. Джонні і Том є учасниками різних процесів: один доганяє, а другий тікає. Речення, отже, є складними.

Аналогічно можна проаналізувати і речення, що мають координовані компоненти $S + [V(C_1 + \dots C_n)]p$ (модель 2.1).

а) *I avoided complaints, and suggestions, and all sorts of embarrassments [632:93].*

У наведеному реченні три координованих об'єктних компоненти заповнюють зміст того самого дієслова *avoid*. Усе речення співвідноситься з одним елементарним процесом і тому є простим.

б) – *What did you do to earn your living?*

– *Well, I was a dancer, a waitress, a baby-sitter, what not [619:29].*

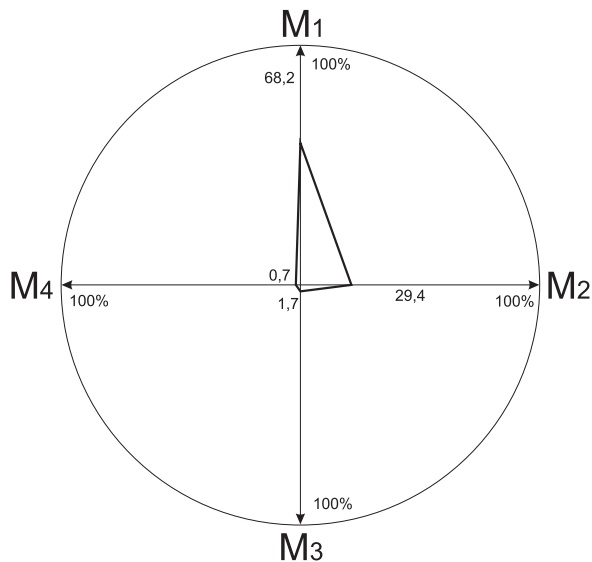
Очевидно, що компоненти *a dancer, a waitress, a baby-sitter* передбачають, що суб'єкт із кожним із заповнювачів того самого дієслова *to be* утворить самостійний процес. Таким чином, усе речення є ускладненим.

У процесі проведеного дослідження було встановлено, що в найбільш частотній моделі $S + Vp$ ускладненими є 5,4 % речень, а в моделі $S + (V + C)p$ – 11,4 % речень.

Таким чином, можна зробити висновок, що речення, які мають координовані члени, належать як до ускладнених (типу «напівскладених»), так і до простих [225:139-157].

На рис. 2.7. у вигляді векторів M_1, M_2, M_3, M_4 показане

сумарне наповнення виділених моделей з координованими членами у відсотках. При цьому M_1 , M_2 , M_3 , M_4 відповідають виокремленим моделям 1, 2, 3, 4. Кожну з осей умовно приймемо за 100 %. Вочевидь, у плані координування членів максимально продуктивна синтаксично найпростіша модель. Звідси гештальт-центром координації головних членів простого речення є модель 1 ($S + Vp$). Отже використання моделювання як способу пізнання об'єкта, з одного боку, і як виокремлення його гештальт'якостей, з іншого, дало можливість проаналізувати таксономію елементарних комунікативних одиниць на їх конструктивному рівні.

M_1 , M_2 , M_3 , M_4 , – моделі з координованими членами 1,2,3,4 відповідно

Частотність вживання:

M_1 – 68,2 %; M_2 – 29,4 %; M_3 – 1,7 %; M_4 – 0,7 %

Рис. 2.7. Гештальт-проекція моделей простого речення з урахуванням координованих членів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У процесі простеження еволюції гештальта елементарних комунікативних одиниць у діахронії і синхронії були визначені його наступні гештальт-якості щодо *походження* об'єкта дослідження й *особливостей його моделювання* на сучасному етапі розвитку англійської мови. Зроблений висновок про загальне скорочення лінійної довжини простого речення в середньому з 17 словоформ у XVIII ст. до 5 словоформ у XX ст.. Діахронічне дослідження таксономії простого речення протягом XVIII-XX ст.ст. дозволило простежити зміну його гештальта на користь синтаксично спрощених конструкцій. *Гештальт-фігура* простого речення зазнає очевидних змін: зростає питома вага нееліптичних поширених речень, еліптичних речень і структурно-непредикатних. Цей факт свідчить про зростаючу значущість елементарних комунікативних одиниць для процесу мовленнєвого спілкування в цілому.

Усвідомлення історичної природи раціональності простого речення відбивається й у переосмисленні його комунікативної суті. Це обумовило необхідність підходу до мовленнєвого діалогічного спілкування з точки зору його *моделювання* й перегляду комунікативної значущості різних типів речення для діалогічного спілкування.

Згідно з відомим твердженням про умовну кількість інформації, яка міститься у реченні [521:46-47], можна зробити наступний висновок. Виявлена тенденція до лінійного й структурного спрощення мовлення свідчить про перерозподіл семантичного навантаження на кожен окремо взятий конститuent речення.

Виявлено, що найбільший інтерес в аспекті прагматичного синтаксису і організації діалогу (основного ареалу функціонування простого речення), представляють речення, які за-

питують інформацію. Виконуючи роль своєрідного організуючого й підтримуючого поштовху в розмові, вони складають приблизно четверту частину всієї сукупності реплік у діалозі. Питальні конструкції, що не виходять за рамки первинної структури предикації, є домінуючим способом вторинної ініціації спілкування (67,7% реплік, що вводять новий тематичний вузол, – прості питальні речення). При розподілі інтерогативних конструкцій на власне-питальні, питально-спонукальні й питально-риторичні виявилось, що власне-питальні речення вживаються в 82,2 %. Це свідчить про те, що, незважаючи на те, що деякі автори ставлять під сумнів факт обов'язкового запиту інформації в питанні, речення саме з таким комунікативним навантаженням є домінуючими.

Проведене дослідження дозволило встановити діалектичне протиріччя в гештальті простого речення. Взятє «в абсолюті», тобто прототипове просте речення є *декларативно-центрованим*. У процесі ж безпосередньої мовленнєвої комунікації в діалозі центр гештальта простого речення функціонально зміщується в *бік питання*, тому що саме речення такого типу використовується як основний засіб первинної й вторинної організації діалога. Отже, спираючись на те, що в процесі мовленнєвої інтеракції питальні речення набувають особливої рушійної сили в діалозі, досліджувалась їхня таксономія, основним принципом якої є комунікативна значущість різних типів питань в процесі мовленнєвої інтеракції.

Оскільки питання й відповідь являють собою дві сторони того самого явища, всі питальні конструкції були поділені на питання з обмеженим числом альтернатив – «істина»/«неправда» та питання, в яких число альтернатив необмежене (закриті та відкриті питання). Зазначені класи питань розпадаються в кожному випадку на дві групи: формально-інтонаційні та синтактико-інтонаційні питання. Таким чином були отри-

мані чотири елементарних види питальних побудов: формально-інтонаційні/синтактико-інтонаційні відкритого типу й формально-інтонаційні/ синтактико-інтонаційні закритого типу.

Встановлено, що найбільш продуктивними для організації діалогічних єдностей, є «відкриті», формально-інтонаційні питальні конструкції, що складають більше половини від усього корпусу простих питань. «Закриті» питання вживаються лише з метою підтвердження чи заперечення вже наявної інформації. За нашими даними, механізм мовленнєвого спілкування в аспекті згортання/розгортання діалогу безпосередньо залежить від типу організуючих його питальних реплік [262:36]. Встановлено, що в первинній та вторинній ініціації діалогічного мовленнєвого спілкування основним дискурсивним актом є запит (квеситив) – 46,6%. Інформативи, директиви й реквестиви, також зафіксовані в якості ініціюючих актів, використовуються значно рідше (у 39,6%; 7%; 5% випадків відповідно).

Вивчення механізму еліптування різних структурних елементів речення розкрило сутність цього процесу для діалогу на рівні конструктивної та інформативної значущості. Беручи за основу те, що конструктивно-синтаксична база еліптичних і відповідних їм нееліптичних речень є спільною, еліптичні речення, які репрезентують собою неповну структуру предикації були відновлені до нееліптичних. Таким чином, усе різноманіття простих еліптичних речень зведено до дванадцяти морфолого-синтаксичних моделей, причому основну масу еліптичних конструкцій (94,5%) складають речення, побудовані на основі конструктивно-синтаксичної бази $S + (V + C)_p$ (1-6 моделі).

У цілому при еліпсисі інших елементів речення комплект зберігається приблизно в 60 % випадків [237:32-37; 236:3-5; 253:138].

Висока частотність вживання еліптичних речень, що репрезентують собою комплемент, показує, що саме *комплементація* зазвичай несе в собі нову для співрозмовника інформацію, і, отже, є семантично найбільш значущим елементом речення [251:98-102].

Ряд речень віднесений до групи проблематичних випадків, оскільки в силу неоднозначності заповнення еліптованих елементів вони не можуть бути зараховані до конкретних моделей.

Найбільш частотною за наявністю координованих членів є модель $S + Vp_1 + Vp_n - 60,2 \%$, що пояснюється синтаксичною простотою самої моделі, що легко допускає її подальше структурне ускладнення. Описувані нею процеси мають відношення до того самого діяча і, отже, допускають можливість опущення цього діяча без шкоди для загального змісту речення. Найбільше число засвідчених координованих присудків – шість.

На другому місці за частотністю стоїть модель $S + [V(C_1 + C_n)p] - 23,3 \%$ від загального числа проаналізованих речень. Речення за цією моделлю, є основою не тільки структури координації, але й структури комплементациї. У моделі дуже широко подані координовані суб'єктні й адвербіальні комплементи. Найбільше число засвідчених комплементів – шість.

Що стосується координування необов'язкових членів речення, то тут особливий інтерес становлять речення з координованими атрибутивними модифікаторами. Їх частотність від загального числа проаналізованих речень складає 18,9 %. Координовані означення співвідносяться з більш ніж однією властивістю субстанції.

Встановлено, що статус речень з координованими членами визначається на основі аналізу глибинної структури й

контексту та вирішується в кожному конкретному випадку окремо. При цьому під простими реченнями розглядаються конструкції, що співвідносяться з будь-яким одним елементарним процесом об'єктивного світу, тоді як складні речення репрезентують собою більше ніж один такий процес.

Розглядаючи синтаксичне *моделювання* речень як відображення організованих знань людини про світ, можна зробити висновок про зміну спрямованості гештальта простого речення. У процесі еліптування інформативний гештальт-центр простого речення зміщується в бік *комплемента*. У випадку координування головних членів гештальт-центр простого речення навпаки зміщується в бік синтаксично *найпростішої моделі*. Виявлені закономірності підтверджують тенденцію до формального спрощення простого речення в діахронії при збереженні його комунікативного навантаження.

РОЗДІЛ 3

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СОЦІО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПОРТРЕТА КОМУНІКАНТА ЗІ СТРУКТУРОЮ ЙОГО МОВЛЕННЯ

Сучасна лінгвістика приділяє велику увагу важливості особистісного підходу до дискурсу, ролі його суб'єкта, специфіки особисто-орієнтованих досліджень в області вербальної комунікації [130; 324; 338; 398; 167; 522; 572 та ін.].

Вивчення таксономічного ізоморфізму простого речення на матеріалі художнього діалогу передбачає вивчення особистісних аспектів мовленнєвого спілкування.

На даний час людина-творець комунікативних одиниць вважається не просто пасивною ланкою комунікативних, інтерперсональних, соціальних відношень, а проголошується суб'єктом мовленнєвої комунікації.

Концептуально дане дослідження базується на розумінні таксономічного ізоморфізму елементарних комунікативних одиниць не лише як організованої системи мовних знаків, але й як продукту мовленнєвої діяльності певних осіб.

3.1. Мовленнєвий портрет персонажа як відображення його соціально-психологічних ознак

У художньому діалозі відбиваються і фіксуються особливості усного розмовного мовлення. О.В. Тартачна пише: «Як правило, автор використовує розмовне мовлення для соціальної і психологічної характеристики персонажів: показу їхнього емоційного стану, ставлення суб'єкта до адресанта, створення необхідної атмосфери оповіді, визначення соціальної приналежності індивіда» [378:39-40]. Звідси, мовленнєва комунікація — це насамперед взаємодії індивідів,

їхній взаємний вплив один на одного. «Речення – продукт творчої діяльності автора висловлення» [146:167]. А оскільки людина – істота творчого мислення, природно очікувати від неї прояву творчості в такій галузі, з якою тісно пов'язана її свідомість. Іншими словами, користувач мови вживає такі мовні стереотипи, які органічні його світогляду. З іншого боку, людина – істота суспільного порядку та є відображенням певного суспільного середовища.

У процесі спілкування й завдяки йому відбувається становлення індивіда як члена суспільства та як особистості. Індивідуальний характер персонажа пов'язаний з його статтю, віком, інтелектом, рівнем освіти, професією, державною й соціальною приналежністю, тобто з характерними ознаками особистості. Звідси і персональне мовлення в художньому творі, мовлення індивіда взагалі, має свої, відмінні від інших, соціо-психолінгвістичні особливості.

За визначенням Є.В. Руденського, «соціальний статус характеризує позицію людини в соціальній спільності, її права, обов'язки, престиж, повноваження і т.д.» [337:155].

Соціальний статус відбиває місце, яке займає особистість в соціальній структурі, її національну, класову приналежність, її економічне, правове положення, професійну характеристику, освітній, культурний рівні. Поняття соціального статусу не слід змішувати з поняттям соціальна *роль*. Та сама людина в різних ситуаціях може виконувати різні соціальні ролі: батька, директора, клієнта та ін. [226:68].

У той самий час між статусом і роллю існує двосторонній зв'язок. «Статус є одним з найважливіших детермінаторів рольових стосунків. Однак рольові стосунки можуть, у свою чергу, служити імпульсом, що приводить у дію механізм актуалізації сленгу» [426:43].

До психологічної характеристики належать **стать і вік** мов-

ця, а також його емоційний стан¹ і психіка.¹ Як соціальні, так і психологічні фактори дуже впливають на поведінку, життєві орієнтації і, звичайно ж, на мовлення індивіда. Так, мовлення дитини істотно відрізняється від мовлення дорослої людини довжиною мовленнєвих відрізків, експресивністю й імпресивністю словоформ. Як пише у своїй монографії В.Я. Мізецька: «Різниця між мовленням освіченої культурної людини і людини недостатньо освіченої й недостатньо культурної відбувається за різними лініями. Розходження стосуються й сфери фонетики, і сфери лексики, і граматичної сфери» [226:43].

М. Юсселер виділяє таке поняття, як соціолект, тобто мова, що визначається соціальним статусом мовця, що «у мові все є соціально-обумовленим, нехай навіть дуже різним і почасти навіть непрямим чином» [435:145].

Особистісний аспект мовленнєвої комунікації є невід'ємною характеристикою, об'єктивним і необхідним її атрибутом саме тому, що в мовленнєвому спілкуванні комунікант здійснює свою життєдіяльність, що завжди виявляє його як особистість. Звідси випливає висновок про те, що наукове відтворення *гештальта* простого речення англійської мови вимагає осмислення особистісного аспекту, що виявляється в закономірностях організації висловлень різних персонажів у діалогічному дискурсі. «Особистість включена в дискурс, але разом з тим вона творить цей дискурс» [372:15]. Таким чином, аналіз *таксономічного ізоморфізму* простого речення з визначеністю передбачає його вивчення в проекції типологій мовних особистостей.

У своєму дослідженні ми виходили з такої *концепції*: якщо мовлення персонажа психологічно і соціально детерміноване, існує деяка кількість типологічно різних знако-

¹ У контексті даної роботи не розглядаються.

вих моделей речень, характерних для тієї чи іншої соціальної чи психологічної групи особистостей.

При дослідженні впливу фактора соціальної приналежності мовця на його мовлення, персонажі художніх творів були по аналогії з соціальною моделлю суспільства, запропонованою всесвітньо відомим американським дослідником Ллойдом Уорнером, умовно розділені на три групи: *«еліта»*; *«середня верства»* та *«люмпен»* [583].

Еліта (від франц. elite – особливий) в широкому значенні – краща частина будь-якої соціальної, етнічної чи професійної групи. У даній роботі цей термін використовується у вузькому розумінні – група людей з вищою освітою, що займає провідне становище в різних сферах людської діяльності.

Люмпен – декласовані, занепаді елементи, що мають низький рівень освіти чи не мають її взагалі.

Між зазначеними вище соціальними опозиціями існує певний прошарок, або тяжіючий до еліти, або, навпаки, у залежності від умов існування, до люмпена.

Виходячи зі сказаного, до «еліти» (від франц. elite – обраний) ми зараховуємо аристократію, священників, представників вищих прошарків суспільства, типу: солідні бізнесмени, юристи, вчителі й інші люди, що мають вищу освіту. До категорії «середня верства» були зараховані робітники, фермери, дрібні клерки, представники побутового обслуговування і так далі. До категорії «люмпен» у роботі умовно були зараховані представники «соціального дна», особистості, що мають мінімум або взагалі не мають освіти, типу: чистильник взуття, торговець зеленню, напівписьменна служ-

ниця і тому подібні [449:166].¹

Перелічені властивості соціальних груп накладають відбиток на їх загальне мовлення й мовленнєві манери, встановлюється загальна мовна дисципліна й єдиний мовний звичай, а це, у свою чергу, визначає мову й мовленнєву поведінку індивідів у процесі їхнього спілкування у тій чи іншій спільності. Так, В. А. Аврорін відзначає, що «мовленнєва ситуація й сам вибір форми мовленнєвого твору багато в чому залежать від того, до якої соціальної, професійної, освітньої групи належить мовець» [2:132]. «Навряд чи ми здивуємося, — продовжує автор далі, — якщо знайдемо, що інтелігентна людина з високим рівнем освіти у своєму мовленні найчастіше віддає перевагу літературній формі рідної мови... Якщо ж мовцем є рядовий колгоспник або літня, неосвічена жінка з віддаленого села, то швидше за все вони віддадуть перевагу діалектній формі рідної мови і коротким мовленнєвим відрізкамі, які складаються з одного-двох слів» [там же: 133-134].

До іншого фактору, що відображається в мовленні особистості, відноситься її гендерна характеристика.

Вперше стать, як соціальний фактор, що обумовлює мовленнєве варіювання, привернула увагу лінгвістів ще на початку ХХ ст. Інтерес до гендерних лінгвістичних проблем підсилювався в останні десятиліття в зв'язку з розвитком феміністичного руху і зі зміною соціальної ролі жінки в сучасному суспільстві.

Відомо, що психіка жінки й чоловіка побудована неоднаково. Психологічні розходження статей незаперечні. Це, у свою чергу, позначається й на особливостях мовленнєвої діяльності обох статей [61:18; 488:220, 572:18]. У деяких

¹ У даній роботі розглядаються тільки мовленнєві характеристики висловлювань художніх персонажів-представників тієї чи іншої верстви суспільства й статевікових груп.

мовах — японській, киргизькій, албанській — гендерні розходження мови дуже істотні. Англійська мова при майже повній відсутності категоріальних ознак роду, у меншому ступені відбиває статеву приналежність мовця. Разом з тим, певна різниця в мовленнєвій діяльності англомовних чоловіків і жінок усе-таки спостерігається. Мовлення жінок більш емоційне, у ньому є тенденція до гіперболізації, до використання коротких мовленнєвих відрізків [282:108]. В. Я. Мізецька зауважує, що «розходження стосуються і якісних характеристик емотивів і експресивів. У чоловіків це більш різкі, грубі вислови, як-то: *God damn it; What the deuce* і так далі. У жінок найчастіше зустрічаються нейтральні *Ah! Oh!*, рідше *Bless me! God knows! Mercy on us!* Більш міцні вислови характерні переважно для героїнь ярмаркових площ, торговок, повій і так далі» [226:27].

Розходження синтаксичної організації речень в мовленні чоловіків і жінок П. Траджил вбачає в «нестандартності» мовленнєвих форм у чоловіків («...men are favourably disposed to non-standard linguistic forms than women») і прагненні до правильного граматичного оформлення — у жінок («female speakers tend to use forms «better» or more «correct» than those used by men») [576:87]. Дослідники статевих диференціацій мовлення також відзначають, що жінки виявляють більше такту в мовленнєвому спілкуванні, ніж чоловіки. Чоловіки частіше переривають співрозмовника, а жінки більш схильні до мовленнєвої взаємодії, вживаючи підтримуючі репліки (supportive feedback) типу *yeah, mhm* [213:91; 573:117; 211:11].

Великий вплив на мовленнєву діяльність робить і такий фактор, як вік мовця. Як відзначають дослідники дитячого мовлення, у реальній дійсності для дітей характерна домінуюча роль емоційної оцінки того, що відбувається, а, значить, використання коротких фраз, вигуків, великої кількості емо-

тивів і експресивів [398:36]. Це відбувається оскільки що рівень розвитку дитини, відсутність життєвого досвіду й освіта не дозволяють їй висловлюватися довгими, складними фразами. Тому, незважаючи на той факт, що в англійській літературі останніх десятиліть мовлення дітей усе-таки тяжіє до «дорослості», тобто змінюється лексика і структура дитячого мовлення, висловлення дитини в основному, за нашими спостереженнями, складаються з коротких речень і вигуків. О.О. Леонтьєв пояснює цей факт тим, що «діти намагаються якнайшвидше висловити все, що в них на думці, розкрити всі свої почуття й емоції. Тому мовлення дитини являє собою нескінченний потік вигуків і обривків фраз...» [199:75].

Крім того, великою мірою на вибір коду і його припустиму адаптацію впливає обстановка (середовище) мовлення, або конкретні умови, за яких відбувається комунікація. Одна справа, коли діалог відбувається в домашній обстановці, інша – у дружньому колі, на вечірці, діловій зустрічі чи при випадковій зустрічі з незнайомими людьми.

Проаналізуємо наступні приклади:

a) – *Do you know that they were worlds, Andy?*

– *Yes, sir* [668:42].

б) – *You know him, Tom?*

– *Aha* [там же: 61].

П'ятнадцятирічний хлопчик відповідає вчителю, що у кілька разів старший за нього «*Yes, sir*» (а). Тоді як своєму однолітку він відповідає «*Aha*» (б).

Доросла людина також буде будувати своє мовлення в розмові з дитиною трохи інакше:

– *You are to go with me.*

– *What for?*

– *What for? Oh! For no harm!* [там же: 28]

Шахрай пропонує Томові вказати йому вхід у шкільний музей.

Вигук «*Oh!*» у даному контексті означає нетерпіння, роздратування. Чоловік, розмовляючи з дитиною, не може вжити слова зі зниженою семантикою, тоді, як у розмові зі своїм «співучасником», рівним йому за віком і соціальним статусом, він використовує інший «індикатор» роздратування:

– *You have irritated against my noble friend, and now, tell me why.*

– *Why? Dammy! [там же: 30]*

Відомо, що характерні для індивіда мовленнєві структури, як найпростіші, так і більш складні, не є спонтанним мовленнєвоутворенням, а формуються у процесі тривалого розвитку людини.

Дослідники дитячого мовлення в нашій країні й за кордоном сьогодні однакові в тому, що в основі семантичного розвитку мовлення лежить розвиток пізнання навколишнього світу, власна діяльність і комунікація, які безпосередньо впливають і на мовний розвиток.

Лінгвісти не мають сумнівів, що мовлення дитини відрізняється від мовлення дорослої людини. У той самий час у відомих нам працях є значні розбіжності щодо розуміння онтогенезу розвитку синтаксису дитячого мовлення. В.П. Мусяченко вважає, що «...після трьох-п'яти років дитяче мовлення практично не відрізняється від дорослого ні в синтаксичному, ні в лексичному відношенні» [286:92]. Цю позицію в цілому розділяють також О.Р. Лурія [205:190], О.М. Зарецька [139:9], W. Katz, P. Brunner [517:24] і ряд інших авторів.

З іншого боку, висловлюється протилежна думка про те, що мовлення дітей і дорослих диференційоване приблизно до дванадцяти-чотирнадцяти років [131:120; 45:129; 232:7]. О.М. Шахнарович прямо заявляє, що «синтаксисом, тобто використанням синтаксичних категорій у фразовому мовленні дитина опановує відносно пізно» [420:214].

У своєму дослідженні ми виходили з позиції, що мислення й мовлення дорослої людини становить собою складний сплав різних факторів (статі, професії, віку, темпераменту та ін.). Відповідно, мислення і мовлення *дитини* бідніше за мовлення дорослого в силу недостатнього розвитку інтелекту, відсутності практичного і теоретичного життєвого досвіду, не яскраво вираженим гендерним розходженням. Звідси, у роботі виділена окрема умовна група «невизначена», що становить собою окрему верству користувачів мови, у їхній психіці і, отже, мовленні, статевовікові й соціальні характеристики ще не знаходять достатнього вираження. Сюди ми зараховуємо дітей, що вже мають навички мовленнєвого спілкування з верхньою, прийнятою у фізіології межею 14-15 років.

Цілком очевидно, що конкретний, узятий ізольовано індивідуум, представник певної соціальної верстви, може використовувати нетипові для даної верстви синтаксичні конструкції в силу якихось конкретних обставин. Так, таксист, який займається своєю самоосвітою, може у своєму мовленні використовувати синтаксичні побудови, характерні для людей високого культурно-освітнього рівня (наприклад, Джо Волтер у романі Дж. Парка «A Crow on the Roof»).

– *What do you think of it, Joe? – I asked.*

– *Well, sir. – he paused. – I regret to inform you that, to put it mildly and tolerantly, he should feel somewhat offended. An apology is expected forthwith... [671:27]*

Відповідна репліка Джо відрізняється як складним синтаксичним оформленням, так і явною «книжністю» лексики. Джо у вільний час читає багато класики, штудіює енциклопедію, і це відбивається на його манері висловлювати свої думки.

У поданій роботі йдеться про загальну тенденцію прагматичного вживання речень «користувачами» різних соціальних верств.

При дослідженні 8000 прикладів простого речення було виявлено, що 3255 мовленнєвих зразків відібрано з мовлення представників «еліти», 2010 – належать «середній верстві»; 1348 – узяті з мовлення представників групи «люмпен» і 1387 – є репліками дітей. При цьому репліки чоловіків, виражені простими реченнями, склали 4125 мовленнєвих зразків, а жінок – 2488 відповідно. Для забезпечення об'єктивності проведеного аналізу, для кількісного зіставлення було відібрано по 1000 прикладів з кожної досліджуваної паралелі. (Вірогідність результатів підтверджена обчисленням відносної помилки).

У процесі розгляду діалогічного мовлення персонажів сучасної англomовної художньої прози визначена питома вага вживання простого речення в залежності від соціальних і вікових факторів. У таблиці 3.1 зазначена частотність уживання простих, ускладнених і складних речень у мовленні персонажів, що належать до «еліти», «середньої верстви», «люмпену» і «невизначеної верстви».

Таблиця 3.1.

Частотність уживання різних типів речень у мовленні персонажів у залежності від їх соціальних і вікових характеристик

№	Суспільна верства	Тип речень, %			Всього, %
		Прості А	Ускладнені В	Складні С	
1.	Еліта	56,5	20	23,5	100
2.	Середня верства	60	12,5	27,5	100
3.	Люмпен	78	9	13	100
4.	Невизначена верства	76,3	9,7	14	100
Всього		270,8	51,2	78	

Приклади до таблиці 3.1¹:

1. а) – *I should be leaving, – he yawned [619:41].*

¹ Номер приклада відповідає номеру умовної суспільної верстви, а літера – типу речень, виокремлених в таблиці. Якщо прикладом є діалогічна єдність, аналізується підкреслена репліка.

b) – *I'll make you very well do it!* – *Sir Wyndham said [662:18].*

c) – *See you when I come back on Tuesday [626:11].*

2. a) – *I know it, – the Cook sighed [665:68].*

b) – *Your late comin' made us worry, – Ellie (the maid) looked up at me [663:51].*

c) – *I'd wait for you if you came late. – Kitty responded to Boss [619:38].*

3. a) – *So you come?*

– *Reckon so, – Billy grinned [610:9].*

b) – *Letta go, you brute → (Let me go) [610:64].*

c) – *That's jes' wot us be goin' t' tell 'im, Bill said [705:48].*

4. a) – *What is it? – Kevin exclaimed [697:29].*

b) – *We'll make them laugh [668:32].*

c) – *I'm going to tell you what came next [691:45].*

Проведене дослідження свідчить про те, що просте речення як форма передачі повідомлення превалює в мовленні всіх виділених умовних груп, максимально концентруючись у мовленні груп «помпен» і «невизначена верства» (діти) (відповідно 78 % і 76,3 %). Але й у мовленні груп «еліта» й «середня верства» прості речення складають більше половини всіх уживаних речень (56,5 % і 60 % випадків).

Складні й ускладнені речення переважають у мовленні «еліти» (відповідно, 23,5 % і 20 %). «Середня верства» використовує зазначені конструкції в 27,5 % і 12,5 % випадків. Що стосується мовлення груп «помпен» і «невизначена верства», то складні побудови використовуються тут приблизно з рівною частотністю (13% і 14%, відповідно, складні речення і 9 % і 9,7 % – ускладнені). Таким чином, тільки дорослі люди, що мають певний соціальний статус, широко вживають у діалозі синтаксично складні конструкції. Діти й особи,

що належать до соціального дна, використовують переважно синтаксично прості побудови [265:99].

Отримані результати свідчать про те, що персонажна особистість, як і будь-яка особистість взагалі «...не просто пристосовується до середовища у якому живе, а виділяє себе з оточення, щоб свідомо і вибірково зв'язати себе з ним» [598:66]. Мовна особистість формується шляхом диктуємої доцільності, шляхом перетворення засвоєної суспільної культури в творчу індивідуальну мовленнєву діяльність. У той самий час вибір певної синтаксичної форми комунікативних одиниць ми не вважаємо «особистим вибором» [408:311]. Це вибір серед невизначених, далеко не завжди усвідомлених альтернатив, критерії якого формуються у мовної особистості на рівні підсвідомості і кожен раз змінюються в залежності від інтер- та екстраособистих факторів. У цьому плані таксономія комунікативних одиниць особистості концептуально корелюється з «особистісним конструктором» персонажу, в якому преломлюється, передбачається особистісна модель мовленнєвого спілкування.

Далі була розглянута комунікативна активність особистості залежно від соціальних і статевовікових характеристик мовця в плані синтаксичної та лінійної організації елементарного комунікативного таксону – простого речення. Розуміючи *ізоморфізм* простого речення як ідентичність між гештальтами безпосередньо баченого (у нашому випадку – структури речення) і процесами мислення, що відбивають у синтаксичних відношеннях закономірності між компонентами речення, неважко знайти закономірності мовленнєвотворення в кожній з розглянутих паралелей (див. табл. 3.2).

Таблиця 3.2.

**Частотність уживання різних типів
простого речення в мовленні персонажів**

№	Суспільна верства	Тип речень, %			Всього %
		Нееліптичні I	Еліптичні II	Структурно- непредикатні III	
1.	Еліта	78,1	16,3	5,6	100
2.	Середня верства	75,9	18	6,1	100
3.	Люмпен	44,5	40	15,5	100
4.	Невизначена верства	47,6	39,9	12,5	100

Приклади до таблиці 3.2:

1.

I. – I'm so uncertain, – I said [665:41].

II. – Who is he? – My brother [684:22].

III. – Thanks, my dear [626:17].

– Will you come alone? – Yes [624:24].

2.

I. – You could do with taking a leaf from Percy's book! [690:33]

II. – I can't do it.

– Who can? – she [the maid] shrugged [671:81].

III. – Will you marry me? – Yes [654:74].

3.

I. – I been workin' like hell [675:24].

II. – What will you have? – Coffee, brat [705:33].

III. – Hush! Not a word! [684:41]

4.

I. – You're forgetting something, Fatty [617:58].

II. – Is there plenty of bread? – A plenty [612:69].

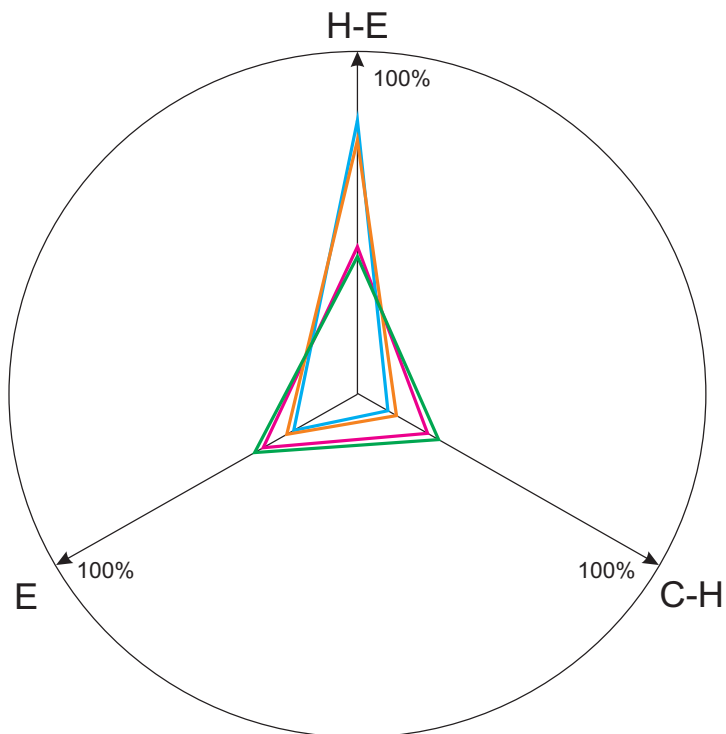
III. – Hurray! – We all cried out [686:59].

Як показано в таблиці 3.2, мовлення персонажів, що належать до «еліти» й «середньої верстви», в основній масі подане нееліптичними реченнями (відповідно, 78,1 % і 75,9 %). Еліптичні конструкції в цих групах не перевищують 1/5 від загального числа простих речень (відповідно, 16,3 % і 18 %). Структурно-непредикатні побудови складають лише близько 6 % від загальної кількості простих речень. У мовленні представників «нижчої верстви» й дітей кількість нееліптичних конструкцій різко скорочується (відповідно, 44,5 % і 47,6 %) на користь збільшення еліптичних і непредикатних побудов. При цьому непредикатними є кожне шосте, восьме речення.

Ареал уживання простого речення в мовленні представників різних соціальних і статевовікових груп позначимо колом. На проведених з центра осей, відповідним нееліптичним (Н-Е), еліптичним (Е) і структурно-непредикатним (С-Н) реченням, умовно прийнятих за 100 %, відкладемо частотність уживання тих чи інших видів речень у відсотках. Отримані фігури будуть відповідати гешталту простого речення в його проекції на мовлення соціально і психологічно різних комунікантів (див. рис. 3.1.).

Очевидно, що гештальт-центр простого речення зміщується в залежності від соціальної приналежності комунікантів, що свідчить про істотні відмінності кодування чи інформації, яка повідомляється в реченні.

Відзначимо, що лінійні характеристики простого речення також змінюються залежно від статевовікових ознак і соціального статусу мовця. Так, максимальна довжина речення у представників «еліти» доходить до 24 словоформ у жінок і 22 словоформ — у чоловіків. Наприклад: — *Unfortunately, we cannot possibly arrange a garden-party with a dead man in the car just outside the front*

Частотність вживання

H-E – нееліптичних речень

C-N – структурно-непредикатних речень

E – еліптичних речень

— еліта: H-E = 78,1 %; C-N = 5,6 %; E = 16,3%

— середня верства: H-E = 75,9 %; C-N = 6,1 %; E = 18,0 %

— невизначена верства: H-E = 47,6 %; C-N = 12,5 %; E = 39,9 %

— люмпен: H-E = 44,5 %; C-N = 15,5 %; E = 40,0 %

Рис. 3.1. Гештальт-проекція простого речення в різних соціальних групах.

gate of our house! – cried my mother [671:58].

Наведена вище репліка матері головного героя Джея складає двадцять чотири словоформи. Усього в мовленні «еліти» простих речень великої ланцюжної довжини (від 21 словоформи і вище) засвідчено 18 мовленнєвих зразків (10 – у мовленні жінок і 8 – у мовленні чоловіків). Усереднена довжина простого речення в мовленні представників «еліти» – 8 словоформ.

Максимальна довжина речень, що не виходять за рамки первинної структури предикації, у мовленні представників «середньої верстви» – 17 словоформ у мовленні жінок і 15 словоформ у мовленні чоловіків. Загальна кількість великих речень (від 12 словоформ і вище) – 11 (7 у мовленні жінок і 4 у мовленні чоловіків). Наприклад: – *As your personal driver I can not afford to take you home, sir, in this condition, – said Thomas firmly and turned to the hotel [620:21].* У даному простому реченні 15 словоформ. Усереднена довжина простого речення в мовленні представників «середньої верстви» – 8 словоформ.

Зовсім інша ситуація спостерігається в мовленні представників групи «люмпен». Максимальна довжина речень, засвідчена в мовленні представників даної групи, доходить до 10 словоформ у жінок і 8 словоформ у чоловіків. У суцільній вибірці речень з довжиною від 7 словоформ і вище виявлено кількістю 15 мовленнєвих зразків. Наприклад: – *Well, I gave ‘er a nice, good present of money. I didn’t hurt ‘er [675:48].* У розмові з інспектором баба-старчиха намагається сховати сварку з племінницею. Репліка нараховує 10 словоформ. Усереднена довжина речення в мовленні представників групи «люмпен» – 5 словоформ.

У мовленні дітей засвідчена максимальна довжина речення – 16 словоформ. У суцільній вибірці засвідчено одне просте

речення, що має зазначену ланцюжну довжину в мовленні Ларрі (12 років) на прізвисько «Ходяча енциклопедія»: *Larry paused and then said, – My humble personality was noticed in the library by the two above mentioned representatives of Egypt [668:65].*

Усього речень з довжиною від 10 словоформ і вище засвідчено в кількості 19 мовленнєвих зразків. Проте найбільш уживаними є речення з кількістю словоформ, дорівною 6.

Наведені тут дані дозволяють зробити висновок, що соціальна приналежність мовця і фактор отриманої освіти знаходяться в пропорційній залежності з лінійними характеристиками речень. Освіта впливає на мислення, удосконалюючи його. Розвинене мислення – це розвинена логіка, що нерозривно пов'язана з граматичними категоріями. Це дозволяє зробити мовлення насиченим, багатим, грамотним, не уникати складних синтаксичних побудов для передачі думки.

Таким чином, можна зробити висновок, що, чим вищий рівень освіти мовця, тим довшою лінійною довжиною його висловлення, тим граматично більш закінченим виглядає його мовлення. З іншого боку, у процесі дорослішання і в наслідок досягнення високого рівня освіти можна спостерігати протилежний процес: уміння скорочувати план зовнішньої експресії, уникаючи змістовних втрат.

Наприклад:

– *I think, we must concentrate on building a new facade and decorating the balconies.*

– *Stitch up the creaks and white wash the walls – my stepfather summed up [671:32]*

Отже, діалектична єдність розгортання поверхневої структури речення є типовою ознакою сучасного стану мовлення.

Цікаво відзначити, що структурно речення дітей (у даній роботі до цього типу мовлення зараховане мовлення дітей до 12 років) займають проміжне місце між середньою верствою

і нижчою. У процесі дорослішання й навчання мовлення персонажа стає все більш наближеним до мовлення представників свого соціального середовища. Так, наприклад, мовлення шістнадцятирічного Холдена з роману Д. Селінджера «The Catcher in the Rye» відрізняється закінченістю і складністю конструкцій. У той самий час, мовлення його ровесника Люка, помічника садівника в романі Е. Блайтона «The Mystery of the Disappearing Cat», винятково примітивне. Нееліптичні побудови використані в його мовленні в 32,7 %.

Як показав матеріал даного дослідження, чим вище соціально-культурний рівень мовця, тим більше стираються їх статево-вікові відмінності. Розглянемо дві соціально полярні групи: «еліту» і «ломпен».

Нееліптичні речення в мовленні «еліти» у жінок складають 80,7 %, у чоловіків – 76 %, а еліптичні 17,3 % і 15,2 % відповідно. Звідси, кількісна розбіжність у типі структурного коду переданої інформації в обох статях складає близько 4 %. Що стосується групи «ломпен», то тут картина різко змінюється. Мовлення жінок характеризується великим прагненням до граматичної завершеності (нееліптичні речення складають 50,3 %, а еліптичні 33,2 %). Чоловіки ж, навпаки, прагнуть до стислості й граматичної «згорнутості» інформації, залишають багато чого в імплікації (нееліптичних речень у їх мовленні – 38,7 %, а еліптичних – 46,8 %). Кількісна розбіжність у типах кодування інформації в простому реченні тут складає приблизно 10 %.

Зіставимо комунікативно схожі діалоги вуличної повії Сью з роману Дж. Ларка «A Crow on the Roof» і кілера-наркомана (Дж. Чейз «A Coffin from Hong Kong»).

I.

I looked at the girl with interest.

– What do you want? – I asked.

– *Are you tired of your precious life, duck?* – *she smiled.* – *This is my table and my supper.*
I tried to play it cool. – *I'm short of mon', baby, see?*
– *It's bad, sweetie* [671:54].

II.

He smelt of dirt, stale sweat and reefer smoke.
– *What do you want?* – *I demanded.*
– *You tired of life, Buster?* – *he asked.*
– *I like life,* – *I said for the sake of something to say.*
– *Too bad.* – *he moved the gun* [625:46].

Підкреслені речення в наведених міні-діалогах належать відповідно Сью і кілеру-наркоману. При загальній комунікативній подібності переданої інформації їхні репліки синтаксично відрізняються. Мовлення Сью граматично довершене й подане нееліптичними реченнями. Обидві репліки кілера репрезентовані еліптичними конструкціями.

Результати проведеного дослідження дозволяють не погодитися з думкою А.П. Мартинюк і С.А. Башкирової, які вважають, що «жінки менш красномовні, ніж чоловіки» [215:94].

У процесі дослідження було встановлено, що лінійні характеристики речення, крім соціального статусу мовців, прямо пов'язані з комунікативним лідерством їх у бесіді.

Комунікативна і соціальна ролі співрозмовників можуть розрізнятися або збігатися залежно від лідерства – не лідерства конкретних комунікантів у діалозі. Так, діалоги за типом організації спілкування поділяються на «горизонтальні» і «вертикальні» [496:41] або «симетричні» і «асиметричні» [394:16]. Під «горизонтальними», «симетричними» відносинами зазвичай розуміють відносини рівності чи одноположення.

Наприклад:

а) колеги-бізнесмени:

- *How do you do?*
- *How do you do? What are our plans? [619:42]*

б) студент – студентка:

- *Hello! I'm Jinny Waller.*
- *Hi, Jinny! I'm Tom Landon [683:38].*

У наведених діалогічних єдностях реалізуються горизонтальні відносини комунікантів. У першому випадку (а) процес мовленнєвої комунікації проходить в офіційному реєстрі ділового спілкування між колегами-бізнесменами, про що свідчить уживання стандартно-офіційного вітання «*How do you do*». У другому випадку (б) реєстр спілкування – неофіційно-повсякденний. Спілкування має місце між студентами коледжу, які вітають один одного розмовними формами «*Hello!*» і «*Hi!*».

Під «вертикальними», «асиметричними» відносинами розуміють відносини нерівності чи різності положень:

- а) начальник – підлеглий або вчитель – учень;
- б) доктор – пацієнт і т.ін., наприклад:
 - а) – *Good morning, boys!*
 - *Good morning, sir [661:94].*

- б) – *Sorry, sir. May I come in?*
- *Come in, Eric [632:33].*

У даних діалогічних єдностях реалізуються відносини нерівності, у прикладі (а) відображене взаємне вітання викладача й класу. У другому випадку (б) мовленнєве спілкування відбувається між начальником і його особистим шофером. При цьому останній звертається до свого патрона «*сер*», у той час як сам патрон називає водія просто на ім'я.

З іншого боку, очевидно, що момент ініціації самого діалогу і реалізації комунікативної інтенції може належати особі, яка не займає вищій соціальний стан. Такі комунікативні відносини відрізняються від соціальних і репрезентують принцип лідерства / не лідерства [264:127]. Про-

ілюструємо викладене таким прикладом.

– *Excuse me, professor!*

– *Oh, Collins, what can I do for you? [612:42]*

У даному випадку ініціатором бесіди є студент, що, природно, займає підлегле становище стосовно професора.

– *Are you following me, O’Shea? – he cried out angrily.*

– *Look here, Pat. I’d like to try another idea [612:50].*

У наведеній діалогічній єдності обмін репліками йде між дядьком Тедом О’Ши і його племінником Петом. Як впливає з репліки племінника, лідером даного діалогу є саме він («*Ти зрозумів мою думку, О’Ши?*»). У свою чергу, дядько «перехоплює» ініціативу в розмові, що видно з його відповідної репліки «*Послухай, Пет. У мене інша ідея*» (переклад мій – Г.М.).

У процесі аналізу конкретних діалогів персонажів було відзначено, що репліки комунікативного лідера в середньому довші, ніж репліки його послідовника в діалозі на 2-3 словоформи й зазвичай виражені синтаксично складнішими побудовами. При цьому чоловіки (поза залежністю від їх соціального статусу) лідирували в бесіді в 64,7 %. Жінки ініціювали бесіду з особами протилежної статі в 35,3 %. У розмові з дорослими комунікантами діти ініціювали бесіду в 23,4 % випадків.

Наприклад:

– *Well, and who is this little girl? – said Miss Trimble, in a gay, bird-like voice, nodding at Bets.*

– *I’m Bets from next door, said Bets.*

– *And what have you got there? said Miss Trimble looking at the strawberry plants in Bets’s hand – Is it some lovely treasure?*

– *No, said Bets. – Just strawberry runners [617:27].*

Підкреслені репліки належать комунікативному лідеру – Міс Тримбл. Усі вони становлять собою нееліптичні поширені речення. Репліки Бетс подані більш короткими ре-

ченнями, причому *No* є непередикатною реплікою, а *Just strawberry runners* – еліптичним реченням.

Розглянемо нетипову ініціацію діалогічного спілкування.

He stood still, looking at me in a puzzled manner, wondering, it seemed, who dared trespass on his domain. Oh, certainly I disliked him – Good afternoon, – I said defiantly – it was a natural attitude with which to face such a man [665:49].

У наведеному уривку тексту діалог ініціює, по-перше, жінка, а по-друге, прислуга (вчителька музики). Відзначимо, однак, що первинна ініціація бесіди нижчестоячою особою засвідчена лише в 30,5 % випадків.

Таким чином, хоча відносини комунікативного лідерства й соціальної переваги не завжди збігаються в процесі організації діалогу, виявляється певна закономірність вищестоячої особи бути лідером у бесіді.

«Незважаючи на змістовну егоцентричність свого висловлювання, мовець певним чином його соціалізує» [30:88]. Прагматичне намагання бути зрозумілим трансформується в когнітивну стратегію зрозуміти того, хто повинен зрозуміти тебе. О.В.Тарасова на основі теорії соціопсихолінгвістичної взаємодії пропонує три категорії такої стратегії: 1) мовленнєву конвергенцію – уподіблення мовлення адресанта і адресата або їх взаємодоповнення; 2) мовленнєву дивергенцію – підтримання відмінностей комунікативної поведінки; 3) підтримання комунікативної рівноваги – мовець не зраджує своїм мовленнєвим звичкам з тої чи іншої причини [376:6].

У процесі дослідження елементарних комунікативних одиниць, відібраних з персонажних діалогів було виявлено, що підтримання комунікативної рівноваги є домінуючою стратегією спілкування (63,6 % випадків). Мовленнєва конвергенція засвідчена в 32,1 % випадків, а випадки дивергенції в процесі спілкування досить рідкі – 4,3 %.

У плані прагматичної класифікації комунікативних одиниць¹, що використовувалися в процесі спілкування, ми маємо підстави класифікувати їх у відповідності з принципом «ввічливості» [528:109]. Категорія ввічливості відповідає соціальній меті вербального спілкування, яка складається з уникнення конфліктів між комунікантами. Дж. Ліч у зв'язку з цим пропонує таку таксономію: компетитив (іллокутивна мета конкурує з соціальною: накази, питання, вимоги, прохання); конвівіал (іллокутивна мета співпадає з соціальною метою: пропозиції, запрошення, вітання, поздоровлення); колаборатив (іллокутивна мета не має значення для соціальної мети: твердження, повідомлення, об'яви, інформування); конфліктив (іллокутивна мета знаходиться в конфлікті з соціальною метою: погрози, звинувачення, прокляття, догани) [527:104].

При розгляді конкретних персонажних діалогів крізь призму реалізації соціальної мети за допомогою елементарних комунікативних одиниць було виявлене таке. Виходячи з суб'єктивно-індивідуальної орієнтації мовленнєвої діяльності представники різних соціальних груп по-різному підходять як до самого предмету мовленнєвої комунікації, так і до предметно-знакових корелятів особистісного смислу у формі висловлювань-речень (див. таблицю 3.3)

¹ Виокремлені типи речень у даній роботі називаються «прагматичними» згідно з розумінням соціопрагматикою проблем соціокультурної взаємодії [561:50-54; 558:38].

Таблиця 3.3.

Соціально-детермінована таксономія прагматичних типів простого речення

	Прагматичний тип	Частотність, %		
		Еліта	Середня верства	Люмпен
I	Коллаборатив	44,4	40,4	34,6
II	Компетитив	28,2	27,6	32,0
III	Конвівіал	18,3	17,3	10,1
IV	Конфліктив	9,1	14,7	23,3
	Всього	100	100	100

Приклади до таблиці 3.3:

I

1. – *I'm more than happy to help you [639:44].*
2. – *It's nearly six o'clock [627:51].*
3. – *The work's done [622:28]*

II

1. – *Will you order me a car, Stevens? [639:70].*
2. – *Can I come later, sir? [644:21].*
3. *I demand my mon'! That's it! [610:68]*

III

1. *Welcome to the Silver Hills! [684:42].*
2. – *You may go, Mary. – Thank you [683:42]*
3. *See ya! [705:28]*

IV

1. *Damn it! Where's the girl? [624:37].*
2. – *I'll beat you black and blue, Tom! [620:38].*
3. *I'll show yer! Yer all beaten now [617:44]*

Найбільш частотним прагматичним типом у всіх соціальних групах є коллаборатив (еліта – 44,4 %; середня верства – 40,4 %; люмпен – 34,6 % відповідно).

Пояснення цьому явищу ми вбачаємо в тому, що мовленнєва комунікація направлена на погодження діяльності

комунікантів, що можливе лише через адекватне знакове управління діяльністю адресата.

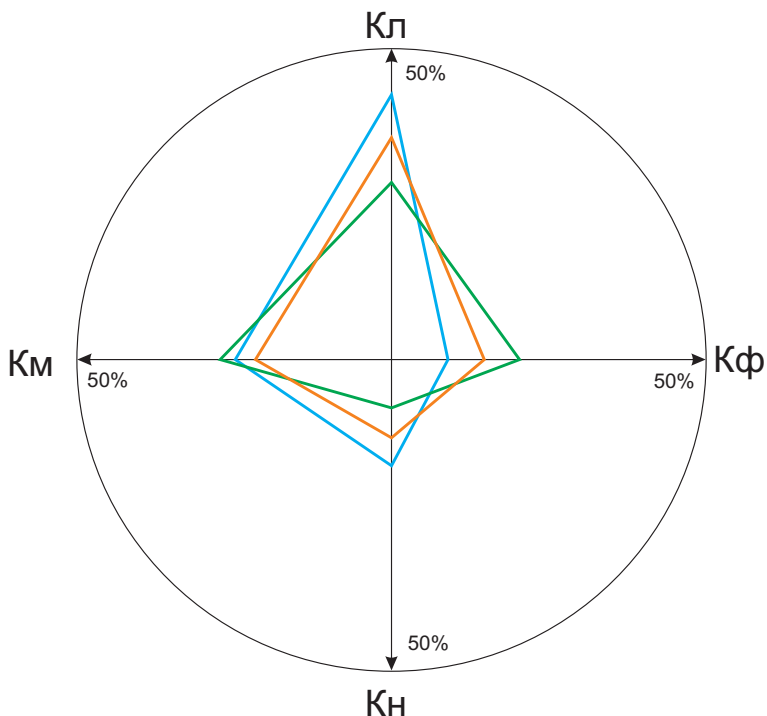
Далі за частотністю вживання йдуть в групах «еліта» та «середня верства» — компетитив, конвівіал та конфліktiv. У соціальній групі «люмпен», однак, конфліktiv за частотністю вживання виходить на третє місце (23,3%), в той час, як конвівіал опускається на останнє місце (10,1%). Виходячи з єдності свідомості та мовленнєвої діяльності, можна зробити висновок про те, що збільшення питомої ваги конфліktivів свідчить на знаковому рівні про соціально залежне становище групи «люмпен».

Таким чином, *таксономія* прагматичних типів комунікативних таксонів мотивується соціальною приналежністю мовця. Позначивши поле функціонування різних прагматичних типів простого речення колом, з його центру проведемо чотири осі, умовно прийнятих за 50%. Останні будуть відповідати виділеним прагматичним типам простого речення: Кл (коллаборатив); Км (компетитив); Кн (конвівіал); Кф (конфліktiv). Відкладемо на кожній з вісей відповідну частотність вживання прагматичного типу речення в процентах, де Е — «еліта»; Ср — «середня верства»; Л — «люмпен» (див. рис. 3.2.).

Очевидно, що своєрідність *гештальт-фігури прагматики* простого речення обумовлена соціальною приналежністю її користувача.

У процесі дослідження було встановлено, що найбільша розбіжність у мовленні персонажів, які належать до різних статовікових і соціальних груп, виявляється в частотності вживання ними **структурно-непредикатних побудов**.

Кількісно їхня питома вага в мовленні представників різних соціальних і статовікових груп не однакова (див. таблицю 3.4).

Кл – прагматичний тип простого речення «коллаборатив»

Кф – «конфліктив»

Кн – «конвівіал»

Км – «компетитив»

— еліта: Кл = 44,4 %; Кф = 9,1 %; Кн = 18,3 %;
Км = 28,2 %

— середня верства: Кл = 40,4 %; Кф = 14,7 %; Кн = 17,3 %;
Км = 27,6 %

— люмпен: Кл = 34,6 %; Кф = 23,3 %; Кн = 10,1 %;
Км = 32,0 %

Рис.3.2. Ареал уживання прагматичних типів простого речення із соціально-детермінованим гештальтом

Таблиця 3.4.

Вживання структурно-непредикатних речень комунікантами різних соціальних та статевікових груп

№	Соціальний фактор	Статевіковий фактор	Кількість	%
1.	Еліта	а діти	43	7,5
		б жінки	38	6,6
		в чоловіки	25	4,3
2.	Середня веретва	а діти	77	13,5
		б жінки	62	10,8
		в чоловіки	48	8,5
3.	Люмпен	а діти	97	17,0
		б жінки	95	16,6
		в чоловіки	87	15,2
Усього			572	100

Приклади до таблиці 3.4:

1

- a) – *Well? asked Fatty [617:18].*
 б) – *Joanne? This is Anabel O'Shea.*
 – *Oh, hi! [612:29]*
 в) – *Daddy's in Peru, you know.*
 – *Oh? – he was no more than politely interested.*
[657:15]

2

- a) – *There are so many interesting things in it.*
 – *Yes, – she said almost breathlessly [665:45].*
 б) *She was wearing a flowered apron with a wand sticking out of the pocket.*
 – *So? – she said [690:33].*
 в) – *You mean she's been murdered?*
 – *Well! For the love of Mike [625:16]*

3

- a) *Colly! I like them cats too [617:25].*
 б) *Ma? – Eh, Johnny? [612:70].*

в) *Yeah. No prints: nothing [625:26]*

У таблиці наведені дані вживання структурно-непредикатних речень різними соціальними і статевовіковими групами. Максимально використовують у своєму мовленні досліджувані речення діти умовної групи «люмпен» (17 %), що склало 1,4 % від загальної кількості простих речень, відібраних для аналізу. На другому місці за частотністю вживання таких типів реплік знаходяться жінки тієї самої групи (16,6 %). Чоловіки групи «люмпен» вживають мінімальну для цієї групи кількість структурно-непредикатних побудов (15,2 %), однак максимальну в порівнянні з іншими умовними соціальними групами (порівн., наприклад, групи «еліта» і «середня верства»). Серед представників «середньої верстви» максимальна непредикатна структура використовують в мовленні також дітей (13,5 %). Користування аналогічним типом речень жінками та чоловіками – представниками «середньої верстви» у 1,25 та 1,6 рази менше відповідно (10,8 % жінки; 8,5 % чоловіки). Серед дітей умовної групи «еліта» непредикатні речення мають меншу популярність, ніж у їхніх однолітків з двох попередніх груп (7,5 %). Однак їх вживання, відповідно, у 1,1 і в 1,7 рази частіше за використання даних побудов жінками (6,6 %) і чоловіками (4,3 %) цієї групи. Таким чином, мовлення дітей у всіх трьох групах характеризується піком вживання непредикатних комунікативних одиниць. У середньому вони вживають їх в 1,4 рази частіше, ніж чоловіки, і в 1,1 рази частіше, ніж жінки.

Позначимо ареал уживання простих структурно-непредикатних речень колом, з центра якого проведені осі по 20 %. Відкладемо на кожній з осей відповідну кількість уживання структурно-непредикатних побудов у даній соціальній і статевовіковій групі у відсотках, де

- Еч – «еліта» (чоловіки);
- Еж – «еліта» (жінки);
- Ед – «еліта» (діти);
- Сч – «середня верства» (чоловіки);
- Сж – «середня верства» (жінки);
- Сд – «середня верства» (діти);
- Лч – «люмпен» (чоловіки);
- Лж – «люмпен» (жінки);
- Лд – «люмпен» (діти) (див. рис. 3.3.).

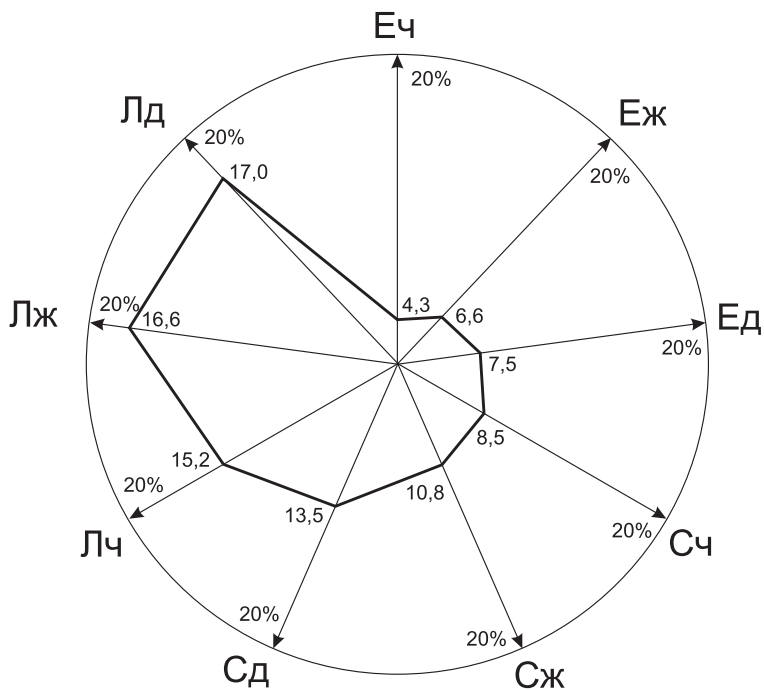
Очевидно, що *гештальт-центр непередикатних речень* зміщується в бік «люмпен» (діти). Звідси ясно, що структурно-непередикатні побудови, не репрезентуючи граматично оформленого ядра підметово-присудкове, є могутнім образним відображенням ситуації на рівні моментального реагування свідомості.

Отримані дані можна пояснити з погляду дитячої психології, по-перше, підвищеним емоційним сприйняттям навколишнього світу й, по-друге, нерозвиненістю у дітей розумово-мовленнєвих процесів.

«One-word phrases are characteristic of children's early sentence comprehension and reproduction», – зазначають американські дослідники мовленнєвоутворень у дітей [565:96].

Одержання комплексного гештальта будь-якого об'єкта з очевидністю передбачає розгляд усіх його аспектів у всіх модусах їх існування. Як було встановлено в даній роботі, основними способами функціонування простого речення є його предикатна і непередикатна репрезентація.

Встановивши комунікативну значущість вживання структурно-непередикатних речень для соціологічної і статевовікової детермінованості діалогічного дискурса, проведемо порівняльний аналіз граматичних аспектів преди-

Частотність вживання структурно-непредикатних речень соціальними і статевовіковими групами:

Еч – 4,3 %	Сд – 13,5 %
Еж – 6,6 %	Лч – 15,2 %
Ед – 7,5 %	Лж – 16,6 %
Сч – 8,5	Лд – 17,0 %
Сж – 10,8 %	

Рис. 3.3. Соціально детермінований гештальт структурно-непредикатного речення.

катного і непередикатного простого речення.

У процесі дослідження семантики простого структурно-передикатного речення було встановлено, що всяка первинна структура предикації співвідноситься з елементарним процесом (відношенням або невідношенням) об'єктивного світу (до якого також належить свідомість людини) [233:116-117].

У процесі вивчення структурно-непередикатних речень нам вдалося встановити статус структурно-непередикатних побудов і зарахувати їх до рангу простого речення. Комунікативний зміст їх, безсумнівно, відмінний від комунікативного змісту структурно-передикатних побудов.

Розглянемо такі діалогічні єдності.

1) *I opened the book and saw a sheet of paper written in pencil. – Aha! – Henry was looking over my shoulder. – I think, it is what we are looking for, – I said [619:58].*

У наведеному прикладі підкреслена непередикатна репліка Генрі «*Aha!*» співвідноситься з передикатними реченнями типу *That's it; We have found it*. Іншими словами, у розглянутому випадку «*Aha*» співвідноситься з конкретним процесом (знахідкою документа), але не називає його.

2) – *Can you think of anyone at school with a grudge against you?*

– *Yes, – said Harry and Ron together, instantly [690:29].*

У даному випадку непередикатна відповідна репліка Гаррі і Рона «*Yes*» цілком співвідноситься з передикатним реченням *I/We can think of somebody at school with a grudge against me/*, тобто теж з цілком конкретним процесом-відношенням.

3) – *Did you know him?*

– *Well, no. We were at school together [625:27].*

Підкреслене структурно-непредикатне речення цілком співвідноситься з предикатним «*I didn't know him*», хоча і не може бути однозначно відновлене (на відміну від еліптичних побудов). Але цілком очевидно, що *Well, no* у даній мовленнєвій ситуації співвідноситься з цілком конкретним процесом-відношенням.

Уже розглянуті тут приклади дозволяють зробити деякі зауваження щодо комунікативної семантики непредикатних речень.

«Світ становить собою сукупність процесів» [434:302]. Процеси – суть окремих випадків матерії, яка рухається, тобто змінюється в часі. Відповідно до цього, світ може бути визначений як сукупність змінних в часі субстанцій і відносин між субстанціями. Як відомо з філософії, під процесом варто, у найпростіших випадках, розуміти діалектичну єдність тієї чи іншої субстанції і змін у часі щодо неї. Структурно-предикатні прості речення в мовленнєвому відношенні репрезентують елементарні процеси матеріального світу. При цьому конститuentи процесів репрезентуються основними компонентами структури предикації [141:101]. Що ж стосується структурно-непредикатних речень, то, співвідносячись з відповідними структурно-предикатними побудовами, вони співвідносяться з конкретними елементарними процесами матеріального світу, але не називають їх.

Звідси, референтний зміст структурно-непредикатних речень можна визначити таким чином. Крізь призму людського сприйняття подій матеріального світу відбувається сфокусування процесу й його мовна репрезентація у вигляді структурно-непредикатних речень. Вони, забезпечуючи кореляцію між процесами матеріального світу, не конкретизують дані процеси. У вербальному плані

людина взаємодіє з середовищем у ритмі «контакт — вербальна реакція» [483:42]. Отже, абрис гештальт-проекції структурно-непредикатних висловлювань має відрізнятися від гештальт-проекції предикатних конструкцій. Для задоволення вербальної потреби людина повинна усвідомити її і вступити у вербальний контакт з іншими людьми. Після задоволення вербальної потреби комунікант виходить з поля контакту. При цьому, як було встановлено в процесі даного дослідження, основою прегнантності вербального поля є елементарні комунікативні одиниці — прості речення. Останні, в свою чергу, представляють собою основний спосіб знакового відображення навколишнього середовища як сукупності елементарних процесів, репрезентованих у вигляді предикатних і непредикатних побудов.

Таким чином, структурно-непредикатні речення становлять собою *гештальт-утворення особливого типу*, що є невід'ємною частиною комплексного гештальта простого речення в цілому. Підтвердженням цього положення є результати даного дослідження.

3.2. Склад і комунікативна семантика структурно-непредикатних речень

Незважаючи на очевидну аморфність зовнішньої форми, у структурно-непредикатних реченнях легко простежуються різні типи синтаксичних зв'язків. У залежності від синтаксичної організації структурно-непредикатні мовленнєві одиниці були розбиті на такі чотири класи: одноелементні речення; речення, що репрезентують відповідно структури координації і модифікації, й речення, утворені поєднанням цих структур. Відзначимо тут, що зазначені структури не є

ядровими (на відміну від структур комплементациї і предикації) і, отже, розглядати структурно-непредикатні відрізки в термінах ядровості не уявляється можливим. Таке твердження діаметрально протилежне точці зору Р. Лонга, який стверджує, що хоча аналізовані одиниці й не мають формального ядра, вони, проте, несуть на собі синтаксичне навантаження цілого структурно-предикатного ядра [531:146]. Кількісна і якісна характеристика виділених типів речень схематично показана на рисунку 3.4.

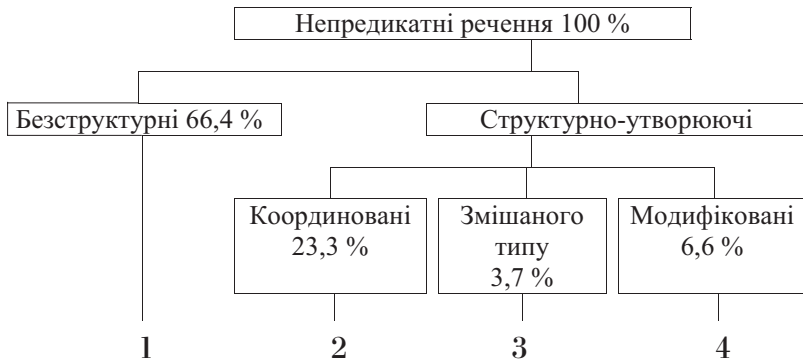

Рис.3.4. Формальний склад структурно-непредикатних одиниць

Приклади до рисунку 3.4.¹:

1.

a) «*It's the horse we found on the other side of the wood you know*» – «*Nancy's horse*».

«*Yes*». – *Paul said [684:21]*.

¹У даних прикладах, як і раніше, аналізуються тільки підкреслені репліки.

- б) *«I got you a present. Want to see?»*
«Thanks. I got you one too» [654:61].
- в) *«Ha!» said Harry under his breath, pleased to see Draco looking both abashed and angry [690:52].*
2. – *Ladies and gentlemen! We have come here not by ourselves [708:38].*
3. *My dear and precious wife! I love you [624:84].*
- 4 – *Dear God! What does he want? – she wondered... [683:12]*

Безструктурні непередикатні речення (тип 1) ніякої синтаксичної структури не мають взагалі. Кожне з них становить собою одне слово, що не є компонентом структури предикації (*Yes; No!; Ouch!; Ha!; Thanks!; Well etc*). Цей тип структурно-непередикатних речень превалює в аналізованих текстах – 66,4 %. Структурно-непередикатні речення, що мають ту чи іншу синтаксичну структуру (типи 2, 3, 4) складають 33,6 %. Структурно-непередикатні речення, що становлять собою структури координації, подані або повторюваними словоформами (*Ward, Ward*), або різними словоформами, об'єднаними в одну структуру (*Ladies and gentlemen* та ін.). Речення такого роду складають 23,3 %. Непередикатні речення, що репрезентуються структурою модифікації (*Dear God! A jolly bird!*), складають усього 6,6 %. Непередикатні репліки, репрезентовані змішаними структурами, найменш чисельні. Їхня питома вага не перевищує 3,7 %. Таке розподілення частотності вживання різних видів непередикатних речень свідчить про те, що даний вид комунікативних одиниць представляє собою феномен моментального мовленнєвого реагування, в якому сфокусовані зв'язок між комунікантами, оцінка попередньої репліки, спонування до дії мовленнєвого партнера і т.п. Очевидно, що в процесі спілкування концентрування всіх видів інформаційного навантаження в одному слові має максимальний вплив.

Багато лінгвістів вважають, що дані типи речень ніякого комунікативного повідомлення не несуть, тому що деякі з них (*oh, well, hi, ah, yeah* та ін.) можуть уживатися більш, ніж в одному розумінні.

Розглянемо інтерпретацію безструктурних непередикатних речень у конкретних діалогічних єдностях:

1) «*This is Mariana de la Cruz*». *The dark eyes turned to her*. «Ah?» – «*She is from Mexico*» [654:71].

«*Ah?*» тут є спонуканням до мовлення. Наступна репліка Сильви уточнює зміст її попереднього висловлення, дає старому додаткову інформацію.

He looked pleased, too pleased. «Ah! *Old Max is it?*» *Bell smiled*. «*You are arrested*» [684:50].

Ah! вживається для вираження емоцій, почуттів – самовдоволення і зловтіхи інспектора з приводу арешту його найлютішого ворога Макса Салперса.

2) «Hey!» – *A tall man shoving the branches aside came up behind Hallie* [619:8].

«*Hey*» – вживається як оклик.

«*What do you mean? Give it to me, quick!*» «Hey!» *Johnny said*. «*Ease up on that arm!*» [705:28]

Тут «*hey*» служить для вираження емоцій, а саме: обурення.

Вже наведений тут аналіз комунікативного навантаження структурно-непередикатних речень свідчить про їхнє особливе місце в системі простого речення як мовленнєвоутворення. Когнітивна сторона цього питання сягає корінням у проблему взаємовідношень і взаємовідображення мови і мислення. Мова бідніша за мислення, тому що мислення відбиває навколишній світ у всьому багатстві й у всій розмаїтості і в цьому відношенні не має обмежень. Звідси зрозуміло, що структурно-непередикатні побудови є ємним і коротким

способом передачі повідомлення, специфічним засобом існування простого речення, і, відповідно, становлять собою його невід'ємну гештальт-якість.

У процесі дослідження було встановлено, що найбільш частотними є непередикатні речення таких типів:

- 1) такі, що висловлюють відповідь на закрите питання, типу «*Yes*» і «*No*» – 41 % випадків;
- 2) фатичні речення – 19 % випадків;
- 3) ізольовані звертання – 17,6 % випадків;
- 4) непередикатні побудови, що виражають емоції й почуття – 7,9 % випадків.

Виходячи зі сформованого в когнітивній науці поняття прототипу, у своїй роботі ми ґрунтуємося на тому, що граматичні категорії формуються на основі перетинання деякого числа характерних «властивостей-ознак». При цьому прототипом варто вважати одиницю, що виявляє ці властивості найбільшою мірою. Використання поняття прототипу дозволяє простежити формування найбільш загальних категорій непередикатного речення від типових випадків до маргінальних. Ідентифікація типу непередикатних речень через їх прототип полегшує виявлення загальних типових моделей простого речення і прискорює операції структурування діалогічного дискурсу в цілому.

Для кількісної вірогідності дослідження приклади мовленнєвого матеріалу кожної з виділених груп непередикатних речень були методом суцільної вибірки доведені до 1000 мовленнєвих зразків.

3.3. Висловлення суб'єктивної оцінки за допомогою структурно-непредикатних реплік типу «Yes» і «No»

У цій категорії речень основними концептами є дихотомія: «плюс»-«мінус» чи «твердження»-«заперечення».

Як було показано вище, найбільшу частотність в корпусі непредикатних речень мають репліки, що виражають твердження і заперечення. За П. Мітччем, «постановка так званих «закритих» питань, тобто таких, котрі вимагають тільки два можливих варіанти відповіді – «Yes» і «No», – є однією з основних форм контролю сприйняття повідомлення» [230:65].

Наприклад:

- *Is it true?*
- *Yes, sir [683:11].*
- *You saw him come?*
- *No, – I said [709:24].*

У формальній логіці будь-яке твердження виражає або істину, або неправду [360, с. 81]. Як відомо, істина – вірне, правильне відображення дійсності в думці. При цьому будь-яка істина може бути об'єктивним або суб'єктивним сприйняттям інформації, яка надходить. Співрозмовники так чи інакше суб'єктивно «оцінюють» репліки один одного в плані категоріальної відповідності їх істині або неправді.

Дана категорія непредикатних речень тут і нижче йменується «істинно-оцінні висловлення». Сюди належать полярні непредикатні *Yes, No* і їхні субститути: *Yeah, Nay, OK* та ін., а також комунікативні одиниці проміжного типу, що виражають невизначеність: *Perhaps, Maybe* і т.п. На даний час у лінгвістиці не існує єдиної думки з приводу трактування граматичного змісту коротких стверджувальних і негативних реплік. Автори практичної граматики виділяють їх в особли-

ву частину мови [491:319]; англійські граматисти розглядають зазначені репліки поряд з емотивними вигуками, не визначають їх граматичного статусу [574:323]. Д.Г. Богушевич вводить спеціальну граматичну категорію концентності [54:18]. Пропонований ним термін «концентність» дорівнюється до латинського consensus, що означає згода. У такому ж значенні вживається й англійське consent [606]. Очевидно, що вибір концентності як основної ознаки для позначення даних форм страждає певною односторонністю, тому що термінологічно виключає форми незгоди і сумніву.

З іншого боку, Л. Проговак виділяє категорію «полярності», однак обмежує своє дослідження розглядом негативних одиниць і конструкцій, автоматично виключаючи з аналізу стверджувальні конструкції [556: 151].

Деякі дослідники зараховують «Yes» і «No» до слів-речень [94:176; 146:91; 207: 132]. «Заміщуючи речення, одиниці предикативні, Yes і No, теж мають предикативність — особливого, «відбитого» типу. Відбита предикативність є граматичним значенням даних одиниць» [207:133]. Погоджуючись у принципі з твердженням про наявність у істинно-оцінних речень «відбитої» предикативності, відзначимо, що таке трактування не розкриває категоріальної сутності даного типу речень, а може бути інтерпольоване на весь клас непередикатних речень у цілому.

У даній роботі істинно-оцінні непередикатні висловлення розглядаються в контекстуальній обумовленості їхнього комунікативного наповнення в рамках діалогічної єдності конкретного діалогічного дискурсу. Ґрунтуючись на положенні В. В. Виноградова про категорію модальності [82:16-18; 218:90-93; 356], у даній роботі суб'єктивна модальність розуміється як вираження суб'єктивної оцінки взагалі, а у випадку з непередикатними «Yes» і «No» — як суб'єктивне

розуміння істинності попереднього висловлення. Таке розуміння суб'єктивної модальності цілком узгоджується з трактуванням її В. З. Панфіловим, який розглядає суб'єктивну модальність як «...вираження оцінки з боку мовця ступеня пізнання об'єктивних зв'язків, які вказують на ступінь вірогідності думки, що оточує дану ситуацію» [304:39].

При цьому сама мовленнєва взаємодія в даній роботі зводиться до трьох основних видів: I. Повідомлення – реакція на нього. II. Питання – реакція на нього. III. Спонування – реакція на нього.

Наприклад:

- I. – *I am coming home.*
– *Yes [675:43].*
- II. – *Do you know his name?*
– *Yes [709:18].*
- III. – *Let her stay, the little girl.*
– *Yes [650:27].*

Стверджувальні репліки *Yes*, що вживають партнери по комунікації як згода, суб'єктивно оцінюють стимулюючу репліку позитивно, тобто як істину.

Очевидно, що відповіді на задані репліки можуть бути протилежні очікуванням адресанта. Це явище детермінується різними фактами, як-то особиста думка, настрої мовця, бажання/небажання до пролонгування мовленнєвої комунікації, незнання мовленнєвої ситуації, некомпетентність. Американські психолінгвісти А. Пірс і Т. Вудвелл для здійснення успішної мовленнєвої комунікації вважають за необхідне наявність так званого «collaboration channel», що позначає умови психологічного комфорту і доброзичливості між комунікантами [549:25]. У стереотипі людського мислення існують певні системно-організаційні парадигматичні сукупності

форм мовленнєвого впливу для забезпечення сприятливого протікання мовленнєвої комунікації. Комунікативну стратегію пом'якшення, згладжування мовленнєвої поведінки комунікантів, що створює психологічний комфорт у спілкуванні, прийнято називати *мітгацією* [339:326]. У той самий час споконвічно, коли адресант посилає питання, він заздалегідь передбачає почути таку відповідь, яка його задовольнить. Ситуацію детермінує комунікант, який задає питання, і, якщо бесіда побудована психологічно вірно, то діалогізування відбудеться в дружньому тоні, й відповідні репліки-реакції задовольнять запитувача.

Наприклад:

1) – *Have you anything else to say?*

– *Yes: I want a rise [683:28].*

2) – *Can you think of anyone at school with a grudge against you?*

– *Yes, – said Harry and Ron together [690:29].*

Якщо ж людина, що задає початкову репліку, поводить себе безтактно, применшує права співрозмовника, порушує норми поведінки чи якщо стосунки між співрозмовниками ворожі, має місце суперечка (подібних ситуацій може бути безліч), то очікуваної реакції в більшості випадків одержати не вдається. У деяких випадках діалог завершується, ледь почавшись.

У процесі дослідження були засвідчені такі закономірності. Діалогічний дискурс орієнтований на згортання, якщо в процесі мовленнєвої комунікації ініціюючі репліки партнера хоча б двічі підряд зустрічають негативну реакцію співрозмовника, виражену непередикатним «*No*».

Наприклад:

– *What do you want, Ron?*

– *I'd just have a chat with you, Susie. Will you?*

- *No.*
- *Spare me a minute, no more.*
- *No.*

There seemed nothing more to say [683:42].

Розрив контакту в таких випадках визначений переконливою відмовою, порушенням принципу взаємодії чи комунікативного співробітництва. Очевидно, що комунікативний процес вимагає узгодження комунікативних програм співрозмовників, їхньої координації (у тому числі і корекції) комунікативних інтенцій. Принцип взаємодії передбачає також урахування й координацію особливостей семантичної й змістовної структури репліки співрозмовника. У цьому плані мінімально короткі репліки становлять собою особливий функціональний тип речень, що не дозволяє мовцю скористатися синтаксичним паралелізмом репліки партнера. Реагуючий співрозмовник, у свою чергу, може легко ухилитися від синтаксичної програми комунікативного лідера.

Відзначимо, що і коротке *Yes*, яке пролунало хоча б у двох репліках-реакціях підряд, досягає аналогічного комунікативного ефекту – згортання діалогу в цілому.

Наприклад:

- *You're listening to me, Marcia?*
- *Yes, sir.*
- *Does it mean you agree?*
- *Yes.*
- *So it is settled [643:37].*

Незмінно позитивна реакція Марсії на питання містера Лаурі робить подальший пресинг на неї зайвим. Про це свідчить фінальна репліка містера Лаурі, який вважає питання про поїздку невістки в Гонконг справою вирішеною. «Дуже бентежно діє на співрозмовника, коли у відповідь на його блискуче питання він одержує коротку відповідь. Не одержуючи нія-

кої вільної інформації для підтримки бесіди, ви змушені поставити нове запитання... Якщо ви будете продовжувати задавати подібні питання й одержувати такі ж відповіді, то незабаром розмова перетвориться на допит» [150:91].

Таким чином, непередикатні істинно-оцінні речення є свого роду індикаторами комунікативного співробітництва/неспівробітництва партнерів по мовленнєвому спілкуванню.

Мовлення, що претендує на цілісний (когерентний) характер з успішним співробітництвом комунікантів, сполучає у собі короткі непередикатні реакції з розгорнутими висловленнями.

У даній роботі було встановлено, що «Yes» може бути не тільки відповіддю на «так-ні питання», тобто на питання, яке заздалегідь вимагає певної відповіді, але й виступати як вторинне питання-реакція (тобто після першого питання, яке починає діалог), підтверджувати, ставити під сумнів повідомлення, що йде від адресанта, спонукати до мовлення та ін.

Наприклад:

- 1) – *Did you have a nice trip down?*
– *Yes, nice and swift (=Yes, we did) [663:29].*
– у даній репліці «Yes» є підтвердженням.
- 2) – *It's quite simple. You know what is a caterpillar?*
– *Yes? A Caterpillar? [671:64]*
– питальне «Yes» тут репліка-запит інформації.
- 3) – *By the way, Hudson.*
– *Yes, sir? (=Do you want to say anything, sir?) [705:58]*
– у даному випадку «Yes» є спонуканням до мовлення.
- 4) – *Oh, come, Larry! Do yourself justice. You're very amusing and agreeable to strangers.*
– *Yes, to strangers [639:71].*

Незважаючи на те, що формально дана репліка виражає згоду, фактично вона явно ставить під сумнів думку співрозмовника.

Таким чином, конкретний комунікативний зміст розглянутої одиниці, як і більшості непередикатних речень, реалізується тільки в умовах певного контексту. Наведене застереження уявляється істотним, тому що тут і нижче *Yes* і його похідні (*Yeah, Yah*) розглядаються як модальні і є істинно-оцінними стосовно попереднього висловлення в діалозі. Відомо, що «істина – це адекватне відображення предметів і явищ дійсності пізнаючим суб'єктом, що відтворює їх так, як вони існують поза і незалежно від свідомості. Істина – це об'єктивний зміст людського пізнання» [602:191].

Непередикатні «*Yes*»/«*No*» дають можливість короткої і емної оцінки мовленнєвих дій партнера в плані аристотелевського поняття позитивності істини. Зазначена властивість простого речення робить логічно більш багатим його гештальт і дозволяє побудувати єдину систему формальної логіки, відбиту в природньому мовленні на рівні синтаксису.

Але реальне мислення не завжди відбувається в контексті чорно-білої логіки. Якщо питання сформульоване не точно, то вимагати конкретну відповідь («*Yes*», «*No*») некоректно. Тоді ми вступаємо в сферу багатовалентних, модальних логік. У контексті модальних логік можливі відповіді більш різноманітні (і на «чи-питання» у тому числі). Шкала модальності передає різні значення: «*можливо, так*», «*можливо, ні*», «*необхідно, так*», «*необхідно, ні*», «*дійсно, так*», «*дійсно, ні*». При цьому, крім зазначених, існують епістемічні модальності, що працюють у контексті думок: я думаю, я вважаю (від форми непевності до форми впевненості) [37:79].

У зв'язку зі сказаним тут виникає питання: у контексті якої логіки оцінювати ситуацію? Уявляється, що дане пи-

тання залежить від таких факторів: по-перше, від намірів комунікантів, по-друге, від комунікативної ситуації, по-третє, від жанру комунікації.

Фактичний матеріал дослідження показує, що відповідями на закриті чи в загальнограматичному розумінні «загальні» питання можуть бути не тільки слова-репліки «Yes»/«No», але і їх семантичні еквіваленти. При цьому в процесі дослідження було встановлено, що «Yes» відповідає структурно-непредикатним реченням типу «*Certainly*», «*Of course*», «*OK*» і структурно-предикатним еліптичним і нееліптичним типу: «*Settled*» – еліптичне (→ *It's settled*), «*All right*» – еліптичне (→ *It's all right*), «*It's a bargain*» – нееліптичне речення.

У свою чергу «No» корелюється з непредикатними «*Nay*», «*Nope*» і предикатними типу «*Never*», «*Won't*» – еліптичні і «*I don't agree*», «*I won't do it*» – нееліптичними реченнями.

Наприклад:

1) – *Did you mean it when you said she wouldn't have a job?*

– *Of course* [683:22].

Непредикатна репліка-реакція комунікативно еквівалентна непредикатному «Yes» і також виражає в даному випадку згоду з позицією співрозмовника.

2) – *Has it occurred to you that I may be proud too?*

– *Nonsense* [654:45].

У наведеному прикладі відповідна репліка «*Nonsense*» є еліптичною, що допускає однозначне відновлення до *It is nonsense*. Комунікативно *Nonsense* співвідноситься з непредикатним *No*.

Таким чином, основна семантична відмінність досліджуваних «закритих» так-ні питань, на відміну від інших їх видів, полягає в запиті суб'єктивної оцінки істинності сказаного з боку співрозмовника. Мовець не запитує нову інформацію, а

запитує підтвердження чи заперечення вже наявних фактів.

Очевидно, що крім полярних (позитивна/негативна) відповідей, існує проміжна група, що виражає невизначеність.

Наприклад:

- *Will you do it for me, brat?*
- *I don't know [662:49].*

У наведеній вище ДС в репліці-реакції не дається однозначної відповіді на запит запитувача. Відзначимо, що семантично поле невизначеності поширюється як можливий варіант відповіді і на відкрите («wh»-) питання.

Наприклад:

- *Who has taught you such tricks?*
- *I don't know. I've always known how to do it [705:61].*

Невизначеність істинності оцінки може в мовному плані виражатися й непередикатними побудовами за допомогою використання модальних слів різного ступеня імовірності.

Наприклад:

- *You know the reason? he asked.*
- *Perhaps. But it may be a mistake [683: 53].*

чи слів характеру вигуку, що виражають роздум:

- *Do you really love me, Linda?*
- *Um...m. Let me think [619:71].*

У результаті дослідження було встановлено, що всю масу реагуючих адресата на репліки пропонента можна поділити на три групи: 1) реагуюча репліка виражає згоду; 2) реагуюча репліка виражає незгоду; 3) реагуюча репліка виражає непевність.

Етикет мовленнєвого спілкування насамперед диктує про яв поваги до співрозмовника, без якої неможливо пролонгувати контакт. Так, І.П. Тарасова як одне з непорушних правил

психологічного комфорту мовленнєвого спілкування розглядає поняття «авторитету» співрозмовника [377:20-21]. Виходячи з цього «авторитету», партнер по мовленнєвій комунікації звичайно утримується від явної критики й прямого заперечення. Постійна незгода з партнером по спілкуванню призводить до закінчення процесу діалогізування і виходу зі спілкування комунікантів. Позитивні відповіді дають ґрунт, базу для пролонгування процесу обміну інформацією й уникнення конфліктів. П. Мітчч рекомендує на початку ділової бесіди ставити закриті питання зі свідомо передбачуваною позитивною відповіддю. Приймаючи позицію партнера в дрібницях, співрозмовник психологічно настроєний на позитивну реакцію й у більш важливих питаннях [230:68].

Іншим способом запобігання конфлікту мовленнєвого спілкування є використання непевних відповідей замість однозначно інтерпретованих «Yes» і «No».

Наприклад:

1. – *You will do it for me. Please, say «Yes».*
– *I'll think it over [665:68].*
2. – *I see you don't agree, Jim.*
– *I'm drinking [705:51].*

У наведених вище прикладах небажання співрозмовника виразити згоду маскується репліками, що виражають семантичну невизначеність.

Дж. Лайонз у книзі «Семантика» пише: «Якщо одне речення 1 експліцитно чи імпліцитно заперечує інше речення 2, то 1 і 2 є суперечними один одному реченнями» [532:483].

$$S_1^- \neq S_2^+$$

Виходячи з цієї формули, можна вивести дві інші:

$$1. S_1^+ = S_2^+$$

$$2. S_1^- = S_2^-$$

Тобто: 1) відповідь «Yes» – репліка, що схвалює вище-

сказане, показує, що другий комуніканти цілком підтримує свого співрозмовника. При такій схемі постановки відповідей і питань спостерігається продовження діалогу.

2) «*No*», у свою чергу, є негативною відповіддю на незаперечне твердження і позитивну відповідь на негативне висловлення.

Таким чином, навіть у значенні пропозиційної згоди-незгоди «*Yes*» і «*No*» можуть мінятися ролями в залежності від процесу мовленнєвої взаємодії комунікантив.

З погляду теорії комунікації, істинно-оцінні репліки у сфокусованому вигляді репрезентують «стратегію впевненості». [439:5]

З погляду логіки, істинно-оцінні висловлення можна розташувати на шкалі модальності, де їх епістемічні модальності працюють у контексті думок.

Звідси, у контексті модальностей розташовані дві полярні точки (+) *Yes* і його еквіваленти (*Certainly, Okay, Yah*) і (-) *No* і його еквіваленти (*Nay, Nope*) відповідно. Очевидно, що по мірі віддалення від негативного полюса до позитивного оцінка істинності попереднього висловлення буде змінюватися (див. рис. 3.5.).

Рис. 3.5. Зміна істинності оцінки в контексті думок.

Вище графічно показана зміна істинності оцінки в контексті думок у бік її позитивної орієнтації. Комунікативно кожне з модальних висловлень (зліва направо) відрізняється більшою впевненістю, що досягає апогею в позитивності (*Yes*). Відзначимо, що точка невизначеності на цій шкалі є першою точкою на шляху віддалення від полюса заперечності. У процесі аналізу фактичного матеріалу не були засвідчені істинно-оцінні висловлення, різні за ступенем «заперечності». Пояснення цього факту ми вбачаємо в психологічній орієнтації на комфортність діалогічного спілкування, униканні явно негативних суджень.

Наприклад:

– *But you do believe me, don't you? – she pressed. What could I say? I didn't want to offend her.*

– *Perhaps. Things happen. – I looked aside [650:68].*

Джей не вірить своїй коханій, але, не бажаючи відкритого конфлікту, заміняє свою негативну оцінку іншою, з більш позитивною модальністю.

У роботі була запропонована класифікація істинно-оцінних речень, заснована на їх полярності:

- 1) висловлення, що виражають твердження;
- 2) висловлення, що виражають заперечення;
- 3) висловлення, що виражають невизначеність (див. рис. 3.6).

Очевидно, що категоріальне значення оцінності мають не тільки непередикатні, але і передикатні побудови. У цьому зв'язку аналіз істинно-оцінних висловлень було зроблено в опозиціях передикатних/непередикатних речень (див. табл.3.6.).

Приклади до таблиці 3.6:

1. а. – *Will you help me?*
– *Yes, m'am [612:52].*

Таблиця 3.6

Класифікація істинно-оцінних висловлень

Істинно-оцінні висловлення 100 %					
Висловлення, що виражають твердження 67,5 %		Висловлення, що виражають заперечення 21,1 %		Висловлення, що виражають невизначеність 11,4 %	
Структурно-непредикатні Yes і його еквіваленти 52,8 %	Структурно-предикатні 14,7 %	Структурно-непредикатні No і його еквіваленти 15,3 %	Структурно-предикатні 5,8 %	Структурно-предикатні 6,9 %	Структурно-непредикатні 4,5 %
1	2	3	4	5	6

(структурно-непредикатне висловлення, що виражає твердження).

1. б. «*Was he at the inquest?*»
 «*Certainly*» [626:30].
2. а. «*Are you sure he did not know?*»
 «*Sure*» [668:18].

(еліптична конструкція → *I'm sure*)

2. б. – *You will be there by noon?*
 – *All right* [705:50]. → *It is all right.*
3. а. – *Did you sign the cheque for those shares?* – *Max asked.*
 – *No* [684:23].

(структурно-непредикатне речення)

3. б. – *He's in hospital in Cuzco, I suppose?*
 – *Nope* [654:26].
4. а. «*Here, take yours price.*»
 «*Rubbish*». → *It's rubbish* [619:39].

Контекстуально дана репліка еквівалентна українсько-

му «Заськи», «E, ні!» чи російському «Дудки», «Ну уж нет», тому «Rubbish» носить явно істинно-оцінний характер.

4. b. – *Will you try again?*

– *I won't [683:71].*

(еліптичне речення → *I won't try*, що виражає незгоду)

5. a. – *Is she a private detective?*

– *God knows [626:52].*

(нееліптичне речення, що виражає невизначеність)

5. b. – *Is she your teacher?*

– *She might be [665:38].*

6. a. – *But what about your present member? Is he going to retire?*

– *Perhaps [658:44].*

6. b. – *Will Uncle Bob come?*

– *Well. He seldom goes out [668:68].*

(структурно-непредикатне речення, що виражає невизначеність).

Аналіз фактичного матеріалу свідчить про те, що конструкції, що виражають твердження, як структурно-непредикатні, так і структурно-предикатні, складають більше половини від інших видів реплік.

У свою чергу, репліки, що виражають заперечення, складають приблизно одну п'яту всіх істинно-оцінних висловлень. На третьому місці за частотністю вживання — репліки, що виражають невизначеність, і складають близько одної десятої всього корпусу аналізованих побудов.

За нашими даними, структурно-непредикатні побудови згоди вживаються приблизно в 4 рази частіше, ніж структурно-предикатні, відповідно, 52,8% до 14,7%. Структурно-непредикатні речення, що виражають заперечення, також прева-

лоють над структурно-предикатними, причому їх співвідношення складає 15,3 % і 5,8 %, відповідно [542:6-8].

Дане явище обумовлене наявністю в мові готових модальних істинно-оцінних форм «*Yes*» і «*No*», що мають стислість вираження при збереженні в повному обсязі свого семантичного початку. У цьому випадку, очевидно, грає роль не тільки закон економії мовленнєвих зусиль, але і мовленнєвий етикет спілкування, що виявляється в економії часу співрозмовника.

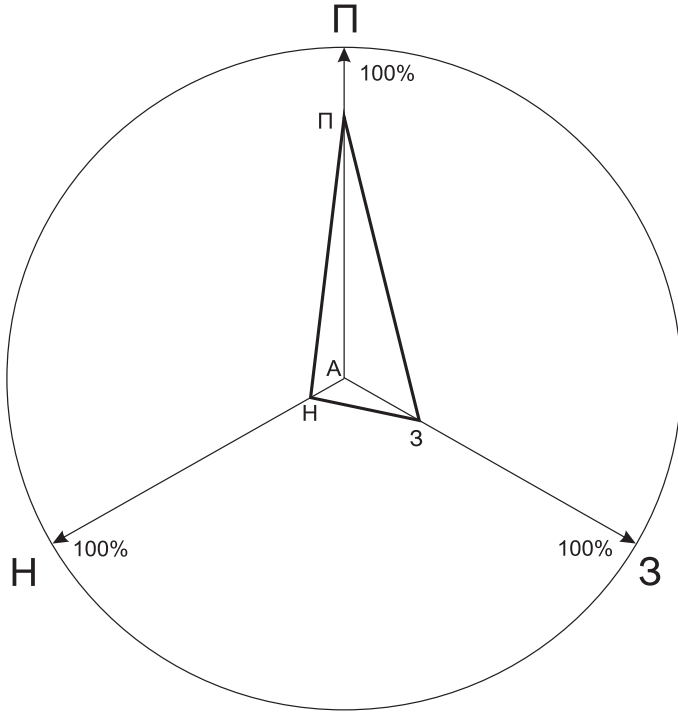
Стосовно відносно низької частотності висловлень, що виражають невизначеність, то дане явище уявляється логічно і психологічно цілком закономірним. «Закрите» питання по своїй суті передбачає відповідь «*так*» або «*ні*». Відповідно, вираження невизначеності у відповіді співрозмовника є спробою піти від відповіді, не дати свою суб'єктивну оцінку, що в деяких випадках психологічно зовсім природно, але суперечить самій логіці питання. Цілком очевидно, що така реакція комуніканта не може домінувати в нормальному мовленнєвому спілкуванні, але допускається в деяких випадках, через принцип ввічливості або авторитет співрозмовника.

Цікавим буде відзначити, що розходження в процентному співвідношенні структурно-предикатних і структурно-непредикатних висловлень, що виражають невизначеність, невелике. При цьому, структурно-предикатні репліки трохи превалюють над структурно-непредикатними (відповідно, 6,9 % і 4,5 %). Такий розподіл частотності, на наш погляд, легко пояснюється проміжним положенням даних висловлень, що, на відміну від полярних «*Yes*» і «*No*», є своєрідним ключем до пролонгування

і розмикання контактів. З точки зору психології спілкування, то дані висловлення припускають «квазі-оцінку» і поєднують два семантичних полюси: «негативний» і «позитивний».

Кількісно розподіл частотності вживання в діалогічному дискурсі непередикатних істинно-оцінних речень показаний на рис. 3.6.

Отже сумарна кількість аналізованих структурно-непередикатних висловлень — 1000 (100%), висловлень позитивної оцінки — 720 мовленнєвих зразків (72,0%), висловлень негативної оцінки — 215 (21,5%). Непредикатні побудови, що виражають невизначеність, складають 65 мовленнєвих зразків (6,5%). Позначивши можливе вживання непередикатних оцінних висловлень у вигляді кола (100%), проведемо з його центра А осі, що відповідають концептам позитивності (П), заперечності (З) і невизначеності (Н). На кожній з осей у відсотках відкладемо частотність уживання відповідних непередикатних речень (вектори Ап, Аз, Ан).

АП – оцінні висловлення, що відповідають концепту позитивності

Ап – 72,0 %

АЗ – концепту заперечності

Аз – 21,5%

АН – концепту невизначеності

Ан – 6,5 %

Рис. 3.6. Гештальт-проекція різних типів істинно-оцінних непередикатних висловлювань.

З'єднавши отримані точки, одержимо ареал вживання непередикатних істинно-оцінних речень у діалозі. Очевидно, що гештальт-центр речень цього типу зміщений у бік позитивної оцінки. Будучи моментальним засобом контролю коду й передаючи реакцію співрозмовника, що виражає схвалення, несхвалення, невизначеність, істинно-оцінні непередикатні речення керують мовленнєвою поведінкою партнера по комунікації і направляють діалог у цілому.

Таким чином результати дослідження показують, що аналізовані істинно-оцінні непередикатні висловлення становлять собою сфокусоване відображення формальної логіки в мовних символах, скоректоване відповідно до принципів сприятливого діалогізування.

3.4. Функціонування ізольованих фатичних речень у діалогічному тексті в діахронії та синхронії

Контактовстановлюючі, чи фатичні, речення, аналізу яких присвячений даний розділ, займають особливе місце в організації діалогічного мовлення. Термін «фатичне» (чи «метакомунікативне») речення був введений англійським етнографом Б. Малиновським стосовно до діалогів, бесід, «...метою яких є створення успішності шляхом простого обміну словами» [534:304]. Як справедливо відзначає Г.Г. Почепцов, «...мета — у позначенні «метакомунікація» та його похідних — неоднозначна і може бути авторським коментарем до власне повідомлення» [322:52], тобто тим, що А. Вежбицькою було названо «метатекстом» [72:258]. Іншими словами, метакомунікація має значення «комунікація про комунікацію».

Метакомунікат може виконувати й інше завдання, що пов'язане з регулюванням мовленнєвого спілкування за допомогою мовленнєвих засобів. Йдеться про реаліза-

цію фатичної функції мови [437:195].

Як роз'ясняється у відомому тлумачному словнику А.С. Хорнбі, «...контактовствуюча функція мови, чи фатична (від давньогрец. *phatos*, неозначена форма дієслова *phanai* – говорити) функція служить для прояву почуттів і створення атмосфери, сприятливої для подальшого розвитку контакту» [606].

Стосовно художнього діалогу, метакомунікація – це комунікація, що супроводжує комунікацію. Відсутність фатичних реплік на початку бесіди руйнує встановлену ритуальність спілкування, передбачуване кодифіковане співвідношення мовної норми й мовленнєвої поведінки, наприклад:

She looked up from her work, and I felt damn sure I ought to say something. So I said – Hello!– Good Morning, sir, – she smiled [622:7].

У наведеній вище діалогічній єдності реально мотивована необхідність установаження мовленнєвого контакту між комунікантами. Як уже відзначалося вище, стереотипи мовленнєвого спілкування передбачають наявність якоїсь мовленнєвоетикетної одиниці, що випереджає реальну одиницю повідомлення чи комунікативний акт виразно впливає з авторської ремарки: *I felt damn sure I ought to say something.* (Я гостро відчув необхідність що-небудь сказати – переклад мій – І.М.). «Фатична метакомунікація як діяльність є проявом потреби адресанта в соціальному контакті, включеності в спільну діяльність, що є необхідною умовою ефективного обміну інформацією» [219:7]

Уже сказане тут дозволяє зробити висновок, що формули етикету, що вживаються в мовленні як самостійні непередикатні речення, мають величезне значення для орієнтації діалогу в цілому. Крім того, паралельне існування в мові нееліптичних форм (типу *I thank you*), еліптичних (типу *Thank*

you) і непередкатних (типу *Thanks*) обумовлюють детальний розгляд мовленнєвоетикетних типів простого речення¹.

Функціонування фатичних конструкцій, у цілому, обумовлене рамками мовленнєвого етикету, прийнятого в даному суспільстві. Наприклад:

Hashknife knelt down in front of him.

– *You're yourself to blame, Pat. Things are not done like that. You should have made friends with them, greeted them, asked after their health and suchlike. People do not forgive such things [705:42].*

У наведеному прикладі демонструється існуюча в людській підсвідомості необхідність дотримання певних норм суспільної поведінки, що реалізується в процесі комунікації за допомогою фатичних конструкцій. З вищесказаного можна зробити висновок, що крім мовленнєвоетикетної функції, фатичні речення здійснюють психологічний зв'язок між тими, хто спілкується, відображаючи мовленнєво-етикетні норми суспільства на певному історичному зрізі його розвитку.

А.П. Чужакін виводить етимологію поняття слова «етикет» від франц. «церемоніал» – сукупність правил, що регламентують поведінку людини в громадських місцях, її культуру спілкування та поводження з оточуючими людьми, гарні манери і т.ін. Автор вважає форми привітань та звертань

¹ У процесі аналізу фактичного матеріалу структурно більш складні побудови з формулами ввічливості в сучасному англійському художньому діалозі засвідчені тільки в дванадцяти випадках. Наприклад:

1) – *I thank you because I couldn't do it better myself [683:71]* – складне речення;

2) – *Having seen you comfortably settled, I wish you a good night [594:64]* – ускладнене речення.

важливою складовою частиною етикету [416:191-194].

П. Браун і С. Левінсон, зі свого боку, визначають ввічливість як «...дію, спрямовану на задоволення потреб партнера, пов'язаних з його соціальною роллю і сприйняттям власної гідності» [454:91]. Наприклад:

– *Good morning, Mr. Morrison.*

– *Morning, Jack [632:61].*

У даній діалогічній єдності розкривається розуміння мовленнєвоетикетних норм на рівні комунікативної ролі. При цьому навіть на підставі наведеного вище мікроконтексту ясно, що спілкування відбувається між співрозмовниками, які знаходяться на різних ступінях соціальних сходів.

Стереотипи спілкування, стійкі формули ввічливості не виникають заново в кожному акті мовлення, а відтворюються як одиниці, що відклалися і зберігаються в нашій мовній свідомості у вигляді своєрідного фонду готових типізованих фраз. Контактвстановлюючі кліше «працюють» на вкличення уваги адресата на його співрозмовника чи на конкретне повідомлення.

Наприклад:

They were sitting with their backs to me.

– *Merry X-mas! – I yelled. They both turned to me. [632:45].*

У відповідності зі сказаним тут, у даній роботі як фатичні репліки розглядаються такі стійкі англійські словосполучення, як «*Merry Christmas*», «*Good Morning*», «*Thank You*», «*Hello*» і т.п.

І.С. Шевченко влучно зазначає, що встановлення контакту і розмикання контакту здійснюється метакомунікативними висловленнями, які функціонують у кінцевій позиції репліки мовця, що обмежує вибір комунікативного типу речення [427:75].

Однак вказуючи на явно обмежений інвентар контакто-становлюючих висловлень, І.С. Шевченко не робить спостережень щодо їх структурно-семантичного типу, що у багатьох випадках неоднорідний. Порівняємо, наприклад, *Happy New Year i I wish you a very happy New Year, happier than the previous one [671:54]*. Вищенаведені приклади, хоча і мають схожу семантичну навантаженість, структурно абсолютно різні. Ізольоване «*Happy New Year*» у лінгвістиці зазвичай розглядається в ряді структурно-непредикатних побудов [31:41; 69:205; 531:20; 76:87]. Однак друге речення («*I wish you...*») структурно подано простим нееліптичним поширеним реченням. Безперечно також структурне розходження непредикатного «*Hello*» і «*Sorry*». Цілком можливе відновлення останнього висловлення до повної структури предикації — *I'm/We're sorry*.

Зазначені мовленнєві зразки є історично сформованими в процесі комунікації стійкими висловленнями, що характерні також для розмовного мовлення. Однак, як було показано вище, граматичний зміст цих речень, об'єднаних терміном «фатичні», неоднаковий. З метою встановлення розходжень у даній роботі був здійснений порівняльний аналіз фатичних конструкцій по вертикалі, тобто в діахронії, й по горизонталі, тобто в синхронічному зрізі.

Аналіз фактичного матеріалу показав, що фатичні речення подані в англійській мові різними частинами мови. Це можуть бути вигуки («*Good-bye*», «*Bye-Bye*», «*Hello*»), іменники («*Morning*», «*Congratulations!*»), прикметники («*Sorry*»). Існують і словосполучення, що функціонують як цілі нерозчленовані одиниці («*I'm sorry*», «*Thank You*», «*Merry Christmas*», «*I wish you good morning*», «*See you later*»).

При порівнянні синтаксичних моделей парних вітань типу «*Good evening*» і «*Hi*», подяки «*Thank You*» і «*Thanks*»,

прощань «*See you later*» і «*So long*» і т.ін. виявляється наступне: якщо в структурах «*Hi*» і «*Thanks*» виокремити будь-які ознаки предикативного ядра неможливо, то у формулах ввічливості «*Good evening*» і «*Thank You*» та ін. можна простежити сходження до синтаксичної структури предикації.

Цей висновок підтверджує матеріал суцільної вибірки: синтаксичні конструкції типу «*I wish you good evening*», «*I thank you*», «*I'll see you later*» тощо, засвідчені в досліджуваних текстах і визнані інформантами абсолютно нормативними. Формули ввічливості «*Thank Lord*» (*God, Heaven*); «*Sorry*»; «*Happy (Merry) Christmas*» (*New Year, Birthday*); «*Good luck*»; «*Beg your pardon*»; «*Good night*» та ін. аналогічно відновлюються, відповідно до — «I thank Lord» (*God, Heaven*); «I'm sorry», «I wish you happy (Merry) Christmas» (*New Year, Birthday*); «I wish you good luck», «I beg your pardon», «I wish you good night».

Таким чином, зазначені мовленнєві формули становлять собою структурно-предикатні еліптичні відрізки, що імпліцитно репрезентують структуру предикації, де або опущені власне підмет і вербально оформлений присудок (як у випадках «*Beg your pardon*», «*Thank you*»), або експліцитно подана тільки частина присудка (як, наприклад, у «*Good day*», «*Happy New Year*», «*Sorry*»).

Справедливою є, таким чином, точка зору Р.Д. Борслі, відповідно до якої «...перший ступінь еліпсиса (the first degree of ellipsis) становить собою один з найбільш поширених видів неповноти речення в англійській мові» [452:126]. (Під першим ступенем еліпсиса дослідник має на увазі відсутність словесної форми в позиції підмета). Автор аргументує своє твердження тим, що позиція підмета в мові є незалежною — більш того, підмет визначає особу і число присудка. Тому в ряді випадків при еліпсисі словесної форми в позиції підме-

та саме форма присудка вказує на опущену словесну форму в позиції підмета.

Звідси випливає, що еліпс підмета, вираженого особовим займенником «*I*» чи «*We*» у реченнях типу «*Thank You*», «*See you later*» та інших цілком нормативний.

На даний час в лінгвістиці прийнято вважати, що такі формули ввічливості, як «*Thanks*», «*Hello*», (брит. «*Hullo*»), «*Hi*», «*Good-By*» (брит. «*Good-Bye*»), «*So long*», «*Bye-Bye*», «*Cherio*» і т.д., не містять жодних ознак, що дозволяють простежити сходження до синтаксичної структури взагалі і до синтаксичної структури предикації зокрема.

Однак, відзначимо, що в етимологічних словниках англійської мови зазвичай «*Good-Bye*» розглядається як «*God be with you*», а «*Bye-Bye*», відповідно, як дитяче перекручене «*Good-Bye*» [609].

Іншими словами, нами встановлено, що більшість відомих нам фатичних побудов дорівнюють структурно-предикатним реченням, які в основі своїй несуть неформальне значеннєве навантаження.

Когнітивно-комунікативний підхід спирається на принцип відображення концептів про навколишній світ у мовленнєвій діяльності і передбачає розгляд мовних одиниць у процесі їх вживання в мовленні.

Дослідники англійського мовленнєвого етикету Л.П. Ступін і К.С. Ігнат'єв зауважують, що «...мовленнєвий етикет навіть початку ХХ ст. істотно відрізняється від сучасного. Він значно спростився... і відрізняється економічністю реплік» [368:17]. Паралельне функціонування в мовленні «розгорнутих» і «згорнутих» фатичних побудов дозволило припустити еволюцію останніх у бік скорочення плану вираження.

З метою перевірки цієї гіпотези в даній роботі проведе-

но порівняльний аналіз частотності вживання різних типів фатичних речень протягом трьох століть (XVIII-XX ст.ст.).

Задля цього фатичні речення були підрозділені на такі типи:

1. Нееліптичні структурно-предикатні.
2. Еліптичні.
3. Структурно-непредикатні.

Наприклад:

1. *«I beg your pardon, sir, I was directed to come in» [638:381].*

2. *«Sorry», said Harry quickly [690:15]. → I'm sorry.*

3. *«Hello, Marge!», she said unexpectedly [619:20].*

Було встановлено, що парні мовленнєві формули «*Thank You*» і «*I thank you*», «*Good night*» і «*I wish you good night*», «*Sorry*» і «*I'm sorry*» і т.д. є синтаксичними варіантами, оскільки вони передають той самий зміст при несуттєвій розбіжності плану вираження.

Парні формули ввічливості типу «*Thanks*» і «*Thank You*», «*Hi*» і «*Good day*» можуть бути визначені як синтаксичні синоніми, тому що при несуттєвому розходженні змісту вони розрізняються в структурному відношенні. При цьому цікаво відзначити наступне: як відомо, однією з основних особливостей еліптичних синтаксичних конструкцій є втрата значеннєвої повноти поза мовленнєвою ситуацією, поза контекстом. Однак, саме ця характеристика не стосується фатичних речень. Еліптичні фатичні речення складають особливий вид синтаксичного еліпса, тому що мають усю повноту змісту і поза контекстом.

Таблиці 3.7., 3.8 і 3.9 ілюструють загальну картину вживання нееліптичних, еліптичних і структурно-непредикатних фатичних конструкцій у XVIII-XX ст.ст. Через відносно рідке вживання аналізованих зразків, порівняльний аналіз прово-

диться на основі 220 мовленнєвих зразків, що представляють часовий зріз XVIII століття; 414 мовленнєвих зразків, що представляють часовий зріз XIX століття, і 389 мовленнєвих зразків, що представляють часовий зріз XX століття.

Така кількість прикладів для кожного століття обумовлена насамперед тим, що діалог у художній прозі XVIII століття значно відрізнявся від діалогу художньої прози XIX і XX століть і в силу літературної традиції того часу використовувався значно рідше. Таким чином, суцільна вибірка досліджуваних мовленнєвих зразків, відібраних на приблизно однаковій кількості усереднених сторінок для кожного століття, була різною.

Таблиця 3.7.

Кількісний і якісний розподіл різних типів фатичних речень у XVIII столітті

№	Тип фатичного речення	Кількість зразків, %
1.	Нееліптичні	45
2.	Еліптичні	42,7
3.	Структурно-непредикатні	12,3
	Усього	100

Приклади до таблиці 3.7:

I.

a) – *I give you good night, – he added [693:67].*

б) – *I thank you for not doubting me: I felt it from the first [688:91].*

– *For this I thank thee, Lord [653:184].*

2.

a) – *As though at a signal they bounded out of their chairs crying:*

«Happy wedding!» [653:188]

б) – *There, there, that is your man! Thank God! Thank God! [647:192]*

3.

a) – *Thanks for having been willing to let me back home,
– he said [688:78].*

б) – *Hallo, girl! – he cried cheerily.*

– *Hallo, boy! – she answered at once, with amazing pluck [647:61].*

Аналіз фактичного матеріалу показав, що для мовлення художньої прози XVIII століття найбільш характерні нееліптичні фатичні речення. Вони складають майже половину всіх досліджуваних зразків – 45 %. Трохи поступають їм у кількості еліптичні структури.

Вони вживаються всього на 2,3 % рідше й складають 42,7 % від загального обсягу. Дуже рідко зустрічаються явно структурно-непредикатні фатичні репліки. Цей тип складає незначну, приблизно 1/8, частину від загального обсягу: 12,3 % (див. рис. 3.7.). Такий кількісний розподіл фатичних речень у XVIII столітті свідчить про нормативність і типовість вживання в мовленні даного часового зрізу нееліптичних формул ввічливості типу *«I thank you», «I wish you good night», «I beg your pardon»*.

Очевидно, що такий кількісно-якісний розподіл фатичних речень також пояснюється літературними нормами XVIII століття. Традиції класицизму й ораторського мистецтва передбачали структурну закінченість і повноту уживаних у мовленні висловлень з канонізуванням повних синтаксичних зворотів.

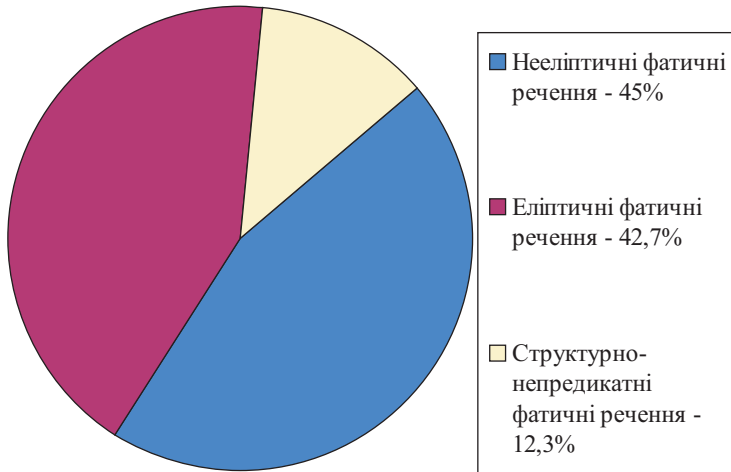

Рис. 3.7. Розподіл різних типів фатичних речень у XVIII столітті.

Структурно-непредикатні фатичні побудови, очевидно, на той період ще не були мовною нормою, принаймні, у художньому діалозі.

Таблиця 3.8

Кількісний і якісний розподіл різних типів фатичних речень у XIX столітті

№	Тип фатичного речення	Кількість зразків, %
1.	Еліптичні	62,3
2.	Нееліптичні	20,3
3.	Структурно-непредикатні	17,4
	Усього	100

Приклади до таблиці 3.9:

1.

- a) – *Good night, t'ee, – said the man with the basket.*
– *Good night, sir John, – said the person [659:13].*
- б) – *Where have you put my friend, Mr. Copperfield?*
– *Beg your pardon, sir?*
Let us go up to the drawing room [638:268].
- в) – *No sherry. Thank you, sir [700:161].*

2.

- a) – *I beg your pardon, sir. I was directed to come in [638:381].*
- б) – *I wish You good evening, m'am [700:160].*
- в) – *We can do it in a fortnight.*
– *No, I thank you. Not at present [638:121].*

3.

- a) – *Thanks, I won't have anything more, said the painter, taking his cap and coat off [621:54].*
- б) – *Hallo, Nelly! – cried Mr. Heathcliff when he saw me [621:217].)*
- в) – *Good-bye, my friend! May you be very happy! [638:34].*

Дані проведеного дослідження, подані в таблиці 3.8, дають можливість простежити зміну картини кількісно-якісного вживання різних типів фатичних речень у ХІХ столітті порівняно до ХVІІІ століття. Очевидно, що для даного періоду найбільш характерне вживання еліптичних зразків. Вони становлять більшість – майже 2/3 від загального обсягу досліджуваних синтаксичних структур (62,3 %). Це майже на 20 % перевищує вживання даного типу фатичних побудов у ХVІІІ столітті. Значно рідше зустрічаються, однак, в діалозі художньої прози ХІХ століття нееліптичні фатичні конструкції. Вони складають трохи більше 1/5 від загального обсягу (20,3%). Це приблизно вдвічі менше вжи-

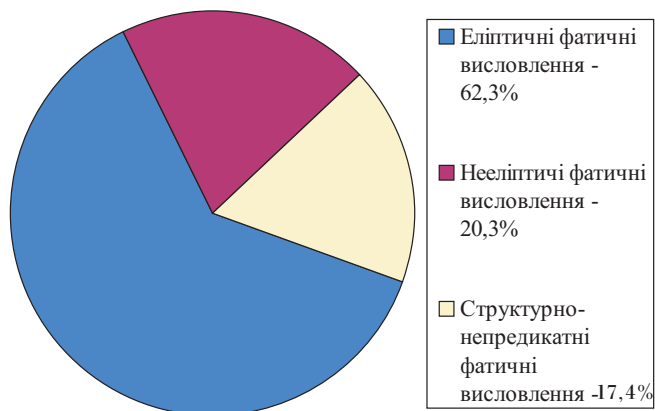

Рис. 3.8. Розподіл різних типів фатичних речень у XIX столітті.

вання даного типу фатичних реплік у XVIII столітті. Частотність уживання структурно-непредикатних речень збільшується в порівнянні з XVIII століттям на 5,1 % і складає в XIX столітті трохи більше за 1/6 частину від загального обсягу – 17,4 % (див. рис. 3.8).

Отриманий кількісно-якісний аналіз фатичних реплік у XIX столітті дозволяє зробити висновок про те, що нееліптичні формули ввічливості поступово поступаються та витісняються еліптичними і структурно-непредикатними штампами. Мовлення даного часового зрізу віддає перевагу формулам ввічливості типу «*Thank you*», «*Good morning*» замість «*I thank you*», «*I wish you good morning*».

Структурно-непредикатні фатичні речення типу «*Thanks*», «*Hello*» у XIX столітті вживаються частіше, ніж у XVIII століттям і є цілком нормативними. Нееліптичні синтаксичні звороти, характерні для класицизму, поступаються місцем спрощеним, «згорнутим» структурам.

Таблиця 3.9

**Кількісний і якісний розподіл різних типів
фатичних речень у XX столітті**

№	Тип фатичних речень	Кількість зразків, %
1.	Еліптичні	56,3
2.	Структурно-непредикатні	33,9
3.	Нееліптичні	9,8
	Усього	100

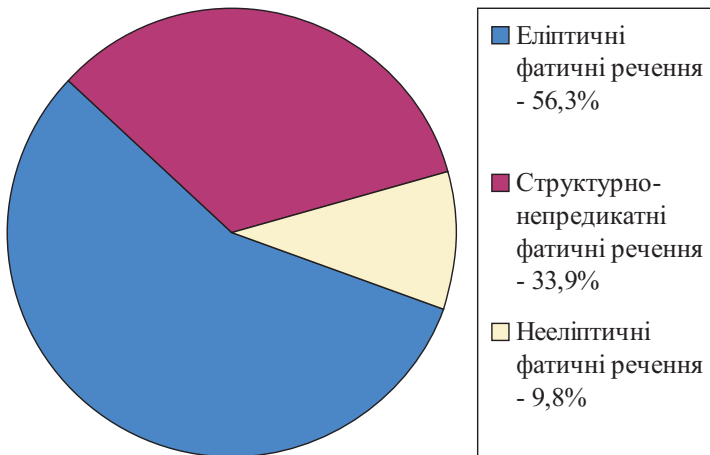

Рис. 3.9. Розподіл різних типів фатичних речень
у XX столітті.

Приклади до таблиці 3.9:

1.

a) – *Good evening, she said, her hard black eyes running over me [625:55].*

б) – *Merry X-mas, – Alice smiled giving me way [671:42].*

- в) – *And your parents? I said trying to sound politely interested.*
– *They are dead, – he frowned.*
– *Oh, sorry* [654:34].

2.

- а) *The creature slipped off the bed and bowed so low that the end of its long, thin nose touched the carpet.*
– *Er – hello*, said Harry nervously [690:12].
- б) *He came into full sight, handsome, smiling, with all his blue-eyes charm turned on.* – *Hello, darling*, Dino said [643:61].
- в) – *A cigar?*
He took one. – *Thanks* [675:24].

3.

- а) *I'm sorry*. – *I said. Death takes people in different ways* [684:58].
- б) *Is there anything else that I can tell you? – inquired the police inspector.*
– *I thank you, no*, – said Poirot, rising [627:153].
- в) – *Lord, I thank you for dinner* [612:59].

Аналіз фактичного матеріалу свідчить про те, що в художній прозі ХХ століття на першому місці за частотністю вживання залишаються еліптичні фатичні речення. Вони складають більше половини (56,3%) від загального обсягу досліджуваних зразків. Однак, частотність уживання цього типу фатичних речень трохи знижується порівнянно з ХІХ століттям (на 6%) за рахунок збільшення числа структурно-непредикатних структур, що у ХХ столітті складають більше 1/3 від загального обсягу (33,9%). Це майже вдвічі більше, ніж у ХІХ столітті, й у 2,8 рази більше, ніж у ХVІІІ столітті. Кількісний зміст нееліптичних речень у ХХ столітті зменшується відносно ХVІІІ століття у 4,6 рази, а відносно ХІХ століття –

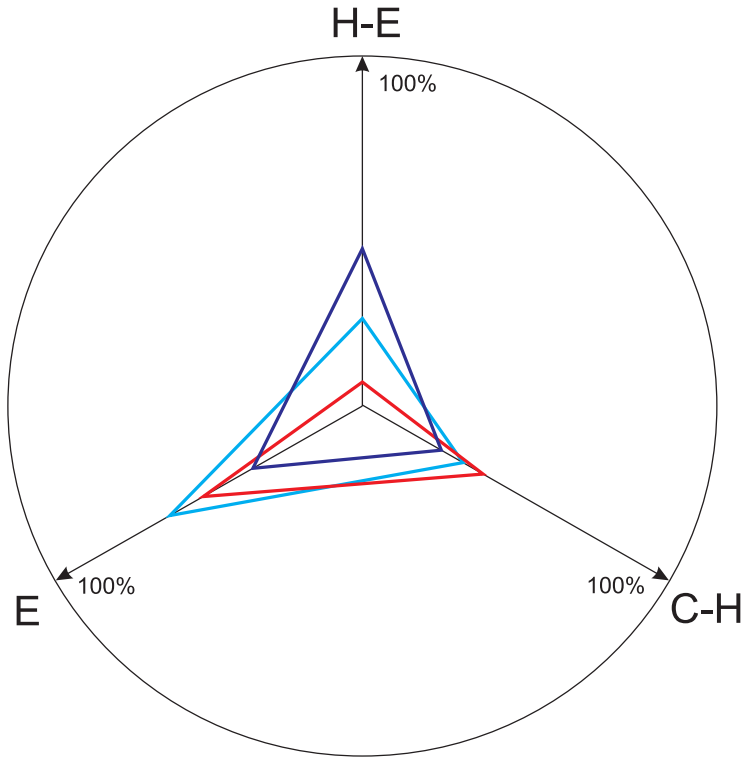
трохи більше, ніж у 2 рази, і складає приблизно лише 0,1 частину від загального обсягу (9,8%) (див. рис. 3.9).

Дослідження відібраних мовленнєвих зразків переконує, що в даному випадку вплив на діалог персонажів побічних факторів, як-то: індивідуального стилю письменника, жанрової своєрідності твору і т.д., незначний. Мова художньої прози ХХ століття, у якій переважає реалістичний напрямок, досить точно відбиває усне розмовне мовлення даного періоду.

Порівняльний аналіз вживання еліптичних і нееліптичних, а також структурно-непредикатних типів фатичних речень у часових зрізах ХVІІІ, ХІХ і ХХ століть дозволяє з достатньою вірогідністю припустити, що сучасні фатичні речення типу «*Good night*» дорівнюють структурно-предикатним синтаксичним конструкціям і наочно демонструють еволюцію, що виявляється в перерозподілі комунікативного навантаження в мові. Нееліптичні формули ввічливості типу «*I thank you*» продовжують залишатися мовленнєвою нормою, хоча і вживаються в порівнянні з діалогами ХVІІІ століття рідко. Зменшення частотності вживання в мовленні нееліптичних фатичних речень дає підстави припустити, що в процесі розвитку мовленнєвої комунікації всі вони поступово втрачають синтаксичну структуру предикації внаслідок переданого ними усталеного і незалежного від контексту змісту [243:85-89]. Як і в попередніх випадках, дамо графічне зображення ареалу вживання фатичних висловлювань у діахронії ХVІІІ – ХХ ст.ст. (рис. 3.10). Відповідно на осях відкладемо відсоткову кількість вживання нееліптичних (Н-Е), еліптичних (Е) і структурно-непредикатних (С-Н) речень у ХVІІІ – ХХ ст.ст.

Очевидно, що *гештальт-центр* фатичних речень зміщений у бік скорочення синтаксичної структури речення.

Проведене дослідження чітко показує, що всупереч сталій

H-E – нееліптичні речення
 C-N – структурно-непредикатні речення
 E – еліптичні речення

- XVIII ст.: H-E = 45 %; C-N = 12,3 %; E = 42,7 %
- XIX ст.: H-E = 20,3 %; C-N = 17,4 %; E = 62,3 %
- XX ст.: H-E = 9,8 %; C-N = 33,9 %; E = 56,3 %

Рис. 3.10. Гештальт-проекція вживання різних типів фатичних речень у XVIII-XX століттях.

в лінгвістиці думці про те, що фатичні речення здебільшого безструктурні, у сучасній англійській мові переважають еліптичні фатичні конструкції. На наш погляд, подібні побудови становлять собою перехідну форму між структурно-предикатними й непередикатними реченнями. Розходження в структурі контакто-встановлюючих речень передає специфіку розмовного синтаксису, що прагне до максимального лаконізму при збереженні інформаційно-комунікативного навантаження.

3.5. Формальний склад і види звертання за типом номінації

Як було встановлено в процесі аналізу фактичного матеріалу, третє місце за частотністю вживання зі структурно-непередикатних реплік займає звертання «direct address».

Дослідники фіксують наявність в художньому тексті трьох антропоцентрів: автора, читача й персонажа [163:85]. Однак антропоцентрична представленість в дискурсі більш різнопланова та багат шарова і проєціюється не лише в систему діалогічних зв'язків автора і його тексту або автора і уявних читачів, але й в адресацією персонажів, їхнє звертання один до одного. Категорія антропоцентричності комунікативної одиниці виходить з розуміння кожної мовленнєвої дії як особистісно-адресованій.

Звертання використовується в процесі спілкування абсолютнo всіма групами комунікантів. У природних умовах одним з істотних моментів комунікації є встановлення мовленнєвого контакту між мовцем і слухачем, який сприймається останнім або як устанoвлення контакту, або як атрактант його уваги до певного повідомлення.

У своїй роботі ми вважаємо необхідним виділити ізольоване звертання в окрему групу непередикатних речень, оскільки в процесі діалогічного дискурсу звертання, крім вище-

вказаної функції, воно може вживатися також як вираження емоційної чи інтелектуальної реакції мовця.

Наприклад:

He looked up from his work.

– *Yes, Hashknife? [705:43]*

Звертання «*Hashknife*» робить репліку у відповідь антропоцентрованою, таким чином посилюється її комунікативна ефективність.

Крім того, у суцільній вибірці засвідчені мовленнєві зразки, що становлять собою сполучення звертання з мовленневоетикетними формулами ввічливості.

Наприклад:

– *Good evening, Mr. Adams.*

– *The same to you, madam [671:28].*

Вже з наведених прикладів зрозуміло, що роль ізольованого звертання у формуванні гештальта простого речення відрізняється від ролі речень, які мають чисто фатичну функцію.

Аналіз фактичного матеріалу свідчить, що звертання може вживатися як в складі речення, так і ізольовано. Порівняємо, наприклад:

– *Kitty! Somebody is asking for you [619:18].*

– *Kitty, you are waited for on the phone [684:41].*

Усі відомі нам дослідники не визначають граматичний статус включеного до складу речення звертання та одно-стайно виключають його з переліку членів речення, зазвичай розглядаючи його як «незалежний елемент речення» [599:284; 491:395, 479:593; 146:228]. Ізольоване ж звертання зазвичай розглядається як «слово-речення» [94:64], «квазі-речення» [146:174-176] чи «аморфне речення» [511:152].

Відомо, що в багатьох мовах, у тому числі й у старо-

давній латині, давньогрецькій, а в теперішній час — і в деяких слов'янських мовах, існує особливий відмінок, так званий вокатив або кличний відмінок. Наприклад: *Петре!* — українська мова; *Pietrze!* — польська мова. В англійську мову форма вокатива була механічно перенесена з латині й знайшла своє відображення в художній літературі¹.

Проте, очевидно, що називний відмінок не є єдиною можливою формою звертання, і, отже, визначення звертання не може зводитися до наявності в реченні останнього. З іншого боку, певні сумніви викликають і щодо обмеження звертання тільки іменником. Аналіз фактичного матеріалу показав, що приблизно 8 % від загальної кількості звертань складають неозначені (а) і особові (б) займенники, субстантивовані прикметники (в) і дієприкметники (г), наприклад:

(а) — *Somebody, close the door!* [705:39]

(б) — *You, awful brute!* [662:22]

(в) — *The blonde, come up to me!* [683:81]

(г) — *The wounded, you will be examined by Dr. Logan in five minutes* [675:51].

Ці та подібні їм мовленнєві зразки переконують у необхідності переглянути як саму дефініцію звертання, так і точки зору про морфологічне його вираження в реченні. Англійський дослідник Д. Морелл дотримується такої самої думки. Він називає звертання «Nominative of Address» і включає його в так звану групу The Parenthesis [539:14].

У сучасній лінгвістиці звертання визначається зазвичай як «слово чи сполучення слів, що називає особу (рідше предмет), до якого адресоване мовлення. Звертаннями служать власні імена людей, назви осіб за ступенем споріднення, за

¹ Див., наприклад, звертання Аліси до миші в Carroll L. «Alice's Adventures in Wonderland». — М.: Progress Publishers, 1979.— 234 с.

становищем в суспільстві, за професією, заняттям, посадою, званням, за національною чи віковою ознакою, за взаємовідношенням людей і т.д.; назви чи клички тварин; назви предметів чи явищ неживої природи, що зазвичай у таких випадках уособлюються; географічні найменування і т.д.» [599:240]. М.О.Олікова дає описове визначення звертання, але не розкриває його граматичну сутність: «Під звертанням розуміється вживання іменників, займенників, субстантивованих прикметників або еквівалентних їм словосполучень для позначення осіб, до яких звернене мовлення мовця. Звертання є одним з мовних засобів для вираження взаємних відносин між людьми. У суспільстві ці лінгвістичні відносини обумовлені характером праці, місцем людини в суспільному виробництві, отже, вони відбивають відносини між класами» [298:74]. Звідси зрозуміло, що як звертання може функціонувати будь-яке номінативне висловлення, що позначає особу, до якої звернене мовлення.

У зв'язку з цим цікаве визначення синтаксичної ролі звертання в реченні. Як відомо, звертання найчастіше виділяється на письмі комами і належить до так званих позаструктурних елементів речення. Звертання «vocatives» є необов'язковими елементами і не входять в обов'язкову схему речення» [469:220]. В. Чейф називає звертання невиключеним елементом висловлення [461:96]. М.А. Ганшина, Н.М. Василевська й Р. Гунтер — відособленим і незалежним елементом речення [491:386; 496:99]. Сказане тут стосується тільки звертання, що виражене іменником.

Наприклад:

— *Look here, brat [662:82].*

— *Come in, Dino [643:64].*

— *Listen, Doctor [675:11].*

Відзначимо, що якщо звертання виражається іншими

частинами мови, воно не відокремлюється й, отже, до відособлених членів речення не відноситься. Звідси виникає доречне питання – як саме розглядати *somebody* у реченні типу «*Somebody close the door*» [606:48]. Для розгляду цього й подібного речення необхідно звернутися до проблеми членів речення та їх кількості.¹

З погляду його морфології, більшість дослідників розглядає звертання як субстантив. З огляду на встановлену комунікативність звертання, тобто можливість співвіднесення його з реченням, розглянемо, з яким саме членом речення корелюється звертання. Необхідність такого співвідношення відзначалася деякими лінгвістами до нас.

Так, М.Я. Блох пише: «The addressing enclosure (address) is a substantive modifier of the sentence and, hence, from its angle, a modifier of the sentence as a whole» [449:271]. Поділяючи позицію М.Я. Блоха про те, що звертання є визначником загальної спрямованості чи інтенції речення, відзначимо, що фактичний матеріал даного дослідження переконує в тому, що розглядати звертання як модифікатор речення в цілому недоречно.

Порівняймо речення: «*Generally speaking, John is a nice chap*» і «*Mary! John is coming*». У першому реченні *generally speaking* модифікує весь зміст конструкції в плані узагальнення. Звертання ж *Mary* у другому реченні показує спрямованість повідомлення на певну особу й у цьому розумінні є предикативним, тобто теоретично передбачає трансформацію *Mary, listen, look here* і так далі.

Очевидно, що з присудком, який, згідно до І. І. Мещанінова [225:179], складає собою насамперед компонент вира-

¹ Зазначена проблема розглядалася нами в Розділі 2 даної книги.

ження процесу, співвідносити звертання не можна. Однак розглянемо, як співвідноситься ізольоване звертання і підмет у простому реченні.

Щодо природи підмета в лінгвістиці існують різні точки зору. Деякі вчені вважають, що підмет і присудок суть синтаксичні, а не логіко-семантичні поняття. І, отже, їх визначення повинні даватися не в термінах логічних категорій, а за їхнім структурно-граматичним співвідношенням з іншими членами речення. Так, Р. Лонг як основну ознаку підмета виділяє його головну роль у декларативному ядрі. «Підмет, – пише він, – може відноситися до чогось обумовленого чи класифікованого, описуваного чи розташованого до чогось, що саме чинить дію чи на яке впливають, до чогось, що просто є учасником події» [531:11].

Найбільш поширеним, однак, є розуміння підмета як предмета думки. У той самий час, звертання також співвідноситься з предметом думки. Наприклад: *I was trying to pick on somebody who could have helped me in the situation. Suddenly I understood. It was like a flash of light.*

– *Joby! Are you still here?* [654:36]

Жозе намагається знайти когось, хто б допоміг їй повернути нареченого. Думка про кузину здається їй рятівною. Очевидно, що звертання *Joby* корелюється з предметом уявної референції дівчини.

Вивчаючи психологічний бік функціонування феномена звертання, Дж. Р. Серль відзначає: «a speaker S utters a sentence T in the presence of a hearer H...directing the sentence at him... Switching to emphasize the degree of his commitment uses the address», for example: «*You take the money*» [563:106]. Очевидно, що звертання *You* допускає заміну на ім'я слухаючого (N), тобто зазначене речення можна уявити у вигляді: *Mary (Bob, Tom) take the money*. Розгля-

даючи звертання як одну з неодмінних умов мовленнєвого акту, Дж. Серль аналізує його нарівні з основним діячем процесу, тобто з підметом (порівняємо речення: *You stole the money* і наведене вище *You take the money*). На думку Дж. Серля, з погляду психологічного трактування, звертання прирівнюється до актанту дії [там же].

Досліджуваний матеріал свідчить, що приблизно в 96% усіх випадків підмет відсутній в імперативах через те, що він може тлумачитися однозначно і тому є вже означеним. На непотрібність підмета в таких реченнях прямо вказує Л. Торн: «the subject is quite unnecessary in the imperatives» [575:38]. При цьому в 81% імперативних речень, у яких еліптовано підмет, є звертання. Наприклад, 1) «*Larry, keep quiet!*» [668: с. 49]. Очевидно, що в даному випадку, однак, саме *Larry* є діячем процесу, вираженого у реченні. Зіставимо конструкції такого типу з реченнями 2) «*Somebody take over there*» [671:36] чи 3) «*Everybody keep his place!*» [625:59]. Порівняємо семантично близькі перше й третє речення. Дійсно, чим, крім паузації в усному мовленні й інтонацією на письмі, відрізняються дані речення? Щодо самого факту паузації, то підмет, виражений іменником або займенником, також допускає паузацію в мовленні з метою емпізи.

Наприклад:

– *You! Stole the papers!* [612:25].

Розглянемо, як співвідноситься волюнтатив «*God save the King*» і імператив «*John, you must save all of us*» [675:108], «*John, save me! Give me that boat*» [668:78]. І в першому, і в двох наступних реченнях йдеться про необхідність порятунку: у першому випадку – короля Богом, а в другому та третьому – людей, що терплять нещастя, Джоном. Однак, у першому реченні, що ще О. Єсперсен виділив в особливий тип «побажання» [513:224], *God* є, безперечно, підметом,

тоді як у двох наступних — Джон являє собою звертання. Наведені паралелі переконливо показують семантичну співвіднесеність звертання *John* і підмета *God* у рамках поданих мовленнєвих зразків, що є близькими за своїм семантичним наповненням.

Дослідження мовленнєвого матеріалу переконливо доводить, що у волонтактивних реченнях граматична функція звертання складається в субституції підмета. Більш того, детальне вивчення семантики звертання, засвідчене у фактичному матеріалі, не дозволяє говорити про будь-які істотні розходження між звертанням і підметом у рамках речення. Скоріше, у даному випадку звертання можна класифікувати як особливу форму підмета, що вживається у волонтактивних реченнях [258:209].

Проте якщо для неофіційного спілкування наявність звертання є бажаним атрибутом мовленнєвої культури, то для офіційного стилю, що прагне до чіткості й точності інформації, яка повідомляється, відсутність прямого звертання до співрозмовника інтерпретується як прояв недбалості чи є взагалі неможливою. Так, у діалозі вертикального типу (за Р. Гунтером), наприклад: шеф-підлеглий, вчитель-учень і т.ін., відсутність ввічливого «*Sir*» є для англійського узусу неприпустимим, наприклад:

— *Now, Tom, be a good boy and say «sir» whenever you are talked to, — Mrs. Leville reminded to her son [668:78].*

Місіс Левіль нагадує сину, щоб він у розмові з директором не забував про принципи ввічливості.

Ситуативна варіативність спілкування безпосередньо пов'язана з комунікативною роллю, що трактується як спосіб поведінки комунікантів у конкретній мовленнєвій ситуації та детермінована їх соціальним статусом. Соціальний статус у свою чергу «задає» певні комунікативні ролі співрозмовникам, обумовлені даною мовленнєвою ситуацією.

Наприклад, – *Professor Dumbledore*, – *he said hurriedly*.
– *Can I give that diary back to Mr. Malfoy, please?*

– *Certainly, Harry, said Dumbledore calmly [690:337]*.

У наведеній діалогічній єдності перша репліка належить учню Гаррі Поттеру, у той час як відповідь – його професорові. Спілкування між ними відбувається за принципом вертикального діалогу, що відображається в звертаннях.

Аналіз фактичного матеріалу і спеціальної літератури дозволяє зробити висновок, що звертання – найяскравіший і найуживаніший мовленнєвоетикетний знак. Н.І. Формановська, справедливо зауважує: «Називаючи співрозмовника на ім'я, ми наче вибираємо для нього найбільш придатний до випадку «ярлик» [395:104].

За принципом «ярлика» підбираються прізвиська, що у ряді випадків є повними чи частковими заміниками ім'я тієї чи іншої людини (порівн. *Hashknife – Гострий Ніж, Sleepy – Соня [705]*).

Стратегії ввічливості мають універсальний характер і, таким чином, П. Браун і С. Левінсон істотно доповнюють набір «правил спілкування» [454]. Так, одна зі стратегічних ліній полягає в демонстрації спільності з партнером. Варіантом реалізації даної стратегії служить підкреслення того, що мовець і слухач належать до однієї групи. Таку роль, ми встановили, відіграють форми неофіційного звертання типу англійських *pall, honey, dear, babe, brother* і подібних. Наприклад:

1. – *Look here, partner!* – *said Hashknife [705:33]*.

Звертання «*partner*» свідчить про сприйняття свого співрозмовника як товариша.

2. – *Darling, there's something I'd like to tell you.*

– *What is it, love?* [654:61].

У даному прикладі вживання петінгових звертань указує на певний ступінь близькості між закоханими.

Типові етикетні форми звертання – це своєрідний мовний фонд, що наче регулює суспільні й особисті стосунки між носіями даної мови [261:185].

Комплексний підхід до вивчення звертання як етикетної одиниці дозволив установити діалектичну єдність номінативно-змістовної сторони звертання з його прагматичною і стилістичною функцією. При цьому прагматичний зміст звертання кваліфікується як компонент семної структури слова, що матеріалізує екстралінгвістичну інформацію, яка співвідноситься з комунікативно-прагматичною ситуацією чи з її окремими параметрами.

У процесі аналізу було встановлено, що вибір тієї чи іншої форми звертання може бути не тільки соціально, але і психологічно обумовленим, тобто виконувати певне психологічне навантаження. Офіційна чи нетипова для конкретних комунікантів форма звертання до людини наче ставить між співрозмовниками деякий психологічний бар'єр. Залежно від того, чи приємна адресату людина, що до нього звертається, йому може подобатися або навпаки, не подобатися, звертання на ім'я чи прізвисько замість очікуваного звертання на прізвище з додаванням традиційних форм ввічливості:

- *You make me sick, old Ponty, – said Jumbo disgustedly.*
- *I protest! said Larry indignantly.*
- *Why call me «Ponty»?*
- *Because you're Mister-Know-All [668:49].*

У наведеному вище прикладі хлопчик ображається на вжите його однокласником глузливе прізвисько, віддаючи перевагу звертання на ім'я *Larry*.

Заміна звичайного звертання до адресата іншим, більш ніжним і фамільярним, може використовуватися задля вираження сигналу лиха, запобігання небезпеки, що загрожує, для того, щоб торкнутися внутрішньої інтимної сфери

духовного життя людини. Наприклад, малознайому людину після операції доктор називає на ім'я, закликаючи її повернутися з небуття.

– *Paul! Look here, your woman is here, – Dr. Suiza shook him by the shoulders [711:79].*

Вивчення психологічного впливу прямого звертання на комуніканта пов'язане з психологічними процесами умовного реагування.

Як відомо, інтерес – форма прояву пізнавальної потреби, яка забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення мети діяльності і тим самим сприяє орієнтуванню, ознайомленню з новими фактами, більш повному й глибокому відображенню дійсності. Суб'єктний інтерес виявляється в емоційному тоні й в увазі до об'єкта [595]. З наведених визначень звертання випливає, що основною комунікативною функцією звертання як форми комунікативного таксона є залучення уваги до об'єкта. Звідси випливає, що психолінгвістична функція звертання полягає, насамперед, у порушенні психологічного інтересу слухача. Як відзначає В. Ценковський, «добрий співрозмовник ні на хвилину не втрачає контакт з аудиторією, стимулює її інтерес і, відповідно, утворює прямий зв'язок зі слухачем, шляхом питальної конструкції й прямого звертання» [463:203].

Пряме звертання є, на наш погляд, прямим контакто-встановлюючим елементом мовлення. При цьому, якщо суто фатичні речення мають значення широкого впливу й невизначеності контакту, то введення в таке речення звертання відразу звужує поле впливу й робить висловлення спрямованим. Порівняємо, наприклад, абстрактне «*Good morning!*» і «*Good morning, Tom!*». В останній репліці очевидна спрямованість висловлення на конкретну особу.

У лінгвістиці прийнято кваліфікувати звертання за типом

номінації діяча. Як типові зразки існуючих класифікацій звертання розглянемо класифікації, запропоновані М.О. Оліковою й Л.М. Зубриліною у співавторстві з В.Ф. Мейєровим. Так, за класифікацією, поданою М.О. Оліковою, звертання поділяються на: антропоніми, прізвища, повні особисті імена, прізвиська, апелятиви, неоцінні, форми ввічливості, назва особи за частковою ознакою, назви рослин, частини тіла, зооніми, оцінні, терміни споріднення, звертання за чином і номінальні [298:60-65]. Л.М. Зубриліна і В.Ф. Мейєров поділяються звертання за обсягом: поширені і непоширені, інтерпозиційні і постпозиційні; за позицією в реченні: предпозиційні, інтерпозиційні і постпозиційні; за способом морфологічного вираження: а) назви власні: імена осіб, тварин, власні географічні назви; б) назви загальні: назви осіб, назви тварин, неживих предметів [144: 78]. Таким чином, Л.М. Зубриліна й В.Ф. Мейєров дають більш повну класифікацію, ніж М.О. Олікова. Однак, при цьому автори не дотримуються яких-небудь чітких позицій у визначенні місця конкретного звертання. Так, при виділенні групи звертань за способом морфологічного вираження автори обмежуються назвами власними й загальними, що в загальноприйнятому розумінні співвідноситься тільки з іменником.

При такому розумінні широко поширене звертання «*dear*», як у «*You slept well, dear?*» [683:65] віднести просто нікуди. Некоректним уявляється також і сам термін «класифікація за обсягом»; при цьому автори виділяють поширені й непоширені звертання. Однак, як відомо, поширеними і непоширеними можуть бути тільки члени речення [599:344], а звертання, як було показано вище, членами речення не є. Отже, говорити про їх поширеність або непоширеність неможливо.

Що ж стосується способів морфологічного вираження, то

тут класифікації М.О. Олікової, Л.М. Зубриліної і В.Ф. Мейєрова багато в чому збігаються, з тим лише розходженням, що останні не враховують оцінний характер звертання і не розділяють його означено-особовий і неозначено-особовий види.

Д. Кристаль пропонує класифікацію звертань, яка складається з дев'яти класів:

- імена, що вживаються з титулом: *Mrs Smith*;
 - імена, що вживаються без нього: *David*;
 - родинні зв'язки: *mum, uncle*;
 - маркери соціального статусу: *sir, my Lord*;
 - професії: *waiter, nurse*;
 - оцінювальні: *darling, pig, dear*;
 - загального характеру: *lads, ladies and gentlemen*;
 - займенник you (як образлива форма): *You, where's the phone?*
- деякі клаузи: *come out, come out, whoever you are!* [469:225].

Аналізуючи наведену класифікацію, відзначимо, що вона не відображає, по-перше, *таксономію* (тому що всі класи розглядаються як самостійні та рівноправні) і, по-друге, базується на різних принципах. Якщо «імена» та «займенник» you показує морфологічну приналежність звертання, то звертання типу «професії» або «родинні зв'язки» є семантичною характеристикою. Крім того, «деякі клаузи» взагалі не підпадають під визначення «звертання» (vocative), наведене самим автором вище¹.

Отже, зрозуміло, що існуючі класифікації звертання мають суттєві протиріччя і досить неповні.

У даній роботі запропонована таксономія звертання за ти-

¹ «A vocative is a name used for the person(s) to whom a sentence is addressed» [469: там же].

пом номінації (див.рисунок). З цією метою сукупність про-
стих речень з комунікативним навантаженням «звертання» була
поділена на два кількісно нерівних класи за типом номінації:

- означено-номінативні і
- неозначено-номінативні (відповідно, виражені імен-
ником і неозначеним займенником типу *somebody, you, man*).

Означено-номінативні звертання були розкласифіковані далі
за ознакою предметності і властивості. При цьому предметні
звертання підрозділялися на назви власні й назви загальні. У
свою чергу назви власні поділялися на прізвиська й прізвища.

Загальні звертання розділено на оцінні та нейтральні в
залежності від ставлення комуніканта до адресата.

Рис.3.11. Таксономія звертань за типом номінації

Приклади до рис. 3.11:

1. – *Morrison! Look here!* [632:41]
2. – *Scout! Give me the book* [668:72].
3. – *Constable! Do tell me, Constable, do you suspect him?* [626:81]
4. – *Oaf! You must step aside! You have spoilt my shoe!* [683:88]
5. – *Hush, be good! Dear! – Do you hear me? – I said* [619:40].
6. *I struggled for breath. – Help me! Somebody!* [665:94]

Звертання, що позначають властивості, як свідчать дані фактичного матеріалу, на відміну від предметних, завжди носять позитивну оцінку, наприклад: *Dear, honey, charming* тощо. У процесі дослідження не було засвідчено жодного звертання з негативною конотацією, типу: *ugly, wicked, hated* і т.п. Звідси, подальший підрозділ групи звертань, що позначають властивості, уявляється недоцільним.

Як показано на рисунку 3.11, основну масу звертань складають звертання означено-номінативного характеру (97,2%). Неозначено-номінативні складають лише 2,8% від усіх аналізованих мовленнєвих зразків. У класі означено-номінативних звертань основну масу складають звертання, що корелюються з поняттям предметності (78,1 %). Звертання, що позначають властивості адресата, вживаються приблизно в 4 рази рідше (19,1 %).

У групі власних предметних звертань превалюють прізвищні, що складають близько половини всіх предметних звертань. Звертання-прізвиська вживаються приблизно в два рази рідше й складають 20,6 %. До цієї групи в даній роботі зараховані прізвиська, утворені не тільки на морфологічній базі іменника, але і взагалі будь-які субстантивовані частини мови. Іншими словами, основною озна-

кою й у даному випадку є тип номінації, що виражається звертанням. Наприклад, звертання «*Sleepy*» і «*Hashknife*» [705] у даній таксономії трактуються як предметні, власні, прізвиська. У групі загальних звертань нейтральні вживаються приблизно в 3,3 рази частіше за оцінні.

Такий розподіл частотності цілком пояснюється тим, що власне оцінні звертання за своїм комунікативним змістом близькі до нейтральних, що представляють структуру модифікації (типу «*dear Mary*» і «*horrid Mary*»), з одного боку, й співвідносні зі звертаннями типу «властивість», з іншого боку (наприклад, «*dear*», «*sweet*», *etc.*).

Звідси, за типом звертання, вжитого в складі висловлення чи ізольовано, можна судити про характер адресації слухача з боку мовця [259:75-81].

Позначимо всю сукупність існуючих звертань у вигляді кола. З центра кола А проведемо шість осей (50 %), кожна з яких відповідає певному типу звертання:

P_1 – прізвища;

P_2 – прізвиська;

Н – нейтральні;

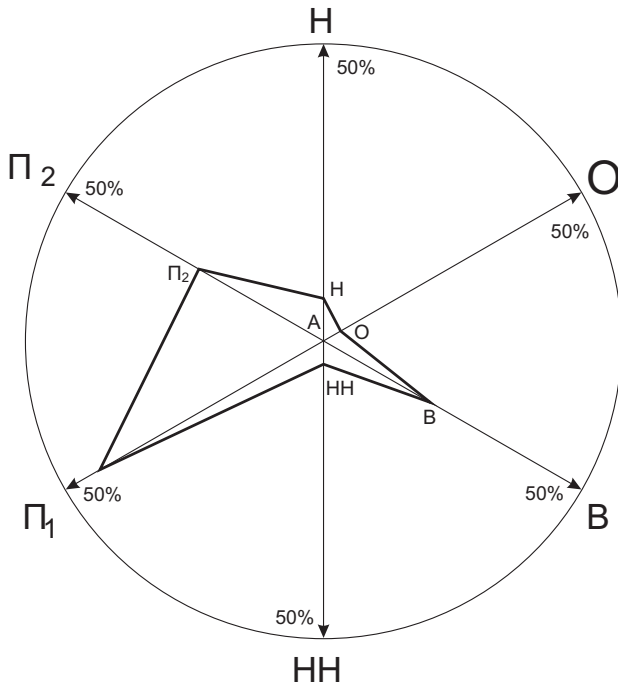
О – оцінні;

В – які виражають властивості;

Нн – неозначено-номінативні.

На кожній з осей у відсотках відкладемо частотність уживання відповідних непередикатних речень (вектори Ap_1 , Ap_2 , $Ан$, $Ао$, $Ав$, $Анн$). З'єднавши отримані точки, одержимо ареал вживання різних типів звертання в діалозі (див. рис. 3.12).

Очевидно, що *гештальт-центр* речень із семантикою «звертання» зміщений у бік звертань, що виражають предметність, а також власних і прізвищних. Цей факт свідчить про те, що *гештальт-властивістю* даного виду речень є точна номінація об'єкта мовлення.

АН – частотність вживання типу звертань «Нейтральні»

Ан = 8,5 %

АО – «Оцінні»

Ао = 2,6 %

АВ – «які виражають властивості»

Ав = 19,1 %

АНН – «Неозначено-номінативні»

Анн = 2,8 %

АП₁ – «Прізвища»

Ап₁ = 46,4 %

АП₂ – «Прізвисьба»

Ап₂ = 20,6 %

Рис. 3.12. Гештальт-проекція речень-звертань у діалозі.

Детальне вивчення функціональної ролі звертання як особливого типу простих речень дозволяє зробити висновок про особливе місце цієї структурно-непредикатної побудови в тексті та її конкретне комунікативне навантаження, що знаходить своє підтвердження у високій частотності ізольованих звертань у діалозі [261:180-190].

Таким чином, *нами остаточно встановлено, що таксономічний ґештальт* простого речення має ще одну специфічну якість, що виявляється тільки на рівні непредикатних побудов — конкретну адресацію інтенціональності мовлення. Вступаючи в розмову, комуніканти не просто розмовляють, а є компонентами певної суспільної антропоцентричної діяльності. Істотною ознакою мовлення є його адресованість, що й здійснюється в діалозі за допомогою мовленнєвоетикетних одиниць особливого типу — звертань.

3.6. Формальний склад і комунікативне значення емотивних непредикатних речень

У даному розділі розглядаються комунікативні розуміння і функціонування в художньому діалозі емотивних непредикатних побудов, що, як було встановлено, займають четверте місце за частотністю вживання серед непредикатних речень у мовленні.

«Серед різноманітних факторів, що керують мовленням людини, важлива роль належить психологічним факторам, у тому числі емоціям» [392:135]. У психологічному словнику термін «емоції» визначається, як «особливий клас психологічних процесів і станів, пов'язаних з інстинктами, потребами і мотивами, що відбивають у формі безпосереднього переживання (задоволення, радості, страху тощо) значущість діючих на індивіда явищ і ситуацій для здійснення

його життєдіяльності» [595:789].

Непредикатні емотивні речення зазвичай розглядаються в розряді вигуків. Останні, за визначенням, наведеним в Словнику-довіднику лінгвістичних термінів, є частиною мови, до якої належать незмінні слова, які безпосередньо виражають наші почуття і волевиявлення, але не називає їх [599:178]. Л.В. Щерба називав вигуки «неясною і туманною категорією, прикрим непорозумінням», маючи на увазі плутанину поглядів на цю частину мови [433:28]. Вивченням цієї проблеми займалися такі відомі вчені, як В. Гумбольдт, Ж. Вандрієсс, О. Єсперсен, В. Циммер та інші.

Більшість лінгвістів, визнають за емотивними побудовами «право на існування» у мові (В. В. Виноградов [79:179], О. Єсперсен [132:89], Е. Л. Носенко [294:62], В. А. Маслова [217:149], О. В. Вауліна [70:35] та ін.). Однак, як і раніше, не з'ясовують питання сутності функціонування ізольованих емотивних реплік у мовленні, тому що не всі зараховують їх до речень взагалі. Разом з В. Чолкан ми вважаємо, що «значення» вигука пояснюється не словом-синонімом, а саме реченням, оскільки вигук складає не окреме поняття, а своєрідне цільне висловлювання, що може передаватися лише реченням, а не тільки тим чи іншим його членом [415:42].

Речення, що спеціалізуються на вираженні емоцій, у граматиках і спеціальних дослідженнях зазвичай іменуються «вигуковими». Г.С. Литвиненко речення типу «*Good gracious!*», «*For God's sake!*» називає «однойдровими емотивними». (Однойдровими тому, що вони містять один ядровий компонент, а емотивними тому, що містять елемент, який характеризується синтактико-семантичною ознакою емотивності). Емотивні речення, на думку Г.С. Литвиненко, є різновидом окличних речень [202:3].

Дж. Лич ототожнює окличні й емотивні речення і розглядає їх як особливий клас, «...який варіюється від окремих окличних слів до речення» («Exclamations can vary from single exclamatory words to sentences»¹) [528:59].

Розуміючи емотивні репліки ширше вузького поняття «вигуки», ми включаємо в цю категорію висловлень усі емоційно забарвлені репліки, що не виходять за рамки первинної структури предикації. Такий підхід є цілком обґрунтованим, оскільки з погляду комунікативної семантики, непередикатні вигуки зазвичай виконують ту саму функцію, що і структурно-передикатні конструкції. Порівняємо, наприклад: 1) «*Alas!*» – *she sighed* [619:72]. – непередикатна побудова. «*How sad!*» – *Lady Wyndham whispered* [662:28]. → *How sad it is* – еліптичне передикатне речення. 2) «*Hush! Not a word*» [617:48]. – непередикатна побудова. «*Be silent!*» [610:54] → *You be silent* – еліптичне передикатне речення.

Відповідно до визначення простого речення, запропонованого автором даного дослідження на основі нового філософського та синтаксичного розуміння його сутності, ізольовані непередикатні репліки також є простими реченнями, поряд із передикатними емотивно забарвленими побудовами.

З іншого боку, не можна погодитися з позицією Г.С. Литвиненко, яка називає емотивні непередикатні речення «одноядровими». Такий підхід не є коректним, оскільки зазвичай в лінгвістиці в поняття ядро включають підметово-присудкове поєднання. Емотивні речення комунікативно інформативні не в плані їх співвіднесення з відбитою структурою предикації за формою, а в плані антропоцентричності будь-якого аспекту мовленнєвої комунікації, його відображення суб'єктивно психологічного початку в будь-якій повідомленні як такому.

¹ Під реченням Дж. Лич розуміє передикатне утворення.

У процесі аналізу фактичного матеріалу всі прості речення піддавалися вивченню з погляду формального складу і комунікативної семантики. При цьому під емотивними предикатними реченнями розумілися не тільки побудови, що мають специфічний синтаксичний рисунок окличного речення, а будь-які речення, обмежені знаком оклику, за винятком імператива. (Таке розуміння емотивності, знаходимо й у роботах Л.А. Фурса [399:4; 401:6-8; 303:55]). З точки зору формального складу, структурно-предикатні емотивні репліки вживаються незрівнянно частіше, ніж структурно-непредикатні вигуківого характеру (порівн. 86 % і 14 %).

Цей факт, безумовно, спростовує традиційну в лінгвістиці думку про те, що емоції в мовленні виражаються в основному вигуками і, отже, існують «у відриві від слів інтелектуальної мови» [225:355]. Відзначимо, що нееліптичні емотивні репліки однозначно превалюють над еліптичними і складають 61,2 % і 24,8 %. Такий розподіл частотності на користь нееліптичних речень також указує на те, що емотивність і еліптичність не є взаємозалежними категоріями.

На відміну від предикатних речень, непредикатні емотивні побудови є емотивно центрованими в тому розумінні, що нової інтелектуальної інформації не повідомляють. Як невід'ємна характеристика будь-якого неформального діалогічного спілкування, речення даного типу служать для моментального реагування, що забезпечує особистісний контакт співрозмовників.

Психолінгвістичну основу функціонування емотивних непредикатних реплік ми вбачаємо в тому, що «під впливом емоційного збудження відбувається значне погіршення емоційних процесів, що виявляється, зокрема, у спрощенні процесів мислення... у хаотичності мислення» [332:201].

Як відомо, крім емотивних реплік-вигуків, у мовленні існують непредикатні побудови, похідні від повнозначних частин мови, що у процесі мовного розвитку втратили свій

первісний зміст. Порівняємо, наприклад:

- 1) – *The boy*, – *she whispered, trying to place his face. She had definitely seen him [683:52].*
- 2) – *Oh boy!* – *Pip winced. – I forgot all about it [617:61].*

Та сама лексема «*boy*», що фігурує в обох репліках як не-предикатне речення, комунікативно передає абсолютно різні значення. У першому випадку «*The boy*» є об'єктом уявної референції, що не має нічого спільного з емоційним забарвленням мовлення. У другому випадку «*Oh boy!*» явно передає роздратування мовця і легко замінюється близькими за значенням вигуками (наприклад, *Oh bother! Dear me! Jesus!* і т.д.).

За даними нашого дослідження, вигуки чи «первинні» вигуки та «похідні» вигуки розпадаються на одноелементні й багатоелементні (див. рисунок 3.13.)¹.

Рис. 3.13. Таксономія емотивних непередикатних речень

¹ Тут і нижче використовуються терміни, наведені В.В. Виноголадовим для емотивних речень російської мови[84:76].

Приклади до рис. 3.13:

1. *a* – *Are you a scientist?*
– *I’m a doctor of medicine.*
– *Oh-h!* – *she smiled [684:31].*
1. *б* – *Phew!* – *mocked him his sister. – Rather stupid of you, my dear [662:21].*
2. *a* – *Ah, ah!*
– *What’s up again? [668:69]*
2. *б* – *Oh, oh! You’re pulling at my hair now [654:36].*
3. *a* – *Jesus! I’d like to sit down for a few minutes [675:80].*
3. *б* – *Hell! It’s coming to it again [683:74].*
4. *a* – *Dear me! Are you delirious? [612:38]*
4. *б* – *For Christ’s sake! Stop that nagging, Jed [632:44].*

Як видно з наведеного вище рисунка 3.13, первинні й похідні непередикатні речення використовуються в діалогічному мовленні приблизно з однаковою частотністю (51% і 49%). Однак, що стосується їх структурної організації, то тут картина прямо протилежна. Серед первинних емотивних непередикатних побудов переважають одноелементні (47,8%), а серед похідних – багатоелементні (44,4%). Причина такого розподілу частотності полягає в тому, що первинні емотивні репліки, які передають вигук, дорівнюють рефлексорним мимовільним вигукам і звукам, що є безпосередньою реакцією суб’єкта на події навколишнього світу чи обумовлені внутрішніми переживаннями мовця. Звідси, утворення багатоелементних структур для них не характерне. Похідні ж, у свою чергу, сходять до повнозначних частин мови, внаслідок чого можуть легко утворювати словосполучення, але не втрачати емотивного забарвлення. Порівняємо, наприклад, *Good God! Good*

my God! For God's sake! God Almighty! та ін.

Як уже відзначалося, похідні емотивні речення за своїм генезисом пов'язані з формами повнозначних частин мови і становлять собою іменники, прикметники й інші частини мови та їх сполучення, що поступово переосмислилися і перетворилися на засіб вираження емоційних імпульсів людини.

У даній роботі з метою визначення комунікативного змісту, переданого емотивними реченнями, були простежені джерела утворення похідних емотивних реплік (див. табл. 3.10).

Таблиця 3.10.

Джерела утворення похідних емотивних реплік

№	Джерела утворення	Емотивні репліки	%
1.	Словосполучення	<i>Good God, Damn it...</i>	65
2.	Іменники чи займенники	<i>Hell, fiddle, lord, my, boy...</i>	17
3.	Модальні слова	<i>Indeed, rather, certainly...</i>	10
4.	Прислівники	<i>Now, well, there...</i>	5
5.	Дієслова	<i>Come, see, hear...</i>	3
Всього			100

Приклади до таблиці 3.10:

1. – *Jesus Christ! He's jess' like a kid, didn't he? Sure he's like a kid [705:29].*
2. – *Hell! I've never seen anybody so stupid! [610:81]*
3. – *You don't know what true courage is.*
– *Indeed! I'm willing to be instructed [671:22].*
4. – *Well! What do you want now?*
– *Nothing. – I seen your light. I thought I could jess' come in an' set [705:38].*
5. – *Come! Tell me all about it, Marcia [643:51].*

Аналіз джерел утворення похідних емотивних реплік переконує в тому, що розвиток вигуків зі словосполучень і речень починається з поступової ідіоматизації останніх. Йдеться про наявність серед похідних емотивних реплік різних пере-

хідних типів від повнозначних слів, словосполучень і речень до таких, у яких переважають експресивно-емоційні елементи. У таких репліках поряд з новими значеннями в більшому чи меншому ступені зберігаються колишні лексичні значення, відсунуті на задній план емоцією чи волевиявленням.

Наприклад:

– *I'll have hot rolls for breakfast, I'll have potatoes for lunch and potatoes for dinner and beer. Heavens! How I like beer!* [632:55].

У наведеному реченні вигук *heavens*, який виражає захват, замилювання, зберіг близький зв'язок зі словоформою «*heaven*» у значенні «небо», «небеса», «рай». Багато дослідників зазначають, наприклад, що утворення вигуків обов'язково пов'язано з двома лініями «афективно забарвлених» слів – позитивною і негативною (*Nonsense! Rot! Rubbish!*), до яких безпосередньо примикають обрані вигуки [593:253; 364:10; 598:148]. При цьому відзначимо, що іноді похідні вигуки втрачають позитивну чи негативну забарвленість, властиву слову-джерелу. Так, англійське *God knows* можна перекласти двома фактично адекватними варіантами: «*Бог знає*» і «*чорт знає...*»

Відсутність номінативної функції відрізняє емотивні репліки від інших, зокрема, реплік-повідомлень. Р.О. Шор стверджує, що «з часом експресивна сторона слова настільки висувається вперед, що заступає його значення. Слово обезсмилюється, стає елементом гніву, радості, болю» [429:85]. Однак, таке формулювання створює невірне уявлення про те, що подібні слова з утратою первісних лексичних значень перетворюються в ніби-то «безглузді вигуки». Заперечення викликає сам факт розгляду вигуку як «безглуздої» одиниці, тому що всі репліки діалогу несуть комунікативне навантаження й, отже, у контексті мають конкретний сенс.

Ужиті в мовленні емоційні вигуки, що не несуть логічної інформації, проте є комунікативно-навантаженими й однозначно розшифровуються адресатом як схвалення, гнів, здивування і т.ін.

Наприклад:

a) – *I have lost your money. – Oh! [630:81] –*
здивування;

б) – *We have an answer to your ad. – Aha! [650:114]*
– схвалення;

в) – *Grr-gr! I'll crush the sound out of him [668:42].*
– погроза.

У той самий час похідне «*fiddlesticks*» у значенні виразника емоцій, хоча і цілком утратило своє лексичне значення «*смічки*», далеко не «*безглуздо*» вживається в значенні «*нісенітниця*», «*дурниця*».

Наприклад:

– *You must not come down, cousin, you must rest.*

– *Fiddlesticks! A glass of champagne'll soon get me to right [662:122].*

Дослідження фактичного матеріалу дозволяє в деяких випадках розкрити механізм такого переосмислення лексичного змісту емотивних реплік. Так, речовинний зміст, що лежить в основі багатьох емотивних реплік, згодом був витиснутий супровідною до них сильною емоцією. Це пояснюється наявністю в англійській мові великої кількості непередикатних побудов, що сягають корінням у релігію (за нашими даними, близько 55%). Наприклад, *God! Lord! Christ! Holy Christ! Heavens! Christ Almighty!* – і протилежні їм за лексичною конотацією – *Hell! Devil! God damn!* і т.д. Щодо широкого поширення в мовленні мовних форм типу *Dickens! Oh, boy! Gosh! Damaged!* та ін., то їх наявність пояснюється як явищами психологічного «табу» у мові, так і традиційним

евфемістичним вживанням останніх [242:118-120].

Таким чином, вираження емоцій у мовленні є не тільки суто лінгвістичною проблемою, але і відображенням глибинних психологічних процесів і проблем емотивно-образного мислення людини. А встановлення граматичних шляхів вираження емоцій дозволяє розкрити глибинні механізми породження спонтанної мовленнєвої комунікації.

Проведений аналіз непредикатних емотивних реплік дозволив виявити ще одну *гештальт-якість* простого речення — здатність у найкоротшій формі фокусувати цілу гаму людських почуттів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У даному розділі продовжується дослідження основних гештальт-якостей елементарних комунікативних одиниць, а саме аналізуються *властивості «матеріалу»*, тобто складові частини і *властивості суті* об'єкту. Оскільки основою матеріала дослідження є різні типи простого речення, а антропоцентричне розуміння мовленнєвої діяльності включає особистість у дискурс, були охарактеризовані зміни гештальт-властивості простого речення в залежності від особистості комунікантів.

Кожен персонаж художнього твору, як і кожен індивід взагалі, має свій, відмінний від інших, соціопсихолінгвістичний портрет, обумовлений як соціальними, так і психологічними факторами життєдіяльності особистості.

У контексті роботи персонажі художніх творів були умовно поділені на три групи: «еліта», «середня верства» і «ломпен». Встановлена суттєва різниця між вживанням різних типів речень у мовленні «еліти» і «середньої верстви» (відповідно, 23,5 % і 27,5 %). У мовленні персонажів «нижчої верстви» («ломпена») й «невизначеної верстви» (дітей) домінують прості речення (відповідно, 78 % і 76,3 %).

Виявлено неоднорідний склад простого речення у виділених соціальних групах. Мовлення персонажів, що належать до «еліти» і «середньої верстви», в основній масі, подає нееліптичними реченнями (відповідно, 78,1 % і 75,9 %). У мовленні представників «нижчої верстви» і «невизначеної верстви» (дітей) кількість нееліптичних конструкцій різко скорочується (відповідно, 44,5 % і 47,6 %) на користь збільшення еліптичних і непередикатних побудов.

Найбільша розбіжність у мовленні персонажів, що належать до різних статевовікових категорій, виявляється в частотності вживання ними структурно-непередикатних по-

будов. Причому рівень освіти й культури у цілому впливає на мовлення всіх представників соціальної групи попри розходження статі й віку. Максимальна частотність вживання структурно-непредикатних речень спостерігається в мовленні дітей усіх трьох соціальних груп. Що стосується соціальної стратифікації, то тут структурно-непредикатні речення превалюють у мовленні представників умовної групи «люмпен». Частотність їх у 2 рази більша, ніж у мовленні «еліти» й в 1,5 рази більша, ніж у мовленні «середньої верстви». За нашими спостереженнями, у мовленні жінок, як правило, більш емоційному, вживається більше, ніж у 1,2 рази більше структурно-непредикатних речень, ніж у мовленні чоловіків.

Гносеологічний характер і соціальна обумовленість людського мислення знаходить своє пряме відображення в структурі речення як основній й елементарній одиниці повідомлення. Можна з упевненістю стверджувати, що *таксономічний ізоморфізм* простого речення мотивується, у числі інших факторів, найскладнішим соціальним механізмом – життям людського суспільства в цілому й особливостями сприйняття його окремими соціальними групами. Звідси, у даній роботі соціальні й статевовікові ознаки комунікантів, розглянуті в конкретних психологічних умовах спілкування, є детермінантами гештальт-якостей простого речення, породжуваного в процесі мовленнєвої комунікації [253:163-167; 263:131-134; 265:96-101].

Крім того, визначена порівняльна продуктивність різних типів простого речення в аспекті їхнього відношення до комунікативного принципу ввічливості. Встановлено, що вибір прагматичного типу речення в значній мірі мотивується соціальною приналежністю мовця. При загальному превалюванні колаборативів у всіх групах, в групі «люмпен» спостерігається

ся різке збільшення у мовленні питомої ваги конфліктивів. Пояснення цьому феномену ми вбачаємо в соціальній залежності осіб вказаної групи, що проявляється на вербальному рівні у вигляді захисного реагування — конфліктиву.

Вперше в лінгвістиці нами було доведено, що саме аналіз частотності вживання в мовленні найменш вивчених у лінгвістиці структурно-непредикатних речень може служити індикатором статевовікових і соціальних характеристик особистості мовця [265:96-101; 264:127-136].

Превалювання безструктурних непредикатних речень витікає з основної властивості цього виду елементарних комунікативних одиниць. Однослівні репліки функціонують як вербальний засіб моментального реагування та конденсують максимум комунікативного навантаження.

Зроблено висновок про те, що суттєвою передумовою виникнення в мовленні непредикатних одиниць є глибокий взаємозв'язок і взаємовідображення мови і мислення. Структурно-непредикатні речення є могутнім мовленнєвим засобом конденсації змістовної інформації на рівні образів і емоцій, з одного боку, а з іншого — штампами мовленнєво-етикетної поведінки особистості в певній спільноті людей. Звідси функціонування непредикатних побудов у мовленні — не випадкове явище, а закономірний наслідок конкретних інтересів і екстралінгвістичних умов.

З метою визначення *гештальт-центру* непредикатних побудов були виділені й розглянуті їх основні типи з точки зору функціонування в мовленні в залежності від ситуації і комунікативного фону.

Найбільш частотними з них (більш 2/3 всього корпусу зразків) є чотири групи непредикатних побудов: 1) такі, що висловлюють коротку відповідь на закрите питання, типу «Yes» і «No»; 2) фатичні чи метакомунікативні речення,

типу *«hello»*, *«Good-bye»*; 3) ізольовані звертання; 4) вигуківі речення.

Виходячи з загальних положень граматичної модальності й формальної логіки, непередикатні репліки, що виражають коротку відповідь на закриті питання, були названі істинно-оцінними й класифіковані за такими параметрами: 1) речення, що виражають твердження; 2) речення, що виражають заперечення; 3) речення, що виражають невизначеність. Встановлено, що частотність структурно-непередикатних речень, які виражають твердження, більш, ніж в три рази вища, ніж таких, що виражають заперечення. А речення, що виражають невизначеність, складають лише десяту частину від усіх істинно-оцінних речень.

Зсув ґештальт-центра даного виду речень у бік позитивності можна пояснити психологічною природою комунікації, основою якої є збереження психологічного контакту між мовцями. Зрозуміло, що негативні репліки призводять до створення конфліктної ситуації в спілкуванні, яка завершується розмиканням контакту.

При цьому структурно-непередикатні побудови як згоди, так і незгоди, значно превалюють над структурно-передикатними (у середньому, у 3 рази). Різниця в процентному співвідношенні структурно-передикатних і структурно-непередикатних конструкцій, що виражають невизначеність, незначна [239:58; 252:46].

Істинно-оцінні непередикатні речення становлять собою сфокусоване відображення формальної логіки в мовних символах.

Ці речення, що припускають «квазі-оцінку», поєднують два семантичних полюси: негативний і позитивний.

Фатичні речення були споконвічно зараховані до групи проблематичних, тому що в суцільній вибірці поряд з не-

визначеним *Morning* засвідчені відповідні предикатні побудови *I wish / bid you good morning*. Однак у сучасному неформальному мовленнєвому спілкуванні засвідчені і типowo непередикатні фатичні речення (*Hello! Hey! Hi!*).

Аналіз вживання еліптичних і нееліптичних, а також структурно-непередикатних фатичних речень у часових зрізах XVIII, XIX і XX століть дає можливість з достатньою вірогідністю припустити, що сучасні *фатичні речення* типу «*Good night*» дорівнюють до структурно-предикатних синтаксичних конструкцій при розгляді їх розвитку в діяxронії. Причому в процесі еволюції мови спостерігається явна тенденція до спрощення, згортання поверхневої структури цих конструкцій. Цей процес ми розглядаємо як результат мовленнєвоетикетного генезису даних комунікативних таксонів, що функціонують у сучасній англійській мові як певні кліше, загальноприйняті формули ввічливості.

Отже, можна зробити висновок, що фатичні речення в сучасній англійській мові мають граматичний статус речення і подані повними чи еліптичними структурно-предикатними, а також структурно-непередикатними синтаксичними конструкціями [238:243].

З погляду граматичного змісту висловлення, було встановлено, що будь-яке звертання може бути співвіднесене із субстанцією, предметом думки процесу, вираженого в реченні. Більш того, порівняння волюнтаривних форм речення (типу *God save the king*) і відповідних імперативних конструкцій (типу *John, save me*) розкриває можливість симетричного вживання підмета й звертання. Звідси детальне вивчення семантики звертання, засвідчене у фактичному матеріалі, не дозволяє говорити про будь-які істотні розходження між звертанням і підметом у рамках речення.

Вивчення функціонування ізольованого звертання дає

підставу запропонувати нову логічно обґрунтовану *таксономію* звертання за типом номінації. При цьому вся сукупність мовленнєвих зразків була розкласифікована на два кількісно нерівних класи за типом номінації: а) означено-номінативні (97,2 %) і б) неозначено-номінативні (2,8 %).

Клас означено-номінативних звертань підрозділяється на звертання предметні (78,1 %) і ті, що виражають власливості (19,1 %).

Предметні звертання розпадаються на звертання власні (67%) й загальні (11,1 %). Виділені групи включають відповідні підгрупи: прізвищні звертання і прізвиська, нейтральні і оцінні звертання. Основу психологічного впливу прямого звертання на комуніканта ми вбачаємо в глибинних процесах умовного реагування. Таким чином, психолінгвістична функція звертання полягає насамперед у порушенні психологічного інтересу в об'єкта спілкування. Звідси, *суттєвою гештальт-якістю речень-звертань* є конкретна адресація повідомлення.

Вивчення непередикатних емотивних речень дозволило спростувати усталену в лінгвістиці думку про те, що емоції в мовленні виражаються, в основному, вигуками. За нашими даними, структурно-передикатні емотивні репліки вживаються незрівнянно частіше, ніж структурно-непередикатні, вигукового характеру (порівн. 86 % і 14 %) [248:103-106; 260:130; 261:189].

Емотивні непередикатні речення були розкласифіковані в роботі на первинні і похідні, а потім розглядалися у залежності від їхньої поверхневої форми як одноелементні і багатоеlementні. При цьому був зроблений висновок, що первинні і похідні непередикатні речення використовуються в діалогічному мовленні приблизно з однаковою частотністю (51 % і 49 %), що дозволяє передбачити тенденцію до конвергування різних типів емотивних речень. Аналіз механізму

переосмислення лексичного змісту похідних емотивних побудов дозволяє пояснити дане явище з погляду психологічного «табу» у мові, а також традиційним евфемістичним вживанням слів-замісників. Таким чином, встановлено, що ще однією *гештальт-якістю непередикатних речень* є їхня здатність фокусувати у вигляді гранично мінімальних реплік будь-які прояви людських почуттів [242:118-120].

Функціонування непередикатних речень у діалогічному дискурсі ми розглядаємо як результат ступеня конекції співрозмовників, що спираються на різні види зв'язків: контролюючий (істинно-оцінні висловлення), мовленнєвоетикетний (фатичні речення), ідентифікаційний (звертання), емоційно-афективний (емотивні висловлення). На цій підставі можна зробити висновок, що **головною гештальт-якістю**, яка відбиває *властивості суті* непередикатного типу простого речення, є координація мовленнєвих дій по встановленню контакту між партнерами по комунікації. Отже, динамічний аспект семантики дискурса, що будується на основі врахування найбільш загальних форм мислення, спирається на взаємодію в мовленні елементарних (непередикатних) типів простого речення й таких, що моделюються (передикатних).

ВИСНОВОК

Проведена робота є комплексним дослідженням таксономії елементарних комунікативних одиниць в системі сучасної англійської мови у світлі гештальт-теорії. Дослідження базується на розумінні елементарних комунікативних одиниць як відповідних типів простого речення, яке розглядається у різних планах (його функціонуванні, комунікативному, структурно-семантичному, прагматичному) з урахуванням його зв'язків з іншими елементами синтаксичної системи. На підставі того, що високорозвинені структури свідомості й мови мають тенденцію до завершеності, єдності, простоти, правильності й симетрії, у роботі обґрунтовується концепція про можливість одержання об'єктивного **гештальта** простого речення. У філософії відтворення комплексного гештальта об'єкта дослідження розуміється як відтворення фігур гештальта цього явища в його основних проєкціях, в яких відбиваються гештальт-якості об'єкта [519:141]. Основою гештальт-якостей є базові поняття, що пов'язуються з конкретним гештальт-утворенням. Згідно з властивостями цілого, які не впливають з властивостей частин гештальтів, а є навпаки притаманні гештальтам у цілому як таким, прийнято розрізнявати гештальт-якості *структури*, чи *формальної побудови*, *ареалу функціонування*, *походження*, *особливостей моделювання*, *властивості «матеріалу»*, тобто складових частин, *властивості суті* [там же: 141-142].

Відповідно до філософського розуміння гештальта будь-якого об'єкта як якісно нового утворення суми його гештальт-якостей, відтворення об'єктивного гештальта простого речення зводиться до виявлення його категоріальних характеристик або гештальт-якостей. Отже в роботі послідовно виявляються базові гештальт-якості елементарних комунікативних

одиниць, які розглядаються в аспекті прегнантності фігури гештальта, що в свою чергу відбивається у конкретних проєкціях розгляду: структурного складу, функціонування в генеральній сукупності текстів, діахронічного розвитку, морфолого-синтаксичного моделювання, особливостей комунікативно-інформаційного навантаження.

Виходячи з припущення про ідентичність між гештальтами безпосередньо баченого (поверхневої форми речення) та процесами мислення, нами запропонована і розроблена теорія таксономічного ізоморфізму простого речення. Загальна когнітивна база структури знання, представлена у свідомості і мовленнєвій діяльності, відбивається в ізоморфізмі таксонів мови та свідомості. Останні наочно існують в мовленні у формі комунікативно орієнтованих речень, оформлених за законами даної мови. З іншого боку, таксономічний ізоморфізм простого речення — це типологічний та інформаційний ізоморфізм різних типів речення, що розкривається у процесі їхнього функціонування. У роботі відтворено цілісний й об'єктивний гештальт простого речення шляхом вивчення його гештальт-проєкцій і виокремлення його гештальт-якостей. При цьому винайдено, що основними ознаками *простого речення* є його комунікативна спрямованість, оформлена відповідною інтонацією, і репрезентація ним не більш, ніж однієї первинної структури предикації, якщо така міститься взагалі. При такому розумінні суті речення ізольовані структурно-непредикатні відрізки, вжиті у формі окремих реплік у процесі комунікації, також є реченнями.

Запропонований у роботі комплексний підхід ґрунтується на гештальт-аналізі й розкриває граматичну сутність елементарних комунікативних одиниць в єдності їх поверхневої структури і семантичного наповнення. А само речення-висловлення розуміється як компонент зв'язного тексту, що

відображає у вигляді мовних знаків концептуальне сприйняття людиною об'єктивної дійсності.

Даний підхід дозволив вивчити *просте речення як вербальний інструмент, чи засіб мовленнєвого впливу на модель світу кожного з учасників мовленнєвої комунікації*. При цьому знання (інформація про світ) передається від одного учасника комунікативного процесу до іншого. Неповнота, неоднозначність, суперечливість людського мислення як проявлення якостей інтелекту людини роблять його універсальним з позиції осмислення повідомлення й фіксуються на рівні синтаксиса.

Формально аналогічні структури можуть бути наповнені різним комунікативним змістом. Відповідно, аналогічний комунікативний зміст може мати різне мовленнєве вираження. Кодування інформації в реченні визначає подання одиниць повідомлення у вигляді доступних для розпізнавання морфолого-синтаксичних моделей, типових для даної мови. Необхідність вивчення мовленнєвого матеріалу за допомогою моделей впливає з неможливості пізнати ціле, не вивчивши його складових частин. Звідси одержання комплексного гештальта простого речення й вивчення його проєкцій передбачає розгляд моделей і структурної значущості конститuentів простого речення. Таким чином, граматична суть феномена простого речення в роботі розкрита шляхом аналізу його *таксономічного ізоморфізму*.

Розроблена в роботі теорія таксономічного ізоморфізму дозволяє моделювати структури репрезентації знань та концептуально аналізувати відображення індивідуальної картини світу комуніканта крізь призму мови за допомогою речень. Впроваджена нами теорія таксономічного ізоморфізму простого речення дозволяє вірно сприймати й кодувати інформацію в процесі мовленнєвої взаємодії мовців. Отже таксо-

номію елементарних комунікативних одиниць у контексті роботи розглянуто за наступними критеріями:

– *за структурою*, де основним принципом виступає репрезентація в реченні первинної структури предикації;

– *за морфолого-синтаксичними моделями*, де синтаксичне моделювання використовується з метою визначення відносної комунікативної значущості синтаксичних конститuentів речення;

– *за лінгво-прагматичними властивостями*, де просте речення розглядається в процесі мовленнєвої інтеракції;

– *у плані їхнього становлення*, де сучасна таксономія простого речення розглядається крізь призму діахронії протягом трьох століть;

– *в аспекті їхньої соціально-психологічної детермінованості*, де основним принципом розподілу структурно-синтаксичних типів речення виступає тип імітованої особистості художнього твору.

Окремо досліджена *таксономія структурно-непредикативних типів* простого речення, які виокремлювалися згідно з їхнім формальним складом і комунікативною семантикою.

Таким чином, вивчення таксономічного ізоморфізму простого речення дає об'єктивну картину динамічної структури його гештальта в колективній свідомості носіїв мови.

Зроблено висновок про те, що конкретний стиль може визначатися вже лише за кількісними характеристиками вживання в ньому різних видів синтаксичних побудов.

Уживання простих речень у спеціальних і художньому стилях нерівномірне. Зі спеціальних текстів – прості речення найбільш широко вживаються в ораторському стилі (47,5%), оскільки він є наближеним до природного розмовного мовлення й у цьому аспекті становить собою перехідну форму тексту від художнього до спеціального. Інші спеціальні стилі

характеризуються переважним уживанням складних речень, що складають більш половини всіх мовленнєвих зразків.

Просте речення займає особливе місце в організації вербального діалогічного спілкування, складаючи понад 50% усіх речень, що вживаються у художньому діалозі (аналозі природної розмовної мови). В усіх же спеціальних стилях, поетичній мові і художньому авторському монолозі відносна частотність простих речень у середньому не перевищує 13,3 %.

Як узагальнення отриманих результатів, можна зробити висновок про *першу гештальт-якість* простого речення – *ареал* його функціонування в сучасній англійській мові. При цьому встановлено векторний зсув гештальт-центра наміченого ареалу в сферу художнього діалогу. Визначена закономірність зумовлює необхідність дослідження функціонування елементарних комунікативних одиниць саме у діалогічному дискурсі. Доведено явне превалювання складних речень у XVIII столітті – 2,4:1 і перевага на користь простих у XX столітті – 2:1. Діалогічне спілкування стає синтаксично більш спрощеним, в мовленні збільшується питома вага всіх структурних типів простого речення.

Згідно з результатами нашого дослідження, у XX столітті порівняно з XVIII століттям також збільшується вживання еліптичних речень. Неухильно зростає й вживання структурно-непредикатних побудов. Цей висновок спростовує поширену в сучасній лінгвістиці думку про те, що структурно-непредикатні побудови є рудиментами довербальної комунікації. Спостерігається явне скорочення лінійної довжини речень (у середньому з 15 словоформ у XVIII столітті до 5 словоформ у XX столітті). Даний процес свідчить про перерозподіл інформаційного навантаження на кожен окремо взятий конститuent речення.

Встановлено, що незважаючи на загальну тенденцію до синтаксичного спрощення, гештальт-центр простого речення зміщений у бік нееліптичних поширених конструкцій. Виявлена закономірність є матеріальним підтвердженням того, що у когнітивній моделі «думка – повідомлення» розумові процеси іконічно відбиваються у мовних структурах.

Таким чином, було виявлено *діалектичне протиріччя* в гештальті простого речення: зростання продуктивності елементарних комунікативних одиниць, з одного боку, і збереження поширених конструкцій, – з іншого.

Дослідження функціонування простого речення в складі діалогічної єдності виявило, що інформаційна модель знання, вербалізована в діалогічному дискурсі, має інтерогативно-декларативний характер. Найбільш поширений тип діалогічних єдностей – питально-відповідні. Питальні конструкції, репрезентовані простими реченнями, є домінуючим способом вторинної ініціації спілкування (більш половини мовленнєвих зразків), отже зрозуміло, що вивчення саме *питальних конструкцій* має особливу значущість для формування гештальта простого речення.

Спираючись на положення формальної логіки про природу й суть питання як форми мислення на початковому етапі пізнання, було проведено аналіз простих інтерогативних конструкцій, що були підрозділені на власне-питальні, питально-спонукальні і питально-риторичні. Виявилось, що власне-питальні речення вживаються в 82,2%. Отримані дані свідчать, що, незважаючи на те, що деякі автори ставлять під сумнів факт обов'язкового запиту інформації в питанні, речення саме з таким комунікативним навантаженням є домінуючими.

Встановлено, що «відкриті», формально-інтонаційні питальні конструкції є для вербального діалогічного спілку-

вання найбільш продуктивними, вони складають більше половини від усього корпусу питальних речень.

«Закриті» питання вживаються лише з метою підтвердження чи заперечення вже наявної інформації. Звідси моделювання діалогічного тексту в цілому залежить від типу організуючих його питальних реплік.

У процесі дослідження розглянуто основні прагматичні типи простого речення в первинній та вторинній ініціації діалогічного спілкування. Встановлено, що тут дискусійними актами є запит, інформатив, директив і реквестив. Відзначено, що в запитах превалюють інтерогативні прості речення (92,7%), в інформативах – декларативні речення (84,9%), в директивах – волюнтативні (82,9%), в реквестивах – інтерогативні конструкції (58%). Таким чином, і в функціональній гештальт-проекції простого речення утворюється фігура з прегнантністю *запитів*.

Виявлено нове *діалектичне протиріччя* в гештальті простого речення. Прототипове, тобто взяте «в абсолюті», просте речення – декларативно-центроване. У процесі ж мовленнєвої інтеракції його гештальт-центр зміщується в бік питання.

Засвідчена тенденція сучасної англійської мови до синтаксичного спрощення зумовила наступний крок дослідження: створення фігури гештальта простого речення в проекції морфолого-синтаксичного моделювання з виокремленням найбільш частотних моделей еліптичного речення. Вивчення механізму еліптування різних структурних елементів речення розкрило сутність цього процесу для діалогу на рівні інформаційної і комунікативної значущості. Структурування одиниць повідомлення за допомогою моделей звело все різноманіття простих еліптичних речень до тринадцяти морфолого-синтаксичних моделей, утворених на базі раніше виділених чотирьох ядрових.

Встановлено, що основну масу еліптичних конструкцій (94,5%) складають речення, в основі яких присудок становить собою дієслівну форму і комплемент, що зберігається приблизно в 60 % випадків (конструктивно-синтаксична база $S + (V + C)_p$: 1-6 моделі).

Висока частотність вживання еліптичних речень, що репрезентують комплемент, показує, що саме комплемент несе в собі інформацію, яка цікавить співрозмовника, й, отже, є семантично найбільш значущим елементом речення. Ця інформація в силу своєї значущості виокремлюється мовцем в самостійне еліптичне речення. Отже, **центр гештальта простого речення – його трикомпонентна модель**, що імплікативно зберігається навіть за умови еліптування обов'язкових конститuentів речення.

Найбільш частотною, за наявністю координованих членів, є модель $S + V_{p_1} + V_{p_n}$ – 60,2 %. Синтаксично найбільш проста, дана модель легко припускає подальше структурне ускладнення. Максимальна кількість координованих присудків у цій моделі – шість. На другому місці за частотністю – трикомпонентна модель $S + [V(C_1 + C_n)]_p$ – 23,3 %. Найбільша кількість координованих комплементів у ній – шість. Кількісне обмеження координованих елементів у реченні пояснюється, очевидно, особливостями людського сприйняття, що одноразово не фіксує у свідомості більше число рівноправних елементів. Частотність інших моделей з координованими членами не перевищує 6%.

Зроблено висновок про те, що *статус речень з координованими членами* визначається на основі аналізу глибинної структури і контексту і визначається в кожному конкретному випадку окремо. При цьому просте речення розглядається як співвіднесене з будь-яким одним елементарним процесом, у той час як в ускладненому реченні таких

процесів репрезентується хоча б два. Звідси ще одна *гештальт-якість* предикатного простого речення – кореляція з елементарним процесом об'єктивної дійсності.

У реченнях, що містять координовані члени, засвідчений зсув гештальт-центра в бік двокомпонентної моделі.

Антропоцентричне розуміння граматичної сутності простого речення передбачає вивчення зміни його гештальт-якостей залежно від особистостей комунікантів. У роботі встановлено наявність у синтаксисі простого речення характеристик, за якими можна визначити тип імітованої особистості-творця мовленнєвого акту. Дослідження ступеня впливу соціальної приналежності мовця на його мовлення базувалося на вичленовуванні трьох узагальнених груп персонажів художніх творів: «еліти» (вищі верстви суспільства, люди з вищою освітою); «середня верства» (робітники, фермери, сфера побутового обслуговування) й «люмпен» (соціальні низи, що не мають освіти). Встановлено, що, чим *вищий соціально-культурний рівень* мовців, тим більше стираються їх статевовікові відмінності.

Щодо загальної синтаксичної побудови мовлення персонажів треба зауважити наступне. Мовлення персонажів, що належать до «еліти» і «середньої верстви», в основній масі подане нееліптичними реченнями (3/4 мовленнєвих зразків). У мовленні ж представників «нижчої» та «невизначеної верстви» (дітей) кількість нееліптичних конструкцій значно скорочується на користь збільшення еліптичних і непередикатних побудов. Непередикатними побудовами є кожне восьме, десяте речення.

За нашими спостереженнями, максимально частотним уживанням непередикатних речень характеризується мовлення дітей усіх трьох соціальних верств. Цей висновок можна пояснити з погляду дитячої психології, по-перше,

підвищеним емоційним сприйняттям навколишнього світу й, по-друге, нерозвиненістю розумово-мовленнєвих процесів. У мовленні жінок, як правило, більш емоційному, структурно-непредикатні речення вживаються в 1,4 рази частіше, ніж у мовленні чоловіків.

Встановлено, що вибір *прагматичного* типу речень значною мірою мотивується соціальною приналежністю мовця. При загальному превалюванні колаборативів у всіх групах, в групі «люмпен» засвідчено різке збільшення питомої ваги конфліктів (близько 1/4 мовленнєвих зразків). Така закономірність пояснюється соціальною залежністю осіб вказаної групи, що проявляється на рівні вербального реагування.

Таким чином, гносеологічний характер і соціальна обумовленість людського мислення іконічно відбиваються в структурі простого речення як основній одиниці повідомлення. Звідси *таксономічний ізоморфізм* простого речення мотивується, у числі інших факторів, приналежністю мовця до конкретної статевовікової і соціальної групи даного суспільства. А самі соціальні й статевовікові ознаки комунікантів є **детермінантами гештальт-якостей** простого речення, що породжується в процесі мовленнєвої комунікації.

Аналіз вживання в діалозі структурно-непредикатних речень знайшов принципову відмінність у їх функціонуванні в мовленні від предикатних побудов. Структурно-непредикатні речення є могутнім засобом конденсації змістовної інформації на рівні образів і емоцій. Крім того, їх вживання в мовленні багато в чому мотивоване мовленнєвоетикетними нормами поведінки особистості в суспільстві.

З метою визначення *гештальт-центра* непредикатних речень у роботі були виділені типи комунікативних значень непредикатних побудов у залежності від ситуації чи комунікативного фону. Найбільш частотними (більше 2/3 випадків

уживання структур непередикації) є чотири групи непередикатних речень: 1) такі, що висловлюють коротку відповідь на закрите питання, типу «*Yes*» і «*No*» (*істинно-оцінні*); 2) *фатичні*, чи метакомунікативні побудови, типу «*Hello*», «*Good-bye*»; 3) ізольовані *звертання*; 4) *емотивні* речення. Вивчення гештальт-проекцій виокремлених типів непередикатних речень дозволило змоделювати їх узагальнені фігури й порівняти їх з відповідними передикатними побудовами.

Встановлено, що частотність вживання в діалозі непередикатних речень, що виражають твердження, майже в три рази вища, ніж відповідних негаційних речень.

Зміщення гештальт-центру *істинно-оцінних* речень у бік позитивності ми пояснюємо психологічною необхідністю підтримки контакту між тими, хто спілкується. Очевидно, що негативна реакція співрозмовника на повідомлення його партнера по комунікації призводить до створення конфліктної ситуації в спілкуванні та навіть до розриву комунікації. При цьому структурно-непередикатні речення як згоди, так і незгоди, в середньому превалюють у три рази над структурно-передикатними побудовами схожої семантики. Це явище, на наш погляд, обумовлене наявністю в мові готових модальних істинно-оцінних форм «*Yes*» і «*No*», що мають стислість вираження при збереженні в повному обсязі свого семантичного начала.

Різниця у відсотковому співвідношенні структурно-передикатних і структурно-непередикатних конструкцій, які виражають невизначеність, невелика, що легко пояснюється проміжним місцем даних комунікативних таксонів. Що ж стосується психології спілкування, то неозначено-оцінні висловлення передбачають «квазі-оцінку» і поєднують два семантичних полюси: «негативний» і «позитивний».

Результати дослідження дозволяють зробити висновок,

що аналізовані істинно-оцінні непередикатні висловлення становлять собою *сфокусоване відображення формальної логіки в мовних символах*.

Аналіз граматичного змісту *фатичних речень* здійснювався в діахронії їх вживання (XVIII-XX ст.ст.). У процесі еволюції мови спостерігалася явна тенденція до спрощення поверхневої структури мовленнєвоетикетних форм ввічливості в бік поступової втрати ними передикатного начала. Відповідно, загальною гештальт-якістю цього виду речень є їхня наявність у мові у вигляді готових мовленнєвих штампів.

Встановлено, що в 75,2 % звертання вживається в імперативних реченнях, які вимагають конкретизації діяча. Будь-яке звертання може бути співвіднесене із субстанцією процесу, вираженого в реченнях. Іншими словами, звертання співвідноситься з *підметом* і говорити про які-небудь істотні розходження між звертанням і підметом у рамках речення не уявляється можливим.

Розроблено таксономію звертання за типом номінації. При цьому вся сукупність мовленнєвих зразків була розкласифікована на два кількісно нерівних класи за типом номінації: а) означено-номінативні (97,2 %) і б) неозначено-номінативні (2,8 %).

Клас означено-номінативних звертань поділяється на звертання предметні й такі, що виражають властивості. Предметні звертання розпадаються на звертання власні і загальні. Виділені групи включають відповідні підгрупи: прізвищні звертання і прізвиська, нейтральні й оцінні. Звідси, суттєвою гештальт-якістю речень-звертань є конкретизація спрямованості повідомлення.

Порівняльний аналіз уживання непередикатних *емотивних* речень і відповідних передикатних побудов дозволяє спростувати усталену думку в лінгвістиці про пріоритет вигуків

у вираженні емоцій і почуттів. За нашими даними, структурно-предикатні емотивні репліки (типу *Go to Hell!*) вживаються приблизно в шість разів частіше, ніж відповідні непередикатні речення (типу *Oh! Ah!*).

Вивчення первинних і похідних непередикатних емотивних речень розкрило їхню однакову продуктивність у діалогічному дискурсі. Це дає підставу припустити конвергенцію різних видів емотивних речень в один тип, у процесі чого відбувається переосмислення повнозначних лексичних одиниць і наближення їх до речень-вигуків.

Ідентифікація типу непередикатних речень через їх прототип дозволила змоделювати **узагальнену модель непередикатного речення в цілому**. Головною **гештальт-якістю** непередикатних речень ми вважаємо координацію мовленнєвих дій партнерів по комунікації та ступінь їх конекції. Остання реалізується в різних видах зв'язків: *контролюючому* (істинно-оцінні висловлення), *мовленнєвоетикетному* (фатичні речення), *ідентифікуючому* (звертання), *емоційно-афективному* (емотивні речення).

Гештальт-центром простого предикатного речення є його **трикомпонентна нееліптична стверджувальна форма**.

Вперше в лінгвістиці встановлено, що залежно від умов функціонування в діалогічному дискурсі, *гештальт-центр* простого речення може зміщуватися, наприклад, у бік питання (для вторинної ініціації мовленнєвого спілкування) або у бік двокomпонентної моделі (у випадку координування членів). Непередикатна форма простого речення, що перебуває на периферії його гештальту, однак є продуктивною в сучасному англійському діалогічному дискурсі й функціонує паралельно з предикатними реченнями. При синтаксичній репрезентації семантичного інваріанту відбирається та форма простого речення, що відповідає комунікативній

інтенції мовця, а також усій сукупності мовленнєвих і поза-мовленнєвих умов, що необхідні для успішної комунікації.

Зроблено висновок, що формування узагальненого **концепту простого речення є головним у сприйнятті й передаванні інформації**. Вивчивши таксономічний ізоморфізм простого речення, ми одержуємо ключ до розуміння мовленнєвого процесу в цілому.

Таким чином, дослідження таксономії елементарних комунікативних одиниць, а також виявлення їх якісних та кількісних властивостей дозволило отримати варіанти гештальтів простого речення в системі англійського синтаксиса; запропонований в роботі підхід дає можливість надати нове трактування будь-якого лінгвістичного явища. Наступним етапом роботи ми вважаємо створення когнітивних моделей виокремлених нами типів простого речення англійської мови, а також відтворення узагальненого гештальта простого речення в германських мовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абаимова Е. В. Семантико-синтаксические и интонационные особенности монолога в диалогической речи английской художественной прозы: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Елена Викторовна Абаимова. — Одесса, 1997. — 174 с.
2. Аврорин В. А. Проблемы изучения функциональной стороны языка (К вопросу о предмете социолингвистики) / Аврорин В. А. — Л.: Наука, 1975. — 275 с.
3. Адаева В. П. Функционирование некоторых вариантов простого предложения в современном английском языке / Адаева В. П. — Л.: Наука, 1983. — 189 с.
4. Адмони В. Г. Введение в синтаксис современного немецкого языка / Адмони В. Г. — М.: Изд-во лит. на иностр. яз., 1955. — 392 с.
5. Адмони В. Г. Типология предложения / В. Г. Адмони // Исследования по общей теории грамматики. — М.: Наука, 1968. — С. 232-291.
6. Адмони В. Г. Грамматика и текст / В. Г. Адмони // Вопросы языкознания. — 1985. — № 1. — С. 63-69.
7. Адмони В. Г. Основы теории грамматики / Адмони В. Г. — М.: Едиториал УРСС, 2004. — 104 с. — (Серия “ Лингвистическое наследие XX века “).
8. Азнабаева Л. А. Семантика и прагматика вопроса / Л. А. Азнабаева, Г. М. Аюпова // Языковые единицы в тексте. — Уфа, 1994. — С. 3-7.
9. Акишкина А. А. Структура целого текста / Акишкина А. А. — Вып. 1. — М., 1979. — 174 с.
10. Акулова К. П. Разграничение членов предложения в современном русском языке: автореф. дис. на соискание уч. степени доктора филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / К. П. Акулова. — М., 1982. — 36 с.
11. Александрова В. Г. Кореляція лінійних характеристик висловлювань із соціально-психологічними характеристиками особистості мовця / В. Г. Александрова, І. Б. Морозова // Науковий вісник Ізмаїльського державного педагогічного інституту. — Ізмаїл, 2000. — Вип. № 8. — С. 129 — 132.
12. Алексеенко Л. П. Речевые средства в завершающей фазе английского диалога: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: 10.02.04 / Л. П. Алексеенко. — К., 1990. — 14 с.

13. Алпатов В. М. История лингвистических учений / Алпатов В. М. — М.: Языки русской культуры, 1998. — 310 с.
14. Амзаракова И. П. “Монолог” в немецкой разговорной речи: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Амзаракова Ирина Петровна. — М., 1985. — 248 с.
15. Андреева Г. М. Социальная психология / Андреева Г. М. — М.: Аспект Пресс, 1999. — 376 с.
16. Апресян Ю. Д. Отечественная теоретическая семантика в конце XX столетия / Ю. Д. Апресян // Изв. АН, сер. лит. и яз. — 1999. — Т. 58, № 4. — С. 39-54.
17. Арват Н. Н. Семантическая структура простого предложения в современном русском языке / Арват Н. Н. — К.: Вища школа, 1984. — 157 с.
18. Аринштейн, В. М. О структурной обусловленности сверхфазовых единств / В. М. Аринштейн // Уч. зап. Калинингр. гос. пед. ин-та им. М.И. Калинина. — Калининград, 1961. — Т. 64. — Вып. 1. — С. 105-112.
19. Аристотель Поэтика. Риторика / Аристотель. — СПб.: Азбука, 2000. — 348 с.
20. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка / Арнольд И. В. — М.: Высшая школа, 1969. — 304 с.
21. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл / Арутюнова Н. Д. — М.: Наука, 1976. — 383 с.
22. Атаян Э. Р. Коммуникация и раскрытие потенции языкового сознания / Атаян Э. Р. — Ереван: АН Арм. ССР, 1981. — 60 с.
23. Ахметова Н. Н. Лимитативная сущность вокативных предложений в современном английском языке: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Н.Н. Ахметова. — Уфа, 1990. — 15 с.
24. Бабайцева В. В. Односоставные предложения в современном русском языке / Бабайцева В. В. — М.: Наука, 1968. — 175 с.
25. Бабайцева В. В. Современный русский язык: в 3 ч. / В.В. Бабайцева, Л.Ю. Максимов. — М.: Просвещение, 1981 — . — Ч. III: Синтаксис. Пунктуация. — 1981. — 271 с.
26. Багин Г. И. Разговорная речь на иностранном языке как один из объектов изучения практической стилистики в языковом вузе / Г. И. Багин // Иностранный язык в высшей школе. — 1971. — № 6. — С. 106-108.
27. Барабаш Т. А. Грамматика английского языка / Барабаш

Т. А. — М.: Высшая школа, 1983. — 283 с.

28. Баранникова Л. И. Основные сведения о языке / Баранникова Л. И. — М.: Просвещение, 1982. — 108 с.

29. Баранов А. Н. Лингвистическая теория аргументации (когнитивный подход): автореф. дис. на соискание уч. степени доктора филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / А.Н. Баранов. — М., 1990. — 35 с.

30. Бардина Н. В. Языковая гармонизация сознания / Бардина Н. В. — Одесса: Астропринт, 1997. — 288 с.

31. Бархударов Л. С. Структура простого предложения современного английского языка / Бархударов Л. С. — М.: Высшая школа, 1966. — 200 с.

32. Бархударов Л. С. Грамматика английского языка / Л.С. Бархударов, Д. А. Штеллинг. — М.: Высшая школа, 1973. — 421 с.

33. Бархударов Л. С. К вопросу о поверхностной и глубинной структуре предложений / Л. С. Бархударов // Вопросы языкознания. — 1979. — № 3. — С. 50-61.

34. Бахтін М. М. Проблема тексту у лінгвістиці, філології та інших гуманітарних науках / М. М. Бахтін // Антологія світової літературно-критичної думки. — Львів: Літопис, 1996. — С. 201-228.

35. Безугла Л. Р. Исторична динаміка мовленнєвого акту квеситиву в німецькій та англійській мовах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Л. Р. Безугла. — Харьков, 1998. — 16 с.

36. Белл Р. Т. Социолінгвістика: цели, методы, проблемы / Белл Р. Т. — М.: Международные отношения, 1980. — 300 с.

37. Белнап Н. Логика вопросов и ответов / Н. Белнап, Т. Стил. — М.: Прогресс, 1981. — 287 с.

38. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации / Белова А. Д. — К.: КНУ, 1997. — 307 с.

39. Беляева А. В. Монолог, диалог и полилог в ситуациях общения / А. В. Беляева, С. Майклз // Психологические исследования общения. — М.: Наука, 1985. — С. 219-244.

40. Беляева Е. И. Функционально-семантические поля модальности в английском и русском языках / Беляева Е. И. — Воронеж: Воронеж. гос. ун-т, 1985. — 179 с.

41. Беляева И. А. Высказывания субъективной оценки в формировании линий коммуникации “вопрос — реакция на него” / И.

А. Беляева // Вісник Харківського державного ун-ту. — Харків: Константа. — 1995. — № 384. — С. 37-39.

42. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Бенвенист Э. — М.: Прогресс, 1974. — 447 с.

43. Береснев С. Д. О взаимоотношении субъязыков и функциональных стилей / С. Д. Береснев // Межвузовский сборник. — Пермь, 1994. — 158 с.

44. Беркнер С. С. Некоторые явления взаимосвязи реплик диалогической речи: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Беркнер Сергей Самуилович. — Воронеж, 1954. — 146 с.

45. Білецький А. О. Про мову і мовознавство / Білецький А. О. — К.: Артк, 1997. — 224 с.

46. Білодід І. К. Стилистичне збагачення українського усного літературного мовлення / І. К. Білодід // Українське усне літературне мовлення. — Київ: Наукова думка, 1967. — С. 7-25.

47. Блик О. П. Українська мова: в 2 ч.: [підручник] / О. П. Блик. — К.: Четверта хвиля, 1997 — . — Ч. II: Синтаксис. Пунктуація. — 1997. — 208 с.

48. Блиндус Е. С. К вопросу об эллиптическом предложении (на материале английского языка) / Е. С. Блиндус // Лексико-грамматические исследования: Романо-германские языки. — Новосибирск, 1981. — С. 17-30.

49. Блох М. Я. Проблемы парадигматического синтаксиса: дис. ... доктора филол. наук: 10.02.04 / Блох Марк Яковлевич. — М., 1986. — 444 с.

50. Блох М. Я. Теоретические основы грамматики / Блох М. Я. — М.: Высшая школа, 2000. — 159 с.

51. Блох М. Я. Диктема в уровневой структуре языка / М. Я. Блох // Коммуникативно-парадигматические аспекты исследования языковых единиц: в 2 ч.: [сб. статей к юбилею проф. Блоха М. Я.]. — Барнаул: БГПУ, 2004 — . — Ч. 1. — 2004. — С. 10-29

52. Блумфилд В. Д. Социальная лингвистика / Блумфилд В. Д. — М.: Просвещение, 1978. — 285 с.

53. Богданов В. В. Текст и текстовое общение / Богданов В. В. — СПб: Наука, 1993. — 67 с.

54. Богушевич Д. Г. Опыт классификации эпизодов вербального общения / Д. Г. Богушевич // Языковое общение: процессы и единицы. — Калинин: КГУ, 1988. — С. 13-21.

55. Бойко Ю. П. Вживання підрядних речень у текстах різних

функціональних стилів: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Бойко Юлія Петрівна. — Чернівці, 2002. — 293 с.

56. Бойко Ю. П. Градація еліптичних побудов в англійській та українській мовах// Сучасні проблеми лінгвістики та навчання іноземних мов у контексті Болонського процесу: [зб. наук. пр.]. — Хмельницький: ХНУ, 2005. — С. 17-19.

57. Бойков В. В. Частота употребления отрицательных предложений в текстах различных типов / В. В. Бойков, Н. А. Жукова / Подвижность языковых подсистем. — Тверь, 1994. — С. 7-13.

58. Бокова П. М. Структурний та функціонально-семантичний аспекти складнопідрядних речень з підрядним реченням часу в сучасній іспанській мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05 / Бокова Поліна Михайлівна. — К., 2000. — 196 с.

59. Бондаренко А. В. Основы функциональной грамматики. Языковая интерпретация идеи времени / Бондаренко А. В. — СПб.: СПб. ун-т, 1993. — 260 с.

60. Бондарко А. В. Основы фундаментальной грамматики. Языковая интерпретация идеи времени / Бондарко А. В. — СПб.: СПб. ун-т, 1999. — 260 с.

61. Борисенко Н. Д. Лингвистическая проблема поля в современном английском обществе / Н. Д. Борисенко // Вісник Харківського державного ун-ту. — 1997. — № 390. — С. 17-19.

62. Брандес М. П. Текст как социальная система / М. П. Брандес // Принципы типологизации художественного и нехудожественного текста: [сб. научн. тр.]. — К., 1987. — С. 8 — 13.

63. Бронская Т. В. Структурно-семантическая организация текстов типа повествования в их функционально-стилистических разновидностях: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. філол. наук: спец. 10.02.02 «Русский язык и литература» / Т. В. Бронская. — Л., 1985. — 16 с.

64. Бубнова Г. И. Письменная и устная коммуникация: Синтаксис и просодика / Г. И. Бубнова, Н. Р. Гарбовский. — М.: МГУ, 1991. — 272 с.

65. Будагов Р. А. Еще раз о развитии языка / Р. А. Будагов // Филологические науки. — 1966. — № 3. — С. 127-132.

66. Бузаров В. В. Безглагольные побудительные предложения в английском языке: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. філол. наук: 10.02.04 «Германские языки» / В. В. Бузаров. — Пятигорск, 1968. — 27 с.

67. Бурвикова Н. Д. Закономерности линейной структуры мо-

нологического текста: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: 10.02.04 «Германские языки» / Н. Д. Бурвикова. – М., 1981. – 20 с.

68. Бурвикова Н. Д. Типология текста для аудиторной и внеаудиторной работы / Бурвикова Н. Д. – Одесса, 1988. – 120 с.

69. Валгина Н. С. Синтаксис современного русского языка / Валгина Н. С. – М.: Высшая школа, 1978. – 438 с.

70. Ваулина О. В. О некоторых языковых особенностях выражения эмоций в речи / О. В. Ваулина // Актуальні проблеми вивчення мови та мовлення, міжособової та міжкультурної комунікації: [міжнар. зб. наук. праць]. – Харків: Константа, 1996. – С. 33-35.

71. Введение в психологию / [под ред. А. В. Петровского]. – М.: Академия, 1996. – 496 с.

72. Вежбицкая А. Речевые акты / А. Вежбицкая // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1985. – Вып. 16. – С. 251-275.

73. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / А. Вежбицкая. – М.: Школа “Языки русской культуры”, 1999. – 776 с.

74. Вейхман Г. А. К вопросу о синтаксических единствах / Г. А. Вейхман // Вопросы языкознания. – 1961. – № 2. – С. 34-48.

75. Вейхман Г. А. Некоторые новые и менее известные явления английской грамматики (синтаксис) / Г. А. Вейхман // Иностранные языки в школе. – 1983. – № 3. – С. 3-12.

76. Вейхман Г. А. Новое в английской грамматике / Вейхман Г. А. – М.: Астраль, 2000. – 127 с.

77. Веселовский А. Н. Историческая поэтика / Веселовский А. Н. – М.: Высшая школа, 1989. – 404 с.

78. Виноградов А. А. К вопросу о дифференциации явления парцелляции и динамического присоединения / А. А. Виноградов // Вопросы языкознания. – 1981. – № 3. – С. 98-100.

79. Виноградов В. В. Русский язык. Грамматическое учение о слове / Виноградов В. В. – М.: Учпедгиз, 1947. – 198 с.

80. Виноградов В. В. Итоги обсуждения вопросов стилистики / В. В. Виноградов // Вопросы языкознания. – 1955. – № 1. – С. 78-79.

81. Виноградов В. В. Основные вопросы синтаксиса предложения / В. В. Виноградов // Вопросы грамматического строя. – М.: АН СССР, 1955. – С. 389-435.

82. Виноградов В. В. О категории модальности и модальных словах в русском языке / В. В. Виноградов // Труды института русского языка. — М. — Л., 1972. — С. 16-18.

83. Виноградов В. В. Исследования по русской грамматике. Избранные труды. / Виноградов В. В. — М.: Наука, 1975. — 559 с.

84. Виноградов В. В. О языке художественной прозы / Виноградов В. В. — М.: Просвещение, 1980. — 355 с.

85. Виноградов В. В. Стилистика речи. Теория поэтической речи / Виноградов В. В. — М.: Просвещение, 1981. — 253 с.

86. Винокур Т. Г. О некоторых синтаксических особенностях диалогической речи в современном русском языке: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.16 / Винокур Татьяна Григорьевна. — М., 1953. — 192 с.

87. Винокурова Л. П. Грамматика английского языка / Винокурова Л. П. — Л.: Учпедгиз, 1954. — 280 с.

88. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / Вихованець І. Р. — К.: Наукова думка, 1992. — 224 с.

89. Волькенштейн В. Драматургия / Волькенштейн В. — М.: Искусство, 1999. — 321 с.

90. Воробьева О. П. Текстовые категории и фактор адресата / Воробьева О. П. — К.: Вища школа, 1993. — 200 с.

91. Выготский Л. С. Мышление и речь / Выготский Л. С. — М.: Лабиринт, 2008. — 352 с.

92. Гаврилов А. Н. О типологических характеристиках монолога / А. Н. Гаврилов // Типология лингвистических категорий: [научн. тр. Томского пединститута]. — Томск, 1987. — С. 92 — 98.

93. Газиева Г. А. Обращение как коммуникативная единица языка (на материале современного английского языка): автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Г. А. Газиева. — Ташкент, 1988. — 24 с.

94. Гак В. Г. Теоретическая грамматика французского языка. Синтаксис / Гак В. Г. — М.: Высшая школа, 1981. — 207 с.

95. Галапчук О. А. Вікова диференціація стратегій і тактик дискурсу в сучасній англійській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. А. Галапчук. — Харків, 2000. — 18 с.

96. Гальперин И. Р. О принципах семантического анализа стилистически маркированных отрезков текста / Гальперин И. Р. —

М.: Наука, 1976. — 352 с.

97. Гальперин И. Р. Членимость текста / И. Р. Гальперин // Научные труды МГПИИЯ им. М. Тореца. — 1978. — Вып. 125. — С. 26-36.

98. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка / Гальперин И. Р. — М.: Высшая школа, 1981. — 336 с.

99. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / Гальперин И. Р. — М.: Наука, 1981. — 138 с.

100. Гальперин П. Я. Введение в психологию / Гальперин П. Я. — М.: МГУ, 1976. — 148 с.

101. Гвенцадзе М. А. Коммуникативная лингвистика и типология текста / Гвенцадзе М. А. — Тбилиси: Канатлеба, 1986. — 315 с.

102. Гегель Г. В. Ф. Лекции по эстетике: в 2 т. / Г. В. Ф. Гегель. — СПб.: Наука, 2007 — . — Т. 1. — 2007. — 624 с. — (Серия: «Слово о существе»).

103. Геппер Ю. П. Очерки по общему и русскому языкознанию / Геппер Ю. П. — Харьков, 1959. — 312 с.

104. Герасимова Е. Г. О роли усеченных высказываний в английской устной разговорной речи в художественном тексте: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: 10.02.04 «Германские языки» / Е. Г. Герасимова. — Л., 1989. — 26 с.

105. Гетьман З. О. Текстовий аналіз композиційного стандарту іспанського діалогічного мовлення / Гетьман З. О. — К.: Київський університет, 1994. — 98 с.

106. Гжегорчик А. Популярная логика. Общедоступный очерк логики предложений / Гжегорчик А.; [пер. с польского С. П. Беляева]. — [2-е изд., испр.]. — М.: Наука, 1972. — 112 с.

107. Гийом Г. Принципы теоретической лингвистики / Гийом Г. — М.: Прогресс, 1992. — 224 с.

108. Гиндин С. И. Внутренняя организация текста. Элементы теории и семантический анализ: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.21 «Прикладная и математическая лингвистика» / С. И. Гиндин. — М., 1972. — 23 с.

109. Гисмуратов А. Т. Вступ до філософської логіки / Гисмуратов А. Т. — К.: Абрис, 1997. — 350 с.

110. Глебова Н. Б. Эллиптические (неполные) предложения в современном английском языке / Н. Б. Глебова // Уч. зап. Дальневосточн. гос. ун-та. — Владивосток, 1962. — № 5. — С. 64-74.

111. Гнатенко П. И. Этнические установки и этнические стереоти-

пы / П. И. Гнатенко, В. Н. Павленко. — Днепропетровск, 1995. — 200 с.

112. Гойхман О. Я. Речевая коммуникация / О. Я. Гойхман, Т. М. Надеина. — М.: ИНФА, 2001. — 272 с.

113. Гольдин В. Е. Обращение: Теоретические проблемы / Гольдин В. Е. — Саратов: Саратовский ун-т, 1987. — 128 с.

114. Горнунг В. П. Единство синхронии и диахронии как следствие специфики языковой структуры / В. П. Горнунг // О соотношении синхронного анализа и исторического изучения языков. — М.: АН СССР. — 1960. — С. 14-19.

115. Греч Н. И. Практическая русская грамматика / Греч Н. И. — Л.: Учпедгиз, 1934. — 129 с.

116. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию / Гумбольдт В. — М.: Прогресс, 1984. — 336 с.

117. Гусева П. Т. Полипредикативность конструкций с межсобытийными причинно-следственными предикатами-связками / П. Т. Гусева // Вестник Харьков. ун-та. — 1992. — № 372. — С. 14-18.

118. Девкин В. Д. Диалог. Немецкая разговорная речь / Девкин В. Д. — М.: Высшая школа, 1981. — 166 с.

119. Ван Дейк Т. А. Вопросы прагматики текста / Т. А. ван Дейк // Новое в зарубежной лингвистике. — М.: Прогресс, 1978. — Вып. 8. — С. 259-336.

120. Ван Дейк Т. А. Язык. Познание. Коммуникация / Ван Дейк Т. А.; [пер. с англ. под ред. В. И. Герасимова]. — М.: Прогресс, 1989. — 312 с.

121. Декарт Р. Правила руководства ума: в 2 т. / Р. Декарт; [пер. с лат. и франц. С. Ф. Васильева, М. А. Гарнцева, Н. Н. Сретенского, С. Я. Шейман-Тошгтейн и др.]. — [сост., ред., вступ. ст. В. В. Соколова]. — М.: Мысль, 1989 — . — Т. 1. — 1989. — 654, [2] с. — (Филос. наследие; Т. 106).

122. Дзобышева И. М. Стилистика разговорной речи в иностранной художественной прозе / Дзобышева И. М. — Ростов-на-Дону: Ростовский ун-т, 1987. — 255 с.

123. Дмитренко В. А. Стилистические дирекции присоединительной конструкции с сочинительной связью в английском языке / В. А. Дмитренко, Т. Н. Мальшева // Вісник Харківського державного ун-ту. — 1996. — № 386. — С. 44-47.

124. Домброван Т. И. Проблема грамматической классифика-

ции глаголов в современном английском языке: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Домброван Татьяна Ивановна. – Одесса, 1996. – 288 с.

125. Дридзе Т. М. Язык и социальная психология / Дридзе Т. М. – [2-е изд., доп.]. – М.: URSS, 2009. – 240 с.

126. Дудучаева Р. Е. Структура неполносоставных предложений английской диалогической речи: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Р. Е. Дудучаева. – Тбилиси, 1966. – 29 с.

127. Дюндик Б. П. Семантика простого предложения с инфинитивом / Б. П. Дюндик // Проблемы семантики простого предложения. – Иркутск, 1985. – С. 80-85.

128. Єгорова О. М. Структурні особливості і прагматичні значення номінативних речень-текстом англійської мови на матеріалі драматичних творів англомовних авторів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. М. Єгорова. – К., 1994. – 16 с.

129. Ежкова Р. В. Задачи и принципы грамматического анализа / Ежкова Р. В. – К.: УМКВО, 1988. – 46 с.

130. Ейгер Г. В. Языковые способности: [учебн. пособие] / Г. В. Ейгер, И. А. Рапопорт, Г. Я. Узилинич. – Харьков, 1992. – 132 с.

131. Ермолаев Б. А. О стратегиях коммуникативного взаимодействия личности и группы / Б. А. Ермолаев // Текст в коммуникации: [сб. научн. трудов]. – М., 1991. – С. 117-127.

132. Есперсен О. Философия грамматики / Есперсен О. – М.: КомКнига, 2006. – 410 с. – (Серия: Лингвистическое наследие XX века).

133. Жинкин Н. И. Вопрос и вопросительные предложения / Н. И. Жинкин // Вопросы языкознания. – 1955. – № 3. – С. 22-35.

134. Жирмунский В. М. Марксизм и социальная лингвистика / В. М. Жирмунский // Вопросы социальной лингвистики. – Л., 1969. – С. 109-118.

135. Жирмунский В. М. Теория литературы. Поэтика. Стилистика. Избранные труды / Жирмунский В. М. – Л.: Наука, Ленингр.отд., 1977. – 456 с.

136. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови: Синтаксис / Загнітко А. П. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – 662 с.

137. Загнітко А. П. Синтаксичний нуль: варіантність, інваріантність, синтагматика і парадигматика / А. П. Загнітко // Функціональна лінгвістика. — Ялта, 2002. — С. 78-81.
138. Зайцева Л. П. Некоторые характерные черты синтаксиса современной английской разговорной речи / Л. П. Зайцева // Вопросы романо-германского языкознания. — Саратов, 1987. — № 1. — С. 69-81.
139. Зарецкая Е. Н. Риторика: теория и практика речевой коммуникации / Зарецкая Е. Н. — М.: Дело, 1998. — 480 с.
140. Зборовский Г. Е. Введение в социологию / Г. Е. Зборовский, Г. П. Орлов. — Екатеринбург: Уральский ун-т, 1992. — 272 с.
141. Золотова Г. А. Очерки функционального синтаксиса русского языка / Золотова Г. А. — М.: Просвещение, 1973. — 129 с.
142. Золотова Г. А. Монопредикативность и полипредикативность в русском синтаксисе / Г. А. Золотова // Вопросы языкознания. — 1995. — № 2. — С. 99-109.
143. Зубкова Л. Г. К функциональному осмыслению единиц языка / Л. Г. Зубкова // Функциональная лингвистика. — Ялта, 2002. — С. 86-87.
144. Зубрилина Л. Н. Предложения с обращениями / Л. Н. Зубрилина, В. Ф. Мейеров. — Иркутск: Иркутский ун-т, 1989. — 117 с.
145. Иванова И. П. История английского языка / И. П. Иванова, Л. П. Чахоян. — М.: Высшая школа, 1976. — 318 с.
146. Иванова И. П. Теоретическая грамматика современного английского языка / И. П. Иванова, В. В. Буракова, Г. Г. Почепцов. — М.: Высшая школа, 1981. — 280 с.
147. Иванова Л. Л. Структурно-функциональный анализ простого предложения / Иванова Л. Л. — К.: Вища школа, 1991. — 167 с.
148. Иванова С. Ф. Искусство диалога или беседы о риторике / Иванова С. Ф. — Пермь, 1992. — 291 с.
149. Исаченко А. В. Трансформационный анализ кратких и полных прилагательных / А. В. Исаченко // Исследования по структурной типологии. — М.: АН СССР, 1963. — С. 61-94.
150. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / Иссерс О. С. — [4-е изд.]. — М.: УРСС, 2006. — 288 с.
151. Кагановська О. М. Проблема імпліцитно-експліцитних зв'язків у світлі теорії мовної комунікації / О. М. Кагановська //

Вісник Харківського державного ун-ту. — 1999. — № 435. — С. 39-46.

152. Казанли О. А. Вторичные функции вопросительного предложения в авторской речи английского художественного текста: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / О. А. Казанли. — Минск, 1989. — 23 с.

153. Каменская О. Л. Текст как средство коммуникации / О. Л. Каменская // Сборник научных трудов МГПИИЯ им. М. Торева. — М., 1980. — Вып. 158. — С. 71-73.

154. Каменская О. Л. Текст и коммуникация / Каменская О. Л. — М.: Высшая школа, 1990. — 151 с.

155. Карабан В. И. Сложные речевые единицы: прагматика английских асиндетимных полипредикативных образований / Карабан В. И. — К.: Вища школа, 1989. — 131 с.

156. Кашкин В. Б. Сопоставительные исследования дискурса / В. Б. Кашкин // Концептуальное пространство языка. — Тамбов: ТГУ, 2005. — С. 337-353.

157. Кебурия Д. М. Вопросы теории суждения / Кебурия Д. М. — Тбилиси: Мецниереба, 1993. — 208 с.

158. Кевиша И. В. Коммуникативные условия интерпретации незаконченных высказываний в английской прозе XX века: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Кевиша Инга Владиславовна. — Рига, 1991. — 171 с.

159. Кибрик А. Е. Лингвистические постулаты / А. Е. Кибрик // Механизмы ввода и обработки знаний в системах понимания текста / Труды по искусственному интеллекту: [ученые записки Тартусского ун-та]. — Тарту, 1983. — Вып. 621. — С. 24-39.

160. Киприянов В. Ф. Коммуникативы как лексико-грамматический класс слов в русском языке / В. Ф. Киприянов // Филологические науки. — 1975. — № 3. — С. 79-87.

161. Кириллов В. И. Логика: [учеб. пособие] / В. И. Кириллов, А. А. Старченко. — [6-е изд., перераб. и доп.]. — М.: Проспект, 2009. — 240 с.

162. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика / Кобозева И. М. — М.: Эдиториал УРСС, 2000. — 352 с.

163. Колегаева И. М. Текст как единица научной и художественной коммуникации / И. М. Колегаева. — Одесса: Ред.-изд. отд. обл. упр. по печати, 1991. — 163 с.

164. Колшанский Г. В. Некоторые вопросы семантики в гносе-

ологическом аспекте / Г. В. Колшанский // Принципы и методы семантических исследований. – М., 1976. – С. 182-187.

165. Колшанский Г. В. Коммуникативная функция и структура языка / Колшанский Г. В. – [3-е изд., стер.]. – М.: URSS, 2007. – 176 с. – (Серия “Лингвистическое наследие XX века”).

166. Комиссаров В. Н. Некоторые методологические аспекты коммуникативной лингвистики / В. Н. Комиссаров // Функционирование языковых единиц в коммуникативных актах: [сб. научн. тр]. – М., 1986. – С. 5-12.

167. О’Коннор Дж. Введение в Н.П. / Дж. О’Коннор, Д. Сеймор. – М.: ФАИР, 2008. – 288 с.

168. Копнин П. В. Сущность и структура суждения / П. В. Копнин // Мышление и язык. – М.: Госполитиздат, 1957. – С. 307-310.

169. Корнєєв В. М. Експлікація прихованого впливу публіцистичного тексту: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08 / Корнєєв Віталій Михайлович. – К., 2002. – 178 с.

170. Коровкин М. М. Рекуррентные номинативные предложения в английском художественном тексте / М. М. Коровкин // Вопросы романо-германской филологии (лексикология, грамматика и текстология). – Пятигорск, 1994. – С. 69-73.

171. Корогодін В. І. Інформація як основа життя / В. І. Корогодін, В. Л. Корогодина. – Дубно: Фенікс, 2000. – 208 с.

172. Корсаков А. А. Лексическое и грамматическое содержание и употребление глагола to have в английском языке: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Корсаков Андрей Андреевич. – Одесса, 1979. – 237 с.

173. Корсаков А. К. Категория вида в современном английском языке: дис. ... доктора филол. наук: 10.02.04 / Корсаков Андрей Константинович. – Львов, 1967. – 646 с.

174. Корсаков А. К. Употребление времен в английском языке / Корсаков А. К. – К.: Вища школа, 1978. – 223 с.

175. Косоножкіна Л. В. Структурно-семантичні особливості еліптичних пропозицій в складі питання-відповідних діалогічних єдинств: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Л. В. Косоножкіна. – Пятигорск, 1989. – 17 с.

176. Коссериу Э. Синхрония, диахрония, история / Э. Коссериу // Новое в лингвистике. – М., 1963. – Вып. III. – С. 143-346.

177. Костомаров В. Г. Русский язык на газетной полосе / Костомаров В. Г. – М.: МГУ, 1971. – 276 с.
178. Костромин А. Б. Логическая структура, семантические роли и внутренняя форма предложения / А. Б. Костромин // Функциональный синтаксис и семантика. – М., 1991. – С. 12-16.
179. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: [підручник] / Кочерган М. П. – К.: Академвидав, 2008. – 464 с.
180. Крутий Є. Н. Формування діалогічності як засобу інтелектуального розвитку старшокласника: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.21 «Прикладна та математична лінгвістика» / Є. Н. Крутий. – Харків, 1998. – 16 с.
181. Крылова Л. В. Лингвостилистические особенности монолога в драме: дис. ... канд. филол. наук: 10. 02. 04 / Крылова Людмила Владимировна – М., 1999. – 207 с.
182. Крысин Л. П. Социолингвистические аспекты изучения современного русского языка / Крысин Л. П. – М.: Наука, 1989. – 186 с.
183. Кубрякова Е. С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа) / Е. С. Кубрякова // Язык и наука конца XX века / под ред. Ю.С. Степанова. – М.: Ин-т языкознания РАН, 1995. – С. 144-238.
184. Кузьмина В. В. Контактторы в английском художественном диалоге и разговорной речи (на материале повествовательных предложений) / В. В. Кузьмина // Единицы языка и их функционирование. – Саратов, 1990. – С. 94-99.
185. Кусько К. Я. Дискурс іноземної комунікації – концептуальні питання теорії і практики / К. Я. Кусько // Наукові записки Акад. наук вищої школи України. – К.: Хрещатик, 2002. – С. 97-114.
186. Кухаренко В. А. Лингвистическое исследование английской художественной речи / Кухаренко В. А. – Одесса: Изд-во ОГУ, 1973. – 172 с.
187. Кухаренко В. А. Интерпретация текста / Кухаренко В. А. – [2-е изд. перераб.]. – М.: Просвещение, 1988. – 358 с.
188. Кучина Н. М. Типи англійського речення. Технологія формування граматичних навичок / Кучина Н. М. – Дніпропетровськ: ДДФЄІ, 2002 -160 с.
189. Лакофф Дж. Лингвистические гештальты / Дж. Лакофф // Новое в зарубежной лингвистике. – 1981. – № 10 – С. 350 –

368.

190. Ластовкіна О. Є. Функціонально-семантична категорія статі в лінгвістичному і соціальному аспектах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. Є. Ластовкіна. – К., 1995. – 22 с.

191. Лебедева Н. М. Путешествие в Гештальт. Теория и практика: [учебник] / Н. М. Лебедева, Е. А. Иванова. – СПб.: Речь, 2004. – 560 с.

192. Левин Г. Ю. Речевой акт вопроса: коммуникативные цели и пресуппозиции / Г. Ю. Левин // Структуры языкового сознания. – М.: Наука, 1990. – С. 172-182.

193. Левицький А. Є. Функціональний підхід до аналізу систем номінативних одиниць сучасної англійської мови / А. Є. Левицький // Вісник Харківського державного ун-ту. – 2000. – № 471. – С. 137-143; 300– 307.

194. Левицький В. В. Основи германістики / Левицький В. В. – Вінниця: Нова Книга, 2006. – 528 с.

195. Лекант П. А. Предикативная структура предложений / П. А. Лекант // Средства выражения предикативных значений предложения. – М.: Просвещение, 1983. – С. 3-11.

196. Лекомцев Ю. К. Психологическая ситуация, предложение и семантический признак / Ю. К. Лекомцев // Ученые записки Тартуского ун-та. – 1973. – № 6. – С. 444-464.

197. Леонтьев А. А. Высказывание как предмет лингвистики / Леонтьев А. А. – М.: Высшая школа, 1979. – 481 с.

198. Леонтьев А. А. Психолингвистические единицы и порождение речевого высказывания / Леонтьев А. А. – М.: КомКнига, 2007. – 312 с.

199. Леонтьев А. А. Психология общения / Леонтьев А. А. – М.: Академия, Смысл, 2008. – 368 с. – (Серия: Психология для студента).

200. Леонтьев А. Н. Психолингвистические проблемы / Леонтьев А. Н. – М.: Наука, 1974. – 273 с.

201. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики / Леонтьев А. Н. – [4-е изд.]. – М.: МГУ, 1981. – 584 с.

202. Литвиненко Г. С. Синтаксический анализ одноядерных предложений в современном английском языке: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Литвиненко Галина Сергеевна. – Л., 1972. – 162 с.

203. Логика / [под ред. Д. П. Горского]. – Минск: БГУ, 1974.

– 292 с.

204. Ломоносов М. В. Полн. собр. соч.: в 11 т. / М. В. Ломоносов. – М.-Л.: Изд-во Академии наук СССР, 1952 – 1985. – Т. 7: Труды по филологии. – 1952. – 377 с.

205. Лурия А. Р. Язык и сознание / Лурия А. Р. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 416 с.

206. Льюис Д. Тренинг эффективного общения / Льюис Д. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2002. – 224 с.

207. Ляпина И. И. Слова-предложения в английском языке. Проблема грамматического статуса: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Ляпина Ирина Игоревна. – Орел, 1989. – 164 с.

208. Ляшкова Н. Г. До питання про довжину речення / Н. Г. Ляшкова // Мовознавство. – 1984. – № 2. – С. 71-73.

209. Майорова И. А. Textoобразующие функции интонации (на материале английского языка): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Майорова Ирина Александровна. – М., 1980. – 154 с.

210. Максимова Е. Д. Предложения с однородным сказуемым в современном английском языке / Максимова Е. Д. – Ростов-на-Дону, 1991. – 252 с.

211. Малога Е. Н. Социолингвистические особенности английских расчлененных вопросов в диалогической речи (на материале британской и американской драматургии): автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Е. Н. Малога. – М., 1992. – 24 с.

212. Маркина Л. С. Конструктивный анализ четырехчленного диалогического единства / Маркина Л. С. – Л.: Ленингр. ун-т, 1973. – 39 с.

213. Мартынюк А. П. О реализации принципа вежливости в речи женщин и мужчин / А. П. Мартынюк // Вестн. Харьк. ун-та. – 1989. – № 339. – С. 89-92.

214. Мартынюк А. П. Некоторые особенности речевого поведения мужчин и женщин / А. П. Мартынюк // Вестн. Харьк. ун-та. – 1992. – № 367. – С. 74-77.

215. Мартынюк А. П. Функционирование сложных синтаксических структур и вопросов в речи мужчин и женщин / А. П. Мартынюк, С. А. Башкирова // Вісник Харківського ун-та. – 1995. – № 384. Том. 2: Проблеми мови та мовленнєвої діяльності. – С. 93-96.

216. Марчук Л. Н. Явления языковой избыточности в много-

компонентном сложном предложении / Л. Н. Марчук // Синтаксис речевых единиц в современном русском языке: [сб. научн. трудов]. – Днепропетровск: ДГУ, 1992. – С. 80-84.

217. Маслова В. А. Коммуникативный подход к проблеме эмотивности текста / В. А. Маслова // Коммуникативные аспекты значений: [межвузовский сб. научн. работ]. – Волгоград, 1990. – С. 148-156.

218. Матвеев А. А. Модальность знания как модальность логического типа на материале русских и английских публицистических текстов / А. А. Матвеев // Филологические науки. – 2002. – № 2. – С. 89-98.

219. Матюхіна Ю. В. Розвиток системи фактичної мета-комунікації в англійському дискурсі XVI –XX ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Ю. В. Матюхіна. – Харків, 2004. – 20 с.

220. Мацько Л. І. Українська мова: [навч. посібник] / Л. І. Мацько, О. М. Мацько, О. М. Сидоренко. – Донецьк: БАО, 2007. – 480 с.

221. Мейеров В. Ф. Предложения с обращениями / В. Ф. Мейеров, Л. Н. Зубрилина. – [2-е изд.]. – Иркутск: Иркутский ун-т, 1989. – 117 с.

222. Мецлер А. А. Структурные связи в тексте / Мецлер А. А. – Кишинев, 1987. – 127 с.

223. Мецлер А. А. Прагматика коммуникативных единиц / Мецлер А. А. – Кишинев: Штиинца, 1990. – 104 с.

224. Мещанинов И. И. Структура предложения / Мещанинов И. И. – М.– Л.: АН СССР, 1963. – 103 с.

225. Мещанинов И. И. Части речи и члены предложения / Мещанинов И. И. – Л.: Наука, 1978. – 387 с.

226. Мизецкая В. Я. Композиционно-речевая организация персонажей подсистемы в драматургическом тексте / Мизецкая В. Я. – Одесса, 1992. – 254 с.

227. Мильх М. К. Синтаксические особенности прямой речи в художественной прозе / Мильх М. К. – Харьков: Константа, 1976. – 250 с.

228. Минкин Л. М. Аспекты синтезированной теории прагматики / Л. М. Минкин // Вісник Київського державного лінгвістичного ун-ту. – К., 1998. – Т. 1. – № 1. – С. 21-28. – (Сер.: Філологія).

229. Михайлов Л. М. Коммуникативная грамматика немецкого языка / Михайлов Л. М. — М.: Высшая школа, 1994. — 255 с.
230. Мищич П. Как проводить деловые беседы / Мищич П. — М.: Логос, 2003. — 214 с.
231. Мишина К. И. Об однородности определений / К. И. Мишина // Ученые записки МГПИ им. В.И. Ленина. — 1970. — № 232. — С. 29-42.
232. Мойсеєнко О. Ю. Дискурсно-прагматичні особливості дитячого мовлення (на матеріалі сучасної англійської мови): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. Ю. Мойсеєнко. — К., 1999. — 20 с.
233. Морозова И. Б. Грамматическая структура и семантика простого предложения и его конститuentов в английской диалогической речи: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Морозова Ирина Борисовна. — Одесса, 1984. — 161 с.
234. Морозова И. Б. Грамматическое содержание изолированных непредикатных речевых отрезков / И. Б. Морозова // Проблемы синтаксиса словосочетания и предложения в современном английском языке. — Пятигорск: Пятигорский государственный педагогический ин-т иностранных яз., 1987. — С. 109-113.
235. Морозова И. Б. К вопросу об эллиптировании трехчленной синтаксической конструкции в современном английском языке / И. Б. Морозова, Н. И. Андрейчук // Вопросы языка и стиля научно-технической и художественной литературы. — Львов, 1988. — С. 23 — 24. — Деп. в ИНИО СССР 8.06.89, №38263.
236. Морозова И. Б. Конструктивный анализ простого усеченного предложения в современном английском языке / И. Б. Морозова, А. Н. Чумаков: методические указания / Государственный университет им. И. И. Мечникова. — Одесса, 1988. — 20 с.
237. Морозова И. Б. Эллиптические предложения в диалоге (на материале английского языка) / И. Б. Морозова // Мовознавство. — 1988. — № 4. — С. 32-37.
238. Морозова И. Б. Сравнительная характеристика функционирования и лексического наполнения фатических словосочетаний в английском, немецком, русском и польском языках / И. Б. Морозова // Проблемы словосочетания как самостоятельного объекта и как структурного компонента в образовании производных и сложных слов: Материалы республиканской конференции. — Пятигорск, 1992. — С. 243 — 250.

239. Морозова И. Б. Функционирование структурно-непредикатных высказываний типа “Yes” и “No” в англоязычном художественном диалоге / И. Б. Морозова // Вестник Харьков. ун-та. — 1992. — № 372. — С. 55-58.

240. Морозова И. Б. Контрастивный анализ лексического и грамматического содержания фатических словосочетаний в английском, немецком, русском и польском языках / И. Б. Морозова // Вопросы романо-германской и русской филологии (типология, прагматингвистика, грамматика, словообразование): [межвузовский сборник научных трудов]. — Пятигорск, 1993. — С. 217-220.

241. Морозова И. Б. Синтаксическая природа изолированных метакоммуникативных или фатических высказываний (на материале английского языка) / И. Б. Морозова // Проблемы изучения лингвистической структуры текста: Материалы республиканской конференции. — Измаил, 1993. — С. 35-36.

242. Морозова И. Б. Грамматическое содержание эмотивных реплик в англоязычном художественном диалоге / И. Б. Морозова // Вестник Харьков. ун-та. — 1994. — Т. 2., № 384. — С. 118-120.

243. Морозова І. Б. Діахронія функціонування висловлювань одним словом в діалозі (на матеріалі англійського роману XVIII-XX ст.) / І. Б. Морозова // Склад і слово в діахронії. — К., 1994. — С. 85-89.

244. Морозова И. Б. Функционирование различных типов диалогических единств в англоязычном художественном диалоге / И. Б. Морозова // Вісник Харків. держ. ун-ту. — 1996. — № 386. — С. 87-89.

245. Морозова И. Б. Эволюция синтаксической организации английского диалога в романе / И. Б. Морозова // Філологічні проблеми зарубіжної літератури XVIII-XX ст. — Одесса, 1996. — С. 53-54.

246. Морозова И. Б. Грамматические особенности простого вопросительного предложения (на материале английского языка) / И. Б. Морозова // Вісник Харківського державного університету. — 1997. — № 390. — С. 113 — 115.

247. Морозова И. Б. Высказывания субъективной оценки в условиях речевого взаимодействия (на материале английского художественного диалога) / И. Б. Морозова // Придніпровський науковий вісник. Філологія. — 1998. — № 38(105). — С. 42-46.

248. Морозова И. Б. Грамматическая сущность психологичес-

кого воздействия обращения на коммуниканта (на материале английского художественного диалога) / И. Б. Морозова // Придніпровський науковий вісник. — 1998. — № 93(160). — С. 103-106.

249. Морозова И. Б. Относительная коммуникативная значимость различных видов вопросов в диалоге / И. Б. Морозова // Придніпровський науковий вісник. — 1998. — № 93(160). — С. 91-94.

250. Морозова И. Б. Синтаксическая организация современной англоязычной поэзии / И. Б. Морозова // Придніпровський науковий вісник. — 1998. — № 38(105). — С. 52-58.

251. Морозова И. Б. Синтаксический состав эллиптического предложения / И. Б. Морозова // Придніпровський науковий вісник. — 1998. — № 93(160). — С. 98-102.

252. Морозова И. Б. Сравнительная характеристика предложения в различных специальных стилях / И. Б. Морозова, О. А. Степаненко // Придніпровський науковий вісник. Філологія. — 1998. — № 38(105). — С. 46-52.

253. Морозова И. Б. Структурно-организующая роль простого предложения в различных функциональных стилях и формах общения (на материале современного английского языка) / Морозова И. Б. — [2-е изд., доп. и расш.]. — Одесса: БАХВА, 1998. — 192 с.

254. Морозова И. Б. Изменение синтаксической организации и линейные характеристики простого предложения в диахронии XVIII-XIX вв. (на материале английского языка) / И. Б. Морозова // Вісник Харківського державного університету. — 1999. — № 435. — С. 97-100.

255. Морозова И. Б. Синтаксическая организация авторского монолога в художественном тексте / И. Б. Морозова // Вісник Харківського державного університету. — 1999. — № 430. — С. 108-110.

256. Морозова И. Б. Ситуативні умови появи структурно-непредикативних висловлювань у діалозі / І. Б. Морозова // Науковий вісник Ізмаїльського державного педагогічного інституту. — Ізмаїл, 1999. — Вип. № 7. — С. 123-127.

257. Морозова И. Б. Функционирование минимально-кратких реплик в рамках диалогического единства / И. Б. Морозова // Вісник Харківського державного університету. Романо-германська філологія. — 1999. — № 461. — С. 166-168.

258. Морозова И. Б. Анализ поверхностной структуры императивных предложений / И. Б. Морозова // Записки з романо-германської філології. — Одеса, 2000. — Вип. № 7: Ювілейне видання, присвячене 135-річчю Одеського національного ун-ту ім. І.І. Мечникова. — С. 201-209.

259. Морозова И. Б. Виды обращения по типу номинации в современном английском языке / И. Б. Морозова // Записки з романо-германської філології. — Одеса, 2000. — Вип. № 6.— С. 75-81.

260. Морозова И. Б. Коммуникативная роль обращения в процессе диалогизирования / И. Б. Морозова, Е. В. Сорочинская // Наша школа. — 2000. — № 2 — 3. — С. 129-132.

261. Морозова И. Б. Обращение как одна из основных речевых единиц в современном английском языке / И. Б. Морозова, Е. В. Сорочинская // Записки з романо-германської філології. — Одеса, 2000. — Вип. № 8.— С. 180-190.

262. Морозова І. Б. Запитання як стимул вербального спілкування (на матеріалі сучасної англійської мови) / І. Б. Морозова // Записки із загальної лінгвістики. — Одеса, 2001. — Вип. № 2.— С. 27-38.

263. Морозова І. Б. Комунікативна активність особистості в процесі мовного діалогічного спілкування / І. Б. Морозова, В. Г. Александрова // Проблеми семантики слова, речення і тексту: [зб. наук. ст.]. — К., 2001. — Вип. № 5. — С. 131-134.

264. Морозова И. Б. Социально-ситуативная вариативность использования метакоммуникативных высказываний в современном английском языке / И. Б. Морозова, Л. С. Ткаченко // Записки з романо-германської філології. — Одеса, 2001. — Вип. № 9.— С. 127-136.

265. Морозова І. Б. Частотність різних типів конструкцій у мовленні персонажів як індикатор їх соціальної і статево-вікової приналежності / І. Б. Морозова // Записки із загальної лінгвістики: [зб. наук. праць]. — Одеса, 2001. — Вип. № 3.— С. 96-101.

266. Морозова И. Б. Структурная организация диалогического текста на материале современного английского языка / И. Б. Морозова // Актуальные проблемы межкультурной коммуникации в новых геополитических условиях: Материалы международной научно-практической конф. — Одесса, 2002. — С. 315 — 317.

267. Морозова И. Б. Грамматические аспекты введения нового тематического узла в диалоге / И. Б. Морозова // Вісник Черкаського

університету. Філологічні науки – Черкаси, 2003. – Вип. 44. – С. 154 – 159.

268. Морозова І. Б. Основні прагматичні типи простого речення в первинній і вторинній ініціації діалогічного спілкування / І. Б. Морозова // Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія. – Чернівці, 2003. – Вип. № 165 – 166. – С. 130 – 136.

269. Морозова І. Б. Особенности синтактики поэтического текста (на материале английского языка) / И. Б. Морозова // Мова. Текст і його складники. – Одеса, 2003. – №7 – С. 162 – 164.

270. Морозова І. Б. Культурно-историческая обусловленность контекстуальной интерпретации предложения / И. Б. Морозова, Т. И. Рожко // Мова і культура. – К., 2004. – Вип. 7. – С. 5 – 9

271. Морозова І. Б. Віддзеркалення культурологічних змін суспільства у поверхневій структурі простого речення протягом XVIII-XX ст. / І. Б. Морозова // Мова і культура. – К., 2006. – Вип. 8 . – С. 5 – 12.

272. Морозова І. Б. Корреляция понятий «простое предложение» в английском языке и «элементарное суждение» / И. Б. Морозова // Лингвистическая теория: наследие, актуальные проблемы и перспективы развития: [посвящ. 90-летию проф. Корсакова А. К.]. – Одеса, 2006. – С. 25 – 29.

273. Морозова І. Б. Методологические аспекты сопоставления терминов и понятий «простое предложение» и «элементарное суждение» (на базе английского языка) / И. Б. Морозова // Записки з романо-германської філології. – 2006. – Вип. 18. – С. 92 – 99.

274. Морозова І. Б. Функціональна проєкція простого речення на стилістично варіативну сукупність англомовних текстів / І. Б. Морозова // Сучасні дослідження з іноземної філології. – Ужгород, 2006. – Вип. 4. – С. 273 – 279.

275. Морозова І. Б. Коммуникативные типы простого предложения в свете теории информации / И. Б. Морозова // Сучасні дослідження з іноземної філології. – Ужгород, 2007. – Вип. 5. – С. 317 – 323.

276. Морозова І. Б. Синтаксическое обоснование эффективности диалогического общения в тематическом узле / И. Б. Морозова, Т. И. Рожко // Мова. – 2007 (2005). – № 10. – С. 168 – 171.

277. Морозова І. Б. Грамматическое содержание простых эмо-

тивних пропозицій в англоязычному художественном діалозі / І. Б. Морозова // Сучасні дослідження з іноземної філології. — Ужгород, 2008. — Вип. 6. — С. 503-507.

278. Морозова І. Б. Діахронічні зміни у поверхневій структурі простого речення протягом XVIII-XX ст. / І. Б. Морозова // Наукові записки міжнародного гуманітарного університету. — Одеса, 2008. — Вип. 7. — С. 86 — 90.

279. Морозова І. Б. Формальний склад і комунікативне значення емотивних безглагольних пропозицій / І. Б. Морозова // Сучасні дослідження з іноземної філології. — Ужгород, 2008 — 2009. — Вип. 5. — С. 503 — 507.

280. Морозова І. Б. Выражение эмоций в речи на синтаксическом уровне простого предложения (на материале англоязычного художественного диалога) / І. Б. Морозова // Пріоритети сучасного германського та романського мовознавства: III Міжнародна наукова конференція: Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. — 2009. — № 5. — С. 56 — 60.

281. Морозова І. Б. Специфика синтактики художественного диалога в современном англоязычном детективе / І. Б. Морозова, О. А. Степаненко // Культура народов Причерноморья: I Международный лингвистический конгресс. — Ялта, 2009. — Т. 2, № 168. — С. 112-114.

282. Морозова І. І. Так называемая “женская речь” (англоязычная) в западном языкознании / І. І. Морозова // Вісник Харківського державного університету. — 1999. — № 424. — С. 106-110.

283. Мороховський А. Н. Слово и предложение в истории английского языка / Мороховський А. Н. — К.: Вища школа, 1980. — 215 с.

284. Москальская О. И. Проблемы системного описания синтаксиса / Москальская О. И. — М.: Высшая школа, 1981. — 175 с.

285. Москальская О. И. Теоретическая грамматика современного немецкого языка / Grammatik der Deutschen Gegenwartssprache: [учебник для ВУЗ] / Москальская О. И. — М.: Академия, 2004. — 352 с. — (Серия: Высшее профессиональное образование).

286. Мусяненко В. П. Вступ до психолінгвістики / Мусяненко В. П. — К.: Вища школа, 1996. — 120 с.

287. Мусяненко В. П. Проблема істинності лінгвістичних знань / В. П. Мусяненко // Мовознавство. — 2000. — № 2 — 3. — С. 11-16.

288. Мусяненко В. П. Значення форм імператива в руському и

украинском языке / В. П. Мусиенко // Вісник Черкаського державного університету, 2003. — № 49. — С. 50-51.

289. Мухин А. М. Структура предложений и их модели / Мухин А. М. — Л.: Наука, 1968. — 179 с.

290. Нагайчук В. В. Еволюція ілокутивних дієслів в англійській мові XVI-XX ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови»/ В. В. Нагайчук. — К., 1993. — 18 с.

291. Непийвода Н. Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект) / Непийвода Н. Ф. — К.: Міжнародна фінансова агенція, 1997. — С. 85-92.

292. Николаевская Т. Л. Некоторые структурно-функциональные особенности простого предложения в английском языке с XVII по XIX вв. (на материале газетных текстов) / Николаевская Т. Л. — М.: Наука, 1994. — 120 с.

293. Новоселецкая Э. П. Эволюция функционирования вставных конструкций в английских научных текстах XVIII-XX вв. / Новоселецкая Э. П. — Пермь: Пермск. гос. ун-т им. А.М. Горького, 1993. — 112 с.

294. Носенко Э. Л. Особенности речи в состоянии эмоциональной напряженности / Носенко Э. Л. — Днепропетровск, 1975. — 132 с.

295. Носенко Э. Л. Эмотивность как интегральное качество текста / Э. Л. Носенко, Т. В. Стародубцева // Прагматика и типология коммуникативных единиц языка: [сб. научн. трудов]. — Днепропетровск, 1999. — С. 53-58.

296. Ночевник М. Н. Человеческое общение / Ночевник М. Н. — М.: Политиздат, 1988. — 127 с.

297. Огуй И. В. Структурно-коммуникативные модели с причинной семантикой в простом предложении / И. В. Огуй // Вестник Московского университета. — 2002. — № 1. — С. 49-71. — (Сер.: Филология).

298. Оликова М. А. Обращение в современном языке / Оликова М. А. — Львов: Высшая школа, 1979. — 84 с.

299. Омельченко Л. Ф. Английское словосложение: тенденции и закономерности / Л. Ф. Омельченко, Н. Н. Максимчук // Вісник Київського лінгвістичного університету. — 1998. — № 1. — Т. 1. — С. 41-45.

300. Онипенко Н. К. Сложное предложение на фоне коммуни-

кативной типологии текста / Н. К. Онипенко // Вопросы языкознания. — 1995. — № 2. — С. 91-98.

301. Орлова М. А. Структура диалога в современном русском языке: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / М. А. Орлова. — Саратов, 1988. — 18 с.

302. Падучева Е. В. Высказывание и его соотношенность с действительностью / Падучева Е. В. — М.: ЛКИ, 2008. — 296 с.

303. Пальчун Г. П. Семантические функции аффективности / Г. П. Пальчун // Межвузовский сборник научных трудов. — Елец, 1997. — С. 52-57.

304. Панфилов В. З. Роль модальности в конституировании предложения и суждения / В. З. Панфилов // Вопросы языкознания. — 1977. — № 4. — С. 37-48.

305. Парланов З. К. О синтаксических границах сложного предложения в русском языке: к спорам вокруг известного / З. К. Парланов // Вопросы языкознания. — 1995. — № 2. — С. 83-90.

306. Пауль Г. Принципы истории языка / Пауль Г. — М.: Иностранная литература, 1960. — 500 с.

307. Перебийніс В. І. Статистичні методи для лінгвістів: [навчальний посібник] / Перебийніс В. І. — Вінниця: Нова книга, 2001. — 168 с.

308. Перлз Ф. Теория гештальт-терапии / Ф. Перлз, П. Гудмен. — М.: Институт общегуманитарных исследований, 2008. — 320 с. — (Серия: Современная психология: теория и практика).

309. Пешковский А. М. Синтаксис русского языка / Пешковский А. М. — М.: Наука, 1958. — 484 с.

310. Пиз А. Язык разговора / А. Пиз, А. Гарнер. — М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. — 224 с.

311. Пиотровский Р. Г. Математическая лингвистика: [учеб. пособие для пед. институтов] / Пиотровский Р. Г., Бектаев А. А., Пиотровская А. А. — М.: Высшая школа, 1977. — 384 с.

312. Писанко Н. И. Структурно-функциональные особенности эллиптических простых предложений общего типа / Н. И. Писанко // Вопросы романо-германского языкознания. — Челябинск, 1983. — С. 159-168.

313. Поздеев М. М. Синтаксис английского вопросительного предложения и теория диалогической речи / М. М. Поздеев // Ученые записки МГПИИЯ им. М. Тореза. — 1990. — С. 106-117.

314. Политова Л. В. К вопросу о характере отражения разговорной речи в художественном тексте / Л. В. Политова // Принципы изучения художественного текста. – Саратов, 1992. – Ч. 2. – С. 139-142.
315. Полищук Г. Г. Разговорная речь и художественный диалог / Г. Г. Полищук, О. Б. Сиротина // Лингвистика и политика. – М.: Наука, 1979. – С. 173-204.
316. Положин М. М. О когнитивно-прагматическом изучении дискурсных аргументивных иллокуций / М. М. Положин // Функциональная лингвистика: материалы конференции (Ялта, 30 сентября – 4 октября 2002). – Ялта, 2000. – С. 204-207.
317. Попов П. С. Суждения / Попов П. С. – М.: Московский ун-т, 1989. – 197 с.
318. Попова И. А. Неполные предложения в современном русском языке / Попова И. А. – М.: АН СССР, 1953. – 254 с.
319. Потапова Р. К. Коннотативная паралингвистика / Потапова Р. К. – М.: Наука, 1997. – 247 с.
320. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике: в 4 т. / А. А. Потебня. – М.: Учпедгиз, 1958 – 1977. – Т.2: Составные члены предложения и их замены в русском языке. – 1958. – 525 с.
321. Почепцов Г. Г. Конструктивный анализ структуры предложения / Почепцов Г. Г. – К.: Вища школа, 1971. – 190 с.
322. Почепцов Г. Г. Фатическая коммуникация / Г. Г. Почепцов // Семантика и прагматика синтаксических единств. – Калинин: Калининский ун-т, 1981. – С. 52-59.
323. Почепцов Г. Г. Основы прагматического описания предложения / Почепцов Г. Г. – К.: Вища школа, 1986. – 116 с.
324. Почепцов Г. Г. Коммуникативные технологии двадцатого века / Почепцов Г. Г. – М.: Релф. бук, Вакледо, 2001. – 348 с.
325. Почепцов Г. Г. (мл.) История семиотики до и после 1917 г. / Почепцов Г. Г. (мл.) – М.: Лабиринт, 1998. – 336 с.
326. Почепцов Г. Г. (мл.) Теория коммуникации / Почепцов Г. Г. (мл.). – М.: Релф-бук, 2006. – 656 с. – (Серия: Образовательная библиотека).
327. Примерова Н. Д. Речевая компрессия в диалогическом единстве (на материале английского художественного текста): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Н. Д. Примерова. – Одесса, 1990. – 146 с.
328. Приходько О. М. Складносурядне речення в сучасній

німецькій мові: синтактика, семантика, прагматика / Приходько О. М. – К., 2002. – 453 с.

329. Протасова Е. Ю. Ситуация и семантико-синтаксическая организация высказывания в детской речи / Е. Ю. Протасова // Мышление и коммуникация: [сб. научн. трудов]. – М.: МГУ, 1990. – С. 56-66.

330. Пудалова И. К. Семантическая интерпретация монопредикативных предложений с множественным субъектом в современном английском языке: дис. ... канд. филол. наук: 10. 02. 04 / Пудалова Ирина Константиновна. – Иркутск, 1984. – 166 с.

331. Радзівєвська Т.В. Текст як засіб комунікації / Радзівєвська Т. В.– К.: НАН України; ін-т української мови, 1998. – 194 с.

332. Рейковский Я. Экспериментальная психология эмоций / Рейковский Я. – М.: Просвещение, 1979. – 225 с.

333. Реферовская Е. А. Структура сегментированного предложения и словосочетания в индо-европейских языках / Реферовская Е. А. – Л., 1979. – 176 с.

334. Різун В. В. Загальна характеристика масової інформаційної діяльності / В. В. Різун // Наукові записки Інституту журналістики. – Т. 1. – К., 2000. – С. 15-30.

335. Розенталь Д. Э. Актуальные вопросы изучения языка газеты / Д. Э. Розенталь // Вестник МГУ.– 1975. – № 1. – С. 44-48. – (Сер. XI: Журналистика).

336. Романовская Н. В. Функциональные особенности образных стилистических приемов в языке газеты / Н. В. Романовская // Сб. науч. трудов МГПИИЯ им. М. Тареза. – 1980. – Вып. 115. – С. 115-127.

337. Руденский Е. В. Социальная психология: [курс лекций] / Руденский Е. В. – М.: ИНФРА-М; Новосибирск: НГАЭиУ, 2000. – 222 с. – (Высшее образование).

338. Сахарчук Л. І. Теорія мовленнєвих актів та міжкультурна лінгвістика / Л. І. Сахарчук // Проблеми семантики слова, речення та тексту: [зб. наук. статей / відп. ред. Н. М. Корбозерова.]. – Вып. 7 – К.: КНЛУ, 2001. – С. 320-323.

339. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации: [монографическое учебное пособие] / Селиванова Е. А. – К.: ЦУЛ, “Фитосоциоцентр”, 2002. – 336 с.

340. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: [підручник] / Селіванова О. О. – Полтава: Довкілля, 2008. –

712 с.

341. Селиверстова О. Н. Компонентный анализ многозначных слов / Селиверстова О. Н. — М.: Наука, 1975. — 240 с.

342. Семенец О. Е. Социальный контекст и языковое развитие / Семенец О. Е. — К., 1985. — 175 с.

343. Сергеев В. И. Когнитивные методы в социальных исследованиях / В. И. Сергеев // Язык и моделирование социального взаимодействия. — М., 1997. — С. 3-20.

344. Серль Дж. Косвенные речевые акты / Дж. Серль // Новое в зарубежной лингвистике. — М.: Прогресс, 1986. — Вып. 17. — С. 195-222.

345. Серль Дж. Что такое речевой акт? / Дж. Серль // Новое в зарубежной лингвистике. — М.: Прогресс, 1986. — Вып. 17. — С. 151-169.

346. Сизов М. Я. Краткость как дифференцирующий признак газетного стиля и его реализация в газетных информационных сообщениях / М. Я. Сизов // Сборник научных трудов МГПИИЯ им. М. Тореца. — 1980. — Вып. 115. — С. 34-42.

347. Синтаксис простого речення / Є. І. Гороть, О. В. Василенко, Т. М. Кухарук, Л. К. Малімон: [методична розробка з практичної граматики сучасної англійської мови] / Волинський державний університет ім. Лесі Українки. — Луцьк: РВВ «Вежа», 2006. — 196 с.

348. Сіласва Т. О. Філософія / Сіласва Т. О. — Тернопіль: СМП «Астон», 2003. — 216 с.

349. Скалкин В. Л. Обучение диалогической речи / Скалкин В. Л. — К.: Рад. школа, 1988. — 237 с.

350. Скребнев Ю. М. Новое достижение в исследовании русской разговорной речи / Ю. М. Скребнев // Теория и практика лингвистического описания разговорной речи. — Горький, 1984. — С. 148-156.

351. Скребнев Ю. М. Введение в коллоквиалистику / Скребнев Ю. М. — Саратов: Саратовский ун-т, 1985. — 270 с.

352. Слюсарева Н. А. Проблемы функционального синтаксиса современного английского языка / Слюсарева Н. А. — М.: Наука, 1981. — 203 с.

353. Смирницкий А. И. Морфология английского языка / Смирницкий А. И. — М.: Литература на иностранных яз., 1959. — 439 с.

354. Смирницкий А. И. Синтаксис английского языка / Смир-

ницкий А. И. — М.: Либроком, 2009. — 288 с. — (Серия: Из лингвистического наследия).

355. Смирнов И. О. О так называемом десемантизированном *there* в предложении / И. О. Смирнов // Уровни лингвистического анализа в синхронии и диахронии. — Пятигорск: Пятигорский институт иностранных яз., 1997. — С. 28-30.

356. Смуциньска І. В. Суб'єктивна модальність французької прози / Смуциньска І. В. — К.: Київський університет, 2001. — 255 с.

357. Солганик Г. Я. Синтаксическая стилистика / Солганик Г. Я. — [2-е изд.]. — М.: ЛКИ, 2007. — 232 с.

358. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество / Сорокин П. А. — М.: Политическая литература, 1992. — 543 с.

359. Де Соссюр Ф. Курс общей лингвистики / Де Соссюр Ф. — М.: Либроком, 2009. — 256 с. — (Серия: Лингвистическое наследие XX века).

360. Спиркин А. Г. Происхождение языка и его роль в формировании мышления / А. Г. Спиркин // Мышление и язык. — М.: Госполитиздат, 1957. — С. 3-73.

361. Старикова Е. Н. ИмPLICITная предикативность в современном английском языке / Старикова Е. Н. — К.: Вища школа, 1974. — 141 с.

362. Старикова Е. Н. Субстантивные номинативы как форма выражения глубинной предикации / Е. Н. Старикова // Исследования по романской и германской филологии. — К.: Вища школа, 1975. — С. 119-123.

363. Старикова Е. Н. Проблемы семантического синтаксиса / Старикова Е. Н. — К.: Вища школа, 1985. — 122 с.

364. Стародубцева Т. В. Речь как средство реализации эмоционального состояния говорящего: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Т. В. Стародубцева. — Львов, 1990. — 22 с.

365. Степаненко М. І. Взаємодія формально-граматичної семантичної валентності у формуванні й вираженні квантитативних відношень у структурі простого двоскладного речення / М. І. Степаненко // Мовознавство. — 1999. — № 4 — 5. — С. 15-21.

366. Стилистика английского языка / А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева, Н. И. Лихошерет, Э. В. Тимошенко. — К.: Вища школа, 1984. — 284 с.

367. Структурный синтаксис английского языка: [пособие по теоретической грамматике] / [под ред. Л. Л. Иофик]. — Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1972. — 176 с.

368. Ступин Л. П. Современный английский речевой этикет / Л. П. Ступин, К. С. Игнатьев. — Л.: ЛГУ, 1980. — 144 с.

369. Сусов И. П. Предложение и действительность / И. П. Сусов // Коммуникативно-прагматические и семантические функции речевых единств. — Калинин: Калининский ун-т, 1980. — С. 11-24.

370. Сусов И. П. Коммуникативно-прагматическая лингвистика и ее единицы / И. П. Сусов // Прагматика и семантика синтаксических единиц. — Калинин: Калининский ун-т, 1984. — С. 3-12.

371. Сусов И. П. Прагматическая структура высказывания / И. П. Сусов // Языковое общение и его единицы. — Калинин: Калининский ун-т, 1986. — С. 7-11.

372. Сусов И. П. Личность как субъект языкового общения / И. П. Сусов // Личностные аспекты языкового общения: [межвузовский сб. научн. трудов]. — Калинин: Калининский ун-т, 1989. — С. 9-16.

373. Сухих С. А. Прагматическое моделирование коммуникативного процесса / С. А. Сухих, В. В. Зеленская. — Краснодар: Кубанский ун-т, 1998. — 259 с.

374. Таванец П. В. Суждение и его виды / Таванец П. В. — М.: Наука, 1983. — 115 с.

375. Тарасова Е. В. Речевая системность в терминах лингвопрагматики / Е. В. Тарасова // Вісник Харківського національного ун-ту. — 2000. — № 471. — С. 271-276.

376. Тарасова Е. В. Синергетические тенденции в современной лингвистике / Е. В. Тарасова // Вісник Харківського національного ун-ту. — 2000. — № 500. — С. 5-11.

377. Тарасова И. П. Речевое общение, толкуемое с юмором, но всерьез / Тарасова И. П. — М.: Высшая школа, 1992. — 173 с.

378. Тартачная Е. В. Стилистика разговорной речи в иностранной художественной прозе / Е. В. Тартачная // Очерки по теории языкознания. — Ростов-на-Дону: Ростовский ун-т, 1987. — С. 37-48.

379. Тимошенкова Т. М. Присоединение как особый вид синтаксической связи / Т. М. Тимошенкова // Вестник Харьковского ун-та. — 1977. — № 159. — С. 96-100.

380. Томашевский Б. В. Стилистика и стихосложение: [курс лекций] / Томашевский Б. В. — Л.: Учпедгиз, 1971. — 250 с.
381. Тофтул М. Г. Логіка: [посібник для студентів ВНЗ] / Тофтул М. Г. — К.: Видавничий центр «Академія», 2002. — 368 с. — (Альма-матер).
382. Трофимова Э. А. Структурные особенности английской разговорной речи / Трофимова Э. А. — Ростов-на-Дону: Ростовский ун-т, 1972. — 198 с.
383. Трофимова Э. А. Синтаксические конструкции английской разговорной речи / Трофимова Э. А. — Ростов-на-Дону: Ростовский ун-т, 1981. — 221 с.
384. Труфанова И. В. Образ слушающего в языке / И. В. Труфанова // Филологические науки. — 1997. — № 2. — С. 74-78.
385. Тураева З. Я. Лингвистика текста. (Текст: структура и семантика) / Тураева З. Я. — М.: Просвещение, 1986. — 128 с.
386. Тураева З. Я. Лингвистика текста и категория модальности / З. Я. Тураева // Вопросы языкознания. — 1994. — № 2. — С. 39-47.
387. Тураева З. Я. Лингвистика текста на исходе второго тысячелетия / З. Я. Тураева // Вісник Київського лінгвістичного ун-ту. — 1999. — Т.2. — № 2. — С. 83-89. — (Серія: Філологія).
388. Уділова Т. М. Види мовленнєвих стратегій / Т. М. Уділова // Наукова спадщина проф. Ю. О. Жлуктенка та сучасне мовознавство: [зб. наукових праць] — К., 2000. — С. 255-256.
389. Урсул А. Д. Природа информации. Философский очерк / Урсул А. Д. — М.: Политиздат, 1968. — 288 с.
390. Ушакова Т. Н. Психологическое и психофизиологическое исследование речи / Ушакова Т. Н. — М.: Просвещение, 1985. — 178 с.
391. Фаенова М. О. Обучение культуре общения на английском языке / Фаенова М. О. — М.: Высшая школа, 1991. — 144 с.
392. Федькина Л. Н. Эмоциональное состояние человека и отражающая его лексика / Л. Н. Федькина // Вісник Харківського державного ун-ту. Система мови та мовленнєва діяльність. — 1996. — № 386. — С. 135-139.
393. Филиппов К. А. Лингвистика текста: [курс лекций] / Филиппов К. А. — СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2003. — 336 с.
394. Фирсова Н. М. Испанский речевой этикет / Фирсова Н.

М. – М.: КомКнига, 2006. – 208 с.

395. Формановская Н. И. Вы сказали “Здравствуйте!” Речевой этикет в нашем общении / Формановская Н. И. – [3-е изд.]. – М.: Знание, 1989. – 160 с.

396. Франк Д. Семь грехов прагматики / Д. Франк // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1986. – Вып. 17. – С. 363-373.

397. Фролова И. Е. Прямые и косвенные прагматические значения вопросительных номинативных предложений / И. Е. Фролова // Вестник Харьковского ун-та. – 1992. – № 367. – С. 112-114.

398. Фрумкина Р. М. Вокруг детской речи: методологические размышления / Р. М. Фрумкина // Известия РАН. – 2001. – Т. 60. – № 2. – С. 33-39. – (Серия: литературы и языка).

399. Фурс Л. А. Особенности выражения эмоциональности в простом предложении / Фурс Л. А. – Иркутск: Иркутский государственный педагогический ин-т иностранных яз., 1995. – 88 с.

400. Фурс Л. А. Системное описание эмоционально-экспрессивных предложений / Фурс Л. А. – Иркутск: Иркутский государственный педагогический ин-т иностранных яз., 1995. – 120 с.

401. Фурс Л. А. Эмоционально-экспрессивные предложения квазипридаточной структуры как элементы синтаксической системы современного английского языка: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Л. А. Фурс. – Иркутск, 1996. – 18 с.

402. Хаймович Б. С. Теоретическая грамматика английского языка / Б. С. Хаймович, Б. И. Роговская. – М.: Высшая школа, 1987. – 298 с.

403. Хализев В. Драма как род литературы / Хализев В. – М.: МГУ, 1986. – 260 с.

404. Ханутин М. А. Языковая природа и особенности функционирования парцеллятов как стилистического приема (на материале английской художественной прозы): автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / М. А. Ханутин. – М., 1983. – 23 с.

405. Хашимов Г. М. Типология сложных предложений разнотипных языков / Хашимов Г. М. – Ташкент: Фан АН Узбекистана, 1991. – 103 с.

406. Химик В. В. Предикативность предложения и актуализационные функции высказывания / В. В. Химик // Филологические

науки. – 1986. – № 1. – С. 80-83.

407. Хлевчук Н. В. Эллипс в субстантивных словосочетаниях в современном английском языке как проявление тенденции к языковой экономии: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Хлевчук Наталья Владимировна. – М., 1981. – 150 с.

408. Холл К. С. Теория личности / К. С. Холл, Г. Линдсей ; [пер. с англ. И.Б. Гриншпун.]. – М.: Психотерапия, 2008. – 656 с.

409. Холодов Е. Композиция драмы / Холодов Е. – М.: Искусство, 1987. – 223 с.

410. Хундснуршир Ф. Основы развития и перспективы анализа диалога / Ф. Хундснуршир // Вопросы языкознания. – 1998. – № 2. – С. 38-50.

411. Чаковская М. С. Текст как сообщение и воздействие (на материале английского языка) / Чаковская М. С. – М.: Наука, 1996. – 204 с.

412. Чахойян Л. П. Синтаксис диалогической речи современного английского языка / Чахойян Л. П. – М.: Наука, 1979. – 254 с.

413. Черняховская Л. А. Информационный инвариант смысла текста и вариативность его языкового выражения: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Л. А. Черняховская. – М., 1993. – 19 с.

414. Чехова М. Основные понятия функциональной стилистики и их взаимоотношения / Чехова М. – Пермь, 1994. – 107 с.

415. Чолкан В. До питання про синтаксичний статус вигуків / В. Чолкан // Актуальні проблеми синтаксису: Матеріали Міжнародної наукової конференції 19-21 жовтня 2006 р. – Чернівці: Рута, 2006. – С. 40-44.

416. Чужакин А. П. Мир перевода – 3. Practicum plus: [учебное пособие] / Чужакин А. П. – Москва: Р. Валент, 2005. – 200 с.

417. Чумаков А. Н. Грамматический статус и употребление простых двусоставных предложений и их компонентов в современном немецком языке: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Чумаков Александр Николаевич. – Одесса, 1989. – 159 с.

418. Чхетиани Т. Д. Лингвистические аспекты фатической коммуникации: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Т. Д. Чхетиани. – К., 1987. – 24 с.

419. Шахматов А.А. Синтаксис русского языка/ Шахматов А.А.

; [под ред. Е.С. Истрина]. – [4-е изд.]. – М.: ЛКИ, 2007. – 624 с. – (Лингвистическое наследие 20 века).

420. Шахнарович А. М. Теоретические и прикладные проблемы общения / Шахнарович А. М. – М.: Наука, 1979. – 328 с.

421. Шведова Н. Ю. Основы построения описательной грамматики литературного языка / Шведова Н. Ю. – М.: Наука, 1966. – 200 с.

422. Шведова Н. Ю. Об основных синтаксических единицах и аспектах их изучения / Н. Ю. Шведова // Теоретические проблемы синтаксиса современных индоевропейских языков. – Л.: Наука, 1975. – С. 300-309.

423. Шведова Н. Ю. Очерки по синтаксису русской разговорной речи / Н. Ю. Шведова // РАН Институт русского языка. – М.: Азбуковник, 2003. – 378 с.

424. Швейцер А. Д. Вопросы социологии языка в современной американской лингвистике / Швейцер А. Д. – Л.: Наука, 1971. – 104 с.

425. Швейцер А. Д. Философские основы социолингвистики / А. Д. Швейцер // Вопросы языкознания. – 1977. – № 1. – С. 22-31.

426. Швейцер А. Д. К проблеме социальной дифференциации языка / А. Д. Швейцер // Вопросы языкознания. – 1982. – № 5. – С. 38-48.

427. Шевченко И. С. Сегментированные вопросы в современном английском языке. Структурно-коммуникативный анализ: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Шевченко Ирина Семеновна. – Харьков, 1988. – 127 с.

428. Шевченко И. С. Историческая динамика прагматики предложения. Английское вопросительное предложение XVI-XX вв. / Шевченко И. С. – Харьков: Константа, 1998. – 168 с.

429. Шор Р. О. Язык и общество / Шор Р. О. – [3-е изд., испр. и дополн.]. – М.: Либроком, 2009. – 162 с.

430. Штомпка П. Социология социальных изменений / Штомпка П. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 416 с.

431. Шубин Э. П. Готовые предложения в современном английском бытовом диалоге / Э. П. Шубин, А. А. Леонова // Иностранные языки в школе. – 1970. – № 5. – С. 15-20.

432. Щерба Л. В. Современный русский литературный язык / Л. В. Щерба // Русский язык в школе. – 1939. – № 4. – С. 19-24.

433. Щерба Л. В. Избранные труды по русскому языку / Щерба Л. В. – М.: Наука, 1957. – 430 с.
434. Энгельс Ф. Людвиг Фейербах и конец немецкой классической философии / Ф. Энгельс. // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – [2-е изд.]. – Т. 21. – С. 269-317.
435. Юсселер М. Социолингвистика / Юсселер М. – К.: Вища школа, 1987. – 200 с.
436. Юхт В. Л. О синтаксической природе реплик диалога (К изучению синтаксических особенностей английской разговорной речи) / В. Л. Юхт // Вестник Харьковского ун-та, 1969. – № 2. – С. 79-94.
437. Якобсон Р. Лингвистика и поэтика / Р. Якобсон // Структурализм: “за” и “против”. – М.: Прогресс, 1975. – С. 193-228.
438. Якубинский Л.П. О диалогической речи / Л. П. Якубинский // Избранные работы: Язык и его функционирование. – М., 1986. – С. 17-58.
439. Ярхо А. В. Комунікативна стратегія невпевності в сучасному англomовному діалогічному дискурсі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / А. В. Ярхо. – Харків, 2004. – 20 с.
440. Яценко Л. А. Синтактико-стилистические особенности речи / Л. А. Яценко // Теория и практика лингвистического описания разговорной речи. – Горький: Радуга, 1966. – С. 121-126.
441. Adams J.– K. Pragmatics and Fiction / Adams J.– K. – Amsterdam ; Philadelphia: Benjamins, 1985. – 89 p.
442. Agricola E. Textstruktur aus Linguistischer Sicht / E. Agricola // WZ der PH – Erfurt / Mühlhausen, 1976. – № 2. – S. 132-146.
443. Albert H. The Art of Speech Making: Monograph Study / H. Albert. – N.-Y.: Crest Ltd, 1999. – 105 p.
444. Allerton D. J. Problems of Modern English Grammar. Disagreement about Agreement: Findings / D. J. Allerton // Engl. Studies. – Leise, 1992. – Vol. 73, № 5. – P. 458-470.
445. Atwood R. L. When You Talk / Atwood R. L. – Massachusetts: The Atwood Corporation, Melrose Massachusetts, 1999. – 269 p.
446. Balzanos B. Wissenschaftslehre: 4 Bde Neudr / Balzanos B. – Wien: Verl. d. Osterr. Akad. d. Wiss , 1975-78 – . – B.2. – 1975. – 229 S.
447. Basilico D. The Topic is “There” / D. Basilico // Studia

linguistica. – Malta, 1997. – A. 51, № 3. – P. 278-316.

448. Baukema F. *Diachronic Dialects Versus Modern Language* / F. Baukema, O. M. Tonic. – N-Y.: Crest Ltd., 1999. – 245 p.

449. Blokh M. *A Course in Theoretical English Grammar* / Blokh M. – M.: Vyssaja skola, 2006. – 424 p.

450. Boguslawski A. W. *W sprawie przygotowansa tomu poswieconego wynikom nauki o textie: Semantyka textu i jezyka* / Boguslawski A.W. – Wroclaw: PTR, 1996. – 217 s.

451. Bolinger D. *Meaning and Form* / Bolinger D. – London; N. Y.: Longman, 1977. – 238 p.

452. Borsley R. D. *A Note on Ellipsis and Case* / R. D. Borsley / *Linguistic Enquiry*. – Cambridge (Mass.), 1998. – Vol. 20. – № 1. – P. 125-130.

453. Braun P. *Tendenzen in der deutschen Gegenwartssprache: Sprachvarietäten* / Braun P. – Stuttgart-Berlin-Köln: Kohlhammer, 1998. – 265 S.

454. Brown P. *Universals in Language Usage: Politeness Phenomena* / P. Brown, S. Levinson // *Questions and Politeness. Strategies in Social Interaction*. – London: Longman, 1988. – 191 p.

455. Bruner J. S. *The Ontogenesis of Speech Acts* / J. S. Bruner // *Journal of Child Language*. – 1995. – № 19. – P. 29-48.

456. Bryant M. *A Functional English Grammar* / Bryant M. – Boston: D.C. Heath, 1985. – 326 p.

457. Burger H. *Aufgaben einer pragmatikorientierten Sprachgeschichte* / H. Burger // H. Sitta (Hg) *Ansätze zu einer pragmatischen Sprachgeschichte*. – Tübingen: Niemeyer, 1980. – S. 135-136.

458. Buzarov V. V. *Essentials of Conversational English* / Buzarov V. V. – M.: Academia, 2003. – 416 p.

459. McCawley J. D. *Concerning the Basic Composition of a Transformational Grammar* / J. D. McCawley // *Foundations of Language*. – 1998. – № 4. – P. 243-269.

460. Chacly M. *Grammatical and Logical Cues in Early Sentence Comprehension* / M. Chacly, L. Gerken. – Stanford: Esel, 1995. – 143 p.

461. Chafe W. *Meaning and the Structure of English* / Chafe W. – Chicago; London: Univ. of Chicago Press, 1971. – 360 p.

462. Chambers J. K. *Sociolinguistic Theory (Language in Society)* / Chambers J. K. – Oxford: Wiley-Blackwell, 2008. – 336 p.

463. Cienkowski, V. *Jezyk dla wszystkich* / Cienkowski V. – Warszawa: Ksiazka I Wiedza, 1992. – 365 s.
464. Close R. A. *A Reference Grammar for Students of English* / Close R. A. – M.: Просвещение, 1979. – 716 c.
465. Cluysenaar A. *Aspects of Literary Stylistics* / Cluysenaar A. – N.Y.: Crest Ltd, 1976. – 274 p.
466. Coates J. *Women, Men and Language: A Sociolinguistic Account of Gender Differences in Language* / Coates J. – London ; N. Y.: Longman, 2005. – 260 p.
467. Colwell C. *What's the Usage? The Writer's Guide to English Grammar and Rhetoric* / C. Colwell, G. H. Knox. – Virginia: Restin Publ. Co, 1973. – 340 p.
468. Cruse D. A. *Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics (Oxford Textbooks in Linguistics)* / Cruse D. – Oxford: OUP, 2000. – 440 p.
469. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language* / Crystal D. – Cambridge: CUP, 2003. – 506 p.
470. Culicover P. W. *Semantic subordination despite syntactic coordination* / P. W. Culicover, R. Jackindoff // *Linguistics*. – 2000. – Vol. 28. – Is. 2. – P. 1-16.
471. Curme G. O. *A Grammar of the English Language: in 3 vol.* / G. O. Curme. – Essex: Verbatim, 1983 – . – Volume II: Syntax. – 1983. – 814 p.
472. Davis Ph. *A Syntactic Exploration of Repair in English Conversation* / Davis Ph. // *Alternative Linguistics: Descriptive and Theoretical Modes*. – Amsterdam: J. Benjamins P.C., 1998. – P. 77-134.
473. Debelak D. *Newspapers as They Are* / Debelak D. – Mass.: Mass.Univ.Press ; Adams Media Corporation Holbrook, 2000. – 231 p.
474. Dirven R. *Cognitive Exploration of Language and Linguistics* / R. Dirven, M. Verspoor. – Amsterdam ; Philadelphia: J. Benjamins P.C., 1998. – 300 p.
475. Deutschbein M. *System der neuenglischen Syntax* / M. Deutschbein. – Leipzig: Otto Schulze, 1928. – 315 S.
476. Van Dijk T. A. *Some Aspects of Text Grammar* / Van Dijk T. A. – Paris: The Hague. Mouton de Gruyter, 1972. – 375 p.
477. Dolezel L. *The Prague school and the statistical theory of poetic language* / L. Dolezel // *Prague Studies in Mathematical linguistics*. – Praha: Academia, 1971. – Vol. 2. – 282 p.

478. Dressler W. Interaction between Iconicity and Other Semiotic Parameters in Language / W. Dressler // *Iconicity in Language* / ed. by Raffaele Simone. – Amsterdam: J. Benjamin Publishing Co., 1994. – P. 21-39.
479. Duden: in 12 B. / C. Fabricius-Hansen, P. Gallmann, P. Eisenberg, R. Fiehler, J. Peters. – Mannheim: Bibliographisches Institut, 2009. – B. 4: Die Grammatik: Unentbehrlich für richtiges Deutsch. – 2009. – 1343 S.
480. Ellis A. The Psychology of Language and Communication / A. Ellis, G. Beattie. – London ; N. Y.: The Guilford Press, 1986. – 148 p.
481. Erteschik-Shir N. Information Structure: The Syntax-Discourse Interface / Erteschik-Shir N. – Oxford: OUP, 2007. – 256 p.
482. Evans B. I. Grammar for Today. Aspects of American English / Evans B. I. – N. Y.: Apple, 2003. – 157 p.
483. Fadiman J. Theory and Practice of Personality Orientated Communication. Psychological Study / J. Fadiman, R. Frager. – N.Y.: John M., 1998. – 341 p.
484. De Fina A. Discourse and Identity / [ed. by Anna De Fina, Deborah Schiffrin, Michael Bamberg]. – Cambridge: CUP, 2006. – 474 p. – (Studies in Interactional Sociolinguistics)
485. Fisher C. Structural Limits on Verb Mapping: the Role of Analogy in Children's Interpretations of Sentences / C. Fisher // *Cognitive Psychology*. – N.-Y., 1996. – Vol. 31. – № 1. – P. 41-81.
486. Flinne T. Syntax of the Spoken English / T. Flinne, G. Richards. – N. Y.: Plantin, 2008. – 342 p.
487. Francis W. N. The Structure of American English / Francis W. N. – N. Y.: Marshall College. Ronald Press, 1958. – 614 p.
488. Freeman R. Language and Gender / R. Freeman, B. McElhinny // *Sociolinguistics & La Teaching*. – [ed. by Sandra Lee McKay and Nancy H. Hornberger]. – Cambridge, 1997. – P. 218-280.
489. Fritz G. Handbuch der Dialoganalyse / G. Fritz, F. Hundsnurscher. – Tübingen: Niemeyer, 1994. – S. 109-117.
490. Galperin I. R. Stylistics / Galperin I. R. – M.: Higher School Publ. House, 1971. – 342 p.
491. Ganshina M. A. English Grammar / M. A. Ganshina, N. M. Vasilevskaya. – M.: Higher School Publ. House, 1964. – 547 p.
492. Ginsburg J. Resolving questions / J. Ginsburg // *Linguistics*

- and philosophy. – Dordrecht, 1995. – Vol. 18. – № 5. – P. 459-527.
493. Goodwin Ch. Sentence Constitution within Interaction / Ch. Goodwin // Aspects of Oral Communication. – N.Y.: Academia, 1995. – P. 198-219.
494. A Grammar of Contemporary English / R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvick. – London: Longman, 1986. – 1120 p.
495. Griffin M. A. Public Speaking Basics / Griffin M. A. – N. Y.: University Press of America Incorp, 2009. – 154 p.
496. Gunter R. Sentences in Dialogue / Gunter R. – Columbia (S.C.): Horn Bean Press, 1984. – 103 p.
497. Häffler D. Grundlagen der Theoretischen Logik und Gestaltbewegen / Häffler D. – Leipzig: Kreis, 1998. – 514 S.
498. Hall R. A. Leave your Language Alone / Hall R. A. – N. Y.: Ithaca, 1950. – 265 p.
499. Hartung W. Kommunikation und Text als Objekte der Linguistik / W. Hartung // Zeitschrift für Germanistik. – 1997. – № 3. – S. 273-291.
500. Harweg R. Pronomina und Textkonstitution / Harweg R. – München: Wilhelm Fink Verlag, 1979. – 392 S.
501. Havers W. Handbuch der erklärenden Syntax / Havers W. – Heidelberg: Winter, 1931. – 180 p.
502. Helbig G. Deutsche Grammatik. Ein Handbuch / G. Helbig, J. Buscha. – Berlin: Langenscheidt, 2001. – 654 S.
503. Hengeveld K. Non-Verbal Predication: Theory, Typology, Diachrony / Hengeveld K. – N. Y.: Mouton De Gruyter, 1992. – 345 p.
504. Heringer H. Practical Semantic: A Study in the Role of Speech and Action / Heringer H. – N. Y.: Hague, Mouton, 1978. – 224 p.
505. Hootkoop H. Establishing Agreement / H. Hootkoop, J. Pietertie. – Amst. Dordrecht.: ICG Printing, 1987. – 127 p.
506. Huddleston R. The Contrast between Interrogatives and Questions / R. Huddleston // Journal of Linguistics. – Cambridge, 2003. – Vol. 30. – № 2. – P. 411-439.
507. Ilyish B. A. The Structure of Modern English / Ilyish B. A. – М.– Л.: Просвещение, 1971. – 366 с.
508. Inglehart R. Culture Shift in Advanced Industrial Society / Inglehart R. – Princeton: Princeton Univ. Press, 1990. – 504 p.

509. Isenberg, H. Überlegungen zur Texttheorie / H. Isenberg // Kallmeyer W., etc. Lektürekolleg zur Textlinguistik. – Frankfurt am Main, 1974. – 215 S.
510. Jacobson R. Linguistics and Poetics / Jacobson R. // Style and Language. – Massachusetts. – 1995. – P.350-377.
511. Jespersen O. Essentials of English Grammar / Jespersen O. – London: Routledge, 2006. – 387 p.
512. Jespersen O. Language, its Nature, Development and Origin / Jespersen O. – London: Routledge, 2006. – 448 p.
513. Jespersen O. A Modern English Grammar on Historical Principles: in 2 vol. / Jespersen O. – London: Routledge, 2006 –Vol. 2: Syntax. – 2006. – 284 p.
514. Joos M. Description of the Description / M. Joos // J. Acoustic Soc. Amer. – 1970. – № 22. – P. 701-708.
515. Karoly C. Kinds of Sentences Examined from Point of View of Function and Form / C. Karoly // Act a Linguistica. – Budapest, 1963. – T. XIII. – F. 3-4. – P. 225-238.
516. Katz J. J. An Integrated Theory of Linguistic Descriptions (Research Monograph) / J. J. Katz, P. Postal – Mass.: The MIT Press, 1978. – 190 p.
517. Katz W. S. Children's Language (Philosophical Readings). Monographic Study / W. S. Katz, P. S. Brunner. – Mass.: Mass. Univ. Press, 2007. – 142 p.
518. Kiefer F. Yes-No Questions as Wh-Questions / Kiefer F. // Speech Act. Theory Pragmatics / J. Searle, F. Kiefer, M. Bierwisch. – Dordrecht ; Boston: Reidel, 1980. – P. 97-120.
519. Kierkgardt W. G. Grundlehren der Gestaltlogik / W. G. Kierkgardt, F. T. Peters // Einführung in die Philosophie. – Tübingen – Basel: Kronen, 1998. – S. 131-155.
520. Kiss E. K. Two Subject Positions in English / E. K. Kiss // Ling. Rev. – Berlin ; N. Y., 1996. – Vol. 13. – № 2. – P. 119-142.
521. Kouper W. Theoretical Premises of the Information Exchange and Transmission. Monograph Study / W. Kouper, R. Meyer. – N.Y.: Bethany House Publishers, 2001. – 191 p.
522. Kotthoff H. Die Geschlechter in der Gesprächsforschung. Hierarchien, Theorien, Ideologien / H. Kotthoff // Die Deutschunterricht. – 1996. – № 1. – S. 9-15.
523. Kruisinga E. A Handbook of Present-Day English: in 4 vol. / E. Kruisinga. – [5th ed.]. – Groningen: P. Noordhoff, 1931-1932. –

Vol. II: English Accidence and Syntax. — 1932. — 479 p.

524. Lakoff R. Language and Woman's Place: Text and Commentaries (Studies in Language and Gender) / Lakoff R. — N. Y.: OUP, 2004. — 320 p.

525. Langacker R. W. Viewing in cognition and grammar / R. W. Langacker // Alternative Linguistics: Descriptive and Theoretical Modes / [ed. by Ph. W. Davis]. — Amsterdam; Philadelphia: J. Benjamins, 1996. — P. 153-213.

526. Langage et pertinence: reference temporelle, anaphore, connecteurs et metaphore / J. Moeschler, A. Reboul, J.-M. Luscher, J. Jayez. — Nancy: Presses Universitaires de Nancy, 1994. — 198 p.

527. Leech G. Principles of Pragmatics / Leech G. — London: Longman, 1983. — 250 p. — (Longman Linguistics Library).

528. Leech G. A Communicative Grammar of English / G. Leech, J. Svartvik. — [3rd ed.]. — London: Pearson ESL, 2003. — 456 p.

529. Lenski G. E. Power and Privilege: A Theory of Social Stratification / Lenski G. E. — London: Chapel Hill. The Univ. of North Caroline Press, 1984. — 495 p.

530. Lewis R. J. Interference in Short Term Memory: The Magical Number Two (or Three) in Sentence Processing / R. J. Lewis // J. of Psychological Research. — N.Y., 1996. — Vol. 25. — № 1. — P. 93-115.

531. Long R. Sentence and Its Parts: A Grammar of Contemporary English / Long R. — Chicago: Univ. of Chicago Press, 1980. — 534 p.

532. Lyons J. Semantics: in 2 vol. / J. Lyons. Cambridge: CUP, 1977. — Vol. 2. — 1977. — 540 p.

533. Lyons J. Chomsky / Lyons J. — London: Fontana Press, 1997. — 256 p. — (Modern Masters).

534. Malinowski B. The Problem of Meaning in Primitive Languages / B. Malinowski // The Meaning of Meaning: [ed. by C. Ogden and I. Richards]. — [9th edition]. — N. Y.: Mariner Books, 1989. — P. 302-352.

535. Manakin V. The Biggest Blunder of Anna Wierzbicka / V. Manakin // Сучасні дослідження з іноземної філології. — Ужгород, 2008. — Вип. 6. — С. 19-24.

536. Marckwardt A. H. Scribner Handbook of English / A. H. Marckwardt and F. E. Cassidy. — N. Y.: Charles Scribner's Sons, 1969. — 284 p.

537. Maxwell W. H. *Advanced Lessons in English Grammar: [for Use in Higher Grammar Classes]* / Maxwell W. H. – N. Y.: BiblioBazaar, 2008. – 340 p.
538. Moltmann F. *Exception Sentences and Polyadic Quantification* / F. Moltmann // *Linguistics and Philosophy*. – Dordrecht, 1995. – Vol. 18. – № 3. – P. 223-280.
539. Morell J. D. *A Grammar of the English Language* / Morell J. D. – London: Longman, 1987. – 263 p.
540. Morley D. D. *Subjective Message Constructions a Theory of Persuasion* / D. D. Morley // *Communication Monographs*. – Vol. 54. – 1997. – June. – P. 183-203.
541. Morokhovskaya E. J. *Fundamentals of Theoretical English Grammar* / Morokhovskaya E. J. – К.: Вища школа, 1993. – 286 с.
542. Morozova I. B. *Subjective Modality of the Utterance in the Process of Speech Communication* / I. B. Morozova // *The Use of Modal Verbs: [навч. посіб. для студентів пед. інститутів та університетів за спец. № 2103 “Іноземна мова”; 10.02.04 “Германські мови”]* / I. B. Морозова, I. Ф. Чайковська. – [2-ге вид., переробл. та доповн.]. – Одеса: Друкарський дім, 2008. – С. 6-8.
543. Muir L. *A Modern Approach to English Grammar. An Introduction to Systemic Grammar* / Muir L. – London: B.T. Batsford, 1972. – 149 p.
544. Nesfield J. *English Grammar, Past and Present. With Appendices on Prosody, Synonyms, and Other Outlying Subjects* / Nesfield J. – N. Y.: BiblioBazaar, 2009. – 482 p.
545. Nowakowska N. *Language of Poetry. A Generative Grammar* / Nowakowska N. – London: Crest, 1977. – 218 p.
546. Ono Tsuyoshi *What can conversation tell us about syntax?* / Tsuyoshi Ono, S. A. Thompson // *Alternative Linguistics: Descriptive and Theoretical Modes* / [ed. by Ph. W. Davis]. – Amsterdam ; Philadelphia: J. Benjamins, 1996. – P. 213-273.
547. Palmer F. R. *Grammar* / Palmer F. R. – Harmondsworth (Middlesex): Penguin Books, 1978. – 200 p.
548. Palmer F. *I had a Look Stolen* / Palmer F. // *Essays of the English Language and Applied Linguistics on the Occasion of Garhard Mickel's 60-th birthday*. – Heidelberg, 1988. – P. 47-54.
549. Pears A. *Psychological Premises of Speech Communication* / A. Pears, T. Woodwell. – Toronto: Longman, Canada Limited, 2002. – 246 p.

550. Petofi J. S. Von der Satzgrammatik zur semiotischen Textologie: Einige Methodologische Fragen der Textinterpretation / J. S. Petofi // Zeitschrift für Phonetische Sprachwissenschaft u. Kommunikationsforschung, 1987. — H. 1. — S. 5-12.

551. Petroski P.M. Possible World Syntax and Opacity / P. M. Petroski // Analysis: Oxford. — 1993. — Vol. 53. — № 4. — P. 270-280.

552. Pomerantz A. Agreeing and Disagreeing with assessments: some features of preferred/dispreferred turn shapes / A. Pomerantz // Structures of Social Action: Studies in Conversation Analysis. — [ed. by John Heritage, J. Maxwell Atkinson]. — Cambridge: CUP, 1984. — P. 57-101.

553. Pope E. Answers to “Yes-No” Questions / E. Pope // Linguistic Inquiry. — 1971. — № 2. — P. 69-82.

554. Potter S. Language in the Modern World / Potter S. — Harmondsworth (Middlesex): Greenwood Press, 1983. — 205 p.

555. Poutsma H. A Grammar of Late Modern English / Poutsma H. A. — London: Gayley Press, 2008. — 524 p.

556. Progovac L. Negative Polarity: Entailment and Bending / L. Progovac // Linguistics and Philosophy. — Dordrecht, Boston, 1998. — Vol. 16. — № 2. — P. 149-180.

557. Quine W. Word and Object / Quine W. — Mass.: M.I.T. Press, 1989. — 292 p.

558. Ramat A. Typology and Second Language Acquisition (Empirical Approaches to Language Typology) / Ramat A. — Berlin: Mouton de Gruyter, 2002. — 454 p.

559. Richardson L. Z. When Do Children Acquire Verbs? / L. Z. Richardson // Child Language Research Forum. — Stanford, 1995. — P. 60-70.

560. Rociola R. Grammaire anglaise / R. Rociola, Sh. Andromaque-Kemp. — Paris: Chambers Harrap Pub. Ltd, 2006. — 352 p.

561. Schiffrin D. In Other Words: Variation in Reference and Narrative (Studies in Interactional Sociolinguistics) / Schiffrin D. — Cambridge: CUP, 2006. — 392 p.

562. Schreiber I. L. The Art of Time. A Few Glimpses of Modern American Drama / Schreiber I. L. — N. Y.: Marlowe and Company, 2007. — 184 p.

563. Searle J. R. Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts / Searle J. R. — Cambridge: CUP, 2008. — 204 p.

564. Seuren A. M. Language as We Speak / Seuren A. M. —

Oxford: Oxford Univ. Press, 1994. – 213 p.

565. Shady M. Grammatical and Semantic Cues in Early Sentence Comprehension / M. Shady, L. Gerken // *Child language research forum*. – Stanford, 1995. – P. 94-103.

566. Sherman L. *Analytics of Literature* / L. Sherman. – Boston: John & sons, 1893. – 468 p.

567. Shieber S. M. Interactions of Scope and Ellipsis / S. M. Shieber, F. C. N. Pereira, M. Dabrymple // *Linguistics and philosophy*. – Dordrecht, 1996. – Vol. 19. – № 5. – P. 527-552.

568. Smith J. Methodological Diversity: Advantages and Pitfalls / J. Smith // *Language and Social Psychology*. – 1998. – September. – P. 32-41.

569. Starikova O. M. On Grammar of Discourse / O. M. Starikova // *Лінгвістика і вербальна комунікація у XXI столітті... тенденції і перспективи: [Матеріали конференції]*. – К., 2000. – С. 1-2.

570. Stupnikov U. B. *An Anthology of English Literature, XVIII / U. B. Stupnikov*. – Л.: Просвещение, 1974. – 303 с.

571. Tampers L. *The Strategy of Speech Communications. Psychological Study* / Tampers L. – N. Y.: Ithaca, 2006. – 205 p.

572. Tannen D. *Du kannst mich einfach nicht verstehen. Warum Männer und Frauen einander vorbeireden* / Tannen D. – Hamburg: Pullweiss, 1999. – 358 S.

573. Tannen D. *You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation* / Tannen D. – N. Y.: Harper Paperbacks, 2001. – 352 p.

574. Thompson A. V. *A Practical English Grammar* / A. V. Thompson, A. J. Martinet. – [4th ed]. – Oxford: OUP, 1995. – 383 p.

575. Thorne L. P. *Imperative Sentences* / L. P. Thorne // *J. Linguistics*. – Cambridge, 1986. – Vol. 2. – P. 25-40.

576. Trudgill P. *Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society* / Trudgill P. – [4th ed]. – Middlesex: Penguin (Non-Classics), 2001. – 240 p.

577. Tsui A. B. M. *English Conversations* / Tsui A. B. M. – Oxford: OUP, 1995. – 295 p.

578. *A University Grammar of English* / R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik. – M.: Vyssaya skola, 1982. – 392 p.

579. Vanderveken D. *Illocutionary Logic and Self-Defeating Speech Acts* / D. Vanderveken // *Speech Act Theory and Pragmatics*; ed. by

- I.R. Searle et al. – Reidel: Dordrecht et al., 1980. – P 247-273.
580. Verdaasdonk H. Concepts of Acceptance and the Basis of a Theory of Texts / Verdaasdonk H. – Amsterdam; Oxford; N.Y.: Crest, 2004. – 282 p.
581. Verschueren J. The Pragmatic Perspective / J. Verschueren // Handbook of Pragmatics: Manual. – Amsterdam; Philadelphia: J. Benjamins, 1994. – P. 1-20.
582. Walcott F. The Historical Outlook of the British Novel: Monograph Study / Walcott F. – Mass.: Albert Penn and Co, 2000. – 128 p.
583. Warner W. L. Social Class in America, The Evaluation of Status, a Manual of Procedure for the Measurement of Social Status/ Warner W. L. – N. Y.: Harper Collins, 1969. – 276 p.
584. Wasow Th. End-Weight from the Speakers Perspective / Th. Wasow // J. Psycholinguistic Research. – New York, 1997. – Vol. 26. – P. 347-361.
585. Wedeking L. Ambiguity-Preserving Generation with LTG and PATR-Style Grammars / L. Wedeking, R.M. Kaplan // Computational Linguistics. – Rochester etc., 1996. – Vol. 22. – № 4. – P. 555-558.
586. Whitehall H. Structural Essentials of English / Whitehall R. – N. Y.: Indiana Univ. ; Harcourt and Brace, 1956. – 154 p.
587. Wilder Ch. Some Properties of Ellipsis / Ch. Wilder // Generative Papers. – 1995. – № 2. – P. 23-61.
588. Wolfram W. How Come You Asked How Come? / W. Wolfram, T. D. Wolfram // Variation in the Form and Use of Language. – Washington, 1993. – P. 217-233.
589. Wunderlich D. Studien zur Sprechakttheorie / Wunderlich D. – Frankfurt-am-Mein: Suhrkamp, 1976. – 416 S.
590. Wunderlich D. Questions about Questions / D. Wunderlich // Crossing the Boundaries of Linguistics— Dordrecht ; Boston ; London: Reidel Publ. Co., 1981. – Vol. 13. – 120 p.
591. Yule G. On Sentence Length As A Statistical Characteristic Of Style In Prose With Application To Two Cases Disputed Authorship / G. Yule // Biometrika. – 1939. – Vol. 30. – P. 363-390.
592. Zandvoort R. A Handbook of English Grammar / Zandvoort R. – London: Longman, 1975. – 367 p.
593. Zimmer W. Die neuenglische Interjektion / Zimmer W. – 2007. – 271 S.
594. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / Ах-

манова О. С. – М.: URSS, 2007. – 569 с.

595. Большой психологический словарь / [под ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко]. – М.: АСТ Москва, 2009. – 816 с.

596. Кемеров В. Философская энциклопедия / Кемеров В. – М.: Панпринт, 1998. – 429 с.

597. Платонов К. К. Краткий психологический словарь-хрестоматия / Платонов К. К. – М.: Высшая школа, 1974. – 134 с.

598. Психология личности: словарь-справочник / [под ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко]. – К.: Рута, 2001. – 319 с.

599. Розенталь Д. Э. Словарь-справочник лингвистических терминов / Д. Э. Розенталь, М. А. Теленкова. – М.: Астрель, АСТ, 2001. – 624 с.

600. Толковый словарь по вычислительной технике и программированию / [под ред. проф. М. Р. Шура-Буре]. – К.: УСХА, 1989. – 220 с.

601. Философский словарь / [под ред. И. Т. Фролова]. – М.: Политиздат, 1991. – 500 с.

602. Философский энциклопедический словарь / [ред.-сост.: Губский Е.Ф. и др.] – М.: Инфра, 2003. – 576 с.

601. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: [енциклопедичний словник – довідник] / Штерн І. Б. – К.: АртЕК, 1998. – 336 с.

604. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / [гл. ред. В.Н. Ярцева]. – М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. – 673 с.

605. Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics / J. C. Richards, R. Schmidt, H. Kendricks, Y. Kim. – Essex, UK: Pearson Education, 2002. – 608 p.

606. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / Hornby A. S. – [ed. by Sally Wehmeier]. – [7th ed., ster.]. – London: Oxford Univ. Press, 2005. – 1780 p.

607. The Oxford Companion to English Literature / [ed. by D. Birch]. – Oxford: OUP, 2008. – 1216 p.

608. Webster's New World Basic Dictionary of American English / [ed. by M. E. Agnes]. – N. Y.: Webster's New World, 1998. – 736 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

609. Allen I. The Case Remained Unsolved / Allen I. – N. Y.:

Bantam Books, 2003. – 144 p.

610. L'Amour L. *The Tall Stranger* / L'Amour L. – N. Y.: Bantam Books: Literary Express, 1999. – 134 p.

611. Andersen M. *High of Jumping* / M. Andersen // 20 Best Plays of the Modern American theatre. – N. Y.: Bantam Books, 1986. – P. 20-150.

612. Armstrong Ch. *The Witch's House* / Armstrong Ch. – London: Intl Polygonics Ltd, 1993. – 253 p. – (Library Crime Classics).

613. Austen J. *Pride and Prejudice* / Austen J. – London: Penguin Books, 2002. – 480 p. – (Penguin Classics).

614. Baum L. F. *Adventures in Oz: in 2 v.* / L. F. Baum. – N. Y.: Wilder Publications, 2008– . – Vol. 1: *The Wonderful Wizard of Oz, The Marvelous Land of Oz, and Ozma of Oz.* – 2008. – 264 p.

615. Bell M. *Collected Poems 1937-1966* / Bell M. – London: Macmillan, 1967. – 164 p.

616. Blank A. *On the Basic Principles of Bank Depositing and Crediting* / Blank A. – Berlin ; München: Langenscheidt, 1996. – 117 p.

617. Blyton E. *The Mystery of the Disappearing Cat* / Blyton E. – London: Egmont Books Ltd, 2003. – 224 p.

618. Braden A. *The Best way Out* / A. Braden // Modern American Play. – N. Y.: Arthur Levine Books, 1999. – P. 3-112.

619. Brett R. *A Cottage in Spain* / Brett R. – London: Mills and Boon, 1975. – 187 p.

620. O'Brien A. *A Busy Afternoon* / O'Brien A. – London ; Glasgow: Collins, Fontana Books, 1998. – 136 p.

621. Bronte Ch. *Jane Eyre* / Bronte Ch. – London: ReadHowYouWant, 2007. – 452 p.

622. Brown C. *The Stripper* / Brown C. – N. Y.: The New American Library of World Literature, Inc., 1983. – 127 p.

623. Carrus A. *Our Prompt Move For Standards* / A. Carrus // *The Wall Street Journal.* – 2001. – Vol. CCXXXVIII. – № 59 (April). – P. 1-5.

624. Cartland B. *The Wild, Unwilling Wife* / Cartland B. – London: Rommie Books, 1991. – 155 p.

625. Chase J. H. *A Coffin from Hong Kong* / Chase J. – London: Panther Books, 1985. – 127 p.

626. Christie A. *The Mirror Crack'd from Side to Side* / Christie A. – London: HarperCollins Publishers Ltd, 2006. – 256 p. – (Crime Club Choice).

627. Christie A. *The Murder of Roger Ackroyd* / Christie A. –

- London: HarperCollins Publishers Ltd, 2006. — 320 p.
628. Clarke A. *A Fall of Moondust* / Clarke A. — London: Gollancz, 2002. — 224 p. — (S.F. Masterworks).
629. Cookson C. *Life and Mary Ann* / Cookson C. — N. Y.: Time Warner Paperbacks, 1990. — 192 p.
630. Cooper J. F. *The Spy* / Cooper J. — N. Y.: BiblioBazaar, 2007. — 458 p.
631. McCowley W. *The Divorced Wife* / W. McCowley // *Modern American Play*. — N. Y.: Arthur Levine Books, 1999. — P. 114-274.
632. Crofts F. W. *Fatal Venture* / Crofts F. W. — Cornwall: House of Stratus, 2001. — 290 p.
633. Cronin A. J. *The Citadel* / Cronin A. J. — Glasgow: Read Books, 2009. — 296 p.
634. Dagg T. *A Multifrequency Adaptive Radar for Detection and Solentification of Objects. Results of Preliminary Experiments Against a Sea-Clutter Aircraft Background* / T. Dagg, A. Gjessing // *American Journal of Physics*. — 1982. — Vol. 30. — P. 128-139.
635. Dagg T. *A Multifrequency Adaptive Radar for Detection and Solentification of Objects: Public Lecture* / T. Dagg // *University Electronics: Theory and Practice*. — N. Y., 1983. — P. 118-127.
636. Davie D. *Events and Wisdoms. Poems 1957-1963* / Davie D. — London: Routledge and K. Paul, 1984. — 252 p.
637. Defoe D. *The Life and Adventures of Robinson Crusoe* / Defoe D. — London: Puffin Classics, 2004. — 288 p. — (Puffin Classics).
638. Dickens Ch. *Oliver Twist* / Dickens Ch. — London: Penguin Classics, 2007. — 528 p. — (Penguin Popular Classics).
639. Doyle A. *Come Back, Victoria!* / Doyle A. — Toronto: Harlequin, 1990. — 182 p.
640. Dreiser T. *An American Tragedy* / Dreiser T. — N. Y.: Signet, 2000. — 880 p. — (Signet Classics).
641. Dryon L. S. *Regulations of Transfer Notice Dates* / Dryon L. S. — London, 1999. — 69 p.
642. Dylan T. *Collected Poems* / Dylan T. — Phoenix: Phoenix, 2000. — 288 p.
643. Eberhardt M. C. *The Message from Hong Kong* / Eberhardt M. C. — Toronto: Popular Library, 1997. — 160 p.
644. McElfkesh A. *A Night Call* / McElfkesh A. — London: Penguin Books, 1970. — 150 p.
645. Elliot G. *The Mill on the Floss* / Elliot G. — M.: Foreign

- Languages Publ. House, 1958. — 665 p.
646. Elliot Th. S. *The Complete Poems and Plays* / Elliot Th. S. — London: Faiber, 1969. — 218 p.
647. Fielding H. *The History of Tom Jones, a Foundling* / Fielding H. — M.: Cooperative Publ. Soc. of Foreign Workers in the USSR, 1936. — 930 p.
648. Fletcher J. *Murder She Wrote* / J. Fletcher, D. Bain. — London: Penguin Books Office. — 2003. — 383 p.
649. Freemantle M. *Chemistry in Action* / Freemantle M. — London: Macmillan Press, 1995. — 704 p.
650. Gardner E. S. *The Case of the Fan-Dancer's Horse* / Gardner E. S. — N. Y.: Fawcett, 1992. — 204 p.
651. Garfield D. *On the Typical Chemical Reactions with Free Oxygen Released* / Garfield D. — London ; N. Y.: Macmillan Education, 1997. — 210 p.
652. Gatyss M. *The Devil in Amber* / Gatyss M. — London.: Simon and Schuster Ltd. — 2007. — 248 p.
653. Goldsmith O. *The Vicar of Wakefield* / Goldsmith O. — Berlin: G.C. Nauch, 1809. — 253 p.
654. Gray J. *Garden of the Sun* / Gray J. — Toronto, Winnipeg: Harlequin Books, 1983. — 191 p.
655. Green G. *The Burnt-Out Case* / Green G. — N. Y.: Bantam Books, 1967. — 196 p.
656. Hailey A. *The Final Diagnosis* / Hailey A. — N. Y.: Rupa, 2005. — 402 p.
657. Hammett D. *Selected Detective Prose* / Hammett D. — M.: Raduga Publ., 1985. — 428 p.
658. Haning B. *Track the Man Down* / Haning B. — N. Y.: Belmont Tower Books, 1997. — 192 p.
659. Hardy T. *The Mayor of Casterbridge* / Hardy T. — Cambridge: CSP Classic Texts, 2008. — 286 p.
660. Harrison T. *The Toners. Collection of Poems* / Harrison T. — London, 1998. — 228 p.
661. Heller J. *Good as Gold* / Heller J. — N. Y.: Simon & Schuster, 1997. — 448 p.
662. Heyer J. *The Corinthian* / Heyer J. — N. Y.: Sourcebooks Casablanca, 2009. — 272 p.
663. Holden J. *Dangerous Legacy* / Holden J. — N. Y.: Lancer Books, 1986. — 192 p.

664. Holl D. Contemporary American poetry / Holl D. – London: Lemed, 1962. – 218 p.
665. Holt V. The Shivering Sands / Holt V. – London: Collins/Fontana Books, 1972. – 320 p.
666. Jaylor T. The Wings of the Dove / T. Jaylor // Plays of the Year. – New York, 1985. – P. 49-99.
667. McKendrick E. Contract Law: Text, Cases, and Materials / McKendrick E. – Oxford: OUP, 2009. – 1180 p.
668. Kendrick M. The Curse Of Set-Ra-Kahtep / Kendrick M. – London: G. Swan, 1988. – 200 p.
669. Kennedy J. On the Revival of the American Nation / J. Kennedy // The American History and Presidents. – N. Y.: Bantam Books, 1991. – P. 201-212.
670. Kershner D. Th. Dylan Thomas: The Poet and His Critics / Kershner D. – London: Penguin Books, 1996. – 188 p.
671. Lark J. A Crow on the Roof / Lark J. – London: Penguin Books, 2004. – 195 p.
672. Leonard H. The Poker Session / H. Leonard // Plays of the year. – N. Y.: Bantam Books, 1987. – P. 127-218.
673. Levis D. London Needs People Like You / D. Levis // The Daily Gazette. – 1997. – № 8158. – May, 27 (Thursday). – P. 2-3.
674. Lindley L. T. On Scattering Cross Sections in the Aircraft Building / Lindley L. T. – N. Y.: Crest LTD, 1994. – 181 p.
675. Lofts N. Out of the Dark / Lofts N. – N. Y.: Bantam Books, 1989. – 302 p.
676. Lund O. C. Effects of Pentagastrin and Cimetidine on Blood Flow Measured by Laser Doppler Flowmetry / Lund O. C. – Oslo: Whisp, 1996. – 659 p.
677. Marcus F. The Formation Danger / F. Marcus // Plays of the year. – N. Y.: Belmont Tower Books, 1985. – P. 218-327.
678. The Massachusetts Daily Collegian. – Vol. CVII. – Issue 99. – 2001. – 15 March (Thursday).
679. Maxwell W. B. The Physical Principles of Creating Additional Lifting Force in Aircrafting / Maxwell W. B. – N. Y.: IER, 1987. – 248 p.
680. Miller A. All my Sons / Miller A. – London: Longman, 2007. – 243 p.
681. Morimoto Shipping Co Documents. – Tokyo, New York, 1994. – 274 p.

682. Morning Star. — 1988. — № 78 (April).
683. Murray V. The Age of Consent / Murray V. — London: Collins/Fontana Books, 1969. — 127 p.
684. Neville M. Murder in Rockwater / Neville M. — London, Glasgow: Collins/Fontana Books, 1988. — 184 p.
685. A New Canon in English Poetry / [chosen and ed. by James Reeves and Martin Smith]. — London: Reinmann, 1987. — 218 p.
686. Parker D. Short Poems and Stories / Parker D. — London: Penguin Books, 1989. — 142 p.
687. Porter J. The Italian Groom / Porter J. — Toronto: Harlequin Books. — 2004. — 185 p.
688. Radcliff A. The Romance of the Forest / Radcliff A. — M.: Raduga Publ., 1983. — 263 p.
689. Ross A. Poetry 1985-90 / Ross A. — N. Y.: Bantam Books, 1991. — 184 p.
690. Rowling J. K. Harry Potter and the Chamber of Secrets / Rowling J. K. — N. Y.: Arthur Levine Books, 2000. — 341 p.
691. Salinger J. D. The Catcher in the Rye / Salinger J. D. — London: Back Bay Books, 2001. — 288 p.
692. Sartori E. M. Arts Gasoline and Oil Deliveries: Agreements and Duties / Sartori E. M. — N. Y.: Crest, 1993. — 94 p.
693. Scott W. Ivanhoe / Scott W. — London: T. Nelson and Sons Ltd, 1893. — 574 p.
694. Servan J. New Technologies in GPM Reproduction. Based upon Electronic and Mechanical Retrieval System / Servan J. — Toronto, 1998. — 105 p.
695. Sherwood W. Idiot's Delight / W. Sherwood // 20 Best plays of the Modern American Theatre. — New York, 1996. — P. 302-414.
696. Smollett T. The Adventures of Roderick Random / Smollett T. — Oxford: Oxford Paperbacks, 2008. — 528 p. — (Oxford World's Classics).
697. Stewart M. The Moon Spinners / Stewart M. — N. Y.: Fawcett Crest, 1996. — 226 p.
698. Stoker B. Dracula / Stoker B. — London: Penguin Popular Classics, 1994. — 445 p.
699. Swift J. A Voyage to Lilliput. A Voyage to Brobdingnag / J. Swift // Gulliver's Travels. — London: Penguin Popular Classics, 1985. — P. 4-372.

700. Thackeray W. M. *Vanity Fair* / Thackeray W. M. – M.: Foreign languages Publ. House, 1950. – 381 p.
701. Thackeray W. M. *Shabby Genteel Story* / W. M. Thackeray / [сост. Е.Ю. Генниева]. – М.: Радуга, 1985. – 145 с.
702. Times Online [Electronic Resource]: August 24, 2006. – Electronic Access: www.timesonline.co.uk./tol/news/uk/article/618346.ece
703. Times Online [Electronic Resource]: September 23, 2008. – Electronic Access: www.timesonline.co.uk./tol/news/politics/article/4810053.ece
704. Times Online [Electronic Resource]: October 1, 2008. – Electronic Access: www.timesonline.co.uk./tol/news/politics/article/4862103.ece
705. Tuttle W. C. *The Valley of Suspicion* / Tuttle W. C. – N. Y.: Bantam Books, 1988. – 143 p.
706. USA Today. – 1989. – Vol. CXVII. – № 41 (May).
707. The Wall Street Journal. – 2001. – Vol. CCXXXVII. – № 58 (April), Friday.
708. Wentworth A. C. *The Mask of Death* / Wentworth A. C. – London: Fontana Books, 1999. – 210p.
709. Whitney Ph. A. *Ever After* / Whitney Ph. A. – Greenwich (Conn.): Fawcett Publ., 1974. – 240 p.
710. Wing R. *The principles of Consultation on Business, Credit and Duties* / Wing R. – London: Macmillan Education, 1992. – 215 p.
711. Winspear V. *The Honey is Bitter* / Winspear V. – Toronto: Harlequin Books, 1983. – 190 p.
712. The Women's Times. *Pioneer Valley*. – 2001. – № 98 (March).
713. The Women's Times. *Together We Win*. *Pioneer Valley*. – 2001. – № 99 (March).
714. *World War II* / [ed. by M. L. Rosenthal]. – Oxford: Oxford Press, 1975. – 423 p.

Список работ автора з проблеми книги

1. Морозова И. Б. Грамматическая структура и семантика простого предложения и его конститuentов в английской диалогической речи: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Морозова Ирина Борисовна. — Одесса, 1984. — 161 с.

2. Морозова И. Б. Грамматическое содержание изолированных непредикатных речевых отрезков / И. Б. Морозова // Проблемы синтаксиса словосочетания и предложения в современном английском языке. — Пятигорск: Пятигорский государственный педагогический ин-т иностранных яз., 1987. — С. 109-113.

3. Морозова И. Б. К вопросу об эллиптировании трехчленной синтаксической конструкции в современном английском языке / И. Б. Морозова, Н. И. Андрейчук // Вопросы языка и стиля научнотехнической и художественной литературы. — Львов, 1988. — С. 23 — 24. — Деп. в ИНИО СССР 8.06.89, №38263.

Постановку проблеми, розробку методики дослідження і обробку одержаних результатів здійснила Морозова І. Б.

4. Морозова И. Б. Конструктивный анализ простого усеченного предложения в современном английском языке / И. Б. Морозова, А. Н. Чумаков: методические указания / Государственный университет им. И. И. Мечникова. — Одесса, 1988. — 20 с.

Постановку проблеми, розробку методики дослідження і обробку одержаних результатів здійснила Морозова І. Б.

5. Морозова И. Б. Эллиптические предложения в диалоге (на материале английского языка) / И. Б. Морозова // Мовознавство. — 1988. — № 4. — С. 32-37.

6. Морозова И. Б. Сравнительная характеристика функционирования и лексического наполнения фатических словосочетаний в английском, немецком, русском и польском языках / И. Б. Морозова // Проблемы словосочетания как самостоятельного объекта и как структурного компонента в образовании производных и сложных слов: Материалы республиканской конференции. — Пятигорск, 1992. — С. 243 — 250.

7. Морозова И. Б. Функционирование структурно-непредикатных высказываний типа “Yes” и “No” в англоязычном художественном диалоге / И. Б. Морозова // Вестник Харьк. ун-та. — 1992. — № 372. — С. 55-58.

8. Морозова И. Б. Контрастивный анализ лексического и грам-

матического содержания фатических словосочетаний в английском, немецком, русском и польском языках / И. Б. Морозова // Вопросы романо-германской и русской филологии (типология, прагмалингвистика, грамматика, словообразование): [межвузовский сборник научных трудов]. — Пятигорск, 1993. — С. 217-220.

9. Морозова И. Б. Синтаксическая природа изолированных метакоммуникативных или фатических высказываний (на материале английского языка) / И. Б. Морозова // Проблемы изучения лингвистической структуры текста: Материалы республиканской конференции. — Измаил, 1993. — С. 35-36.

10. Морозова И. Б. Грамматическое содержание эмотивных реплик в англоязычном художественном диалоге / И. Б. Морозова // Вестник Харьков. ун-та. — 1994. — Т. 2., № 384. — С. 118-120.

11. Морозова И. Б. Діахронія функціонування висловлювань одним словом в діалозі (на матеріалі англійського роману XVIII-XX ст.) / І. Б. Морозова // Склад і слово в діахронії. — К., 1994. — С. 85-89.

12. Морозова И. Б. Функционирование различных типов диалогических единств в англоязычном художественном диалоге / И. Б. Морозова // Вісник Харків. держ. ун-ту. — 1996. — № 386. — С. 87-89.

13. Морозова И. Б. Эволюция синтаксической организации английского диалога в романе / И. Б. Морозова // Філологічні проблеми зарубіжної літератури XVIII-XX ст. — Одесса, 1996. — С. 53-54.

14. Морозова И. Б. Грамматические особенности простого вопросительного предложения (на материале английского языка) / И. Б. Морозова // Вісник Харківського державного університету. — 1997. — № 390. — С. 113 — 115.

15. Морозова И. Б. Высказывания субъективной оценки в условиях речевого взаимодействия (на материале английского художественного диалога) / И. Б. Морозова // Придніпровський науковий вісник. Філологія. — 1998. — № 38(105). — С. 42-46.

16. Морозова И. Б. Грамматическая сущность психологического воздействия обращения на коммуниканта (на материале английского художественного диалога) / И. Б. Морозова // Придніпровський науковий вісник. — 1998. — № 93(160). — С. 103-106.

17. Морозова И. Б. Относительная коммуникативная значимость

различных видов вопросов в диалоге / И. Б. Морозова // Придніпровський науковий вісник. — 1998. — № 93(160). — С. 91-94.

18. Морозова И. Б. Синтаксическая организация современной англоязычной поэзии / И. Б. Морозова // Придніпровський науковий вісник. — 1998. — № 38(105). — С. 52-58.

19. Морозова И. Б. Синтаксический состав эллиптического предложения / И. Б. Морозова // Придніпровський науковий вісник. — 1998. — № 93(160). — С. 98-102.

20. Морозова И. Б. Сравнительная характеристика предложения в различных специальных стилях / И. Б. Морозова, О. А. Степаненко // Придніпровський науковий вісник. Філологія. — 1998. — № 38(105). — С. 46-52.

Постановку проблеми, розробку методики дослідження і обробку одержаних результатів здійснила Морозова І. Б.

21. Морозова И. Б. Структурно-организующая роль простого предложения в различных функциональных стилях и формах общения (на материале современного английского языка) / Морозова И. Б. — [2-е изд., доп. и расш.]. — Одесса: БАХВА, 1998. — 192 с.

22. Морозова И. Б. Изменение синтаксической организации и линейные характеристики простого предложения в диахронии XVIII-XX вв. (на материале английского языка) / И. Б. Морозова // Вісник Харківського державного університету. — 1999. — № 435. — С. 97-100.

23. Морозова И. Б. Синтаксическая организация авторского монолога в художественном тексте / И. Б. Морозова // Вісник Харківського державного університету. — 1999. — № 430. — С. 108-110.

24. Морозова І. Б. Ситуативні умови появи структурно-непредикативних висловлювань у діалозі / І. Б. Морозова // Науковий вісник Ізмаїльського державного педагогічного інституту. — Ізмаїл, 1999. — Вип. № 7. — С. 123-127.

25. Морозова И. Б. Функционирование минимально-кратких реплик в рамках диалогического единства / И. Б. Морозова // Вісник Харківського державного університету. Романо-германська філологія. — 1999. — № 461. — С. 166-168.

26. Морозова И. Б. Анализ поверхностной структуры императивных предложений / И. Б. Морозова // Записки з романо-германської філології. — Вип. № 7: Ювілейне видання, присвячене 135-річчю Одеського національного ун-ту ім. І.І. Мечникова. —

Одеса, 2000. — С. 201-209.

27. Морозова И. Б. Виды обращения по типу номинации в современном английском языке / И. Б. Морозова // Записки з романо-германської філології. — Одеса, 2000. — Вип. № 6. — С. 75-81.

28. Морозова И. Б. Коммуникативная роль обращения в процессе диалогизирования / И. Б. Морозова, Е. В. Сорочинская // Наша школа. — 2000. — № 2 — 3. — С. 129-132.

Постановку проблеми, розробку методики дослідження і обробку одержаних результатів здійснила Морозова І. Б.

29. Александрова В. Г. Кореляція лінійних характеристик висловлювань із соціально-психологічними характеристиками особистості мовця / В. Г. Александрова, И. Б. Морозова // Науковий вісник Ізмаїльського державного педагогічного інституту. — Ізмаїл, 2000. — Вип. № 8. — С. 129 — 132.

Постановку проблеми, розробку методики дослідження і обробку одержаних результатів здійснила Морозова І. Б.

30. Морозова И. Б. Обращение как одна из основных речевых единиц в современном английском языке / И. Б. Морозова, Е. В. Сорочинская // Записки з романо-германської філології. — Одеса, 2000. — Вип. № 8. — С. 180-190.

Постановку проблеми, розробку методики дослідження і обробку одержаних результатів здійснила Морозова І. Б.

31. Морозова И. Б. Запитання як стимул вербального спілкування (на матеріалі сучасної англійської мови) / И. Б. Морозова // Записки із загальної лінгвістики. — Одеса, 2001. — Вип. № 2.— С. 27-38.

32. Морозова И. Б. Комунікативна активність особистості в процесі мовного діалогічного спілкування / И. Б. Морозова, В. Г. Александрова // Проблеми семантики слова, речення і тексту: [зб. наук. ст.]. — К., 2001. — Вип. № 5.— С. 131-134.

Постановку проблеми, розробку методики дослідження і обробку одержаних результатів здійснила Морозова І. Б.

33. Морозова И. Б. Социально-ситуативная вариативность использования метакоммуникативных высказываний в современном английском языке / И. Б. Морозова, Л. С. Ткаченко // Записки з романо-германської філології. — Одеса, 2001. — Вип. № 9.— С. 127-136.

Постановку проблеми, розробку методики дослідження і обробку одержаних результатів здійснила Морозова І. Б.

ку одержаних результатів здійснила Морозова І. Б.

34. Морозова І. Б. Частотність різних типів конструкцій у мовленні персонажів як індикатор їх соціальної і статеві-вікової приналежності / І. Б. Морозова // Записки із загальної лінгвістики: [зб. наук. праць]. – Одеса, 2001. – Вип. № 3. – С. 96-101.

35. Морозова І. Б. Структурная организация диалогического текста на материале современного английского языка / И. Б. Морозова // Актуальные проблемы межкультурной коммуникации в новых геополитических условиях: Материалы международной научно-практической конф. – Одесса, 2002. – С. 315 – 317.

36. Морозова І. Б. Грамматические аспекты введения нового тематического узла в диалоге / И. Б. Морозова // Вісник Черкаського університету. Філологічні науки – Черкаси, 2003. – Вип. 44. – С. 154 – 159.

37. Морозова І. Б. Основні прагматичні типи простого речення в первинній і вторинній ініціації діалогічного спілкування / І. Б. Морозова // Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія. – Чернівці, 2003. – Вип. № 165 – 166. – С. 130 – 136.

38. Морозова І. Б. Особенности синтактики поэтического текста (на материале английского языка) / И. Б. Морозова // Мова. Текст і його складники. – Одеса, 2003. – №7 – С. 162 – 164.

39. Морозова І. Б. Культурно-историческая обусловленность контекстуальной интерпретации предложения / И. Б. Морозова, Т. И. Рожко // Мова і культура. – К., 2004. – Вип. 7. – С. 5 – 9

Постановку проблеми, розробку методики дослідження і обробку одержаних результатів здійснила Морозова І. Б.

40. Морозова І. Б. Відзеркалення культурологічних змін суспільства у поверхневій структурі простого речення протягом XVIII-XX ст. / І. Б. Морозова // Мова і культура. – К., 2006. – Вип. 8. – С. 5 – 12.

41. Морозова І. Б. Корреляция понятий «простое предложение» в английском языке и «элементарное суждение» / И. Б. Морозова // Лингвистическая теория: наследие, актуальные проблемы и перспективы развития: [посвященная 90-летию проф. Корсакова А.К.] – Одесса, 2006. – С. 25 – 29.

42. Морозова І. Б. Методологические аспекты сопоставления терминов и понятий «простое предложение» и «элементарное суждение» (на базе английского языка) / И. Б. Морозова // Записки з

романо-германської філології. — 2006. — Вип. 18. — С. 92 — 99.

43. Морозова І. Б. Функціональна проєкція простого речення на стилістично варіативну сукупність англомовних текстів / І. Б. Морозова // Сучасні дослідження з іноземної філології. — Ужгород, 2006. — Вип. 4. — С. 273 — 279.

44. Морозова І. Б. Коммуникативные типы простого предложения в свете теории информации / И. Б. Морозова // Сучасні дослідження з іноземної філології. — Ужгород, 2007. — Вип. 5. — С. 317 — 323.

45. Морозова І. Б. Синтаксическое обоснование эффективности диалогического общения в тематическом узле / И. Б. Морозова, Т. И. Рожко // Мова. — 2007 (2005). — № 10. — С. 168 — 171.

Постановку проблеми, розробку методики дослідження і обробку одержаних результатів здійснила Морозова І. Б.

46. Морозова І. Б. Грамматическое содержание простых эмотивных предложений в англоязычном художественном диалоге / И. Б. Морозова // Сучасні дослідження з іноземної філології: [зб. наук. праць]. — Ужгород, 2008. — Вип. 6. — С. 503-507.

47. Морозова І. Б. Діахронічні зміни у поверхневій структурі простого речення протягом XVIII-XX ст. / І. Б. Морозова // Наукові записки міжнародного гуманітарного університету. — Одеса, 2008. — Вип. 12. — С. 86 — 90.

48. Морозова І. Б. Формальный состав и коммуникативное значение эмотивных безглагольных предложений / И. Б. Морозова // Сучасні дослідження з іноземної філології. — Ужгород, 2008 — 2009. — Вип. 5. — С. 503 — 507.

49. Морозова І. Б. The Use of Modal Verbs: [навч. посіб. для студентів пед. інститутів та університетів за спец. № 2103 “Іноземна мова”; 10.02.04 “Германські мови”] / І. Б. Морозова, І. Ф. Чайковська. — [2-ге вид., переробл. та доповн.]. — Одеса: Друкарський дім, 2008. — 126 с. — (Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (лист №2/1861 від 24.11.2000 р.).

Постановку проблеми, розробку методики дослідження і обробку одержаних результатів здійснила Морозова І. Б.

50. Морозова І. Б. Выражение эмоций в речи на синтаксическом уровне простого предложения (на материале англоязычного художественного диалога) / И. Б. Морозова // Пріоритети сучасного германського та романського мовознавства: III Міжнародна наукова конференція: Науковий вісник Волинського національного

університету ім. Лесі Українки. — 2009. — № 5. — С. 56 — 60.

51. Морозова І. Б. Специфика синтактики художественного диалога в современном англоязычном детективе / И. Б. Морозова, О. А. Степаненко // Культура народов Причерноморья: I Международ. лингвистический конгресс. — Ялта, 2009. — Т. 2, № 168. — С. 112-114.

Постановку проблеми, розробку методики дослідження і обробку одержаних результатів здійснила Морозова І. Б.

Наукове видання

МОРОЗОВА Ірина Борисівна

**ПАРАДИГМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ
І СЕМАНТИКИ ЕЛЕМЕНТАРНИХ
КОМУНІКАТИВНИХ ОДИНИЦЬ
У СВІТЛІ ГЕШТАЛЬТ-ТЕОРІЇ
в сучасній англійській мові**

Монографія

Технічний редактор Л. Нарушевич
Коректор Н. Чолак
Обкладинка М. Балобанов

Підписано до друку 5.10.2009. Формат 60x84 1/16
Гарнітура Bodoni СТТ. Друк офсетний.
Фіз. друк. арк. 24,0. Ум. друк. арк. 22,3.
Наклад 500 прим. Зам. № 1309.

Видавничо-поліграфічне підприємство «Друкарський дім»
Свідоцтво ДК2 № 1732 від 29.03.2004.
Одеса, Італійський бульвар, 1. Тел.: 32-82-04
E-mail: p_dom@tvweek.odessa.ua